Esemplare integra.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS III.

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. L.

AMPLISSIMO S. R. E. CARDINALI ALEXANDRO CAESARINO PAVLVS MANVTIVS ALDI FILIVS S. D.

BENE mereri de literis, etiã si utilitas præterea consequatur nulla, tamẽ præclarum in primis, atque egregium esse semper duxi. quãquam utilitatem spectare si uolumus, ea demũ summa est, quæ ex hoc genere percipitur: fructus enim in posteritatis memoria & prædicatione positus est, quẽ nemo unquam sapiens non præstantissimũ esse iudicauit. sed hæc bene merendi ratio duplex uidetur esse: nã et qui aliqd ipsi scripserũt, et qui alios uel cohortatione, uel præmio, ut scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimãtur. quæ duæ res eiusmodi sunt, ut, qui alterutrã cõmode faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiæ sint agendæ; qui utranque, ne haberi quidem possint. atque hanc laudẽ, ne apud ueteres quidẽ sæpe accidit, ut unus consequeretur: propterea quòd qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt, ut & ingenio posteris prodesse possent, & opibus, qui idem facerẽt, multos adducere; alterũ facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquẽtia ualerent, ad iuuanda literarum studia excitarent; alterum facere, ut ipsi monumentum aliquod industriæ suæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item nostris temporibus usu uidemus euenire: nã neq; multi sunt, qui præstare utrũq; possint, et qui possunt, ijs ferè, cum uelint, non conceditur. cuius generis

exemplum, ne id, quod adest, aliunde quæramus, cócede quæso Cæsarine præstantissime ut à te sumá, & sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut sacrarum literarum cognitionem sit cósecutus, neminem esse cóstat. neque hæc studia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter uersatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atq; etiam quantú uelles, illustrare posses. est igitur in te ipso, unde posteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus nó humili, neq; obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atque illustri posita est, unde opem ostétare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut consilium, uel etiam ut auxilium petant. itaq; negotijs à literarum tractatione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiose amplecteris, cum ijs, quos industria uides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, qui se iampridem tibi addixit, homo & ingenij & iudicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tum illud uel maxime, ꝙ domi tuæ uiuens, te permittente, atq; adeo libente totú diem in literis ponit, & otio fruitur tanto, quátum deserta in regione uix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus, quæ Ferrarius in

ueterũ ſcriptis uel correctione reſtituit, uel explicatione illuſtrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atq; optimas ad me miſit, quæ iam iamq; edentur, à te inquã omnes ſunt. itaq; etiam eas ipſas orationes, ut à Ferrario, ideſt à te reſtitutas, & quæ præterea in hoc tertio uolumine cõtinentur, in qui bus ipſi, quæ male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximũ, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum Cæſarini nomen apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui, for taſſe conſequar, ut, quàm præclare ego de te ſentiam, cum intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non peſſime ſenſiſſe uidearis. Vale.

PRO P. SESTIO, ORATIO XXXIII.

SI quis antea iudices mirabatur, quid esset, q pro tantis opibus Reip. tantáq; dignitate imperij nequaquã satis multi ciues forti & magno animo inueni rentur, qui auderẽt se, & salutem suã in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro communi libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potius quàm Reip. consulentem: nam ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solum alacres lætosq; uolitare, sed etiam uoluntarios fortissimis atq; optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. in quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendũ, quàm quòd iã non per latrones suos, nõ per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra auctoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs,

commemorãdoq; eorum,qui de me optime sunt meriti, beneficio esse utendum putabam, ea nũc uti cogor in eorum periculis depellendis; ijs potissimũ uox hæc seruit, quorũ opera & mihi, & uobis,& pop. R. restituta est. & quanquã à Q. Hortensio clarissimo uiro, atque eloquẽtissimo causa est P. Sestij perorata;nihilq; ab eo prætermissum est,quod aut pro Rep.conquerendũ fuit, aut pro reo disputandum : tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimũ defuisse uideatur,per quem est perfectum,ne cæteris ciuibus deesset. atq; ego sic statuo iudices,à me in hac causa. atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius q̃ defensionis, querelæ quàm eloquẽtiæ doloris quã ingenij partes esse susceptas.itaq;, si aut acrius egero,aut liberius,quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis,ut tantum orationi meæ concedatis, quantum & pio dolori,& iustæ iracundiæ concedendũ putetis: neque enim officio cõiunctior dolor ullius esse potest, q̃ hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea,quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerẽdũ iudicauerunt.sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt,dicam ego de omni statu P.Sestij, de genere uitæ,de natura,de moribus,de incredibili amore in bonos,de studio conseruandæ salutis cõmunis, atque otij; contendamq;, si modo id consequi potero, ut in hac cõfusa,atque uniuersa defensione nihil à me,quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat,prætermissum esse uideatur. & quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis: atq; in ruinis

euersæ atq; afflictæ Reip. P.Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: nõ aggrediar ad illa maxima atq; amplissima prius, quàm docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P.Sestius natus est iudices homine, ut pleriq; meministis, & sapiente, & sancto, & seuero: qui cum Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus nõ tã uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiã: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utrique eorum & charus maxime, & iucũdus esset. ademit Albino soceri nomẽ mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolẽtiã non ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, ꝙ & Massiliam statim profectus est, ut socerum uidere, consolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorũ suorũ uestigijs stare oportebat: & ad eum filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq; si nõ omnem, at aliquam partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærũnam, quoad uixit, & filiæ solitudinẽ sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij col-

legæ mei iudices fuit ſorte,ſed ſocietate conſiliorũ meus. impedior nõ nullius officij,ut ego interpretor,religione, quo minus exponam q̃ multa ad me detulerit, quanto ante prouiderit. atq; ego de Antonio nihil dico,præter unum,nunquam illum in illo ſummo timore ac periculo ciuitatis neq; communem metum omnium,neq; propriam non nullorum de ipſo ſuſpicionem aut inficiãdo tollere,aut diſſimulando ſedare uoluiſſe.in quo collega ſuſtinendo atq; moderando ſi meã in illum indulgentiã coniunctam cũ ſumma cuſtodia Reip. laudare uere ſolebatis:par propè laus P.Seſtij eſſe debet,qui ſuũ ita Conſulem obſeruauit,ut & illi Quæſtor bonus,& uobis omnibus optimus ciuis uideretur.idem,cũ illa coniuratio ex latebris,atque ex tenebris erupiſſet,palamq; armata uolitaret,uenit cum exercitu Capuã:quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia et ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur,& inde M.Aulanũ * Trib.militũ Antonij Capua præcipitem eiecit,hominem perditũ,& non obſcure Piſauri, & in alijs agri Gallici partibus in illa cõiuratione uerſatũ.idẽq; C.Marcellũ,cũ is nõ ſolũ Capuã ueniſſet,uerũ etiã ſe quaſi armorũ ſtudio in maximã familiã cõieciſſet,exterminãdum ex illa urbe curauit.qua de cauſa & tũ conuentus ille Capuæ, qui propter ſalutẽ illius urbis Conſulatu cõſeruatã meo me unũ patronũ adoptauit,huic apud me P.Seſtio maximas gratias egit, & hoc tẽpore ijdem homines nomine cõmutato coloni decurionesq;, fortiſſimi atq; optimi uiri beneficiũ P.Seſtij teſtimonio declarãt, periculumq; decreto ſuo deprecãtur.Recita quæſo P.Seſti,quid decreuerint Capuæ decuriões,ut iã uirilis tua uox poſſit ali=

quid significare inimicis nostris, quidnam, cũ se corrobo-rarit, effectura esse uideatur. DECRETVM DE-CVRIONVM. *nõ recito decretũ officio aliquo ex-pressum, uicinitatis, aut clietelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut cõmendationis gratia: sed recito memo-riam perfuncti periculi, prædicationẽ amplissimi bene-ficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti tẽpo-ris. atque illis temporibus ijsdem cũ iam Capuã metu Se-stius liberasset, urbem senatus atq; omnes boni deprehẽ-sis atque oppressis domesticis hostibus me duce ex pericu lis maximis extraxissent: ego literis eũ Capua accersiui cũ illo exercitu, quẽ tum secum habebat. quibus hic lite-ris lectis ad urbem cõfestim incredibili celeritate aduola uit. atq; ut illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite literas, & uestram memoriã ad timoris præteri-ti cogitationem excitate.* LITERAE CICERO-NIS COS. *hoc aduentu P. Sestij Tribunorũ pl. no-uorum, qui tum extremis diebus Cõsulatus mei res eas, quas gesserã, uexare cupiebant, reliquiq; coniurationis impetus, & conatus sunt retardati. ac posteaq̃ est intelle ctum, Catone Tribuno ple. fortissimo atq; optimo ciue Remp. defendente, per se ipsum senatũ populumq; R. si-ne militũ præsidio tueri facile maiestatem suã, & digni tatem eorũ, qui salutem cõmmunem periculo suo defen dissent: Sestius cũ illo exercitu summa celeritate est An-toniũ cõsecutus. hic ego quid prædicem, quibus hic rebus Cõsulem ad rẽ gerendã excitarit? quot stimulos admoue-rit homini studioso fortassis uictoriæ, sed tamẽ nimium cõmunem Martem belliq; casum metuẽti? lõgũ est ea di-cere: sed hoc breue dicã. si M. Petreij nõ excellens animo*

& amore Reip. uirtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neq; adiutor ei P. Sestius ad excitandũ Antonium, cohortandũ, impellẽdum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neque unquam Catilina, cũ è pruina Apennini, atq; è niuibus illis emersisset, atq; æstatem integrã nactus, Italiæ calles, & pastorũ stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima cõcidisset, hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: ut Quæsturã Macedoniæ relinquã, & aliquando ad hæc propiora ueniam. quanquã non est omittẽda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia nõ pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriam illius prouinciæ sempiternam. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & respectãtes relinquamus. ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudũ uocat, & quodam modo absorbet orationem meã, contento studio, cursuq; ueniamus. de quo quidem Tribunatu ita dictũ à Q. Hortensio, ut eius oratio non defensionem modo criminũ uideretur cõtinere, sed etiam memoria digna uti Reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meũ nomen causamq; sustinuit, necessario mihi de ijsdem rebus esse arbitror si non subtilius disputãdum, at certe iudices dolentius deplorandũ. qua in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellẽ, quis nõ cõcederet, ut eos, quorũ sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? sed ut agam moderate, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui

occulte à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerũt aliquid aliquando, atq; ijdem nunc tacent & quiescũt, nos quoque simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & insectantur, quoad ferri poterũt, perferemus: neq; quẽquã offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eũ nõ inuasisse, sed incurrisse uideamur. sed necesse est, antequã de Tribunatu P. Sestij *dicere incipiam, me totum superioris anni* Reip. *naufragium exponere. in quo colligẽdo, ac reficienda salute cõmuni omnia reperiẽtur* P. Sestij *dicta, facta, consilia uersata.* Fuerat *ille annus in* Reip. *magno metu, & multorum timore tanquã intentus arcus in me unum, sicut uulgo ignari rerũ loquebantur; re quidẽ uera in uniuersam* Remp. *traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, sed multo acrius otij, & communis salutis inimici. hunc uir clarissimus, mihiq; multis repugnantibus amicissimus,* Cn. Põpeius *omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in* Tribunatu *cõtra me esse facturum. at ille nefarius, ex omniũ scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturum arbitratus, nisi ipsum cautorẽ alieni periculi suis proprijs periculis terruisset. hãc tetram immanemq; belluam, uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum cathenis, soluit subito legum* Consul, *uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorũ scelerum ac malorum. qui* Tribunus *pl. felix in euertenda* Rep. *fuit, nullis suis neruis: qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt, hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris, omni inaudita libidine infamis? sed fuit pro-*

fecto quædã illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atq; amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules? hoccine ut ego appellẽ nomine euersores huius imperij? proditores uestræ dignitatis? hostes bonorũ omnium? qui ad delendum senatum, affligendum equestrem ordinẽ, extinguenda omnia iura, atq; instituta maiorum se illis fascibus, cæterisq; insignibus summi honoris atq; imperij ornatos esse arbitrabantur. quorũ, per deos immortales, si non dũ scelera uulneraq; inusta Reip. uultis recordari, uultũ, atque incessum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus uestris, si ora ipsa oculis proposueritis. alter unguentis affluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuprorũ ac ueteres uexatores ætatulæ suæ, puteali et fœneratorũ gregibus inflatus, atque pculsus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad colũnam adhæresceret, in Tribunatus portum perfugerat. cõtẽnebat equites R. minitabatur senatui: uẽditabat se operis, atq; ab ijs se ereptũ, ne de ambitu causam diceret, prædicabat; ab ijsdemq; se etiã inuito senatu prouinciã sperare dicebat; eamq; nisi adeptus esset, se incolumẽ nullo modo fore arbitrabatur. alter, ô dij boni, q̃ teter incedebat, q̃ truculentus, q̃ terribili aspectu. unum aliquẽ te ex barbatis illis, exemplũ imperij ueteris, imaginẽ antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri, uestitus asper nostra hac purpura plebeia ac penè fusca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipse tum imaginis formandæ causa Duũuiratũ gerebat, Seplasiam sublaturus uideretur. nã quid ego de supercilio dicã, quod tũ hominibus nõ superciliũ, sed pignus Reip. uidebatur? tãta erat grauitas in oculo, tanta frõtis cõtractio, ut illo supercilio Resp. tanq̃ Atlan-

te cœlum,niti uideretur.erat denique hic omniũ ſermo: eſt tamen Reip. magnũ firmumq; ſubſidium:habeo,quẽ opponam labi illi,atque cœno.uultu mediusfidius collegæ ſui libidinẽ, leuitatemq; franget.habebit ſenatus in hunc annũ quem ſequatur : non deerit auctor,& dux bonis.mihi denique homines præcipue gratulabantur,ꝙ habiturus eſſem cõtra Tribunum pl.furioſum, & audacem cũ amicum,& affinem,tum etiã fortem & grauẽ Conſulem.atque eorum alter feſellit neminẽ:quis enim clauum tanti imperij tenere,& gubernacula Reip.tractare in maximo curſu ac fluctibus poſſe arbitraretur hominẽ emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorũ, ac ſtuprorum,uino,ganeis,lenocinijs, adulterijsq; confectum,cum is præter ſpem in altiſſimo gradu alienis opibus poſitus eſſet, qui nõ modo tempeſtatem intueri impendentem temulentus,ſed ne lucem quidem inſolitam aſpicere poſſet? alter multos planè in omnes partes feſellit:erat enim hominũ opinioni nobilitate ipſa blãda conciliatricula cõmendatus.omnes boni ſemper nobilitati fauemus,& qa utile eſt Reip.nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis,& quia ualet apud nos clarorũ hominũ & bene de Rep.meritorum memoria etiam mortuorũ. quia triſtem ſemp,quia taciturnũ,quia ſubhorridũ atq; incultũ uidebant, & ꝙ erat eo nomine,ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur,fauebant, gaudebãt,& ad integritatem maiorum ſpe ſua hominẽ uocabãt materni generis obliti.ego autem(uere hoc dicam iudices)tantũ eſſe in homine ſceleris,audaciæ,crudelitatis,quãtũ ipſe cũ Rep. ſenſi,nunquã putaui:nequã eſſe hominem,et leuem, & falſa opinione errore hominũ ab adoleſcẽtia

commendatum sciebam: etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur: sed hæc obstructio nec diuturna est, nec obducta ita, ut curiosis oculis perspici non possit. uidebamus genus uitæ, desidiam, inertiam: inclusas eius libidines, qui paulo propius accesserant, intuebãtur. deniq; etiam sermonis ansas dabat, quibus reconditos eius sensus tenere possemus. laudabat homo doctus philosophos nescio quos: neque eorum tamen nomina poterat dicere: sed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur præter cæteros esse auctores & laudatores uoluptatis: cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat: uerbum ipsum omnibus modis animi & corporis deuorabat: eosdemq; præclare dicere aiebat, sapientes omnia sua causa facere, Remp. capessere hominem bene sanum nõ oportere, nihil esse præstabilius otiosa uita, & plena, & conferta uoluptatibus: eos autem, qui dicerent dignitati esse seruiendum, Reip. consulendum, officij rationem in omni uita, non commodi esse ducendam, subeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque insanire dicebat. ex his assiduis eius quotidianisq; sermonibus, & quòd uidebam quibus cum hominibus in interiore ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonis indicia redoleret, statuebam sic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimescendum. sed ita est iudices; ut, si gladium paruo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat; sin ad nudum uel fortissimi uiri corpus accesserit, possit acie ipsa & ferri uiribus uulnerari: ita cum hominibus

eneruatis,

eneruatis, atq; exãguibus Consulatus tanq̃ gladius esset datus; qui per se pungere neminem unq̃ potuissent, hi summi imperij nomine armati, Remp. cõtrucidauerunt; fœdus fecerũt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent quas ipsi uellent; exercitum, & pecuniã, quantã uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pl. afflictã Remp. tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictũ sanciri posse dicebant. qua re patefacta (neq; enim dissimulari tantum scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Cõsulum nominatim. hic tum senatus solicitus, uos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes deniq; omniũ generum, atq; ordinum ciues summæ Reip. à Consulibus, atq; à summo imperio petendũ esse auxiliũ arbitrabantur, cum illi soli essent præter furiosum illum Tribunũ, duo Reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ nõ subuenirent, sed etiam nimium tarde cõcidere mœrerent. flagitabatur ab his quotidie cũ querelis bonorũ omniũ, tum etiã precibus senatus, ut meã causam susciperent, agerent aliquid, deniq; ad senatum referrent. hi nõ modo negando, sed etiã irridendo, amplissimum quenq; illius ordinis insequebãtur. hic subito, cum incredibilis in Capitoliũ multitudo ex tota urbe cunctáq; Italia cõuenisset, uestem mutandam omnes, meq; etiam omni rõne priuato cõsilio (quoniã publicis ducibus Resp. careret) defendendũ putarunt. erat eodem tempore senatus in æde Concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriã Consulatus mei, cum flens uniuersus ordo Cincinnatũ Consulem orabat: nam alter ille horridus, & seuerus cõsulto se domi cõtinebat.

qua tum superbia cœnũ illud ac labes, amplissimi ordi=nis preces,& clarissimorum ciuiũ lacrymas repudiauit? me ipsum ut cótempsit heluo patriæ?nã quid ego, patri=monij,dicã?quod ille,cũ quasi quæstũ faceret,amisit.cum uenisset ad senatũ,uos inquam equites R.& omnes boni ueste mutata,uos inquã pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis,cum,uestris precibus à latrone il=lo repudiatis,uir incredibili fide,magnitudine animi,cõ=stantia L.Mũmius ad senatum de Rep.retulit, senatusq; freques uestem pro mea salute mutandã censuit. ò diem illum iudices funestũ senatui bonisq; omnibus, Reip.lu=ctuosum, mihi ad domesticũ mœrorem graué,ad posteri tatis memoriam gloriosum: quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, q̃ pro uno ciue & bonos omnes priuato cõsensu, & uniuersum senatũ pu=blico cõsilio mutasse uestem?quæ quidé tum mutatio nó deprecationis causa est facta, sed luctus: quem.n.depre=carentur, cum omnes essent sordidati? cumq; hoc satis esset signi esse improborũ,qui mutata ueste nó esset? hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omniũ rerũ diuinarũ humanarumq; prædo fecerit,qui adesse nobilissimos adolescentes,hone=stissimos equites R:deprecatores salutis meæ iusserit,eosq; operarũ suarũ gladijs & lapidibus obiecerit: de Cõsuli=bus loquor,quorũ fide Resp.niti debuit. exanimatus euo lat ex senatu, non minus perturbato animo atq; uultu, q̃ si ante annis paucis in creditorum cõuentum incidis=set: aduocat cócioné: habet orationé talem Cõsul, qua=lem nunquã Catilina uictor habuisset:errare homines,si etiam tum senatum aliquid in Rep.posse arbitrarentur:

equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cum gladijs in cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent (cõiuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus; nã oratio ipsa Cõsulis perniciosa potest Remp. labefactare: quid fecerit, uidete: L. Lamiam, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cũ patre eius erat, unice diligebat, tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́;, ut ab urbe abesset millia passuũ ducenta, ꝙ esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunum, aut quò potius hostem tam sceleratum reserues? qui, ut omittã cætera, quæ sunt ei cũ collega immani impuroq́; cõiuncta atq; cõmunia, hoc unũ habet propriũ, ut expulerit ex urbe, relegarit nõ dico equitem R. non ornatissimum, atq; optimũ uirum, nõ amicissimum Reip. ciuem, non illo ipso tempore unà cum senatu, & cum bonis omnibus casum amici Reiq; pub. lugentem, sed ciuem R. sine ullo iudicio aut edicto ex patria Consul eiecerit. nihil acerbius socij Latini ferre soliti sunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat: hoc uero quid est? exterminabit ciues R. edicto Consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrum ali-

quod futurum in ciuitate reliquum credidisset, unquã ausus esset senatum de Rep. tollere, equitũ R. preces asper nari, ciuium deniq; omniũ nouis et inauditis edictis ius, libertatemq; peruertere? Etsi me attentissimis animis summa cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte uestrũ miretur, quid hæc mea oratio tam lóga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sestij causam, eorũ, qui ante huius Tribunatum Remp. uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositum est ostendere, omnia cósilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hãc fuisse, ut afflictæ et perditæ Reip. quantũ posset, mederetur. ac si in exponendis uulneribus illis de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote: nam & illam meã cladem uos, & omnes boni maximum esse Reip. uulnus iudicastis; & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem uim sui Tribunatus in mea salute consumpserit, necesse est meã causam præteriti temporis cũ huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico cósilio mutata ueste: nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nullum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod cómune consiliũ, quod tum nó honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum uestitum senatores redirent. quis unq̃ Consul senatum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus miseros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabinium, q̃ tantum homines fefellisti, ut negligeres auctoritatem senatus? optimi cuiusq; consilia contemneres? remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam'ne

edicere audeas, ne mœrerēt homines meam, suam, Reip. calamitatem? ne'ue hunc suum dolorem ueste mutata significarent? siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorum, siue ad deprecandū ualebat, quis unquā tā crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut sibi mœrere, aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare nō solent? pro te ipso Piso nemóne mutauit? ne isti quidem, quos Legatos non modo nullo S.C. sed etiam repugnante senatu tute tibi legasti? ergo hominis desperati & proditoris Reip. casum lugebūt fortasse, qui uolent: ciuis florentissimi beneuolentia bonorum, & optime de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere senatui non licebit? ijdem Consules, si appellandi sunt Consules, quos nemo est qui non modo ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in cōcionem ab illa furia, ac peste patriæ maximo cū gemitu uestro illa omnia, quæ tum cōtra me contraq; Remp. dixerant, uoce ac sententia sua cōprobauerūt. ijsdem Cōsulibus sedentibus, atque inspectantibus lata lex est, ne auspicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fusia ne ualeret. qua una rogatione, quis est, qui nō intelligat, uniuersam Remp. esse deletā? ijsdem Consulibus inspectātibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. ijsdem Consulibus arma in templum Castoris palàm comportabantur, gradus eiusdem

templi tollebantur, armati homines forū & cōciones tenebant, cædes lapidationesq; fiebant, nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus, unus omnē omniū potestatem armis & latrocinijs possidebat, nō aliqua ui sua, sed cū duos Cōsules à Rep. prouinciarū fœdere retraxisset: insultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiam spe & promissis tenebat. quæ cum essent eiusmodi iudices; cū senatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hostes haberet; equester ordo reus à Cōsulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarētur, alij metu ac periculo terrerētur; arma essent in tēplis, armati in foro; eaq; nō silentio Cōsulum dissimularētur, sed & uoce, & sentētia cōprobarētur; cū omnes urbē nō dum excisam, & euersam, sed iam captā, atq; oppressam uideremus: tamen his tātis malis, tāto bonorū studio iudices restitissemus: sed me alij metus, atq; aliæ curæ, suspicionesq; mouerūt: exponā enim hodierno die iudices oēm rationē facti & cōsilij mei, neq; huic uestro tanto studio audiendi, neq; uero huic tantæ multitudini, quāta mea memoria nunquā ullo in iudicio fuit, deero. Nā si ego in causa tam bona, tāto studio senatus, cōsensu tam incredibili bonorū omniū, tam parato, tota deniq; Italia ad omnem cōtentionē expedita, cessi Tribuni pl. despicatissimi hominis furori, contēptissimorū Cōsulum leuitatē, audaciamq; pertimui: nimiū me timidū, nullius animi, nullius cōsilij fuisse cōfiteor: quid enim simile fuit in Q. Metello? cuius causam, etsi omnes boni probabāt, tamen neq; senatus publice, neq; ullus ordo proprie, neq; suis decretis Italia tota susceperat, ad suā enim magis quam

dam ille gloriā, q̄ ad perſpicuā ſalutem Reip. ſpectarat, cū unus in legem per uim latā iurare noluerat: denique uidebatur ea cōditione tam fortis fuiſſe, ut cum patriæ charitate conſtantiæ gloriā commutaret. erat aūt ei res cum exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicū C. Mariū conſeruatorem patriæ, ſextū iam illum Conſulatum gerentem: res erat cum L. Saturnino iterū Tribuno pl. uigilante homine, & in cauſa populari ſi non moderate, at certe populariter abſtinenterq; uerſato. ceſſit, ne aut uictus à fortibus uiris cū dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. meam cauſam ſenatus palàm, equeſter ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq; ſuſceperant. eas res geſſeram, quarū non unus auctor, ſed dux omniū uoluntatis fuiſſem, quæq; non modo ad ſingularem meā gloriam, ſed ad ſalutem cōem omnium ciuiū, & prope gentium pertinerent: ea conditione geſſerā, ut meum factū ſemper omnes præſtare tueriq; deberent. erat aūt mihi contentio non cum uictore exercitu, ſed cum operis conductis, & ad diripiendā urbem concitatis. habebam inimicum nō C. Mariū terrorem hoſtiū, ſpem, ſubſidiumq; patriæ, ſed duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. conſtrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, q à ſe Quæſtore Oſtienſi per ignominiā ad principem & ſenatus & ciuitatis M. Scaurū rem frumentariam translatam ſciebat, dolorem ſuū magna contentione animi perſequebatur; ſed cum ſcurrarū locupletum ſcorto, cum ſororis adultero, cum ſtuprorum ſacerdote, cum uenefico, cum teſtamentario, cum ſicario, cum

latrone. quos homines si, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortissimi ciues flagitabát, ui armisq; superassem: nó uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet, aut perditorũ ciuiũ, uel potius domesticorũ hostiũ mortem mœreret. sed me illa mouerũt. omnibus in cócionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret cótra salutem meã, facere auctore Cn. Pópeio clarissimo uiro, mihiq; & nũc, et quoad licuit, amicissimo. M. Crassus, quocũ mihi erát omnes amicitiæ necessitudines, uir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur. C. Cæsar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meæ saluti ab eodem quotidianis cócionibus dicebatur. his se tribus auctoribus in consilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurũ dicebat. ex quibus unũ habere exercitũ maximũ in Italia, duos, qui priuati tũ essent, et præesse, et parare, si uellent, exercitũ posse, idq; facturos, esse dicebat. nec mihi ille iudiciũ populi, nec legitimã aliquã cótentionem, nec disceptationẽ, aut causæ dictionẽ, sed uim, arma, exercitus, imperatores, castra denũciabat. quid ergo? inimici oratio, uana præsertim, tã improbe in clarissimos uiros cóiecta me mouit: me uero nó mouit illius oratio, sed eorũ taciturnitas, in quos illa oratio tã improba conferebatur. qui quanquã ob aliã cám tacebant, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, non inficiãdo confiteri uidebãtur. illi aũt aliquo tum timore perterriti, ꝙ acta illa, atque omnis res superioris anni labefactari a Prætoribus, infirmari à senatu atque principibus ciuitatis putabant, Tribunũ popularem à se alienare nolebant, suaq; sibi propiora pericula esse quàm mea

loquebantur. sed tamen & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendam esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque se priuatum causæ publicæ susceptæ defuturum esse dicebat. quem uirum, studiosum mei, cupidissimum Reip. conseruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, ut esset cautior; eiusq; uitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerunt; atque hanc ei suspicionem alij literis mittẽdis, alij nuncijs, alij coràm ipsi excitauerunt; ut ille, cum à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendum putaret. ipse autem Cæsar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq; eo exercitu ipsius Tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat. hæc ego cum uiderem, neque. n. erãt occulta, senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omnino de ciuitate esse sublatum; Consules, qui publici consilij duces esse deberent, perfecisse, ut per ipsos publicum consiliũ funditus tolleretur; eos, qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falso, sed formidolose tamen, auctores ad perniciem meam; conciones haberi quotidie contra me; uocẽ pro me, ac pro Rep. neminem mittere; intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis uestris falso, sed putari tamen; coniuratorum ueteres copias, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & insperata commutatione rerum esse renouatam: hæc cum uiderem, quid agerẽ iudices? scio enim, tum non mihi uestrum studium, sed meum propè uestro defuisse. contenderem contra Tribunum pl. priuatis armis? uicissent improbos boni, fortes

inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina sola potuit à Reip. peste depelli: quid deinde? quid reliquiarum restaret? quid denique? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico consilio profusus, Cōsules ultores, & defensores esset habiturus? cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereundum, aut bis esse uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cū amentissimo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consulibus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, si mihi uni pereundū fuisset, ac non accipienda plaga mihi insanabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuissem: semel perire tamen iudices maluissem, quàm bis uincere: erat. n. illa altera eiusmodi cōtentio, ut neque uicti, neque uictores Remp. tenere possemus. quid, si in prima contentione ui tribunitia uictus, in foro cū multis bonis uiris cōcidissem? senatū Cōsules, credo, uocassent, quem totū de ciuitate delerant: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem defendi Remp. siuissent: à Tribuno pl. post interitum meū dissidissent, qui eandem horam meæ pestis & suorū præmiorum esse uoluissent: unum enim mihi restabat illud, quod forsitan non nemo uir fortis, & acris animi magniq; dixerit; restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. de quo te, te, inquā, patria obtestor, & uos penates patrijq; dij, me uestrarum sedium temporumq; causa, me propter salutem meorū ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem cædemq; fugisse: etenim si mihi in aliqua naue cū meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eā nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unū sibi dedidissent; si id uectores negarent, ac mecum

ſimul interire, quàm me tradere hoſtibus mallēt: ieciſſem me ipſe potius in profundū, ut cæteros conſeruarē, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, ſed in magnum uitæ diſcrimen adducerem. cum uero in hāc Reip. nauem, ereptis ſenatui gubernaculis, fluitantem in alto tempeſtatibus ſeditionum ac diſcordiarum, armatæ tot claſſes, niſi ego unus deditus eſſem, incurſuræ uiderentur; cum proſcriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me ſuſpicione periculi ſui non defenderent, alij uetere odio bonorum incitarentur, alij inuiderēt, alij obſtare ſibi me arbitrarentur, alij ulciſci dolorem ſuum aliquem uellent, alij rem ipſam publicam atque hunc bonorum ſtatum otiumq; odiſſent, & ob haſce cauſas tot tamq; uarias me unum depoſcerent: depugnarem potius cum ſummo non dicam exitio, ſed periculo certe ueſtro, liberorumq; ueſtrorum, quàm non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus ſuſciperem ac ſubirem? uicti eſſent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui ſine armis etiam Remp. Conſul conſeruarat. ſin uicti eſſent boni, qui ſupereſſent? non ad ſeruos uidetis rem uenturā fuiſſe? an mihi ipſi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebam? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, non exilium ob oculos uerſabantur? non hæc denique à me tum, tanquam fata, in ipſa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tanto luctu meorum, tanta diſiunctione, tanta acerbitate, tanta ſpoliatione omnium rerū, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tā erā rudis? tā ignarus

rerum? tam expers consilij, aut ingenij? nihil audieram? nihil uideram? nihil ipse legendo quærendoq; cognoueram? nesciebam uitæ breuem esse cursum, gloriæ sempiternum? cum esset omnibus definita mors, optandũ esse, ut uita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideretur? nesciebam inter sapiẽtissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alij dicerent animos hominũ sensusq; morte restingui, alij aũt tũ maxime mentes sapientum ac fortium uirorum, cum è corpore excessissent, sentire ac uigere? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu; alterum etiam optandum, meliore esse sensu. denique cũ omnia semper ad dignitatem retulissem, nec sine ea quicquam expetendum esse homini in uita putassem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, Regis opinor Erechthei filiæ, pro patria cõtempsisse dicuntur, ego uir consularis tantis rebus gestis timerem? præsertim cũ eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mutius solus in castra Porsenæ uenisset, eumq; interficere proposita sibi morte conatus esset: ex qua P. Decius primum pater, post aliquot annos patria uirtute præditus filius se ac uitam suam instructa acie pro salute Pop. R. uictoriaq; deuouisset: ex qua innumerabiles alij partim adipiscendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uarijs bellis æquissimis animis oppetissent: in qua ciuitate ipse meminissem patrẽ huius M. Crassi, fortissimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicum, eadem sibi manu uitã exhausisse, qua mortem sæpe hostibus obtulisset. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam? si causam publicã mea mors peremisset, neminem unquam fore, qui auderet suscipere contra impro=

bos ciues Reip. salutem: itaque nõ solum si ui interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabã, ut exemplum Reip. conseruandæ mecum simul interiret: quis enim unquam, me à senatu populoq; R. tanto bonorum omnium studio non restituto, quod certe, si essem interfectus, accidere nõ potuisset, ullam Reip. partem cũ sua minima inuidia auderet attingere? seruaui igitur Rep. discessu meo iudices: cædem à uobis liberisq; uestris, uastitaté, incendia, rapinas meo dolore luctuq; depuli, & unus Remp. bis seruaui, semel gloria, iterum ærũna mea: neq; enim in hoc me hominem esse inficiabor unquã, ut me optimo fratre, charissimis liberis, fidissima coniuge, uestro cõspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glorier. quod si fecissem, quod à me beneficiũ haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimum, ꝙ cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, q̃ illam labefactari ab improbis malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atq; ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius C. Marium, summa senectute, cum propè uim iustorum armorũ profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum, deinde ad infimorũ ac tenuissimorum hominũ Minturnis misericordiã cõfugisse, inde nauigio perparuo, cũ omneis portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertissimas peruenisse, atque ille uitã suam, ne inultus esset, ad incertissimã spem, & ad Reip. statũ reseruauit. ego, qui (quemadmodũ multi in senatu me absente dixerunt) periculo Reip. uiuebam, quiq; ob eam causam cõsularibus literis

de senatus sentētia exteris nationibus cōmendabar, nonne, si meam uitā deseruissem, Remp. prodidissem? in quo quidem nūc me restituto uiuit mecum simul exemplum fidei publicæ, exemplū Reip. defendendæ. quod si immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatem futurā? nam externa bella Regū gentiū, nationū iāpridem ita extincta sunt, ut præclare cū ijs agamus, quos pacatos esse patiamur. deniq; ex bellica uictoria nō ferè quenq̄ est inuidia ciuiū consecuta. domesticis malis, & audacium ciuiū consilijs sæpe est resistendū, eorumq; periculorū est in Rep. retinenda medicina: quā omnem iudices perdidissetis, si meo interitu senatui populoq; R. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. quare moneo uos adolescentes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriā spectatis, ne, si qua uos aliquādo necessitas ad Remp. cōtra improbos ciues defendendā uocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consilijs fortibus refugiatis. primum nō est periculum, ne qui unq̄ sint in ciuitate eiusmodi Consules, præsertim si erit his id, quod debetur, persolutum: deinde nūquam iam, ut spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorem opponet togatis; neq; erit iusta causa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem suū falso iactari oponiq; patiatur: nunquam enim erit tam oppressus senatus, ut ei ne supplicandi quidem ac lugendi sit potestas; tam captus equester ordo, ut equites R. à Consule relegentur. quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ consulto prætereo, accidissent, uidetis me tamen in pristinam meam dignitatem, breui tem

poris dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositũ, omnibus malis illo anno scelere Cõsulũ Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me è complexu patriæ, cõspectuq; uestro eripuissem, et metu periculi uestri, nõ mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatem reliquissem, cũ meũ illũ casum tã horribilem, tã grauem, tã repentinũ non solũ homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrũ forũ, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet; illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora, atq; etiam pũcto temporis eodem mihi Reiq; pub. pernities, Gabinio & Pisoni prouincia rogata est. prò dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atq; imperij, quænã illa in Rep. monstra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex senatus auctoritate cũ omnibus bonis defenderat, & expulsus nõ alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat aũt expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio deniq; cõcitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. hac tãta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Cõsules inter meũ discrimen & eorũ prædã interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meũ sanguinẽ hauriendũ, et spirãte etiã Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerũt. omitto gratulationes, epulas, partitionẽ ærarij, beneficia, spem, promissa, prædã, lætitiã paucorũ in luctu omniũ. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Cõsulis

pedibus supplex reijciebatur: bona diripiebãtur, eaq; ad Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Consules epulabantur. q si meis incommodis lætabantur, urbis tamen periculo commouerentur. sed ut à mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordemini: sic enim facillime perspicietis, quantam uim omnium remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legũ multitudinem, cum earum, quæ latæ sunt, tũ uero quæ promulgatæ fuerũt, dicam? nam latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus de Rep. tolleretur: ut collegia non modo illa uetera contra S.C. restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remissis semissibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Remp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ cõmutãdæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. mitto omnem domesticã labem: etiam exteras nationes illius anni furore cõquassatas uidebamus. lege tribunitia Matris Magnæ Pessinuntius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanumq; sanctissimarũ atq; antiquissimarũ religionũ uenditũ pecunia grãdi Brogitaro impuro homini, atq; indigno illa religione, præsertim cũ ea sibi ille nõ colendi, sed uiolandi causa appetisset. appellati Reges à populo, qui id nunquam ne a senatu quidem postulassent. reducti

exules Byzantium cōdemnati tum, cum indēnati ciues è ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemæus, qui si non dum erat ipse à senatu socius appellatus, erat tamē frater eius Regis, qui, cum esset in eadē causa, iam erat à senatu honorem istum consecutus; erat eodem genere, ijsdemq; maioribus, eadem uetustate societatis; deniq; erat Rex, si nō dum socius, at nō hostis; pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, ut sedēs cum purpura, & sceptro, et illis insignibus regijs præconi publico subijceretur, & imperāte populo R. qui etiam bello uictis Regibus regna reddere consueuit, Rex amicus, nulla iniuria cōmemorata, nullis repetitis rebus, cū bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulēta habuit ille annus: tamē illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio an recte hoc proximum esse dicā. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum mulctarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq; gessimus, cum ille iniurijs in socios nostros inferendis bello propè nos lacessisset. hic et ipse per se uehemens fuit, et acerrimum hostē huius imperij Mithridatem, pulsum Ponto opibus suis regnoq; defendit, & à Lucullo summo uiro atque imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiectumq; uidisset, erexit, atq;

Insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit; nec minus et sibi, et huic imperio gloriosum putauit, cõstitutũ à se Regẽ, q̃ constrictum uideri. tulit, gessit, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimũ hostem in regnũ recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, et amicitiæ nomen ac societatis, quod armis uiolarat, id precibus est cõsecutus. ille Cyprius miser, qui semp socius, semper amicus fuit, de quo nulla unquã suspicio durior aut ad senatũ, aut ad imperatores nostros allata est, uiuus (ut aiunt) est & uidens cũ uictu ac ueστitu suo publicatus. en, cur cæteri Reges stabilem esse suã fortunã arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideãt per Tribunũ aliquẽ, & sexcentas operas se fortunis spoliari, et regno omni posse nudari. at etiã eo negotio M. Catonis splendorẽ maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamẽ, atque hæret in patria, splẽdetq; per se semper, neq; alienis unq̃ sordibus obsolescit. nõ illi ornandũ M. Catonẽ, sed relegandũ; nec illi cõmittendũ illud negotiũ, sed imponendũ putauerunt; qui in cõcione palàm dixerint, linguã se euellisse M. Catoni, quæ semper cõtra extraordinarias potestates libera fuisset. sentient, ut spero, breui tempore, manere libertatẽ illã, atque hoc etiã, si fieri poterit, esse maiorem, q cum Cõsulibus illis M. Cato, etiam cum iã desperasset aliquid auctoritate sua proficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, et post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meũ & Reip.

casum uexauit,ut illum,hominem perditissimũ atq; impudentissimũ,penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille nõ in alias quoque leges,quas iniustè rogatas putaret,iam ante iurarit. nõ offert se ille istis temeritatibus,ut,cum Reip. nihil prosit,se ciue Remp. priuet. Cõsule me,cũ esset designatus Tribunus pl. obtulit in discrimen uitã suã: dixit eam sententiã,cuius inuidiã capitis periculo sibi præstãdã uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea,quæ sensit,præ se tulit: dux,auctor,actor rerum illarum fuit: nõ quo periculum suum non uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi,nisi de patriæ periculis, cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius,ac de incredibili uirtute dicã? meministis illum diem,cum,templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus,ipse animo fortissimo uenit in templum,& clamorem hominum auctoritate,impetum improborũ uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam, quæ quanta fuerit,iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilo minus in Rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset,dubitatis q̃n ei uis esset allata, cũ omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atq; etiam hoc uidebat; quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret. quam nemo iam posset eluere,quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac

urbe, facile pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset, quò si tum ueniret, me tamē socium suorū in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso senatu, tum sententia sua cōdemnata, in hac urbe esse posset? ille uero eidem tēpori, cui nos, eidē furori, eisdem Consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. his de tot, tantisq; iniurijs in socios, in Reges, in liberas ciuitates Cōsulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela Reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox unq̄ est audita Consulum? q̄q̄ quis auderet, si maxime queri uellet? de Cyprio Rege quererentur, qui me ciuē, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, non modo stantem non defenderunt, sed ne iacentē quidē protexerunt? cesseram, si alienam à me plebem fuisse uultis, quæ non fuit, inuidiæ; si commoueri omnia uidebátur, tempori; si uis suberat, armis; si societas, magistratuum pactioni; si periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite ciuis, (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cum & sacratis legibus, & XII tabulis sancitum esset, ut neq; priuilegium irrogari licerèt, neq; de capite, nisi comitijs cēturiatis, rogari, nulla uox est audita Cōsulum? cōstitutumq; illo anno est, quātum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. cōsilio ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo annò fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam nó erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari,

optari, fingiq; procuratio potuit, quæ nõ esset attributa atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut cõflãdæ pecuniæ nõ reperiebatur? quæ regio, orá ue terrarum erat latior, in qua non regnum aliquod statueretur? quis autẽ Rex, qui illo anno nõ aut emendum sibi, quod nõ habebat; aut redimẽdum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? dãnatis de ui, restitutio; Cõsulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti cõparabatur. hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat Tribunus pl. Consules adiuuabãt. hic aliquãdo, serius quàm ipse uellet, Cn. Pompeius, inuitissimis ijs, qui mẽtem optimi ac fortissimi uiri suis cõsilijs ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterãt, excitauit illã suam nõ sopitam, sed suspicione aliqua retardatam cõsuetudinem Reip. bene gerendæ. nõ est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues, qui accerrimos hostes, qui maximas nationes, qui Reges, qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonum infinitã manum, qui etiam seruitia uirtute uictoriáq; domuisset, qui, omnibus bellis terra mariq; cõpressis, imperium populi R. orbis terrarum terminis definisset, Remp. euerti scelere pautorum, quã ipse nõ solum cõsilijs, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: accessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædã ad meliorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequẽs de meo reditu Calendis Iun. dissentiente nullo, referẽte L. Mummio, cuius in mea causa nunquam fides uirtusq; contremuit. intercessit Ligus iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum. res erat & causa nostra eo

iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quisquis erat, qui aliquam partem in me o luctu sceleris Clodiani attigisset, quocũque uenerat, quod iudiciũ cũque subierat, dãnabatur. inueniebatur nemo, qui se suffragiũ de me tulisse cõfiteretur. decesserat ex Asia frater meus magno squalore, sed multo etiã maiore mœrore. huic ad urbẽ ueniẽti tota obuiã ciuitas cũ lacrymis gemituq; processerat: loquebatur liberius senatus: cõcurrebant equites R. Piso ille gener meus, cui fructũ pietatis suæ neque ex me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo suo socerum suum flagitabat: omnia senatus reijciebat, nisi de me primũ Cõsules retulissent. quæ cum res iam manibus teneretur; & cum Consules prouinciarum pactione libertatẽ omnẽ perdidissent; qui cũ in senatu priuatim, ut de me sententias dicerent, flagitabantur, legem illi se Clodiam timere dicebant: cũ hæc non possent iam diutius sustineri, initur consiliũ de interitu Cn. Põpeij. quo patefacto, ferroq; deprehenso, ille inclusus domi tã diu fuit, quã diu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum est, mihi absenti creuisse amicos, in ea præsertim fortuna, in qua nõ nulli etiam, quos esse putaueram, non erant, sed eos uolũtatem semper eandẽ, libertatẽ nõ eãdem semper habuisse. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habuerã, unus me absente defluxit, qui cognomen sibi ex Aeliorũ imaginibus arripuit, quo magis nationis eius esse, q̃ generis uideretur. hoc igitur anno magistratibus nouis designatis, cum omnes boni omnem spem melioris status in eorum fidẽ conuertissent, princeps P. Lentulus auctoritate ac sententia sua, Pisone & Gabinio repugnanti=

bus, causam suscepit, Tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimã de me sententiã dixit. qui cum ad gloriã suam, atque ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum Consulatũ reseruari, tamen rem talem per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. hoc interim tempore P. Sestius iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidem existimo, si ille, ut arbitror, æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatẽ hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere et ad concordiã ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animũ Cæsaris à causa non abhorrere. abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, non dum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierũt malis ominibus atque execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinã ipsis euenissent ea, quæ tũ homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatũ in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum Tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos confirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatũ ciuitatis fuit, ut illa ex nepretulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. alter uero, nõ ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomẽ suum de tabula sustulit. ueniunt Calendæ Ian. uos hæc melius scire po-

testis, equidem audita dico, quæ tum frequẽtia senatus, quæ expectatio populi, qui cõcursus Legatorũ ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiã collegæ eius moderatio de me: qui cũ inimicitias sibi mecũ ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus cõscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurum. tũ princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit; nihil de me actum esse iure, nihil more maiorũ, nihil legibus: nõ posse quenquã de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nõ modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs cẽturiatis: uim fuisse illã, flãmam quassatæ Reip. perturbatorumq; temporũ, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerũ permutatione impendente, declinasse me paululũ, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse: quare, cũ absens Remp. nõ minus magnis periculis, quàm quodã tempore præsens liberassem, nõ restitui me solũ, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimũ, & profligatissimum hostem pudoris, et pudicitiæ scripsisse quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut, etiam si iure esset rogatum, tamen uim habere nõ posset: quare me, qui nulla lege abessem, nõ restitui lege, sed reuocari senatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin uerissime sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudataq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari cõcitatione defungerer, cẽsere, ut ad senatus auctoritatẽ, populi quoq; R. beneficiũ erga me adiũgeretur. cũ omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute dixisset, fieretq; sine ulla uarietate

*discessio: surrexit, ut sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cum esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandũ postulauit. clamor senatus, querelæ, preces socer ad pedes abiectus. ille se affirmare postero die moram nullam esse facturum. creditũ est: discessum est. illi interea deliberatori merces, lõga interposita nocte, duplicata est. consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen actũ nihil, nisi de me, cum omni mora, ludificatione, calumnia senatus auctoritas impediretur, uenit tandem cõsilij de me agendi dies, VIII. Cal. Febr. princeps rogationis, uir mihi amicissimus, Q. Fabritius templum aliquãto ante lucẽ occupauit, quietus eo die Sestius, is q̃ est de ui reus, actor hic defensorq́; causæ meæ: nihil progreditur: consilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorũ consilio P. Sestius in iudicium uocatur, quo se pacto gerũt? cum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetũ faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nõ nullos, uulnerant multos, uenientem in forum uirũ optimum, & cõstantissimum M. Cispium Trib. pl. ui depellunt, cædem in foro maximam faciunt, uniuersiq́; districtis gladijs, & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meũ, uirum optimũ, fortissimum, meiq́; amantissimum, oculis quærebant, uoce poscebant; quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi, sed moriẽdi causa corpus obtulisset suum, nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen uim illam nefariam consceleratorum latronum. et cũ ad fratris salutemq́; à populo R. * deprecandamq́; ue-*

nisset, pulsus è rostris; in comitio iacuit, seq; seruorum et libertorum corporibus obtexit, uitamq; tũ suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. meministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum aut plebeium, sed patritium et prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neque ante hoc tempus, neq; hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. atqui uis in foro uersata est. certe: quando. n. maior? lapidationes persæpe uidimus; non ita sæpe, sed nimiũ tamẽ sæpe gladios: cædem uero tantã, tantos aceruos corporum extructos, nisi forte illo Cinnano atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex cõcertatione animorũ? nã ex pertinacia, aut constantia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atque improbitate latro is, commodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex cõcertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primũ, deinde aliqua discessione cõcionis; uix, sero, et raro ad manus peruenitur: nullo uero uerbo facto, nulla cõcione aduocata, nulla lege, cõcitatã nocturnã seditionẽ quis audiuit? an uerisimile est, ut ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridẽ Reip. sanguine saginantur? hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cũ multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur est causa Reip. & uicta nõ auspicijs, non intercessione, nõ suffragijs, sed ui, manu, ferro

nam si obnunciasset Fabritio is Tribunus pl. qui seruasse de cœlo dixerat: accepisset Resp. plagam, sed eã, quam acceptam gemere posset. si intercessisset collega Fabritio, læsisset Remp. sed Remp. iure læsisset. gladiatores tu nouitios, pro expectata Aedilitate suppositos, cum sicarijs è carcere emissis ante lucem in forũ immittas? magistratus templo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuses eũ, qui se præsidio munierit, non ut te oppugnaret, sed ut uitam suã posset defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Sestius, ut à suis munitus, tuto in foro tum magistratum gereret, Remp. administraret. itaque fretus sanctitate Tribunatus, cum se non modo cõtra uim, & ferrũ, sed etiam contra uerba, atque intercessionem legibus sacratis esse armatum putaret: uenit in templũ Castoris, obnũciauit Consuli, cum subito manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunũ alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis septorum, & fustibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato se abiecit exanimatus, neq; ulla alia re ab se mortem, nisi opinione mortis, depulit. quem cum iacentem, & concisum plurimis uulneribus, extremo spiritu, exanguẽ, & cõfectũ uiderent: defatigatione magis, & errore, quàm misericordia, & modo aliquando cædere destiterunt. et causam dicit Sestius de ui? quid ita? quia uiuit. at id nõ sua culpa. plaga una illa extrema defuit. quæ si accessisset, reliquũ spiritũ exhausisset. accusa Lentidium: nõ percussit locum. male dicito Sabino homini Reatino, cur tã temere exclamarit occi-

sum.ipsum uero quid accusas? num defuit gladijs? num repudiauit? num, ut gladiatoribus imperari solet, ferrũ non recepit? an hæc ipsa uis est, non posse emori? an il la, ꝙ Tribunus *pl. templum cruentauit? an, ꝙ, cum esset ablatus, primumq; resipuisset, non se referri iussit? ubi est crimen, quod reprehenditis? hic quæro iudices: si illo die gens ista* Clodia, *quod facere uoluit, effecisset, si* P. Se*stius, qui pro occiso relictus est, occisus esset; fuistis'ne ad arma ituri? fuistis'ne uos ad patrium illum animum, maiorumq; uirtutem excitaturi? fuistis'ne aliquãdo* Remp. *à funesto latrone repetituri? an etiam tunc quiesceretis, cunctaremini, timeretis, cum* Remp. *à facinorosissimis sicarijs, & à seruis esse oppressam, atque occupatã uideretis? cuius igitur mortem ulcisceremini, si quidem liberi esse, et habere* Rẽp. *cogitaretis; de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid sentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitãdum putatis? at uero ipsi parricidæ, quorum effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris sui perhorruerant, ut, si paulo longior opinio mortis* Sestij *fuisset,* Gracchum *illum suum transferendi in nos criminis causa occidere cogitarint. sensit rusticulus non incautus (neque enim homines neq̃ tacere potuerunt) suum sanguinem quæri ad restinguendam inuidiam facinoris* Clodiani: *mulioniam penulã arripuit, cum qua primum* Romã *ad comitia uenerat: messoria se corbe contexit. cum quærerent alij* Numerium, *alij* Quintium, *gemini nominis errore seruatus est. atq; hoc scitis omnes, usque adeo hominẽ in periculo fuisse, quoad scitum sit* Sestium *uiuere. quod nisi esset patefactum paulo citius, quàm uellem, non illi quidem morte merce*

narij sui transferre potuissent inuidiam in quos puta- bant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubi to, quin, si modo esset in Rep. senatus, si maiestas popu- li R. reuixisset, aliquãdo statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atq; in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mor tis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. me- riti, causam senatus, causam Italiæ, causam Reip. suscepis set, cumq; auspicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod senserat; luce palàm à nefarijs pestibus in deorum ho- minumq; conspectu esset occisus, sanctissimo in tẽplo, sanctissima in causa, sanctissimo in magistratu. eius igi tur uitã quisquam spoliandã ornamẽtis esse dicet, cuius mortem ornãdam monimento sempiterno putaretis? ho mines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? se- natum obsideret? ciueis indemnatos expelleret? bona diri peret? ædes incenderet? tecta disturbaret? tẽpla deorũ immortalium inflammaret? Tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uende- ret? Reges appellaret? rerũ capitaliũ condẽnatos in libe- ras ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ci- uitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, iccir- co, credo, manum sibi P. Sestius, & copias comparauit. at non dum erat maturum: non dum res ipsa ad eiusmo- di præsidia uiros bonos compellebat: pulsi nos eramus, n-

omnino ista manu sola, sed tamen nõ sine ista: uos taciti mœrebamini. captum erat forũ anno superiore, æde Castoris, tanq̃ arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egestate, tum audacia perditorũ clamore, cõcursu, ui, manu gerebãtur: perferebatis. magistratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebãtur: nemo resistebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehensi, in senatum introducti, cõfessi, in uincula coniecti à Milone, missi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. cõstratum cæde nocturna: nõ modo nulla noua quæstio, sed etiam uetera iudicia sublata. Tribunũ pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq; uidistis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod sentio, & quod mecũ sentiunt omnes) diuini, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus est oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano. et tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas: quem enim unquã uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas cõtentiones, inimicitiasq; suscepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuisse, nõ uerbis, quid oporteret à præstãtissimis uiris in Rep. fieri, et quid necesse esset: oportere hominũ audacium, euersorum Reip. sceleri legibus & iudicijs resistere: si leges non ualerent, iudicia nõ essent, si Resp. ui consensuq; audacium armis oppressa teneretur, præsidio & copijs defendi uitã & libertatẽ necesse esse. hoc sentire, prudentiæ est; facere, fortitudinis; & sentire uero,

& facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse hæc dixi, q̃ existimari malit; aut ego hũc laudis fructum præsenti libenter impertiam, præsertim cũ uerbis consequi nõ possim: sed ꝙ existimo, si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. adijt igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare uellet Reip. tũ simplex causa, constans ratio, plena consensionis omniũ, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. Cõsulis alterius summum studiũ, alterius animus penè placatus. de Prætoribus unus alienus, senatus incredibilis uolũtas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rẽ sustinere non potuissent, se causam, quam susceperat, nullo labore peracturũ uidebat. agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summum ordinẽ: agebat exemplo bonorũ et fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligẽtissime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parẽ esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cũ exercitu suo cõtulit. domũ oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, et terrere cœpit. non mouit hominẽ summa grauitate, summaq; constantia: sed quanq̃ dolor animi, innata libertas, prõpta excellensq; uirtus fortissimum uirum hortabantur, ui uim, oblatã præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret; tanta moderatio fuit hominis, tantũ consilium, ut cõtineret dolorẽ, neq; eadẽ

se re ulcisceretur, qua esset lacessitus; sed illum tot iã in funeribus Reip. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. descendit ad accusandum: quis unquam tam proprie Reip. causa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominum postulatione, aut etiã opinione id unquam esse facturum. fracti erãt animi hominis: hoc enim accusante, pristini illius sui iudicij turpitudinem desperabat. ecce tibi Consul, Prætor, Tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adsit, ne citetur: ne quæratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorum facere liceat. quid ageret uir ad uirtutẽ, dignitatem, gloriam natus, ui sceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq; sublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præstãtissimus uir profligatissimo homini daret? an causam susceptã affligeret? an se domi cõtineret? et uinci turpe putauit, et deterreri, etiã
* *eripi reiecit: ut, quoniam sibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in suo, neque in Reip. periculo pertimesceret. quo modo igitur in hoc genere præsidij cõparati accusas Sestium, cum idẽ laudes Milonẽ? an, qui sua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum flammamq; depellit, qui sibi licere uult tuto esse in foro, in tẽplo, in curia, qui uitæ præsidium comparat, qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo præsidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accusandum putas? quis enim uestrum iudices ignorat, ita naturã rerum tulisse, ut quodã tẽpore homines, nõ dum neque naturali neque ciuili iure descripto, fusi per agros ac dispersi uagarentur, tãtumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædẽ ac uulnera aut eri*

pere

*pere,aut retinere potuissent?qui igitur primi uirtute et consilio præstanti extiterunt,ij perspecto genere humanæ docilitatis atq; ingenij, dissipatos unum in locum cõgregarunt,eosq́; ex feritate illa ad iustitiam,atq; mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem cõtinentes,quas publicas appellamus; tum cõuenticula hominũ,quæ postea ciuitates nominatæ sunt; tum domicilia cõiuncta,quas urbes dicimus, inuento & diuino,& humano iure,mœnibus sepserunt. atq; inter hãc uitam perpolitam humanitate, & illam immanẽ nihil tam interest,q̃ ius atq; uis.horum utro uti nolimus, altero est utendum.uim uolumus extingui:ius ualeat necesse est,id est iudicia,quibus omne ius cõtinetur.iudicia displicent,aut nulla sunt: uis dominetur necesse est.hæc uident omnes,*Milo *& uidit,et fecit,ut ius experiretur, uim depelleret.altero uti uoluit, ut uirtus audaciã uinceret:altero usus necessario est,ne uirtus ab audacia uinceretur.eademq́; ratio fuit* P.*Sestij si minus in accusando(neque enim per omnes fuit idẽ necesse fieri) at certe in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq́; contra uim & manum cõparando.ô dij immortales,quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem* Reip.*datis? quotus quisq; inuenietur tanta uirtute uir,qui optimam quanque causam* Reip.*amplectatur,qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem,ueramq́; quærat,cum sciat illa duo* Reip.*penè fata,*Gabinium *&* Pisonem,*alterum haurire quotidie ex pacatissimis atq; opulentissimis* Syriæ *gazis innumerabile pondus auri,bellum inferre quiescẽtibus, ut eorum ueteres, illibatasq́; diuitias in profundissimũ libidinum suarum gurgitem profundat; uillam ædifi-*

care in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uidea tur esse illa uilla, quam ipse Tribunus pl. *pictam olim in concionibus explicabat, quo fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus uocaret: alterũ* Thracibus *ac* Dardanis *primum pacem maxima pecunia uendidisse, deinde, ut illi pecuniam conficere possent, uexandam his* Macedoniam *& spoliandam tradidisse, eundemq; bona creditorum ciuium* R. *cum debitoribus* Græcis *diuisisse: cogere pecunias maximas à* Dyrrhachinis, *spoliare* Thessalos, *certã* Achæis *in annos singulos pecuniam imperauisse, neq; tamẽ ullo in publico aut religioso loco signum, aut tabulam, aut ornamentũ reliquisse? hos sic illudere, quibus omne suppliciũ, atque omnis iure optimo pœna debetur? reos esse hos duos, quos uidetis? omitto iam* Numeriũ, Serranũ, Aeliũ, *quisquilias seditionis* Clodianæ. *sed tamẽ hi quoq; etiã nũc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi unq̃ de se pertimescent. nam quid ego de* Aedile *ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de ui* Milonem? *neque hic tamẽ ulla unq̃ iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tãtaq; firmitate animi se in* Remp. *fuisse pœniteat: sed, qui hæc uident, adolescentes quonã suas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorũ oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorũ hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum cõcitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in* Tribunatu *carcerem totum in forum effudit; uolitat* Aedilis, *accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultan=*

tem repressit:hic, qui se est tutatus sic,ut in priuata re deos penates suos,in Rep.iura Tribunatus auspiciaq; defenderet,accusare eum moderate,à quo ipse nefarie accusatur,per senatus auctoritatem nō est situs. nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quæsisti,quæ esset nostra natio optimatium: sic enim dixisti.rem quæris præclaram iuuentuti ad discendū, nec mihi difficilem ad perdocendū.de qua pauca iudices dicam: &,ut arbitror,nec ab utilitate eorū,qui audient, nec ab officio nostro,nec ab ipsa causa P.Sestij abhorrebit oratio mea.Duo genera semper in hac ciuitate fuerūt eorum,qui uersari in Rep. atq; in ea se excellentius gerere studuerunt: quibus ex generibus alteri se populares,alteri optimates & haberi,& esse uoluerunt. qui ea,quæ faciebant,quæq; dicebant, multitudini iucunda esse uolebant,populares: qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarētur, optimates habebantur.quis ergo optimus iste? quis? de numero si quæris,innumerabiles:neq; enim aliter stare possemus. sunt principes consilij publici: sunt,qui eorum sectam sequūtur: sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia: sunt municipales rusticiq; Romani: sunt negocia gerentes: sunt etiam libertini optimates. numerus,ut dixi,huius generis late & uarie diffusus est: sed genus uniuersum(ut tollatur error)breui circunscribi et definiri potest. omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. esto igitur, ut hi sint, quam tu nationem appellasti, qui & integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti. horum qui uo-

luntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. ſeruiūt defenſores optimatium, ipſiq; optimates grauiſſimi, & clariſſimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid eſt igitur propoſitum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò curſum ſuū dirigere debeant? id, quod eſt præſtantiſſimum, maximeq́; optabile omnibus ſanis, & bonis, & beatis, cum dignitate ociū. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, ſummi uiri, & conſeruatores ciuitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita cōuenit, ut ocio non proſpiciant; neque ullū amplexari ocium, quod abhorreat à dignitate. huius autē srcioſæ dignitatis hæc fundamenta ſunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda ſunt; religiones, auſpicia, poteſtates magiſtratuum, ſenatus auctoritas, leges, mos maiorū, iudicia, iuriſdictio, fides, prouinciæ, ſocij, imperij laus, res militaris, ærariū. harum rerum tot, atq; tātarum eſſe defenſorem, & patronum magni animi eſt, magni ingenij, magnæq; cōſtantiæ: etenim in tāto ciuiū numero magna multitudo eſt eorum, qui aut propter metum pœnæ peccatorum ſuorum conſcij nouos motus conuerſionesq́; Reip. quærant, aut qui propter inſitum quendam animi furorem, diſcordijs ciuium, ac ſeditione paſcantur, aut qui propter implicationem rei familiaris cōmuni incendio malint, q̄ ſuo, deflagrare. qui cum auctores ſunt, & duces ſuorum ſtudiorum, uitiorumq; nacti, in Rep. fluctus excitantur: ut uigilandum ſit ijs, qui ſibi gubernacula patriæ depoſcerunt; enitendumq; omni ſcientia ac diligentia, ut cōſeruatis his, quæ ego paulo ante fundamēta ac membra eſſe dixi, tenere curſum

possint, & capere ocij illum portum, & dignitatis. hanc uiam iudices si aut asperam atque arduã, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar: præsertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim: maioribus præsidijs & copijs oppugnatur Resp. *quã defenditur: propterea quod audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipsi etiam sponte sua contra* Remp. *incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, &, principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa denique necessitate excitantur, ita, ut nõ nũquam cũctatione ac tarditate, dum ocium uolũt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrũque amittant. propugnatores autem* Reip. *qui esse uoluerũt, si leuiores sunt, desciscunt; si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia* Reip. *causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus* M. Scaure *fuit; qui à* C. Graccho *usque ad* C. Mariũ *seditiosis omnibus restitit; quẽ nulla unquã uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis* Q. Metellus *patruus matris tuæ; qui cum florentem hominem in populari ratione* L. Saturninũ Censor *notasset, cumq; insitiuum* Gracchum *contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuisset, cumq; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset, de ciuitate maluit, quã de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquã, ne ue eorum aliquem, qui uiuunt, nominẽ, qualis nuper* Q. *Catulus fuit; quẽ neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc am=*

pla ſunt,hæc diuina,hæc immortalia,hæc fama celebrã-tur,monimentis annalium mandantur, poſteritati pro-pagantur. eſt labor,non nego : pericula magna, fateor : Multæ inſidiæ ſunt bonis, ueriſſime dictum eſt :
Sed te id,quod multi inuideant,multiq; expetant,
Inſcitia ſit,inquit,poſtulare , ſi tu laborem ſumma cum
cura efferas nullum .

idem alio loco dixit,quod exciperent improbi ciues,
Oderint,dum metuant. præclara enim illa præce-pta dederat iuuentuti . ſed tamen hæc uia , hæc ratio Reip. capeſcendæ olim erat magis pertimeſcenda , cum multis in rebus multitudinis ſtudium adpopuli cõmo-dum ab utilitate Reip.diſcrepabat . tabellaria lex ab L. Caſſio ferebatur : populus libertatem agi putabat ſuã : diſſentiebant principes,& in ſalute optimatium temeritatem multitudinis,et tabellæ licentiam pertimeſcebãt. agrariam Ti.Gracchus legem ferebat:grata erat popu-lo : fortunæ cõſtitui tenuiorum uidebantur : nitebãtur contra optimates,ꝙ ea diſcordiam excitari uidebãt ; & cum locupletes poſſeſſionibus diuturnis mouerentur,ſpo-liari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumenta-riam legem C.Gracchus ferebat:iucunda res plebi R.ui-ctus enim ſuppeditabatur large ſine labore:repugnabãt boni, ꝙ & ab induſtria plebem ad deſidiam auocari pu-tabant , & ærarium exhauriri uidebatur . multa etiã noſtra memoria , quæ conſulto prætereo , fuerunt in ea contentione , ut popularis cupiditas à cõſilio principum diſſideret. nunc iam nihil eſt,ꝙ populus à delectis,prin-cipibusq; diſſentiat : nec flagitat rem ullam, neque no-uarũ rerum eſt cupidus:& ocio ſuo, & dignitate opti-

mi cuiusq;,et uniuersæ Reip.gloria delectatur.itaq; homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R.concitare possunt,ꝙ plebs perfuncta grauissimis seditionibus ac discordijs ocium malle uideatur, cõ ductas habent conciones; neque id agunt,ut ea dicant, aut ferant,quæ illi uelint audire,qui in concione sunt; sed pretio ac mercede perficiunt,ut,quicquid dicant, id illi uelle audire uideantur.nũ uos existimatis Gracchos, aut Saturninum,aut quenq̃ illorum ueterũ, qui populares habebantur, ullum unq̃ in cõcione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio, & spes cõmodi propositi, sine mercede ulla multitudinem cõcitabat: itaque tẽporibus illis,qui populares erant,offendebãt illi quidem apud graues et honestos homines, sed populi iudicijs,atq; omni significatiõe florebãt.his in theatro plaudebatur:hi suffragijs,quod cõtenderant,cõsequebantur: horum homines nomen,orationem,uultũ,incessum amabant.qui autem aduersabantur ei generi, graues et magni homines habebantur,sed ualebant in senatu multũ, apud bonos uiros plurimum, multitudini iucundi non erãt, suffragijs offendebatur sæpe eorum uoluntas,plausum uero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset,pertimescebat. attamẽ si qua res erat maior,idem ille populus horum auctoritate maxime cõmouebatur.nunc,nisi me fallit,in eo statu ciuitas est,ut, si operas conductorum remoueris,omnes idem de Rep. sensuri esse uideãtur. etenim tribus locis significari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; consessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non con-

ducta, sed uera, in qua populi R. consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultũ aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erant illæ conciones perditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eodẽ me P. Lentulus Cos. concionem: concursus est populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia constitit: egit causam summa cum grauitate copiaq́; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unq̃ uideretur tam populare ad populi R. aures accidisse. productus est ab eo Cn. Pompeius, qui se non solũ auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata cõcioni fuit: sic contendo, nunq̃ neque sententiã eius auctoritate, neque eloquentiã iucũditate fuisse maiorẽ. quo silẽtio sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco non appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse uideatur. cedò nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populũ in campo Martio concionem. quis non modo approbauit, sed non indignissimum facinus putauit, illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari Remp. seq́;, si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuũ placet, siue legum. leges uidemus sæpe ferri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quẽ tyrannũ atque ereptorẽ libertatis esse dicebat, in illa ruina Reip. dicit se legẽ tulisse. quis est, qui se, cũ

contra me ferebatur, iniſſe ſuffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur, quis eſt, qui non profiteatur ſe affuiſſe, et ſuffragiũ de ſalute mea tuliſſe? utra igitur cauſa popularis debet uideri; in qua omnes honeſtates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà conſentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. cõuolant? an, ſicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clariſſimo, atque optimo Conſule, & ordine equeſtri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit: id erit populare? eſt enim homo iſte populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cũ eius adoleſcentia in ampliſſimis honoribus ſummi uiri L. Philippi uitrici florere potuiſſet, uſq; eò nõ fuit popularis, ut bona ſolus comeſſet. deinde ex impuro adoleſcente & petulante, poſteaq̃ rem paternã ab idiotarum diuitijs ad philoſophorum regulam perduxit, Græculũ ſe atque ocioſum putari uoluit, ſtudio literarũ ſe ſubito dedidit. nihil ſanè à te iuuabatur. anagnoſtæ, libelli etiã pro uino ſæpe oppignerabantur: manebat inſaturabile abdomen, copiæ deficiebant: itaq; ſemper uerſabatur in ſpe rerum nouarum, ocio & tranquillitate Reip. cõſeneſcebat. ecquæ ſeditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis ſeditioſus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unq̃ bono? bene dixit? immo, quem fortem & bonum ciuem non petulantiſſime eſt inſectatus? qui, ut credo, nõ libidinis cauſa, ſed ut plebicola uideretur, libertinã duxit uxorẽ. is de me ſuffragiũ tulit, is affuit, is interfuit epulis. & gratulationibus parricidarum. in quo tamen

* eſt ne ullus cum illo reo inimicus eſt meus ſuauia-

tus. qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimoniũ eripui Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij heluabare, ut si ego Consul Remp. contra te & gregales tuos defendissem, inciuitate esse me nolles? te nemo tuorũ uidere uult: omnes aditũ, sermonem, congressum tuum fugiũt: te sororis filius Posthumius, adolescẽs grauis, senili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. sed elatus odio, & meo & Reip. nomine; quorũ ille utri sit inimicior, nescio; plura dixi, q̃ dicendum fuit, in furiosissimum atq; egentissimum ganeonẽ.

Illuc reuertor; contra me cum sit actum, capta urbe atq; oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces et auctores fuisse, cum ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. at cũ de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationem, nec senectutis satis iustã putauit: nemo fuit, qui se non Remp. mecũ simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuum. fuit collegiũ nuper tribunitiũ, in quo tres minime, uehemẽter duo populares existimabantur. ex his, qui populares nõ habebãtur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas nõ erat, duo à populo R. Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, præ se populus R. ferebat, sibi illum in Tubunatu Cn. Domitij animum constantem, et egregium, atq; Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiam si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. iam de C.

Fannio quæ sit existimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet. quid populares illi duo, quid egerunt? alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil, senserat tantum de Rep. aliud, atq; homines expectabāt, uir & bonus, et innocens, & bonis uiris semper probatus, ꝙ parum uidelicet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probaretur, & ꝙ illum esse populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eum locum, in quem, nisi popularis esse uoluisset, facillime peruenisset. alter, qui ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliā, senatus auctoritatem, Consulem, collegas, bonorum iudiciū nihil putaret, Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, et hominibus primis, sed nō præstātissimis opibus, & gratia, tribum suam nō tulit, Palatinam deniq;, per quā omnes illæ pestes uexare populum R. dicebantur, perdidit, nec quicq̄ illis comitijs, quod boni uiri uellent, nisi repulsam tulit. uidetis igitur populum ipsum, ut ita dicam, iā non esse popularem, qui ita uehemēter eos, qui populares habentur, respuat; eos autē, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit. n. iudices uester iste in me animorū oculorumq; cōtuitus, ut mihi iam licere putem remissiore uti genere dicendi. comitiorum & concionū significationes interdum ueræ sunt, non nunq̄ uitiatæ, atq; corruptæ: theatrales gladiatorijq; consessus dicuntur omnino solere leuitate nō nullorum emptos plausus & exiles & raros excitare: āttamē facile est, cum id fit, quemadmodū, et à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nūc dicā, quibus uiris, aut cui generi ciuiū maxime applau-

datur? neminem uestrum fallit. sit hoc sanè leue, quod non ita est, quoniá optimo cuiq; impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: ei uero, qui pendet à rebus leuissimis, qui rumore, & (ut ipsi loquuntur) fauore populi tenetur & ducitur, plausum immortalitatem, sibilum mortem uideri necesse est. ex te igitur Scaure *potissimũ quæro, qui ludos apparatissimos magnificentissimosq; fecisti, ecquis istorum popularium tuos ludos aspexerit? ecquis se theatro, populoq;* R. *commiserit? ipse ille maxime ludius, non solum spectator, sed actor & acroama, qui omnia sororis embolia nouit, qui in cœtũ mulierum pro psaltria adducitur, nec tuos ludos aspexit in illo ardenti* Tribunatu *suo, nec ullos alios, nisi eos, à quibus uix uiuus effugit. semel, inquam, se ludis homo popularis cómisit omnino, cũ in téplo* Virtutis *honos habitus esset* Virtuti, C. *q;* Marij *cóseruatoris huius imperij monumentũ municipi eius, &* Reip. *defensori sedem ad salutem præbuisset. quo quidem tempore quid populus* R. *sentire se ostenderit, utroque in genere declaratum est: primo, cũ audito* S.C. *ore ipsi atque absenti senatui plausus est ab uniuersis datus: deinde, cum senatoribus singulis spectatũ è senatu redeuntibus. cũ uero ipse, qui ludos faciebat,* Consul *assedit, stantes, & manibus passis gratias agétes, & lacrymantes gaudio, suam erga me beneuolentiam, ac misericordiá declararunt. at cum ille furibundus in citata illa sua uecordi mente uenisset, uix se populus* R. *tenuit, uix homines odiũ suum à corpore eius impuro, atque infando represserunt: uoces quidem, & palmarũ intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. sed quid ego populi* R. *animum uirtutemq; cóme*

moro, libertatem iam ex diuturna seruitute respicientis in eo homine, cui tum petéti iam Aedilitatem ne histriones quidem coràm sedenti pepercerunt? nam cum agere tur togata, simulans, ut opinor, caterua tota, clarissimæ contentione in ore impuri hominis imminens cócionata est.

Huic uitæ tuæ= &,

Post principia atq; exitus uitiosæ uitæ. sedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuicio conciones celebrare suas solebat, cantorũ ipsorum uocibus eijciebatur. et quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate sententiarum nunquam ullum fuisse locũ, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus nostrum uideretur, quod aut populũ uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco iudices, ne qua me leuitate ductũ ad insolitũ genus dicendi labi putetis, si de poetis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. nó sum tam ignarus iudices causarum, non tam insolens in dicendo, ut ómni ex genere orationem aucuper, et omnes undiq; flosculos carpá, atque delibé. scio, quid grauitas uestra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quandá iuuẽtuti, qui essent optimates. in ea explicáda demonstrandum est, nó esse populareis omneis eos, qui putentur. id facillime consequar, si uniuersi populi iudicium uerũ & incorruptum, et si intimos sensus ciuitatis expressero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S.C. quod factum est in téplo Virtutis, ad ludos scenamq; perlato, consessu

maximo, summus artifex, et mehercule semper partium in Rep. tanquam in scena, optimatium, flens & recenti lætitia, et mixto dolore, ac desiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam causam, q̃ egomet de me agere potuissem? summi enim poetæ ingenium non solum arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

Quàm enim certo animo qui Remp. adiuuerit, steterit
 cum Achiuis.

uobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines demonstrabat. reuocabatur ab uniuersis.

Re dubia nec dubitarit uitam offerre, nec capiti pepercerit.

hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cũ iam omisso gestu uerbis poetæ, & studio actoris, & expectationi nostræ plauderetur:

Summum amicum summo in bello.

nam illud ipse actor adiungebat amico animo: & forsitassis homines propter aliquod desiderium approbabát:

Summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo post in eadem fabula sunt acta?

O pater.

me, me ille absentem, ut patrẽ, deplorandũ putarat, quẽ Q. Catulus, quẽ multi alij sæpe in senatu patrẽ patriæ nominarant. quanto cũ fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis? cũ patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domũ incensam euersamq;, sic egit, ut demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

Hæc omnia uidi inflammari,

fletũ etiã inimicis, atq; inuidis excitaret. prò dij immortales, quid illa, quemadmodũ dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta uidentur esse, ut uel à Catu

lo, si reuixisset, præclare posse dici uiderentur (is enim libere reprehendere & accusare populi non nunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus)

O ingratifici Argiui, *inanes* Graij, *immemores beneficij.*

non erat illud quidem uerum: non enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperāt, nō liceret: nec unus in quēquam unquam gratior, q̄ in me uniuersi. sed tamē illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me. cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites R. *uniuersum populum* R. *accusaret,*

Exulare *sinitis, siuistis pelli, pulsum patimini,*

quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uoluntatis ab uniuerso populo R. *in causa hominis nō popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolēter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara lacrymis impediretur: neque poetæ, quorum ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; populus* R. *non solū plausu, sed etiam gemitu suo cōprobauit. utrū igitur, hæc* Aesopum *potius pro me, aut* Acciū *dicere oportuit, si populus* R. *liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appellatus in* Bruto Tullius, *qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parum'ne uidebatur, populum* R. *iudicare id à me, & à senatu esse constitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximū uero populi* R. *iudicium uniuerso cōsessu gladiatorio declaratum est: erat enim munus* Scipionis, *dignū & eo ipso, et illo* Q. Metello, *cui dabatur.*

Id aūt spectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominū celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hunc consessum P. Sestius Trib. pl. cū ageret nihil aliud in eo magistratu, nisi meam causam, uenit, & se populo dedit, non plausus cupiditate, sed ut ipsi inimici nostri uoluntatem uniuersi populi uiderent. uenit (ut scitis) ad columnam Meniā. tantus est ex omnibus spectaculis usque à Capitolio, tātus ex fori cancellis plausus excitatus, ut nūquam maior consensio, aut apertior populi R. uniuersi fuisse ulla in causa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuiū expulsores? alius'ne est aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offensi inuisiq; fuerimus? equidē existimo, nullū tēpus esse frequentioris populi, q̄ illud gladiatorium; neque cōcionis ullius, neque uero ullorum comitiorū. hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi R. tāta significatio sine ulla uarietate uniuersi, cū illis ipsis diebus de me actū iri putaretur, quid declarauit, nisi optimorum ciuium salutem et dignitatē populo R. charam esse uniuerso? at uero et ille Tribunus pl. qui de me nō patris, aui, proaui, maiorum deniq; suorum omnium, sed Græculorum instituto concionem interrogare solebat, uellet'ne me redire; &, cum erat reclamatum semiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cū quotidie gladiatores spectaret, nūquam est conspectus: cum ueniret, emergebat subito, cū sub tabulas subrepserat, ut,

Mater te appello,

dicturus uideretur. itaq; illa uia latebrosa, quà spectatū ille ueniebat, Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo

tempore

tempore conspectus erat, non modo gladiatores, sed equi ipsi gladiatorum repentinis sibilis extimescebant. uidetis ne igitur, quantũ inter populum R. & cócionem intersit? dominos concionũ omni odio populi notari; quibus autem consistere in operarum concionibus non liceat, eos omni populi R. significatione decorari? tu mihi etiã M. Attiliũ Regulum *commemoras, qui redire ipse* Carthaginem *sua uoluntate ad supplicium, q̃ sine ijs captiuis, à quibus ad senatum missus erat,* Romæ *manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuisse per familias comparatas, & homines armatos? uim scilicet ego desideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & qué, si uis non fuisset, nulla res labefactare potuisset. hũc ego reditum repudiarem: qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me studio gloriæ putet idcirco exisse, ut ita redirẽ: quem enim unq̃ senatus ciuem, nisi me, nationibus exteris cõmendauit? cuius unq̃ propter salutem, nisi meam, senatus publice socijs populi* R. *gratias egit? de me uno patres conscripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui* Quæstores Legatiq; *essent, salutẽ & uitam meam custodirent. in mea una causa post* Romam *conditam factum est, ut literis consularibus ex* S.C. *cuncta ex* Italia *omnes, qui* Remp. *saluam uellent, conuocarentur. quod nunq̃ senatus in uniuersæ* Reip. *periculo decreuit, id in unius mea salute conseruanda decernẽdum putauit. quem curia magis requisiuit? quem forum luxit? quem æque ipsa tribunalia desiderauerunt? omnia discessu meo deserta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. quis est* Italiæ *locus, in quo non fixum sit in publicis monimentis studium salutis*

meæ, testimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S. C. commemorem? uel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum est, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uni testimonium patriæ conseruatæ dedit: cuius sententiam ita frequentissimus senatus secutus est, ut unus dissentiret, hostis, idq; ipsum tabulis publicis mãdaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam: uel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cœlo seruaret; ne quis moram ullam afferret; si quis aliter fecisset, eum planè euersorem Reip. fore, idq; senatum grauissime laturum; & ut statim de eius facto referretur. qua grauitate sua cum frequens senatus non nullorum scelus audaciamq; tardasset, tum illud addidit, nisi diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, ut ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarẽtur. hæc erat studiorum in mea salute contentio, ut ij, qui à senatu de me rogabãtur, ijdem senatui pro me supplicarẽt. atq; ita in his rebus unus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa uoluntate bonorum palàm dissideret, ut etiam Q. Metellus Cos. qui mihi uel maxime ex magnis contẽtionibus Reip. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. qui excitatus summa cum auctoritate P. Seruilij quadam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis

euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo cōmune esset, dignitatem propinqui sui mentē à Clodianis latrocinijs reflexisset; cumq; eum ad domestici exēpli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauem conuertisset: collacrymauit uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in gratiam. quod certe, si est aliquis sensus in morte præclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortissimo, præstantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodum mihi aduenięti tāquā totius Italiæ, atque ipsius patriæ dexteram porrexerint Brundusini; cum ipsis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui natalis idem charissimæ filiæ, quā ex grauissimo tum primum desiderio luctuq; conspexi; idem etiam ipsius coloniæ
* Brundusinæ; idem ut scitis; cumq; me domus eadem optimorum & doctissimorum uirorum, Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, lætissima accepisset, quæ proximo anno mœrens receperat, & suo præsidio periculoq; defenderat; cumq; itinere toto urbes Italiæ festos dies agere aduentus mei uidebantur, uiæ multitudine Legatorum undique missorum celebrabantur. ad urbem accessus incredibili hominum multitudine et gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium ascēsus, domum reditus erat eiusmodi, ut summa in lætitia illud dolerē, ciuitatem tam gratā tam miseram, atque oppressam fuisse.

Habes igitur, quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, ut dixisti: quod ego uerbum agnoui: est enim illius, à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit, qui C. Cæsarē, mitem hominē & à cæde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cū affirmaret illum nunquā, dum hæc natio uiueret, sine cura futurū. nihil profecit de uniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in cōcione de me & de clarissimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gratiam, ꝙ me cum amplissimis & fortissimis uiris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi ꝙ bonis placere cupiebā, omnes est insidias sceleratissime machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid defecti afferebat: ille hominē mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domū metueret, atq; à me ipso caueret: ille se sic cū inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibuscum uiuit, tabulā esse, se scriptorē diceret: ille unus ordinis nostri discessu meo, luctu uestro palàm exultauit. de quo ego, cū quotidie rueret, uerbū feci iudices nunquam: neque putaui, cū omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri cōuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem contēnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatem satis mirari iudices nō queo. facit apertissime contra legem; facis is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua, neq;

emitti gratia potest, neque opibus, & potētia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit, ut si tam intemperās? ista nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriā credo nactus est speciosam, nobilem, gloriosam, norat: studia populi: uidebat clamores & cōcursus futuros. hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ, tenere se non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus. si ob eam causam peccaret, & pro recenti populi R. in se beneficio, populari studio elatus: tamen ignosceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, sed ex ergastulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & sortito alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura sit exitum, pertimescit: sed habet defensiones duas, primum, do, inquit, bestiarios: lex est scripta de gladiatoribus. festiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit se non gladiatores, sed unum gladiatorem dare, & totam Aedilitatem in munus hoc transtulisse. præclara Aedilitas, unus leo, ducenti bestiarij. uerū utatur hac defensione: cupio eum suæ causæ confidere: solet enim Tribunos pl. appellare, et ui iudicium disturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, q meam legem contemnat hominis inimici, q̄ q se statuit omnino consularē legem nullam putare. Aciliā, Didiam, Liciniā, Iuniam contēpsit: etiam'ne eius, quem sua lege, & suo beneficio ornatum, munitum, armatum solet gloriari, C. Cæsaris legem de pecunijs repetūdis non putat esse legem? & aiūt alios esse, qui acta Cæsaris rescindant, cum hæc optima lex & ab illo socero eius, & hoc assecla negligatur? & cohortari ausus est accusa-

tor in hac causa uos iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reip? non est ea medicina, cũ sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reip. qui execant pestẽ aliquam, tanquã strumam, ciuitatis. Sed ut extremũ habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciã, quàm uos me tã attẽte audiendi; cõcludam illud de optimatibus, eorumq́; principibus, ac Reip. defensoribus: uosq́; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorem uestrorum imitationem excitabo; & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, et dignitatis, & honoris, à bonis uiris, sapientibus, et bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerũt, ut consilium senatus Reip. præponerent sempiternũ, deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq́; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac uirtuti pateret. senatum Reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & cõmoda tueri, atq; augere uoluerũt. hæc qui pro uirili parte defendũt, optimates sunt, cuiuscũque sint ordinis: qui aũt præcipue suis ceruicibus tanta munia, atque Remp. sustinẽt, ij semper habiti sunt optimatium principes, au-

ctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum uirtute, non cum desidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uere gloria nominari potest, expetunt, alijs otium quærere debent & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clarissimorum uirorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarunt mẽtes imperitorũ, aut qui forteis & claros uiros, et bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audaciũ restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum prætereà casu hanc

uitæ uiam pertimescat: unus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclare uir de Rep. meritus L. Opimius indignissime concidit: cuius monimentũ celeberrimũ in foro, sepulcrum desertissimum in litore Dyrrhachino relictum est. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus R. periculo liberauit. alia quædã ciuem egregium inimici iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repẽtina ui perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq; uixerũt. at uero ij, qui senatus cõsiliũ, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucũdi esse uoluerunt, omnes ferè Reip. pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. q si apud Athenienses, homines Græcos, lõge à nostrorũ hominũ grauitate disiunctos, nõ deerãt, qui Remp. cõtra populi temeritatem defenderent, cũ omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; si Themistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit à Rep. defendenda nec Milciadis calamitas, qui illã ciuitatem paulo ante seruarat; nec Aristidis fuga, qui unus omniũ iustissimus fuisse traditur; si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari nõ est necesse, propositis tot exemplis iracũdiæ leuitatisq; popularis, tamen suam Remp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primũ in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, et magnitudo animi uidetur; tũ in tãta gloria insistẽtes, ut omnia humana leuiora uideri debeãt; deinde ad eã Rẽp. tuẽdã aggressi, quæ tãta dignitate est, ut eã defendentẽ occidere non

aliud sit, q̃ oppugnantẽ rerũ potiri. homines Græci, *quos antea nominaui, inique à suis ciuibus dãnati, atque expulsi, tamen, quia bene sunt de suis ciuitatibus meriti, tãta hodie gloria sunt non in* Græcia *solũ, sed etiã apud nos, atque in cæteris terris, ut eos, à quibus illi oppressi sunt, nemo nominet, horũ calamitatẽ dominationi illorũ omnes anteponãt. quis* Carthaginẽsiũ *pluris fuit* Annibale *consilio, uirtute, rebus gestis, qui unus cum tot imperatoribus nostris per tot annos de imperio, & de gloria decertauit? hũc sui ciues è ciuitate eiecerũt: nos etiã hostem literis nostris, & memoria uidemus esse celebratum. quare imitemur nostros* Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lẽtulos, Aemilios, *innumerabiles alios, qui hanc* Remp. *stabiliuerũt, quos equidem in deorum immortaliũ cœtu, ac numero repono; amemus patriã; pareamus senatui; cõsulamus bonis? præsenteis fructus negligamus, posteritati & gloriæ seruiamus; id esse optimũ putemus, quod erit rectissimum; speremus quæ uolumus, sed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorũ fortium, magnorumq; hominum esse mortale, animi uero motus et uirtutis gloriã sempiternam; neque, hanc opinionẽ si in illo sanctissimo* Hercule *cõsecratam uidemus, cuius corpore ambusto uitam eius, et uirtutem immortalitas excepisse dicitur, minus existimemus eos, qui hanc tantam* Remp. *suis cõsilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut seruarint, esse immortalem gloriam consecuturos.* Sed *me repente iudices, de fortissimorũ et clarissimorũ ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parãtem, horum aspectus in ipso cursu*

orationis repressit. uideo P. Sestium, meæ salutis, uestræ auctoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorem, auctorem, reũ: uideo hunc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem uestræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidiũ afflictæ Reip. extinctorem domestici latrocinij, repressorẽ cædis quotidianæ, defensorem templorũ atque tectorũ, præsidium curiæ, sordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; nostrarũ, in hoc misero squalore & sordibus, cui superior annus idem et uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium squalor, hic luctus, hæ sordes susceptæ sunt propter unum me, quia me defenderunt, quia meum casum, luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti Italiæ, uobis omnibus orãtibus reddiderũt. quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confessiones cõmunis exitij detuli? cũ parui uobis? ac si scelestum est amare patriam, pertuli pœnarum satis: euersa domus est, fortunæ uexatæ, dissipati liberi, raptata coniux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in squalore uolutatus est ad pedes inimicissimorum: ego pulsus aris, focis, dijs penatibus, distractus à meis, carui patria, quã, uti leuissime dicam, certe texerã: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium, fraudem inuidorum. si hoc nõ est satis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu

meo: multo mihi, multo, inquam, iudices præstat in eandem illam recidere fortunam, q̃ tantam importare meis defensoribus, et conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum his pulsis, qui me huius urbis cõpotem fecerunt? nõ ero, nõ potero esse iudices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem uidebit, nec, quotiescunq; me uiderit, ingemiscet, ac pestẽ suã, & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neque eæ nationes, quibus me senatus commẽdauit, quibus de me gratias egit, hũc exulem propter me sine me uidebũt. sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, et P. Lẽtulus Cos. atque ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati iudices cõmiserunt. uos hoc iudicio omnium bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. quare uos obtestor atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIIII.

I,tua tantũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluissem, fecissem id, quod his uehemẽter placebat, ut te,cuius testimoniũ propter turpitudinẽ uitæ, sordesq; domesticas nullius momẽti putaretur,tacitus dimitterẽ: nemo.n.horũ aut ita te refutãdũ,ut grauẽ aduersariũ; aut ita rogandũ, ut religiosum testẽ arbitrabatur. sed fui paulo in te intẽperantior fortasse,q̃ debui:odio.n.tui, in quo etsi omnes propter tuũ in me scelus supare debeo, tamẽ à omnibus penè uincor, sic sum incitatus,ut cũ te non minus contẽnerẽ,q̃ odissem,tamẽ uexatũ potius,q̃ despectũ uellem dimittere.quare ne tibi hũc honorẽ à me haberi forte mirere,ꝙ interrogẽ,quẽ nemo cõgressu,nemo aditu,nemo suffragio,nemo ciuitate, nemo luce dignũ putet:nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatem tuam istã comprimerem,et audaciã frangerẽ,et loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitã retardarem. etenim debuisti Vatini, etiã si falso uenisses in suspicionẽ P.Sestio,tamẽ mihi ignoscere, si in tanto hominis de me optime meriti piculo & tẽpori eius & uolũtati parere uoluissem: sed hesterno pro testimonio esse mẽtitũ, cũ affirmares nullũ tibi omnino cũ Albinouano sermonẽ nõ modo de Sestio accusando, sed nulla unquã de re fuisse,paulo ante imprudẽs indicasti, q et T.Claudiũ tecũ cõmunicasse, & à te cõsiliũ P. Sestij accusandi petisse,et Albinouanũ,quẽ antea uix tibi notũ esse dixisses,

quibus iā præscribis, quāto illis probro futurū sit, si te defenderint, cū tu mihi Cornelij defensionē in maledictis obijciēdā putaris. attamē hoc Vatini memēto; paulo post illā defensionē meā, quā tu bonis uiris displicuisse dicis, me cum uniuersi populi R. summa uoluntate, tum optimi cuiusq; singulari studio magnificētissime post hominū memoriā Cōsulē factum; omniaq; ea me pudēter uiuēdo cōsecutum esse, quæ tu impudēter uaticinādo sperare te sæpe dixisti. Nam quod mihi discessum obiecisti meum; & quod horū, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idē tibi lætissimus, luctum & gemitū renouare uoluisti: tantum tibi respondeo, me, cū tu cæteræq; Reip. pestes armorū causam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatē uestrū, odiumq; diuturnū, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis, scelus & furorem uestrum cedēdo maluisse frangere, quam resistendo. quare peto à te, ut mihi ignoscas Vatini, cum patriæ pepercerim, quam seruaram: et si ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conseruatorem, & custodē feras. deinde eius uiri discessum increpas, quē uides omniū ciuiū desiderio, ipsius denique Reip. luctu esse reuocatum? at enim dixisti, nō mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. quasi uero quisquā uir excellēti animo in Rēp. ingressus, optabilius quidquā arbitraretur, quam se à suis ciuibus Reip. causa diligi. scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, superba responsa, insolens uita: nemo humanitatē meā, nemo cōsuetudinē, nemo cōsilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum mœstum,

muta curia, omnia denique bonarũ artium studia silue runt. sed nihil sit factũ mea causa: omnia illa S.C. populi iussa, Italiæ totius, cunctarũ societatũ, collegiorũ omniũ decreta de me, Reip. causa esse factã fateamur. q̃d ergo homo imperitissime solidæ laudis ac ueræ dignitatis præstãtius mihi potuit accidere, q̃d optabilius ad immortalitatẽ gloriæ, atque ad memoriã mei nominis sempiternã, q̃ omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis salutẽ cũ mea unius salute esse cõiunctã? quod quidẽ ego tibi reddo tuũ. nam ut tu me charũ esse dixisti senatui populoq; R. non tã mea causa, q̃ Reip. sic ego te, q̃q̃ sis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamen dico esse odio ciuitati nõ tã tuo, q̃ Reip nomine. atque ut aliquãdo ad te ueniam, de me hoc sit extremũ: quid quisq; nostrũ de se ipse loquatur, nõ est sanè requirendũ: boni uiri iudicent: id est maximi momẽti et ponderis. Duo sunt tẽpora, quibus nostrorũ ciuiũ spectẽtur iudicia de nobis; unum honoris, alterum salutis. honos talis populi R. uolũtate paucis est delatus, ac mihi: salus tãto studio ciuitatis nemini reddita. de te aũt homines quid sentiant, in honore experti sumus, in salute expectamus. & ut me cũ homine uno nõ solũ impudẽtissimo, atq; infimo cõferã, de te ipso, homine et arrogãtissimo, et mihi inimicissimo, quæro Vatini: utrũ tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his tẽplis, ærario, curiæ, uiris his, quos uides, horũ bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris deniq; deorũ immortalium delubris, auspicijs, religionibus melius fuisse & præstabilius, me ciuẽ in hac ciuitate nasci, an te? cũ mihi hæc respõderis, aut ita impudenter, ut manus à te homines uix abstinere possint; aut ita dolẽter, ut aliq̃do ista

ilia

ilia, quæ sunt inflata, rũpantur: tũ memoriter responde to ad ea, quæ de te ipso rogaro. atque illud tenebricosissi mum tẽpus ineũtis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adolescẽtia perfoderis, uicinos cõpilaris, matrẽ uerberaris: habet hoc præmiũ tua indignitas, ut adolescẽtiæ turpitudo obscuritate, et sordibus tuis obtegatur. Quæsturã petisti cum P. Sestio, cũ hic nihil loqueretur, nisi quod agebat; tu de altero Cõsulatu gerẽdo te diceres cogitare. quæro abs te, teneas'ne memoria, cũ P. Sestius Quæstor sit cunctis suffragijs factus, tũc te uix, inuitis omnibus, nõ populi beneficio, sed Consulis extremũ adhæsisse? in eo magistratu, cũ tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missus'ne sis à me Cõsule Puteolos, ut inde aurũ exportari, argẽtumq; prohiberes? in eo negotio, cũ te nõ custodẽ ad cõtinẽdas, sed portitorẽ ad partiẽdas merces missum putares, cumq; omniũ domos, apothecas, naueis furacissime scrutarere, hominesq; negotia gerẽtes iudicijs iniquissimis irretires, mercatores è naui egrediẽtes terreres, cõscendẽtes morarere; teneas'ne memoria tibi in cõuentu Puteolis manus esse allatas? ad me Consulẽ Puteolanorũ querelas esse delatas? post Quæsturam exieris'ne Legatus in ulteriorẽ Hispaniã C. Cosconio Procos? cũ illud iter Hispaniense pedibus ferè cõfici soleat, aut, si quis nauigare uelit, certa sit ratio nauigãdi; ueneris'ne in Sardiniã, atque inde in Africã? fueris'ne, quod sine S.C. tibi facere nõ licuit, in regno Hiempsalis? fueris'ne in regno Mastanesosi? ueneris'ne ad fretũ per Mauritaniã? quẽ scias unq̃ Legatũ Hispaniẽsem in illã prouinciã istis itineribus peruenisse? Factus es Tribunus pl. q̃d enim te de Hispaniẽsibus

flagitijs tuis, ſordidiſſimisq́; furtis interrogē? quæro abs te, primū, quod genus improbitatis, et ſceleris in eo magiſtratu prætermiſeris? ac tibi iā inde præſcribo, ne tuas ſordes cū clariſſimorū uirorū ſplendore pmiſceas. ego te, quæcunq; rogabo, de te ipſo rogabo, neq; te ex ampliſſimi uiri dignitate, ſed ex tuis tenebris extrahā, omniaq́; mea tela ſic in te cōijcientur, ut nemo p tuū latus (quod ſoles dicere) ſaucietur, in tuis pulmonibus, ac uiſceribus hærebunt. et quoniā omniū rerū magnarū à dijs immortalibus principia ducuntur, uolo ut mihi reſpōdeas tu, qui te Pythagoricū ſoles dicere, et hominis doctiſſimi nomē tuis immanibus et barbaris moribus prætēdere; quæ te tāta prauitas mētis tenuerit, q tātus furor, ut, cū inaudita ac nefaria ſacra ſuſcepis, cum inferorū animas elicere, cū puerorū extis deos manes mactare ſoleas, auſpicia, quibus hæc urbs cōdita eſt, quibus omnis Reſp. atque impium tenetur, contēpſeris? initioq́; Tribunatus tui ſenatui denunciaris, tuis actionibus Augurū, reſpōſa, atq; eius collegij arrogātiā impedimēto nō futurā? ſecūdum ea, quæro, ſeruaris'ne in eo fidem? num quādo tibi morā attulerit, quo minus cōcilium aduocares, legemq́; ferres, q eo die ſcires de cœlo eſſe ſeruatum? & quoniā hic locus unus eſt, quē tibi cū Cæſare cōmunē eſſe dicas: ſeiūgā te ab illo, nō ſolum Reip. cauſa, uerū etiā Cæſaris, ne qua ex tua ſūma indignitate labes illius dignitati aſperſa uideatur. primū quæro, num tu ſenatui cauſam tuā permittas, quod facit Cæſar? deinde, quæ ſit auctoritas eius, qui ſe alterius facto, nō ſuo defendat? deinde (erumpet enim aliquādo ex me uera uox, et dicā ſine cunctatione, quod ſentio) ſi iā uiolentior aliqua in re C. Cæſar

fuiſſet; ſi eũ magnitudo cõtẽtionis, ſtudiũ gloriæ, præſtãs animus, excellẽs nobilitas aliquò impuliſſet: quod in illo uiro et tum ferẽdũ eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, obliterandũ, id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinij latronis ac ſacrilegi uox audietur, hoc poſtulantis, ut idẽ ſibi cõcedatur, quod Cæſari? ſic.n. ex te quæro: Tribunus pl. fuiſti: ſeiunge te à Cõſule: collegas habuiſti uiros forteis nouẽ: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de cœlo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedẽtes uides, te ædilitiam prætextam togã, quã fruſtra cõfeceras, uendidiſſe: tertiũ ſcis ex illo obſeſſo atque afflicto Tribunatu cõſularẽ auctoritatẽ hominẽ eſſe adoleſcentẽ conſecutũ. reliqui ſex fuerũt: ex quibus partim planè tecũ ſentiebãt, partim mediũ quendã curſum tenebãt. omnes habuerũt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quẽ, tu diſrumperis, cum ædilitiũ uides. uolo uti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre præter unũ te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut, cum tui nouẽ collegæ ſibi timẽdũ eſſe duxerint, id unus tu emerſus è cœno, omniũ facile omnibus rebus infimus, cõtemnẽdum, deſpiciẽdum, irridẽdum putares? num quẽ poſt urbem conditã ſcias Tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum cõſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiã illud uolo uti reſpondeas, cum te Tribuno pl. eſſet etiam tum in Rep. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumero tribunitios furores debilitarunt, et repreſſerunt, quas cõtra præter te nemo unquam eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non Conſu-

libus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pestibus, unà cũ auspicijs, cum intercessionibus, cũ omni iure publico cõflagrauerũt: ecquãdo dubitaris contra eas leges cũ plebe agere, & consiliũ cõuocare? num quẽ ex omnibus Tribunis pl. *quicunque seditiosi fuerint, tã audacẽ audieris fuisse, ut unq̃ contra legẽ* Aeliã, *aut* Fusiã *conciliũ cõuocaret? quæro illud etiã ex te, conatus'ne sis, uolueris'ne, denique cogitaris, (est. n. res eiusmodi, ut, si tibi modo in mentẽ uenit, nemo sit, qui te ullo cruciatu esse dignũ putet) cogitaris'ne in illo tuo intolerabili nõ regno, nam cupis id audire, sed latrocinio* Augur *fieri in* Q. Metelli *locũ, ut, quicũque te aspexisset, duplicẽ dolorẽ gemitumq́; susciperet, & ex desiderio clarissimi et fortissimi ciuis, et ex honore turpissimi atq; improbissimi? adeo'ne nõ labefactã* Remp. *te* Tribuno, *neq; cõquassatã ciuitatẽ, sed captã hãc urbẽ atque euersam putaris, ut* Augurẽ Vatiniũ *ferre possemus? hoc loco quæro, si, id quod cõcupieras,* Augur *factus esses; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorẽ ferebamus; illi aũt, quibus eras in delicijs, uix risum tenebãt: sed quæro, si ad cætera uulnera, quibus putasti* Remp. *deleri, hãc quoque mortiferã plagã inflixisses* Auguratus *tui, utrũ decreturus fueris id, quod* Augures *omnes usque à* Romulo *decreuerũt,* Ioue *fulgẽte cũ populo agi nefas esse, an, quia tu semp sic egisses, auspicia fueris* Augur *dissoluturus?* Ac *ne diutius loquar de* Augurato *tuo, q̃ inuitus facio ut recorder ruinas* Reip. *neq; enim tu unq̃ stãte non modo maiestate horũ, sed etiã urbe te* Augurẽ *fore putasti: uerũtamen ut somnia tua relinq̃, ad scelera ueniã, uolo uti mihi respõdeas: cũ* M. Bibulũ Consulẽ *nõ dicã bene*

de Rep. sentientē, ne tu mihi homo potēs irascare, qui ab eo dissensisti; sed hominē certe nusquā progredietē, nihil in Rep. molietē, tātū animo ab actionibus tuis dissentientē, cū eū tu Consulē in uincula duceres, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent; feceris'ne ante rostra pontē cōtinuatis tribunalibus, ꝑ quē Cōsul populi R. moderatissimus et cōstātissimus, sublato auxilio, exclusis amicis, ui pditorū hominū incitata, turpissimo, miserrimoq; spectaculo nō in carcerē, sed ad suppliciū & ad necem duceretur? quæro, nū quis ante te iā fuerit nefarius, qui id fecerit, ut sciamus, utrū ueterum facinorū sis imitator, an inuētor nouorū? idemq; tu, cū his atque huiusmodi cōsilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæsaris clementissimi, atque optimi uiri, scelere uero atq; audacia tua M. Bibulū foro, curia, tēplis, locis publicis omnibus expulisses, inclusum domi cōtineres; cumq; nō maiestate imperij, nō iure legū, sed ianuæ præsidio, & parietū custodijs Consulis uita tegeretur: miseris'ne uiatorē, qui M. Bibulū domo ui extraheret, ut, quod in priuatis semper est seruatū, id te Tribuno pl. Cōsuli domus exiliū esse nō posset? simulq; mihi respondeto, tu, qui nos, qui de cōmuni salute cōsentimus, tyrānos uocas, fueris'ne nō Tribunus pl. sed intolerādus ex cœno nescio quo atq; ex tenebris tyrānus? qui primū eā Remp. quæ auspicijs inuētis cōstituta est, ijsdem auspicijs sublatis conarere peruertere; deinde sanctissimas leges, Aeliā & Fusiam dico, quæ in Gracchorū ferocitate, et in audacia Saturnini, et in colluuione Drusi, & in cōtētione Sulpitij, & in cruore Cinnano, & inter Syllana arma uixerūt, solus cōculcaris, ac pro nihilo putaris; qui Consulem morti obieceris, inclu

ſum obſederis, extrahere ex ſuis tectis conatus ſis; qui in eo magiſtratu nõ modo emerſeris ex mẽdicitate, ſed etiã diuitijs nos iam tuis terreas: fueris ne tãta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cũ L. Vectium, qui in ſenatu cõ= feſſus eſſet cum telo fuiſſe, Cn. Põpeio, ſummo & clariſſi mo ciui, ſuis manibus necẽ afferre uoluiſſe, in cõcionem produxeris, indicẽ in Roſtris, in illo, inquã, augurato tem plo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirẽdæ cauſa cæteri Tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueue rũt, ibi tu indicẽ Vectiũ linguã et uocẽ ſuã ſceleri et mẽ ti tuæ præbere uoluiſti, ut diceret L. Vectius in cõcione tua rogatus à te, ſe auctores, et impulſores, et ſocios ha= buiſſe ſceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate ſublatis, quod tu eo tẽpore moliebare, ciuitas ſtare nõ poſſet. M. Bibulũ, cuius incluſione cõtẽtus nõ eras, interficere uolue ras, ſpoliaueras Cõſulatu, patria priuare cupiebas: L. Lu cullum, cuius tu rebus geſtis, ꝙ ipſe ad imperatorias lau des à puero uidelicet ſpectaras, uehementius inuidebas; C. Curionẽ, ꝑpetuũ hoſtẽ improborũ omniũ, auctorẽ pu= blici cõſilij, libertate cõmuni tuẽda maxime liberũ, cũ fi lio principe iuuentutis. cũ Rep. cõiunctione etiã, ꝗ ab illa ætate poſtulãdum fuit, delere uoluiſti: L. Domitiũ, cuius dignitas, & ſplendor perſtringebat credo oculos Vati= nij, quẽ tu propter cõmune odium in bonos oderas, in po ſterum autẽ propter omnium ſpem, quæ de illo eſt, atq; erat, ante aliquãto timebas; L. Lentulum, hunc iudicem noſtrum, flaminem Martialem, ꝙ erat eo tempore Gabi nij tui competitor, eiuſdem Vectij indicio opprimere uo luiſti. qui ſi tum illam labem, peſtemq; uiciſſet, quod ei

cuo scelere non licuit, Resp. uicta nō esset. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluisti. L. Paulum, qui tum Quæstor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem uirū? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes legibus exterminarat, hominē ad cōseruandā Remp. natū, in idem Vectij indicium, atque in eundem hunc numerum congregasti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, q me ex fortissimorum ciuium numero seiungendum nō putaris? sed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cū iam Vectius ad arbitriū tuum perorasset, et ciuitatis lumina notasset, descendissetq; de Rostris, eum repēte reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares ecquosnā alios posset nominare? inculcarísne, ut C. Pisonē generum meum nominaret? qui in summa copia optimorū adolescētium, pari cōtinentia, uirtute, pietate reliquit neminem: item M. Laterensem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantē? promulgarísne impurissime, et perditissime hostis quæstionē de tot amplissimis et talibus uiris, indici Vectio præmia amplissima? quibus rebus omniū mortalium nō uoluntate, sed cōuitio repudiatis, fregerísne in carcere ceruices ipsi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiusq; sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et quoniā crebro usurpas legē te de alternis consilijs reijciendis tulisse: ut omnes intelligāt te ne recte quidē facere sine scelere potuisse, quæro, cū lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectarísne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudium? et, postq̄ ille est reus factus, statim tule-

ris in eũ,qui tuã post legẽ reus factus esset,ut homo cõsularis exclusus miser puncto tẽporis spoliaretur beneficio,& æquitate legis tuæ? dices familiaritatẽ tibi fuisse cũ Q. Maximo.præclara defensio facinoris tui.nã Maximi quidẽ summa laus est, sumptis inimicitijs, suscepta causa,quæsitore,cõsilio delecto,commodiorẽ inimico suo cõtẽtionẽ reiectionis dare noluisse:nihilq; Maximus fecit alienũ aut sua uirtute,aut illis uiris clarissimis,Paulis, Maximis,Africanis:quorũ gloriã huius uirtute renouatam nõ modo speramus,uerum etiã uidemus.tua fraus, tuũ maleficiũ,tuũ scelus illud est,te id, quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus distulisse. ac nũc quidẽ C. Antonius hac una re miseriã suã cõsolatur,q imagines patris & fratris sui,fratrisq; filiam non in familia, sed in carcere collocatas audire maluit,q̃ uidere. Et quoniã pecunias aliorum despicis,de tuis diuitijs intolerantissime gloriaris: uolo uti mihi respondeas, feceris'ne fœdera Tribunus pl. cũ ciuitatibus, cum Regibus,cum Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore charissimas partim à Cæsare, partim à publicanis? quæ cũ ita sint, quæro ex te, sis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipso anno,quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere possent,à te nõ modo nostra acta, quos tyrãnos uocas, sed etiã amicissimi tui legẽ esse contemptam. apud quẽ tu etiã nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi;cũ tu ei cõtumeliosissime toties maledicas,quoties illi affinẽ te esse dicis. Atque illud etiam scire ex te cupio,quo cõsilio,aut qua mẽte feceris, ut in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumbe=

res? quẽ unq̃ uideris? quem audieris? quo exẽplo, quo more feceris? dices, supplicationes te illas nõ probasse. optime. nullæ fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cũ summis uiris cõmune esse uideatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quærere? nulla supplicatio fuerit. cędò, q̃s unq̃ cœnauit atratus? ita. n. illud epulũ est funebre, ut munus sit funeris, epulæ quidẽ ipsæ dignitatis. sed omitto epulũ, populi R. festũ diẽ, argẽto, ueste, omni apparatu, ornatuq; uisendo: quis unq̃ in luctu domestico, quis in funere familiari cœnauit cũ toga pulla? cui de balneis exeũti, præter te, toga pulla unquã data est? cũ tot hominũ millia accũberẽt, cũ ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in tẽplũ Castoris te cũ C. Fidulo atrato cæterisq; tuis furijs funestũ intulisti, quis tũ nõ ingemuit? q̃s nõ doluit Reip. casum? quis sermo alius in illo epuli fuit, nisi hãc tãtã et tã grauẽ ciuitatẽ subiectã esse nõ modo furori, uerũ etiã irrisioni tuæ? hũc tu morẽ ignorabas? nũquã epulũ uideras? nunq̃ puer aut adolescẽs inter coæuos fueras? Fausti adolescẽtis nobilissimi paulo ante ex epulo magnificẽtissimo famẽ illã ueterẽ tuã nõ expleras? quẽ accũbere atratũ uideras, dominũ cũ toga pulla et eius amicos ante cõuiuiũ? quæ te tãta tenuit amẽtia, ut, tu nisi id fecisses, q̃d fas nõ fuit, nisi uiolasses tẽplũ Castoris, nomẽ epuli, oculos ciuiũ, morẽ ueterẽ, eius, qui te inuitarat, auctoritatẽ, parũ putares testificatũ esse, supplicationes te illas non putare? Quæro illud etiã ex te, quod priuatus admisisti; in quo certe iã tibi dicere nõ licebit, cũ clarissimis uiris causam tuã esse cõiũctã: postulatus'ne sis lege Licinia et Iulia? edixerit'ne C. Mẽmius Prætor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cũ is dies uenisset, feceris'ne, quod in hac

Rep.nō modo factū ante nunq̃ est,sed in omni memoria sit inauditū? appellaris'ne Tribunos pl. ne causam diceres?leuius dixi(q̃q̃ id ipsū esset et nouū et nō ferēdū) sed appellaris'ne nominatim pestē illius anni,furiā patriæ,tē pestatē Reip.Clodiū? qui tamē cū iure,cū more,cū potestate iudiciū impedire nō posset,rediјt ad illā uim et furorē suū,ducemq; se militibus tuis præbuit.in quo ne q̃d à me dictū in te potius putes,q̃ abs te esse quæsitū, nullū onus imponā mihi testimonij : quæ mihi breui tēpore ex eodem isto loco uideo esse dicenda , seruabo ; teq; nō arguā , sed,ut in cæteris rebus feci,rogabo. quæro ex te Vatini,nū quis in hac ciuitate post urbē cōditam Tribunos pl.appellarit,ne causam diceret?nū quis reus in tribunal sui quæsitoris ascēderit,eumq; ui deturbarit?subsellia dissiparit? urnas deleuerit?eas deniq; omnes res in iudicio disturbādo cōmiserit,quarū rerum causa iudicia sunt cōstituta ? scias'ne tū fugisse Memmiū? accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos?iudices quæstionū de proximis tribunalibus esse depulsos?in foro,in luce,inspectāte pop.R.quæstionē,magistratus,morē maiorū,leges,iudices,reū, pœnā esse sublatam ? hæc omnia scias'ne diligētia C.Mēmij publicis tabulis esse notata atque testata ? atq; illud etiā quæro,q, posteaq̃ es postulatus,ex Legatiōe redieris,ne quis te iudicia defugere arbitraretur;teq;,cū tibi,utrū uelles,liceret,dictitariscausam dicere maluisse:qui cōsentaneū fuerit,cū Legationis pfugio uti noluisses,appellatiōe improbissima te ad auxiliū nefariū cōfugisse? Et quoniā Legationis tuæ facta mentio est,uolo etiā audire de te,quo tādē S.C.legatus sis?de gestu intelligo,quid respōdeas:tua lege,dicis.es'ne igitur patriæ certissimus parricida ? speraras ne id,ut patres cō

ſcripti ex Rep. funditus tollerẽtur? ne hoc quidẽ ſenatui relinquebas, quod nemo unq̃ ademit, ut Legati ex eius ordinis auctoritate legarẽtur? adeóne tibi ſordidũ cõſiliũ publicũ uiſum eſt, adeo afflictus ſenatus, adeo miſera et proſtrata Reſp. ut nõ nuncios pacis ac belli, nõ curatores, nõ interpretes, nõ bellici cõſilij auctores, nõ miniſtros muneris prouincialis ſenatus more maiorũ deligere poſſet? eripueras ſenatui prouinciæ decernẽdæ poteſtatẽ, imperatoris deligẽdi iudiciũ, ærarij diſpẽſationẽ: quæ nunq̃ ſibi populus R. appetiuit, qui nunq̃ hæc à ſummi cõſilij gubernatione auferre conatus eſt. age, factũ eſt horũ aliquid in alijs, raro, ſed tamẽ factũ eſt, ut populus deligeret imperatorẽ: quis Legatos unquã audiũit ſine S. C? ante te nemo, poſt cõtinuo fecit idẽ in duobus prodigijs Reip. Clodius. quo etiã maiore es malo mactandus, ꝗ nõ ſolum facto tuo, ſed etiam exemplo Remp. uulneraſti; neque tãtum es improbus ipſe, ſed etiã alios docere uoluiſti. Atque illud etiã audire à te cupio, quare, cum ego legem de ambitu ex S.C. tulerim, ſine ui tulerim, ſaluis auſpicijs tulerim, ſalua lege Aelia & Fuſia, tu eam eſſe legẽ nõ putes? præſertim cum ego legibus tuis, quoquo modo latæ ſint, pareã. cũ mea lex dilucide uetet, biẽnio, quo quis petat, petiturúsue ſit, gladiatores dare, niſi ex teſtamento præſtituta die: quæ tanta in te ſit amentia, ut in ipſa petitione gladiatores audeas dare? nũ quẽ putes illius tui certiſſimi gladiatoris ſimilẽ Tribunũ pl. poſſe reperiri, qui ſe interponat, quo minus reus mea lege fias? ob haſce omnes res ſcias te ſeueriſſimorũ hominũ Sabinorũ, fortiſſimorũ uirorũ Marſorũ et Pelignorum, tribulium tuorum, iudicio notatum, nec poſt Romã conditam, præter te tribulem, quenquã tribum Sergiã per-

didiſſe.ac ſi hæc omnia contẽnis ac deſpicis, ꝙ ita tibi ꝑ=ſuaſeris,ut palàm dictitas, te dijs hominibusq; inuitis, amore in te incredibili quodã C.Cæſaris omnia, quæ ue lis,cõſecuturũ:ecquid audieris, ecquiſnã tibi dixerit, C. Cæſarẽ nuꝑ Aquileiæ,cũ de quibuſdã eſſet mẽtio facta, dixiſſe,C.Alfiũ præteritũ permoleſte tuliſſe,ꝙ in homine ſummam fidẽ probitatemq; cognoſſet; grauiterq; etiam ſe ferre,Prætorẽ aliquẽ eſſe factum, qui à ſuis rationi=bus diſſenſiſſet:tũ quæſiſſe quẽdã,de Vatinio quẽadmo=dũ ferret?ipſum reſpõdiſſe,Vatiniũ in Tribunatu gratis nihil feciſſe;qui omnia in pecunia poſuiſſet,honore ani mo æquo carere debere.ꝙ ſi ipſe,qui te ſuæ dignitatis au gẽdæ cauſa,periculo tuo,nullo ſuo delicto ferri præcipi=tem eſt facile paſſus,tamẽ te omni honore indigniſſimũ iudicat; ſi te uicini, ſi affines,ſi tribules ita oderũt,ut re pulſam tuã triũphũ ſuũ duxerint; ſi nemo aſpicit,quin ingemiſcat;nemo mẽtionẽ facit,quin execretur; ſi uitãt, fugiũt,audire de te nolũt; cũ uiderũt, tanꝗ auſpicium malũ deteſtãtur; ſi cognati reſpuũt,tribules execrãtur, uicini metuũt,affines erubeſcunt, ſtrumæ deniq; ab ore improbo demigrarũt,et alijs iã ſe locis collocarunt; ſi es odiũ publicũ populi,ſenatus,uniuerſorũ hominum:quid eſt,quãobrẽ Præturã potius exoptes,ꝗ mortẽ? præſertim cũ popularẽ te uelis eſſe,neq; ulla in re populo gratius facere poſſis. ſed ut aliꝗdo audiamus, ꝗ copioſe ad inter rogata reſpõdeas:cõcludã iã interrogationẽ meã,teq; in extremo pauca de ipſa cauſa rogabo. Quæro,ꝗ tãta in te uanitas,tãta leuitas fuerit,ut in hoc iudicio T.Anniũ ijſdẽ uerbis laudares, quibus eſt laudare et boni uiri & boni ciues cõſueuerũt,cũ in eũdẽ nuꝑ ab eadẽ illa teter rima furia productus ad populũ cupidiſſime falſum te

ſtimoniũ dixeris? an erit hæc optio, et poteſtas tua, ut, cũ Clodianas opas et facinoroſorũ hominũ, et pditorũ manũ uideris, Milonẽ dicas, id quod in cõcione dixiſti, gladiatoribus et beſtiarijs obſediſſe Remp. cũ aũt ad tales uiros ueneris, nõ audeas ciuẽ ſingulari uirtute, fide, cõſtantia uituparé? ſed cũ T. Anniũ tãtopere laudes, et clariſſimo uirò non nullã laudatione tua labeculã aſpergas, (in illorũ enim numero mauult T. Annius eſſe, qui à te uituperãtur) uerũ, etiã quæro, cũ in Rep. adminiſtrãda T. Annio cũ P. Seſtio cõſiliorũ omniũ ſocietas fuerit, (id quod non ſolũ bonorũ uerũ etiã improborum iudicio declaratum eſt: eſt enim reus uterq; ob eandẽ cauſam & eodẽ crimine; alter die dicta ab eo, quẽ tu unũ improbiorẽ eſſe, q̃ te, nunq̃ ſoles cõfiteri; alter tuis cõſilijs, illo tamẽ adiuuãte) quæro, qui poſſis eos, quos crimine cõiungis, teſtimonio diſiũgere? Extremũ illud eſt, quod mihi abs te reſponderi uelim; cũ multa in Albinouanũ de prævaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuiſſe, nec oportuiſſe Seſtiũ de ui reũ fieri? quauis lege, quouis crimine accuſandum potius fuiſſe? etiã illud dixeris, cauſam Milonis fortiſſimi uiri cõiũctã cũ hoc exiſtimari? quæ pro me à Seſtio facta ſint, bonis eſſe grata? nõ coarguo incõſtantiã orationis ac teſtimonij tui: quas. n. huius actiones probatas bonis eſſe dicis, in eas pluribus uerbis teſtimoniũ dixiſti; quicũ aũt eius cauſam piculumq; cõiũgis, eũ ſummis laudibus extuliſti. ſed hoc quæro, nũ P. Seſtiũ, qua lege accuſandũ omnino fuiſſe negas, ea lege condẽnari putes oportere? aut ſi te in teſtimonio conſuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributũ eſſe uideatur, dixeris'ne in eum teſtimoniũ de ui, quẽ negaris reũ omnino de ui fieri debuiſſe?

PRO M. CELIO. ORATIO XXXV.

I quis iudices forte nunc adsit ignarus legum, iudiciorũ, consuetudinis nostræ, miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, ꝙ diebus festis lũdisq; publicis, omnibus negotijs forensibus intermissis, unũ hoc iudiciũ exerceatur, nec dubitet quin tãti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas stare non possit. idẽ cũ audiat esse legẽ, quæ de seditiosis consceleratisq; ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legẽ non improbet, crimẽ, quod uersetur in iudicio, requirat. cũ audiat nullũ facinus, nullã audaciam, nullam uim in iudicium uocari, sed adolescẽtem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & uocet & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendã putet, uos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in cõmuni quidẽ otio liceat esse. etenim si attendere diligẽter, existimare uere de omni hac causa uolueritis, sic constituetis iudices, nec descensurum quenꝗ ad hãc accusationẽ fuisse, cui, utrũ uellet, liceret, nec, cũ descẽdisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine et nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atratino, humanissimo atque optimo adolescẽti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationẽ uel pietatis, uel necessitatis, uel ætatis. si uoluit accusare, pietati tribuo: si ius=

ſus eſt,neceſſitati: ſi ſperauit aliquid,pueritiæ:cæteris nõ modo nihil ignoſcẽdum, ſed etiã acriter eſt reſiſtendũ. ac mihi quidẽ uidetur iudices hic introitus defenſionis adoleſcẽtiæ M. *Cælij maxime cõuenire, ut ad ea,quæ ac cuſatores deformandi huius cauſa, detrahendæ ſpoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeam. Obiectus eſt pater uarie, ꝙ aut parum ſplendidus ipſe, aut parũ pie tractatus à filio diceretur. de dignitate* Ce*lius notis ac maioribus natu etiam ſine mea oratione tacitus facile ipſe reſpõdet.quibus autem propter ſenectutem,ꝙ iam diu minus in foro nobiſcum uerſatur, nõ æque eſt cognitus,hi ſic habeant;quæcunque in equite* R. *dignitas eſſe poſſit,quæ certe poteſt eſſe maxima,eã ſemper in* M.Celio *habitã eſſe ſummam,hodieq; haberi, nõ ſolum à ſuis, ſed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de cauſa eſſe notus.equitis autem* R.*eſſe filium, criminis loco poni ab accuſatoribus,neque his iudicantibus oportuit,neque defendentibus nobis.nã quod de pietate dixiſtis,eſt quidem iſta noſtra exiſtimatio, ſed iudicium certe parẽtis.quid nos opinemur,audietis ex iuratis:quid parentes ſentiant,lacrymæ matris,incredibiliſq; mœror, ſqualor patris,& hæc præſens mœſtitia,quam cernitis, luctuſq; declarat. nam quod eſt obiectum,municipibus eſſe adoleſcentem non probatum ſuis: nemini unquam præſenti* Puteolani *maiores honores habuerunt,ꝗ abſenti* M.Cælio *: quem & abſentem in ampliſſimum ordinem cooptauerunt,& ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectiſſimos uiros & noſtri ordinis, & equites* R.*cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauiſſima, atque ornatiſſima*

laudatione miſerunt. uideor mihi ieciſſe fundamẽta defenſionis meæ: quæ firmiſſima ſunt, ſi nitantur iudicio ſuorũ: neque enim uobis ſatis cõmendata huius ætas eſſe poſſet, ſi nõ modo parenti tali uiro, uerũ etiam municipio tam illuſtri ac tam graui diſpliceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominũ famã, & meus hic forẽſis labor uitæq; ratio dimanauit ad exiſtimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. nam quod obiectum eſt de pudicitia, quodq; omnium accuſatorum non criminibus, ſed uocibus maledictisq; celebratum eſt, id nunquam tam acerbe feret M. Celius, *ut eum pœniteat non deformem eſſe natũ: ſunt etenim iſta maledicta peruulgata in omnes, quorum in adoleſcentia forma & ſpecies fuit liberalis. ſed aliud eſt male dicere, aliud accuſare. accuſatio crimẽ deſiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumẽto probet, teſte confirmet. maledictio autẽ nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ ſi petulantius iactatur, cõuitium; ſi facetius, urbanitas nominatur: quam quidem partem accuſationis admiratus ſum, & moleſte tuli potiſſimũ eſſe* Atratino *datã: neq; enim decebat, neq; ætas illa poſtulabat, neq;, id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adoleſcẽtis in tali illũ oratione uerſari. uellem aliquis ex uobis robuſtioribus hũc male dicendi locum ſuſcepiſſet: aliquãto liberius, & fortius, & magis more noſtro refutaremus iſtã male dicẽdi licentiã. tecum* Atratine *agã lenius, ꝙ & pudor tuus moderatur orationi meæ, et meũ erga te parẽtemq; tuũ beneficium tueri debeo. illud tamẽ te eſſe admonitũ uolo: primum qualis es, talẽ te eſſe exiſtimes; ut, quantũ à*

rerum

rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum liberta te seiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falso responsa sint, erubescas: quis est enim, cui uia ista non pateat? qui isti ætati non possit quàm uelit pe tulanter, etiã si sine ulla suspicione, at non sine argumẽ to male dicere? sed istarum partium culpa est eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, ꝙ ea te inuitũ dicere uidebamus; ingenij, ꝙ ornate politeq́; dixisti. uerum ad istam omnem orationem breuis est defensio. nã quoad ætas M. Celij dare potuit isti suspicioni locũ, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia disciplinaq́; munita: qui, ut huic uirilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me; tantum sit, quantum uos existimatis; hoc dicam, hunc à patre continuo ad me esse deductum. nemo hunc M. Celium in illo ætatis flore uidit, nisi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur. nam ꝙ Catilinæ familiaritas obiecta Celio est, longe ab ista suspicione abhorrere debet: hoc enim adolescente scitis Cõsulatum mecum petisse Catilinam. ad quem si accessit, aut si à me discessit unquam, quanquã multi boni adolescentes illi homini neq́, atque improbo studuerunt, tũ existimetur Celius Catilinæ nimium familiaris fuisse. at enim postea scimus, & uidimus esse hunc in illius amicis. quis negat? sed ego illud tempus ætatis, quod ipsum sua sponte infirmum, aliorum libidine infestum est, id hoc loco defendo. fuit assiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: secutus est annus, causam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus quis-

dem uenit unquam. deinceps fuit, annus, quo ego Consulatũ petiui: petebat Catilina mecum: nunquã ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendã illam ætatẽ fuisse? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione ludóq; campestri tunicati uteremur. eademq; erat si statim mereri stipẽdia cœpamus, castrẽsis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, et castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra, atque inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cum is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cũ iam aliquot annos esset in foro Celius. et multi hoc idẽ ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerũt: habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarũ non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erãt apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullũ puto, tam ex contrarijs diuersisq; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq; conflatũ. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerũt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus cõmunicare quod habebat, seruire temporibus suorum omniũ pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiã, si opus esset, & audacia; uersare suam naturam, & regere ad tempus, atq; huc, et illuc torquere et flectere; cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria multipliciq; natura cũ omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiam multos forteis uiros & bonos specie quadã uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unq̃ ex illo delẽdi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista conditio iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimẽ hæreat: est enim commune cũ multis, et cum quibusdã etiã bonis: me ipsum, me, inq̃, quondã penè ille decepit, cum et ciuis mihi bonus, & optimi cuiusq; cupidus, et firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius q̃ opinione, manibus ante q̃ suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Celius, magis est ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & non nunquam in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiã oratio est uestra delapsa: posuistis enim, atque id

tamen titubanter,& strictim, coniurationis hunc pro=pter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed uix diserti adolescẽtis cohærebat oratio: qui enim tãtus furor in Celio? quod tãtum aut in moribus naturaq; uulnus, aut in re atq; fortuna? ubi denique in ista suspicione est Celij nomen audi tum? nimium multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, nõ modo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunq̃ coniurationis accusatione adolescentiã suam potissimũ cõmendare uoluisset. quod, haud scio, an de ambitu, et de criminibus istius sodalium ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putem: nunq̃ enim tam Celius amẽs fuisset, ut, si se isto infinito ambitu cõmaculasset, ambitus alterum accusaret: neque.n. eius facti in altero suspicionẽ quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret; nec, si sibi semel periculum ambitus subeundum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret. quod quanquã nec sapienter, & me inuito facit, tamen est eiusmodi cupidus, ut magis insectari alterius innocentiam, quàm de se timide cogitare uideatur. Nã q aes alienũ obiectũ est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ: uidete, quàm pauca respõdeã. tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit: uersuram nũquã omnino fecit ullam. sumptus unius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem, ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mendaciũ uestrum accõmodauistis. Reprehendistis, à patre q semigrarit. quod qui

dem iam in hac ætate minime reprehendendum est. qui cum ex Reip. causa esset mihi quidem molestam, sibi tamen gloriosam uictoriam cósecutus, & per ætatem magistratus petere posset; nó modo permittente patre, sed etiá suadente, ab eo semigrauit: & cum domus patris à foro longe abesset; quo facilius & nostras obire domos, & ipse à suis coli posset, conduxit in Palatio nó magno domum. quo loco possum dicere id, quod uir clarissimus M. Crassus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quæreretur, paulo ante dixit, Vtiná ne in nemore Pelio.

» *ac lógius quidé mihi cótexere hoc carmen liceret: Ná*
» *nunq̃ hera errans hanc molestiá nobis exhiberet, Medea*
» *animo ægra, amore sæuo saucia. sic enim iudices reperietis, quod, cú ad id loci uenero, ostendá, hác Palatiná Medeá, migrationemq́; huic adolescéti causam siue malorú omnium, siue potius sermonum fuisse. quamobrem illa, quæ ex accusatorú oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus uestra prudentia iudices nó pertimesco. aiebant enim foro testem senatorem, qui se póti ficijs comitijs pulsatum à Celio diceret. à quo quæram, si prodierit, primum, cur statim nihil egerit; deinde, si id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, q̃ ipse per se; cur táto post potius, quàm cótinuo, queri maluerit? ~~si mihi~~ ad hæc acute arguteq́; responderit, tú quæram denique, ex quo iste fonte senator emanet: nam si ipse orietur, et nascetur ex sese, fortasse, ut soleo, cómouebor: sin etiam ut riuulus accersitus & ductus ab ipso capite accusationis uestræ, lætabor, cú tanta gratia, tantisq́; opibus accusatio uestra nitatur, unum senatorem solum esse, qui uobis gratificari uellet, inuétum.*

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui dicerét uxores suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Celio. graues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum sit his confitendum, nunq̃ se ne congressu quidé, & constituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus oppugnationis huius iudices & iam prospicitis animis, et, cum inferetur, propulsare debebitis: non enim ab ijsdem accusatur M. Celius, à quibus oppugnatur: palàm in eũ tela iaciuntur, clàm subministrãtur. neque id ego dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiã esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod uiri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferũtur, pugnãt lacessiti. sed uestræ sapiẽtiæ tamen est iudices, nó, si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Celium, ideo uobis quoque uos causam putare esse iustã alieno dolori potius, q̃ uestræ fidei cósulédi. quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominũ, uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices sapientia uestra, ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, et contra periculosissimas hominum potentias códitioni omnium ciuium prouidisse uideamini. equidem uos abducam à testibus, neque huius iudicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uoluntate testiũ collocari sinam, quæ facillime effingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest: argumentis agemus:

ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus:res cum re,cauſa cum cauſa,ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à M.Craſſo peroratam, de ſeditionibus Neapolitanis, de Alexandrinorum pulſatione Puteolana,& de bonis Pallæ. uellē,dictum eſſet ab eodem etiam de Dione.de quo ipſo tamē quid eſt quod expectetis,quod is,qui fecit,aut non timet,aut etiam fatetur? etenim reus,qui dictus eſt & adiutor fuiſſe,& conſcius,P.Aſcitius, is iudicio eſt liberatus.quod igitur eſt huiuſmodi crimen,ut, qui cōmiſit,non neget; qui non negauit,abſolutus ſit;id hic pertimeſcat,qui non modo à facto, uerum etiā à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi Aſcitio cauſa plus profuit, ꝙ nocuit inuidia:huic oberit tuū maledictum, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt Aſcitius liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi præſertim,à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed Celius optimam cauſam Aſcitij eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit,à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum Celius, ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi,& doctiſſimi,rectiſſimis ſtudijs,atq; optimis artibus præditi,Titus Caiuſq; Coponij,qui ex omnibus maxime Dionis mortem doluerunt,qui cū doctrinæ ſtudio,atq; humanitatis,tū etiam hoſpitio Dionis tenebantur.habitabat is apud L.Luceiū, ut audiſtis: fuerat ei cognitus Alexandriæ.quid aut hic,aut ſummo ſplendore præditus frater eius de M.Celio exiſtimet,ex ipſis, ſi producti erunt,audietis.ergo hæc remoueantur,ut aliquādo,in quibus cauſa nititur,ad ea ueniamus.Animaduerti enim iudices audiri à uobis meum familiarem

L.Herenniū perattente. in quo etsi magna ex parte ingenio eius,& dicendi genere quodā tenebamini: tamen nō nūquā uerebar,ne illa subtiliter ad criminandum inducta oratio animos uestros sensim ac leniter accēderet: dixit enim multa de luxuria, multa de libidine,multa de uitijs iuuentutis,multa de moribus:et qui in reliqua uita mitis esset,et in hac suauitate humanitatis,qua propè iam delectantur homines,uersari periucunde soleret, fuit in hac causa pertristis quidam patruus,Censor,magister:obiurgauit M.Celium, sicut neminem unquā parens:multa de incontinentia,intemperantiaq; disseruit. quid quæritis iudices? ignoscebam uobis attente audientibus,propterea ꝙ egomet tā triste illud, & tam asperū genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuisse meo necessario Bestiæ Celiū familiarem,cœnasse apud eum,uentitasse domum, studuisse Præturæ.non me hæc mouent,quæ perspicue falsa sunt: etenim eos unà cœnasse dicit, qui aut absunt, aut quibus necesse est idē dicere.Neq; uero illud me cōmouet,ꝙ sibi in Lupercis sodalem esse Celium dixit. fera quædam sodalitas,& planè pastoritia, atque agrestis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa siluestris ante est instituta quàm humanitas,atque leges: si quidē non modo nomina deferunt inter se sodales, sed etiam cōmemorant sodalitatem in accusando: ut ne, si quis id forte nesciat,timere uideatur. sed hæc omittā: ad illa, quæ me magis mouerunt,respondebo. deliciarum obiurgatio fuit lōga,& ea lenior,plusq; disputationis habuit q̃ atrocitatis,quo etiam audita est attentius.nam P.Clodius,amicus meus,cum se grauissime uehementissimeq;

iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uerbis, uoce maxima, tametsi probabā eius eloquentiam, tamen non pertimescebam: aliquot enim in causis eū uideram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo: primum precario, si licet, si fas est, defendi à me eū, qui nullum conuiuiū renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, et audiui, nō modo qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, et extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed q totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesq; homines atque illustreis fuisse: datur. n. cōcessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpūt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertāt, faciles & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi uidebare ex cōmuni infamia iuuētutis aliquam inuidiam Celio uelle cōflare: itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eam causam, ꝙ uno reo proposito de multorū uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem. dies iam me deficiet, si, quæ dici in eā sententiā possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus immēsa oratio est. ut tibi reū neminē, sed uitia proponas, res tamen ipsa et copiose & grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est iudices non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; uestra, cum eos accusator erexerit in rē, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustū uocatus. itaque seueritati tuæ,

ut oporteret, ita respondere nō audeo: erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamq́; petere: nō, inquam, audeo: perfugijs nō utor ætatis: cōcessa omnibus iura dimitto: tantū peto, ut, si qua est inuidia communis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum uitia noceāt. atque ego idē, qui hæc postulo; quin criminibus, quæ in hūc proprie cōferuntur, diligentissime respondeam, nō recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq; eadem persona uersatur. aurum sumptum à Clodia, uenenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina sed maledicta, iurgij petulantis magis, q̄ publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuitium est, non accusatio: nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, uoces sunt contumeliosæ temere ab irato accusatore nullo auctore emissæ. horū duorū criminū uideo fontē, uideo auctorē, uideo certū nomen et caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quādiu uoluit. maximū uideo signū cuiusdā egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit, quæsiuit uenenū, solicitauit quos potuit, parauit locū, cōstituit, attulit. magnū rursus odiū uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. res est omnis in hac causa nobis iudices cū Clodia, muliere non solum nobili, sed etiā nota. de qua ego nihil dicā, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia Cn. Domiti, cū hac sola rem esse nobis: quæ si se aurum Celio cōmodasse nō dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit; petulanter facimus, si matrem familias

secus, quàm matronarũ sanctitas postulat, nominamus: sin, ista muliere remota, nec crimen ullũ, nec opes ad oppugnandũ Celium illis relinquẽtur; quid est aliud, quod nos patroni facere debeamus, nisi ut eos, qui insectãtur, repellamus? quod quidẽ facerẽ uehementius, nisi intercederent mihi inimicitiæ cũ istius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: semper hic erro. nunc agã modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, et causa ipsa coget: neque. n. mulieres unquã inimicitias mihi gerendas putaui, præsertim cum ea, quam omnes semper amicam omnium potius, quàm cuiusquam inimicam putauerũt. sed tamen ex ipsa quæram prius, utrum me secum seuere & grauiter & prisce agere malit, an remisse ac leniter & urbane. si illo austero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis, non hac barbula, qua ista delectatur, sed illa horrida, quam in statuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne ista mihi forte succenseat. existat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui istã non uidebit. qui profecto si extiterit, sic aget, & sic loquetur: mulier quid tibi cum Celio? quid cum homine adolescentulo? quid cũ alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum cõmodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? nõ patrem tuũ uideras, non patruum, non auum, proauum, atauum audieras Consules fuisse? non deniq; modo te Q. Metelli matrimonium tenuisse sciebas, clarissimi et fortissimi uiri, patriæq; amãtissimi? qui simul ac pedẽ limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate supabat. cui cũ ex amplissimo

genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Celius tũ cõiunctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horũ. quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? non ne te, si nostræ imagines uiriles nõ commouebãt, ne progenies quidẽ mea Quinta illa Claudia æmulã domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? nõ uirgo illa Vestalis Claudia, quæ patrẽ cõplexa triumphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa nõ est? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, et auita, & usque à nobis cũ in uiris, tũ etiã in fœminis repetita mouerũt? ideo'ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorũ turpissimorũ quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceste uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? sed quid ego iudices ita grauem personam induxi, ut & uerear ne se idem Appius repente conuertat, et Celium incipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? sed uidero hoc posterius, atq; ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatoribus M. Celij uitam me probaturũ esse confidam. tu modo mulier, (iam enim ipse tecũ nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tãtæ familiaritatis, tantæ cõsuetudinis, tãtæ coniũctionis reddas, atq; exponas necesse est. accusatores quidẽ libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comessationes, cantus, symphonias, nauigia iactant: ijdemq; significant, nihil se te inuita dicere. quæ tu, quoniã mente nescio qua effrenata, atq; præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluisti, aut diluas oportet, et falsa esse doceas; aut, nihil neq; crimini tuo neq; testimonio credendũ esse, fateare. sin aũt ur=

banius me agere mauis, sic agam tecum, remouebo illũ senẽ durũ ac penè agrestem, ex hisq; tuis sumã aliquẽ, ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere urbanissimus, qui te amat plurimũ, qui propter nescio quam credo timiditatem & nocturnos quosdam inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecum loqui: qd tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruã rem magnam facis? uicinum adolescẽtulum aspexisti: cãdor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: sæpius uidere uoluisti: nõ nunquã in ijsdem hortis uisa nobilis mulier: illum filium familias, patre parco ac tenaci, habere tuis copijs deuinctum nõ potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tãti. cõfer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparasti, quò omnis iuuẽtus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? redeo nũc ad te Celi uicissim, ac mihi auctoritatẽ patriã, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimum sumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem atque durum:
» Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meũ cor
» cumulatur irã: aut illũ: O infelix, ò scelesté:
» ferrei sunt isti patres: Ego'ne quid dicã? ego'ne quid
» uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis ut nequidq̃
» uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in istam uicinitatẽ meretriciã contulisti? cur illecebris cognitis nõ refugisti? cur alienã ullam mulierem nosti? dede te, ac disijce: per me licebit. si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui ætatis quod reliquum est oblectem meæ. huic tristi ac decrepito seni responderet Celius, se nulla cupidi-

tate inductũ de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. at fuit fama. quotus quisq; istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? leni uero
» et clementi patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? resti
» tuetur: discidit uestẽ? resarcietur: Celij causa est expeditissima: qd enim esset, in quo se nõ facile defenderet? nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domũ, Baias iure suo libidines omnium commearent, quæ etiã aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustẽtaret; si uidua libere, proterua petulãter, diues effuse, libidinosa meretricio more uiueret; adulterũ ego putarem, si quis hanc paulo liberius salutasset? dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescẽtes? ob hãc causam tibi hũc puerũ parens commendauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adolescẽtiam suam collocaret, & hanc tu uitam atque hæc studia defenderes? ego, si quis iudices hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut respueret omneis uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi cõtentione conficeret; quẽ nõ quies, nõ remissio, non æqualiũ studia, non ludi, non cõuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniunctũ: hunc mea sentẽtia diuinis quibusdam bonis instructũ, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabritios, Curios, omnesq; eos, qui hæc ex mini=

mis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non solum in moribus nostris, sed uix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam pristinam seueritatẽ cõtinebant, obsoleuerũt, neque solum apud nos, qui hanc sectam rationemq; uitæ re magis, q̃ uerbis secuti sumus, sed etiam apud Græcos doctissimos homines, quibus, cũ facere non possent, loqui tamen & scribere honeste et magnifice licebat. alia quædam mutatis Græciæ temporibus præcepta extiterunt. itaq; alij uoluptatis causa omnia sapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter se repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud unum ad laudem cum labore directũ iter qui probauerunt, propè iam soli in scholis sunt relicti: multa enim nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita uirtus conniueret; & interdum multas uias adolescentiæ lubricas ostẽdit, quibus illa insisteret, aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione uix posset; et multarum rerum iucundissimarum uarietatem dedit, qua non modo hæc ætas, sed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, si quem forte inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnẽ suauitatem: huic homini ego fortasse & pauci deos propitios, plerique aũt iratos putabunt. ergo hæc deserta uia, & inculta, atque interclusa iam frondibus & uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: sit adolescentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: nõ semper superet uera illa & directa ratio: uincat aliquando

cupiditas uoluptasq; rationem, dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienã, ne effundat patrimoniũ, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domũ atque famã, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat; postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inaneis hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curã rei domesticæ, rei forensis, Reip. ut ea, quæ ratione antea nõ perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contempsisse uideatur. ac multi & nostra, & patrũ maiorumq; memoria iudices summi homines, et clarissimi ciues fuerunt: quorũ cũ adolescẽtiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminẽ mihi necesse est nominare: uosmet uobiscũ recordamini: nolo enim cuiusquã fortis atque illustris uiri ne minimũ quidẽ erratũ cũ maxima laude cõiũgere. quod si facere uellẽ, multi à me summi atque ornatissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia libertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitudo æris alieni, sumptus, libidines nominarẽtur: quæ multis postea uirtutibus obtecta, adolescẽtiæ, qui uellet, excusatione defenderet. at uero in M. Celio (dicam enim iam confidẽtius de studijs eius honestis, quoniam audeo quædam fretus uestra sapientia libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullũ æs alienũ, nulla cõuiuiorum ac lustrorum libido: quod quidẽ uitium uentris et gutturis nõ modo nõ minuit ætas hominibus, sed etiã auget. amores autem, & hæ deliciæ quæ uacãtur, quæ

firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse; mature.n.& celeriter deflorescunt; nunquam hunc occupatum impeditumq́; tenuerunt. audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cũ accusaret: defendendi hæc causa, nõ gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, copiam sentẽtiarum atque uerborũ, quæ uestra prudentia est, perspexistis. atq; in eo non solũ ingeniũ elucere eius uidebatis; quod sæpe, etiam si industria non alitur, ualet tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & cura & uigilijs elaborata. atque scitote iudices eas cupiditates, quæ obijciũtur Celio, atq; hæc studia, de quibus disputo, nõ facile in eodẽ homine esse posse: fieri.n. nõ potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nõ nunq̃ impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicendo, nõ modo agendo, uerũ etiã cogitando possit sustinere. an uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicẽdi, tãta laude, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci semperq́; fuerint, qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt omnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, iocus, conuiuiũ, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labore studioq́; dicendi deterret, nõ quo aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti uitæ dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium uocauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptatibus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum

capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ deniq; ipsæ loquuntur? illæ uero non loquuntur solum, uerum etiã personant, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea nõ modo solitudinem, ac tenebras, atq; hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, et clarissima luce lætetur. uerum si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictũ iuuentuti putet, est ille quidem ualde seuerus: negare nõ possum: sed abhorret non modo ab huius seculi licentia, uerũ etiã à maiorum consuetudine, atque concessis: quando enim hoc non factũ est? quando reprehensum? quando nõ permissum? quando deniq; fuit, ut, quod licet, non liceret? hic ego iam rem definiã: mulierem nullam nominabo, tantũ in medio relinquam. si qua non nupta mulier domũ suam patefecerit omniũ cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimornm conuiuijs uti instituerit; si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarũ illa celebritate faciet; si deniq; ita sese geret nõ incessu solum, sed ornatu atque comitatu, nõ flagrantia oculorum, nõ libertate sermonis, sed etiã cõplexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut nõ solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herẽni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? obliuiscor iam iniurias Clodia; depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quo

niam & crimen accusatores abs te,& testem eius crimi nis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmo di,qualẽ ego paulo ante descripsi,tui dissimilis, uita, in stitutoq; meretricio; cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis,nũ tibi perturpe aut perflagitiosum esse uideatur?ea si tu nõ es,sicut ego malo:quid est,quod obijciant Celio? sin eam te uolunt esse: quid est,cur nos crimẽ hoc,si tu contẽnis,pertimescamus? quare nobis da uiam rationemq; defensionis: nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Celio petulantius esse factum, aut impudentia & huic & cæteris magnam ad se defendendũ facultatem dabit. Sed quoniam emersisse iam è uadis, & scopulos præteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostẽditur. Duo sunt enim crimina una in muliere summorũ facinorũ; auri,quod sumptum à Clodia dicitur; & ueneni,quod eiusdem Clodiæ necãdæ causa parasse Celium criminantur. aurũ sumpsit,ut dicitis,quod L. Luceij seruis daret, per quos Alexandrinus Dio,qui tum apud Luceiũ habitabat,necaretur. magnũ crimen,uel in Legatis insidiandis,uel in seruis ad hospitem domi necandũ solicitandis: plenum sceleris consiliũ,plenum audaciæ. quo quidẽ in crimine primum illud requiram,dixerit'ne Clodiæ, quã ad rem aurum tum sumeret,an non dixerit? si non dixit,cur dedit?si dixit, eodem se conscientiæ scelere deuinxit. tu'ne aurum ex armario tuo promere ausa es? tu'ne Venerẽ illam tuã spoliatricẽ spoliare ornamentis? cæterum cum scires quantũ ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem scilicet Legati, ad L. Luceij sanctissimi hominis atque integerrimi labem sceleris sempi-

terni: huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. uidit hoc Balbus: facinoris tantum celatam eſſe Clodiā dixit, atq; ita Celium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quærere. ſi tam familiaris erat Clodiæ, q̄ tu eſſe uis, cum de libidine eius tam multa dicis: dixit profecto, quò uellet aurum. ſi tam familiaris non erat, non dedit. ita, ſi uerum tibi Celius dixit, ò immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere mores M. Celij longiſſime à tanti ſceleris atrocitate eſſe diſiūctos: minime eſſe credendū, homini tam ingenioſo, tamq; prudenti nō ueniſſe in mentē, rem tanti ſceleris ignotis alienisq; ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & cæterorū patronorum, & mea cōſuetudine ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cum ſeruis Luceij Celius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quē? poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo: non cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio ulla, non ueſtigiū maximi facinoris reperietur. ſed hæc, quæ ſunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationē, uſumq; dicendi fructum aliquem ferre potuiſſent, cum à me ipſo laborata proferri uiderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia: habeo enim iudices, quem uos ſocium ueſtræ religionis, iuriſq; iurandi facile eſſe patiemini, L. Luceiū, ſanctiſſimum hominem & grauiſſimum, teſtem: qui tan=

tum facinus in famã atque fortunas suas neque nõ audisset illatũ à Celio, neque neglexisset, neq; tulisset. an ille uir, illa humanitate prædictus, illis studijs, artibus, atque doctrina, illius ipsius periculũ, quẽ propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienũ hominẽ illatum seuere acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cũ cõperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptũ esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandũ putaret? sed cur diutius uos iudices teneo? ipsius iurati religionẽ, auctoritatemq; percipite, atque omnia diligẽter testimonij uerba cognoscite. recita testimonium Luceij. quid expectatis amplius? an aliq̃ uocem putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullũ uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res minime dubia, tamen in cõtentione ponatur, utrũ temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiose testimoniũ dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego

neq; principiũ inuenire, neque euoluere exitũ possum. quæ fuit enim causa, quãobrem isti mulieri uenenũ uellet dare Celius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? nũ quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiã Herenniũ dicere audistis, uerbo se molestũ nõ futurum fuisse Celio, nisi iterũ eadem de re suo familiari absoluto nomẽ hic detulisset. credibile est igitur, tantũ facinus nullã ob causam esse cõmissum? et uos nõ uidetis fingi sceleris maximi crimẽ, ut alterius causa sceleris suscipiẽdi fuisse uideatur? cui deniq; cõmisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo cõscio? cui tãtũ facinus, cui se, cui salutẽ suã credidit? seruis'ne mulieris? sic enim obiectũ est. et erat tã demens hic, cui uos ingeniũ certe tribuitis, etiã si cætera inimica oratione detrahitis; ut omnes suas fortunas alienis seruis cõmitteret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: his'ne, quos intelligebat non cõmuni cõditione seruitutis uti, sed licẽtius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc nõ uidet iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferẽdũ sit; in qua lustra, libidines, luxuries, omnia deniq; inaudita uitia, atq; flagitia uersentur; hic seruos nõ esse seruos, quibus omnia cõmittãtur, per quos gerãtur, qui uersentur iisdem in uoluptatibus, quibus occulta credãtur, ad quos aliquantũ etiã ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redũdet? id igitur Celius non uidebat? si. n. tã familiaris erat mulieris, q̃ uos uultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tãta cõsuetudo, q̃ta à uobis inducitur, nõ erat:

quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta? ipsius au
tem ueneni quæ ratio fingitur?ubi quæsitum est? quē-
admodū paratum? quo pacto? cui,quo in loco traditū?
habuisse aiūt domi,uimq; eius esse expertū in seruo quo
dam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu esse
ab hoc comprobatū uenenū.prò dij immortales, cur in-
terdū in hominū sceleribus maximis aut conniuetis,aut
præsentis fraudis pœnas in diē reseruatis?uidi enim, ui-
di,& illum hausi dolorem uel acerbissimū in uita,cum
Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioq; patriæ,
cumq; ille uir,qui se natū huic imperio putauit, tertio
die post,q̄ in curia,in Rostris,in Rep.floruisset, integerri
ma ætate, optimo habitu, maximis uiribus,eriperetur
indignissime bonis omnibus,atq; uniuersæ ciuitati. quo
quidē tēpore ille moriens, cū iam cæteris ex partibus op
pressa mēs esset,extremū sensum ad memoriā Reip.reser
uabat; cū me intuēs flerē,significabat interruptis,atq;
morientibus uocibus,quāta impēderet procella urbi,q̄ta
tempestas ciuitati; & cū parietem sæpe feriens eum,
qui cū Q. Catulo fuerat ei cōmunis,crebro Catulum,
sæpe me,sæpissime Remp.nominabat; ut nō tā se emo-
ri,q̄ spoliari suo præsidio cū patriam, tū etiam me dole-
ret. quem quidem uirum si nulla uis repentini sceleris
sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrue
li consularis restitisset, qui Consul incipientem furere
atque conantem sua se manu interfecturum audiente
senatu dixerit? ex hac igitur domo progressa ista mu-
lier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipsam
domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes
conscios, non noctem illam funestam, ac luctuosam

perhorrescet? sed reuertar ad crimen. sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, & mentē dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Celij familiari: constitutū factū esse cum seruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium esse uenturū, atque ijs ueneni pyxidem traditurū. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locū constitutum? cur illi serui non ad Celiū domum uenerint? si manebat tanta illa cōsuetudo Celij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Celiū mulieris seruus uisus esset? sin autem iam suberat simultas, extincta erat cōsuetudo, dissidiū extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerū atque criminū. immo, inquit, cum serui ad dominā rem istam, & maleficium Celij detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Celio pollicerētur: sed ut uenenū, cū à Licinio traderetur, manifesto cōprehendi posset, constitui locū iussit balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui delitescerent, deinde repēte, cum uenisset Licinius, uenenum traderet, prosilirent, hominemq; cōprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur.n. balneas publicas potissimū cōstituerat? in quibus, nō inuenio, quæ latebra togatis hominibus esse possit: nā si essēt in uestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimū conijcere uellent, nec satis cōmode calceati & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrātaria illa permutatione familiaris

facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabã, quinam isti uiri boni testes huius manifesto deprehensi ueneni dicerentur: nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primũ sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa nisi à uiris honestissimis ac plenissimis dignitatis, quàm uelit sit potens, nunq̃ impetrauisset. sed quid ego de dignitate istorũ testium loquor? uirtutem eorũ diligentiamq; cognoscite. in balneis delituerũt: testeis egregios. deinde temere prosiluerũt: homines grauitati deditos: sic enim fingunt, cũ Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidisset, tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tradendũ pyxidem porrexisset, retraxisse, atq; illo repentino hominũ impetu se in fugam coniecisse. ò magna uis ueritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatẽ, solertiã, cõtraq; fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat. uerum hæc tota fabella ueteris & plurimarum fabularum poetriæ quàm est sine argumento? q̃ nullum inuenire exitum potest? quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut et cõprehendi Licinius facile posset, et res multorum oculis esset testatior) cur Liciniũ de manibus amiserũt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cũ se retraxit ne pyxidem traderet, q̃ si non retraxisset? erãt enim illi positi, ut comprehenderent Licinium, ut manifesto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cũ tradidisset. hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrẽ

temere prosiluisse dicas, atq; ante tẽpus, nõ reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rẽ collocati, ut uenenũ, ut insidiæ, facinus denique ipsum ut manifesto comprehenderetur: potuerũt'ne meliori tempore prosilire, q̃ cum Licinius uenisset? cũ in manu teneret ueneni pyxidem? quæ, si, cũ iam erat tradita seruis, euasissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; cõprehendissent: imploraret hominũ fidem, atq; à se illã pyxidem traditã pernegaret. quẽ quo modo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primũ ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, nõ potuissent uidere. tẽpore igitur ipso se ostenderunt, cum Licinius uenisset, pyxidẽ expediret, manũ porrigeret, uenenũ traderet. mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cum clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella cõcrepãt, aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantẽ, hæsitantem, cedẽtem, fugere conãtem mulieraria manus ista de manibus emiserit? cur non cõprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique uoce tãti sceleris crimen expresserint? an timebãt, ne tot unũ, ualentes imbecillum, alacres perterritum superare nõ possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. quos quidẽ ego testes iudices non modo sine ullo timore, sed etiam cũ aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primũ lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares, deinde forteis uiros ab impera-

trice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requirã, quonã modo latuerint, aut ubi? alue usne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellũ gerentes tulerit ac texerit? illud uero respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unũ & tam imbecillum, q̃ uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem cõsecuti sint? qui se nunquam profecto, si istum in locũ processerint, explicabunt. q̃ uolent, in conuitijs faceti, dicaces, nõ nunquã etiam ad uinũ diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij; alia subselliorum ratio, alia lectorum; nõ idem iudicium, comessatorumq; conspectus; lux deniq; longe alia est solis, et lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorũ delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiãt, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent, uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti uero innocentis, & fortunis parcant. at sunt serui illi de cognatorũ sententia nobilissimorũ, & clarissimorũ hominum manumissi: tandem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimorum uirorũ sententia atq; auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumẽti ista manumissio, in qua aut crimen est Celio quæsitũ, aut quæstio sublevata, aut multarũ rerum conscijs seruis cum causa præmium persolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierẽ non

cadere uideatur. audita, & peruulgata, et percelebrata sermonibus res est. percipitis animis iudices iam dudũ, quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiam si est factũ, certe à Celio nõ est factũ: quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, q̃ non uerecundo. sin aũt est fictum: non illud quidem modestũ, sed tamen non est infacetũ mendacium. quod profecto nunquam hominũ sermo, atq; opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cũ turpitudine aliqua dicerẽtur, in istam quadrare apte uiderentur. Dicta est à me causa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudiciũ sustineatis, quãta res sit cõmissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperiũ, ad maiestatem, ad statũ patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuiũ, Reip. penè extremis tẽporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flãma Cõsulatus mei, fumãtis reliquias cõiurationis extinxit: hac enim lege Celij adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, et delicias deposcitur. atq; hoc etiã loco M. Camurti, & Cæserni dãnatio prædicatur. ò stultitiam, stultitiã ne dicam, an impudentiam singularem? audetis ne, cũ ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominũ mentionem? audetis ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctã illã quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierunt? nempe q eiusdem mulieris dolorem, & iniuriã Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, iccirco Camurti, et Cæserni causa est renouata? qui quanquã lege de ui certe non tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati,

ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. *uero* Celius *cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum uestra seueritate cõiunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capessendã* Remp. *ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maxime uelit; ijs æqualiũ studijs, ut eundem, quẽ optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris accessisset ætati, in* Africam *profectus est,* Q. Pompeio Procos. *contubernalis castissimo uiro, atque omnis officij diligentissimo: in qua prouincia cum res erant, et possessiones paternæ, tum etiam usus quidam prouincialis, nõ sine causa à maioribus huic ætati tributus. discessit illinc* Pompeij *iudicio probatissimus, ut ipsius testimonio cognoscetis. uoluit uetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui post in ciuitate summi uiri, & clarissimi ciues extiterunt, industriam suam à populo* R. *ex aliqua illustri accusatione cognosci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abijt huius tempus querelæ. accusauit* C. Antonium *collegam meum: cui misero præclari in* Rẽp. *beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini cõcessit æqualiũ, plus ut in foro, plus ut in negotijs uersaretur causisq; amicorũ, plus ut ualeret inter suos gratia. quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij cõsequi non possunt, omnia labore, & diligentia est cõsecutus. in hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanita=*

te ac sapientia uestra) fama adolescentis paulum hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, et insolentia uoluptatum. quæ cum inclusæ diutius, et prima ætate compressæ, et constrictæ fuerunt, subito se non nunq̃ profundunt, atque eijciunt uniuersæ. qua ex uita, uel dicam quo ex sermone : nequaquam.n.tantũ erat, quantum homines loquebantur: uerum ex eo, quidquid erat, emersit, totumq́; se eiecit, atque extulit : tantumq́; abest ab illius familiaritatis infamia, ut eiusdẽ nunc ab sese inimicitias, odiumq́; propulset. atque ut iste interpositus sermo deliciarum, desidiæq́; moreretur, (fecit me mehercule inuito, et multũ repugnante, sed tamẽ fecit) nomẽ amici mei de ambitu detulit: quẽ absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrum obtemperat, est uiolentior quàm uellem. sed ego non loquor de sapiẽtia, quæ nõ cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam: quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent, in adolescentia uero, tanq̃ in herbis, significant quæ uirtutis maturitas, & quãtæ fruges industriæ sint futuræ: etenim semper magno ingenio adolescẽtes refrenãdi potius à gloria, q̃ incitandi fuerunt: amputãda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus, q̃ inserenda. quare si cui nimiũ efferbuisse uidetur huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; si quẽ etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor : iam ista deferuerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit. conseruate igitur Reip. *iudices ciuem bonarũ artium, bonarum partium, bonorum uirorum. promit=*

to hoc uobis, & Reip. spódeo, si modo nos ipsi Reip. satisfecimus, nunquã hunc à nostris rationibus seiunctum fore. quod cum fretus nostra familiaritate promitto, tũ q; durissimis se ipse legibus iam obligarit: neque enim potest, qui hominem consularem, q; ab eo Remp. uiolatã diceret, in iudicium uocarit, ipse esse in Rep. ciuis turbulentus: nõ potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impune unquam esse largitor. habet à M. Celio Resp. indices duas accusationes uel obsides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obtestorq; uos indices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius absolutus sit; quẽ uos per biennium aut ministrũ seditionis, aut ducẽ uidistis; qui ædes sacras, qui censum populi R. qui memoriam publicam suis manibus incendit; hominẽ sine re, sine fide, sine spe, sine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incẽdit; qui in Palatio, atque in urbis oculis seruitia ad cædem, & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum suo coniuge & fratre turpissimum latronem eripuisse, & honestissimum adolescentẽ oppressisse uideatur. q; cum huius uobis adolescentiam proposueritis, constituitote uobis ante oculos huius etiam miseri senectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius spe requiescit, huius unius casum pertimescit: quem uos supplicem uestræ misericordiæ, seruum potestatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores sensusq; uestros, uel recordatione parentum uestrorum, uel liberorum

iucunditate ſuſtentate; ut in alterius dolore, uel pietatis, uel indulgentiæ ueſtræ ſeruiatis. nolite iudices aut hũc iam natura ipſa occidentẽ uelle maturius extingui uulnere ueſtro, q̃ ſuo fato; aut hunc nunc primum floreſcentem firmata iam ſtirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut ſubita tempeſtate peruertere. conſeruate parenti filium, parentem filio; ne aut ſenectutem iã propè deſperatam contempſiſſe, aut adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe uos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe uideamini. quẽ ſi uobis, ſi ſuis, ſi Reip. conſeruatis, addictum, deditum, obſtrictum uobis, ac liberis ueſtris habebitis, omniumq́; huius neruorum ac laborum uos potiſſimum iudices fructus uberes diuturnosq́; capietis.

PRO

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

SI auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est; si usus, à peritissimis; si ingenia, ab eloquētissimis; si studia, ab amicissimis, & cū beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ sunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quantā uos in me esse uoluistis; usus mediocris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est defensus, hūc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeā, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe satis esse facturum. quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ copia, nō opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur: nihil enim unq̄ audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de fœderibus; nihil illustriore auctoritate de bellis; nihil de Rep. grauius; nihil de ipso modestius; nihil de causa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod non nulli literati ac studijs doctrinisq; dediti quasi quiddā incredibile dicere putabātur, eum, qui omnes animo uirtutes penitus cōprehendisset, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singu

larem quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse ubertas, uarietas, copia, q̃ fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quantũ ipse à pueritia usque ad hanc ætatẽ à continuis bellis & uictorijs cõquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus perorãdi locus: etenim ei succedo orationi, quæ non præteruecta sit aures uestras, sed in animis omniũ penitus insederit; ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, q̃ non modo ex mea, sed ex cuiusquam oratione capere possitis. sed mos est gerendus nõ modo Cornelio, cuius ego uolũtati in eius periculis nullo modo deesse possum; sed etiã Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij uoluit me esse, ut apud eosdem uos iudices nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem.

Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn. Pompeiũ constet, id omnes & licuisse cõcedant. nam uerius nihil est, q̃ quod hesterno die dixit ipse; ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur: non enim furatus esse ciuitatẽ, non genus suum ementitus, non aliquo impudenti mendacio delituisse, nõ irrepsisse in censum dicitur: unum obijcitur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterum accusator fatetur, hũc in Hispania durissimo bello cũ Q. Metello, cũ M. Memmio et in classe, & in exercitu fuisse, et, ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumq; habere Quæstorẽ cœperit, nunq̃ à Memmio discessisse; Carthaginem esse profectum? acerrimis illis prælijs, & maximis, Sucronensi, & Duriensi, interfuisse; cũ Pom=

peio ad extremum belli tempus fuisse. hæc sunt prælia Cornelij, talis in Remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, uirtus digna summo imperatore, spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa nō sunt in eius facto qui adeptus est, sed in eius qui dedit. donatus igitur est ob eas causas à Cn. Pompeio ciuitate. id accusator nō negat, sed reprehendit; ut in Cornelio causa ipsius probetur, pœna quæratur; in Pompeio causa lædatur, pœna sit nulla. sic famam, sic innocētissimi hominis fortunas, præstantissimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur: hūc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestissimo loco natum esse concedis, & ab ineūte ætate relictis rebus suis omnibus in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse uersatū, nullius laboris, nullius obsessionis, nullius prælij expertem fuisse. hæc sunt omnia cū plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimē est ullum. ubi igitur est crimen? ꝙ eum Pompeius ciuitate donauit. huiuscē ne crimen? minime: nisi honos ignominia putāda est. cuius igitur? re uera nullius; actione accusatoris, eius unius qui donauit. qui si adductus gratia minus idoneū hominē præmio affecisset; qui etiā si uirū bonū, sed nō ita meritū, si denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factū diceretur, sed contra atque oporteret: tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à uobis iudices repudiāda. nūc uero quid dicitur? ꝗd ait accusator fecisse Pompeium, quod ei facere nō licuerit? quod grauius est, ꝗ̄ si id factum ab eo diceret, quod nō oportuisset: est enim aliquid, quod nō oporteat, etiā si licet; quidquid uero non licet, certe non oportet.

hic ego nũc coner sic agere iudices, non esse fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium fecisse constet, id non solũ decuisse, sed etiam debuisse fateamur? quid enim abest huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putaremus? usus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principiũ habuit bellorum, atque imperiorũ maximorum: cuius plerique æquales minus sæpe castra uiderunt, q̃ hic triumphauit: qui tot habet triũphos, quot oræ sunt partesq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiã ipse casus euentusq; rerum nõ duces, sed comites eius consiliorum fuerint: in quo uno ita summa fortuna cũ summa uirtute certauit, ut omniũ iudicio plus q̃ possit, minus q̃ decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quẽ Reges, quem exteræ gentes castiorẽ, moderatiorem, sanctiorem, nõ modo uiderũt, sed aut sperando unquã, aut optando cogitauerunt? quid dicã de auctoritate? quæ tãta est, quanta in his tãtis uirtutibus ac laudibus esse debet. cui senatus populusq; R. amplissimæ dignitatis præmia dedit nõ postulãti, impera uero etiam recusanti, huius de facto iudices ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uero nõ dicã nõ licuerit, sed nefas fuerit, (contra fœdus enim, id est contra populi R. religionẽ & fidem fecisse dicitur) non turpe populo R. non ne uobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. causam de pecunijs repetũdis diceret, ille ille uir, cui patriæ salus dulcior q̃ cõspectus fuit, qui de ciuitate decedere q̃ de sententia maluit. hoc igitur causam dicẽte, cum

ipsius tabulæ circunferrentur inspiciẽdi nominis causa, fuisse iudicem ex illis equitibus R. grauissimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, uerum ne an falsum esset, uideretur. nos Cn. Pōpeij decretū, iudicium de cōsilij sententia pronunciatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbissima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cū quidā apud eos, qui sancte grauiterq; uixisset, et testimonium publice dixisset, &, ut mos Græcorū est, iurādi causa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamasse. cum Græci homines, spectati uiri, noluerint religione uideri potius, q̃ ueritate fidē esse constrictā: nos, etiā in ipsa religione et legum & fœderum cōseruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrū enim, inscientem uultis cōtra fœdera fecisse, an sciētem? si scientē, ò nomen nostri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij sic late longeq; diffusa laus, ut eius gloriæ domicilium communis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyrāni, testes Cn. Pōpeij nō solum uirtutis in bello, sed etiā religionis in pace: uos denique mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarū, uos maria, portus, insulæ, litoraq;: quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo nō extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum cōsilij impressa uestigia? hunc quisquā incredibili quadā atque inaudita grauitate, uirtute, cōstantia præditū, fœdera scientem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? gratificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium fecisse

significat. quasi uero leuius sit, cum in tanta Rep. uersa= re, & maximis negotijs præsis, facere aliquid, quod scias non licere, an omnino nescire quid liceat. etenim cũ in Hispania bellum acerrimum & maximũ gesserat, quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? an cuius linguam populi nõ nosset, interpretationem fœderis nõ tenebat? id igitur quisquã Cn. Põpeium ignorasse dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo usu, nullo studio militari præditi, quod librarioli denique scire profitean tur? equidẽ cõtra existimo iudices, cũ in omni genere ac uarietate artium, etiam illarũ quæ sine summo otio nõ facile discuntur, Cn. Pompeius excellat, singularem quã= dam laudem eius, & præstabilem esse scientiã in fœde= ribus, pactionibus, conditionibus, populorum, Regum, ex terarũ nationũ, in uniuerso denique belli iure ac pacis: nisi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Pompeiũ neq;, cũ requiesceret, literæ, neque, cũ rem gereret, res ipsæ docere potuerũt. Atque, ut ego sentio iu dices, causa dicta est temporis magis. ego nõ huius inquã genere iudicij plura dicã: est enim huius seculi labes quæ dam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florem di gnitatis infringere. etenim si Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuisset, is uir à quo senatus adolescẽtulo at= que equite R. sæpe cõmunis salutis auxiliũ expetisset; cu ius res gestæ omnes gentes cum clarissima uictoria terra mariq; peragrassent; cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri; quẽ popu lus R. singularibus honoribus decorasset: si nũc apud uos id, quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extin=

xiſſet inuidiam,res eius geſtæ ſempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locũ non daret,huius præſens,experta,atque perſpecta,obtrectatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeiũ iam oratione mea reliqua: ſed uos iudices animis ac memoria tenetote.de lege,de fœdere,de exemplis,de perpetua cõſuetudine ciuitatis noſtræ renouabo ea,quæ dicta sũt: nihil enim mihi noui,nihil integri neq; M.Craſſus, qui totam cauſam & pro facultate & pro fide ſua diligentiſſime nobis explicauit; neq; Cn.Pompeius, cuius oratio omnibus ornamẽtis abundauit,ad dicendũ reliquit. ſed quoniã me recuſante placuit ambobus adhiberi hũc à me quaſi perpoliendi quendam operis extremũ laborem;peto à uobis,ut me officij potius,quàm dicendi ſtudio hanc ſuſcepiſſe operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius cauſamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium noſtrum deprecandæ maleuolentiæ cauſa breuiter commemorandum uidetur.

Si,quo quiſque loco noſtrum eſt iudices natus,aut ſi in qua fortuna eſt naſcendi initio cõſtitutus, hunc uitæ ſtatũ uſque ad ſenectutẽ obtinebere debet; & ſi omnes, quos aut fortuna extulit,aut ipſorum illuſtrauit labor, & induſtria, pœna ſunt afficiendi: nõ grauior L.Cornelio,q̃ multis uiris bonis atque fortibus conſtitui lex uitæ & conditio uidetur. ſin autem multorum uirtus, ingenium,humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias conſecuta eſt,ſed ſummã laudem,honores,gloriam,dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L.Cornelij,quàm æquitas ueſtra pudorem eius adiutura

uideatur.itaque quod maxime petendũ est,à uobis iccir co nó peto iudices,ne de uestra sapientia, atq; de uestræ humanitate dubitare uidear.est autem petendũ,ne ode ritis ingeniũ,ne inimici sitis industriæ,ne humanitatem opprimendã,ne uirtutem puniendã putetis. illud peto ; ut,si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uide ritis,hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius, q̃ impedimẽto esse malitis. Nascitur iudices causa Corne lij ex ea lege,quã L. Gellius,Cn. Cornelius ex senatus sen tentia tulerunt . qua lege uidemus satis esse sancti, uti ciues R. sint ij,quos Cn. Pompeius de cósilij sententia sigil latim ciuitate donauerit.donatum esse L. Cornelium, præsens Pópeius dicit,indicant publicæ tabulæ,accusator fatetur,sed negat ex fœderato populo quenquã potuis= se,nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire.ò præclarum interpretem iuris, auctorem anti= quitatis,correctorem atque emẽdatorẽ nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omniũ præmio rum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœdera= tos.quid enim potuit dici imperitius,q̃ fœderatos popu= los fieri fundos oportere? nam id nõ magis est proprium fœderatorum,quàm omnium liberorum.sed totum hoc iudices in ea fuit positũ semper ratione atque sẽtẽtia, ut,cum iussisset populus R. Aliquid,si id asciuissent socij populi ac Latini,& si ea lex,quam nos haberemus, ea= dem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur : non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores nostros le=

gem C. Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ: quas Latini uoluerunt, asciuerũt: ipsa denique Iulia, quæ leges ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatẽ non haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. postremo hæc uis est istius et iuris et uerbi, ut fundi populi beneficio nostro, nõ suo iure fiant: cũ aliquid populus R. iussit, id si est eiusmodi, ut quibusdã populis siue fœderatis, siue liberis permittendũ esse uideatur, ut statuãt ipsi, nõ de nostris, sed de suis rebus quo iure uti uelint; tũ, utrũ fundi facti sint, an non, quærẽdum esse uideatur, de nostra uero Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute fundos populos fieri noluerũt. atqui si imperatoribus nostrss, si senatui, si populo R. nõ licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorũ atque amicorũ fortissimum atque optimum quenque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate ac maximo sæpe præsidio in periculis, atq; asperis tẽporibus carendũ erit. sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Sagũtino, aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces auxilio laboris, cõmeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cominus in acie sæpe pugnarit, qui se sæpe telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici possit? etenim in populum R. graue est, non posse

uti socijs excellenti uirtute præditis, qui uelint cum periculis nostris sua cōmunicare: in socios uero ipsos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniuriosum & contumeliosum est, ijs præmijs & ijs honoribus exclusos esse fidelissimos & coniunctissimos socios, quæ pateát stipendiarijs, pateant hostibus, pateant sæpe seruis: ná & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cæteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui Reip. nostræ fuissent, scimus ciuitate esse donatos. seruos deniq;, quorum ius & fortunæ cōditio infima est, bene de Rep. meritos persæpe libertate, id est ciuitate publice donari uidebamus. hác tu igitur patrone fœderū, ac fœderatorum cōditionem statuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis subegimus, atq; in ditionem nostrá redegimus, liceat, si populus R. permiserit, ut ab senatu, ab imperatoribus nostris ciuitate donétur, id ne liceat ipsis? qui si suis decretis legibus'ue sanxissent, ne quis suorum ciuium castra imperatorū populi R. iniret, ne quis se pro nostro imperio in periculū capitis atque in uitæ discrimé inferret, Gaditanorū auxilijs, cū uellemus, uti nobis nō liceret, priuatim uero ne quis uir & animo & uirtute præcellens pro nostro imperio periculo suo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortissimorū uirorū, alienigenarum nos hominum studijs atque externa uirtute priuari. atq; nihil interest iudices, utrū hæc fœderati iura cōstituát, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad nostrorū bellorū pericula accedere; an, quæ nos eorū ciuibus uirtutis causa tribuerimus, ea rata esse nō possint:

nihil enim magis uteremur his adiutoribus, sublatis præmijs uirtutis, q̃ si omnino his uersari in nostris bellis non liceret. etenim cum pro sua patria pauci post genus hominũ natum reperti sint, qui nullis præmijs propositis uitam suã hostium telis obiecerint: pro aliena Rep. quenquam fore putatis, qui se opponat periculis nõ modo nullo proposito præmio, sed etiam interdicto? sed cũ est illud imperitissime dictum de populis fundis, quod cõmune liberorum est populorum, non proprium fœderatorũ; ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex socijs ciuem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis: tũ uero ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat: quod est iudices non solũ in legibus publicis positum, sed etiam in priuatorum uolũtate: iure enim nostro neque mutare ciuitatẽ quisquã inuitus potest, neque, si uelit, mutare non potest, modo asciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis uelit: ut, si Gaditani sciuerint nominatim de aliquo ciue R. ut sit is ciuis Gaditanus, magna potestas sit nostro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue R. ciuis Gaditanus possit esse. duarũ ciuitatũ ciuis esse nostro iure ciuili nemo potest: nõ esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. neque solũ dicatione, quod in calamitate clarissimis uiris Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone. Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ uidimus accidisse, ut earũ ciuitatum fierent ciues, hãc ante amittere nõ potuissent, q̃ huius solũ ciuitatis mutatione uertissent: sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio: neq; enim sine causa de Cn. Publicio Menãdro libertino homine, quem apud maiores Legati nostri in

Græciam proficiſcentes interpretem ſecum habere uolue runt, ad populum latum, ut is Publicius, ſi domũ reueniſſet, & inde Romá rediſſet, ne minus ciuis eſſet. multi etiam ſuperiore memoria ciues R. ſua uoluntate indem nati et incolumes, his rebus relictis, alias ſe in ciuitates cõtulerunt. quod ſi ciui R. licet eſſe Gaditanũ ſiue exilio, ſiue poſtliminio, ſiue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam, quod ad cauſam nihil pertinet: (de ciuitatis enim iure, nõ de fœderibus diſceptamus) quid eſt, quãobrem cini Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidẽ lõge ſecus ſentio. nam cũ ex omnibus ciuitatibus uia ſit in noſtram, cumq; noſtris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tũ uero ut quæque nobiſcum maxime ſocietate, amicitia, ſponſione, pactione, fœdere coniuncta eſt, ita mihi maxime cõmunionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis cõtinere uidetur. atqui cæteræ ciuitates nõ dubitarẽt noſtros omnes recipere in ſuas ciuitates, ſi idem nos iuris haberemus, quod cæteri: ſed nos nõ poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis præterea: cæteris cõceſſum eſt: itaq; in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique aſcribi, multarumq; eſſe eoſdem homines ciuitatũ. quo errore ductos uidi egomet nõ nullos imperitos homines noſtros ciues Athenis in numero iudicũ atque Areopagitarũ, certa tribu, certo numero, cũ ignorarent, ſi illam ciuitatem eſſent adepti, hãc ſe perdidiſſe, niſi poſtliminio recupaſſent. peritus uero noſtri iuris ac moris nemo unquã, qui hanc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem ſe dicauit. ſed hic totus locus diſputationis, atq; orationis meæ iudices pertinet ad cõmune ius mutandarum ciui=

tatum : nihil habet, quod ſit proprium religionis ac fœderũ: defendo enim rem uniuerſam, nullam eſſe gentem ex omni regione terrarum neque tam diſſidentẽ à populo R. odio quodã atq; diſſidio, neque tam fide, beneuolentiáq; cõiunctã, ex qua nobis interdictũ ſit, ut ne aſciſcere ciuem, aut ciuitate donare poſſimus. ò iura præclara, atque diuinitus iã inde à principio Romani nominis à maioribus noſtris comparata : ne quis noſtrum plus q̃ unius ciuitatis eſſe poſſit : (diſſimilitudo enim ciuitatũ uarietatẽ iuris habeat, neceſſe eſt) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne ue in ciuitate maneat inuitus : hæc ſunt .n. fundamẽta firmiſſima noſtræ libertatis, ſui quẽq; iuris & retinendi & dimittendi eſſe dominum. illud uero ſine ulla dubitatione maxime noſtrũ fundauit imperiũ, & populi R. nomẽ auxit, quod princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hoſtibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate et exẽplo nũquã eſt intermiſſa à maioribus noſtris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. itaq; et ex Latio multi, et Tuſculani, et Lanuuini, et ex cæteris generibus gẽtes uniuerſæ in ciuitatem ſunt receptæ, ut Sabinorum, Volſcorum, Hernicorum: quibus ex ciuitatibus nec coacti eſſent ciuitatem mutare, ſi qui noluiſſent; nec, ſi qui eſſent ciuitatem noſtrã beneficio populi R. cõſecuti, uiolatum fœdus eorũ uideretur. at. n. quædam fœdera extant, ut Germanorũ, Inſubriũ, Heluetiorũ, Iapidũ, nonnullorũ item ex Gallia barbarorum, quorum in fœderibus exceptũ eſt, ne qs eorũ à nobis ciuis recipiatur. quod ſi exceptio facit, ne liceat : ibi neceſſe eſt licere, ubi non eſt exceptũ. ubi eſt igitur exceptũ fœdere Gaditano, ne

quē populus R. Gaditanū recipiat ciuitate? nusquā. ac sicubi esset, lex id Gellia & Cornelia, quæ definite potestatē Pōpeio ciuitatē donandi dederat, sustulisset. exceptum est, inquit: fœdus siquidē sacrosanctum est. ignosco tibi, si neque Pœnorū iura calles; reliqueras.n.ciuitatē tuā: neque nostras potuisti leges inspicere; ipsæ.n.te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de Pōpeio à Gellio et à Lētulo Coss. lata est, in qua aliquid sacrosanctum uideretur? primū enim sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebs ue sanxisset: deinde sanctiones sacrādæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ, cū caput eius, qui contra facit, cōsecratur. quid habes igitur dicere de Gaditano fœdere eiusmodi? utrū, à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse confirmas? nihil omnino unq̃ de isto fœdere ad populū, nihil ad plebē, neq; legē, neque pœnam latā esse dico. de quibus etiā si latum esset, ne quē ciuem reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum, neq; quidquam illis uerbis, si quid sacrosanctum esset, esse exceptū uideretur. de his cū populus R. nihil unquā iusserit, quidquam audes dicere sacrosanctum fuisse? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus Gaditanorū iudices pertinet: neq;.n.est meū, contra ius optime meritæ ciuitatis, contra opinionē uetustatis, contra auctoritatem senatus dicere. duris enim quondam temporibus Reip. nostræ, cū præpotens terra mariq; Carthago nixa duabus Hispanijs huic imperio immineret, & cum duo fulmina nostri imperij subito in Hispania Cn. & P. Scipiones extincti occidissent: L. Marcius primipili cēturio

cum Gaditanis fœdus icisse dicitur, quod cum magis fide illius populi, iustitia uestra, uetustate denique ipsa, q̄ aliquo publico uinculo religionis teneretur: sapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coss. à senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus R. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga Remp. nostram consequi potuit, quod imperatorum testimonijs, quod uetustate, quod Q. Catuli summi uiri auctoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere, consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest: populus enim se nusquam obligauit. neque ideo est Gaditanorum causa deterior: grauissimis enim et plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certe nihil est loci: sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum plebem'ue sancitum est. q si hoc fœdus, quod populus R. auctore senatu, commendatione & iudicio uetustatis, uoluntate & sententijs suis comprobat, idem suffragijs comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi ut pia & æterna pax sit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus; Maiestatem populi R. comiter conseruent. id habet hanc uim, ut sit ille in fœdere inferior. primum, uerbi genus hoc cõseruandi, quo magis in legibus, q̄ in fœderibus uti solemus, imperãtis est, non precãtis: deinde, cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero siletur; certe ille populus in superiori

conditione causáq; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna respõsione, qui ita dicebat, comiter esse communiter, quasi uero priscũ aliquod, aut insolitũ uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicũtur, qui erranti comiter monstrãt uiam, benigne, non grauate, cõmuniter quidem certe non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatẽ populi R. cõmuniter conseruẽt, id est ut populus R. suam maiestatem esse saluam uelit. quod si iam ita esset, ut esse nõ potest: tamẽ de nostra maiestate, nihil de illorũ caueretur. potestńe igitur nostra maiestas à Gaditanis benigne cõseruari, si ad eã retinendã Gaditanos præmijs elicere nõ possumus? potest esse ulla denique maiestas, si impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis causa tribuendorũ potestatẽ imperatoribus nostris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani cõtra me dicerent, uere posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderẽ, legẽ populum R. iussisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legũ fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi nostri iussum Gaditanos habere, itaq; nihil esse sacrosanctũ, quod lege exceptũ uideretur; si esset, tamẽ in fœdere nihil esse cautũ præter pacẽ: additũ etiã esse illud, ut maiestatẽ illi nostrã conseruare deberent: quæ certe minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis nõ liceret, aut præmij tribuẽdi potestatem nullam haberemus. nũc uero quid ego cõtra Gaditanos loquar, cũ id, quod defendo, uolũtate eorũ, auctoritate, Legatione ipsa

ne ipsa cõprobetur? qui à principio sui generis ac Reip. ab omni studio sensuq; Pœnorum mẽtes suas ad nostrũ imperiũ nomenq; flexerũt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis Martiani semper omni sanctiorẽ Marte duxerunt, et hoc fœdere Catuli, senatusq; auctoritate se nobiscum coniunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse Hercules itinerum ac laborũ suorũ, sic maiores nostri impij ac nominis populi R. terminos esse uoluerunt. testantur et mortuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria et gloria, Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos; & hunc præsentẽ Cn. Pompeium, quẽ procul ab eorum mœnibus acre et magnum bellum gerentẽ commeatu pecuniaq; iuuerũt; et hoc tẽpore ipso populum R. quẽ in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerãt, frumento suppeditato leuauerunt; se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in impatorũ prætorijs, sit deniq; inter signa atq; in acie locus, sit his gradibus ascẽsus etiã ad ciuitatem. ꝙ si Afris, si Sardis, si Hispanis agris stipendioq; multatis uirtute adipisci licet ciuitatem; Gaditanis autem, officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere cõiunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atq; hanc iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ Gaditani iudicarint, res ipsa declarat. hospitium multis annis ante hoc tempus cum L. Cornelio Gaditanos fecisse publice, dico. proferam testes: proferam Legatos: exci-

tabo laudatores, quos ad hoc iudicium, summos homines ac nobilissimos, deprecatores huius periculi missos uidetis. re deniq; multo ante Gadibus iam audita, fore huic ut ab illo periculum crearetur, grauissima tum in istũ ciuem suum Gaditani S.C. fecerunt. potuit magis fundus populus Gaditanus fieri (quoniam hoc magnopere delectare uerbo) si tum fit fuudus, cum scita ac iussa nostra sua sententia cõprobat, q̃ cum hospitium fecit, ut et ciuitate illum mutatum esse fateretur, & ius ciuitatis honorem dignissimũ iudicaret? potuit certius interponere iudicium uoluntatis suæ, q̃ cum etiam accusatorem huius mulcta & pœna mulctauit? potuit magis de re iudicare, q̃ cum ad uestrum iudicium ciueis amplissimos legauit, testeis huius iuris, uitæ laudatores, periculi deprecatores? etenim quis est tam demens, quin sentiat ius hoc Gaditanis esse retinẽdum, ne interseptum sit ijs iter perpetuo ad hoc amplissimum præmium ciuitatis; & magnopere ijs esse lætandum, huius L. Cornelij beneuolentiam erga suos remanere Gadibus, gratiam & facultatem cõmendandi in hac ciuitate uersari? quis enim nostrum est, cui non illa ciuitas sit huius studio, cura, diligentia cõmendatior? omitto, quantis ornamentis populum istum C. Cæsar, cum esset in Hispania Prætor, afferit, cõtrouersias sedarit, iura ipsorum permissu statuerit, inueteratam quondam barbariam ex Gaditanorum moribus disciplinaq; delerit, summa in eam ciuitatem huius rogatu studia & beneficia contulerit. multa prætereo, quæ quotidie labore huius et studio aut omnino, aut certe facilius consequantur. itaq; & adsunt principes ciuitatis, & defendunt, amore ut suum ciuem, testi=

monio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem commodorum suorum. ac ne ipsi Gaditani arbitrentur, quanquam nullo incommodo afficiantur, si liceat eorũ ciues uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire, tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus q̃ cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atque amicissimã nobis ciuitatem: simul & uos non ignorantes iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium constitutũ sit, de eo nunq̃ omnino esse dubitatum. quos igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirẽdis cõditionibus ciuitatũ atque causis esse arbitramur? eos profecto, qui iam imperia ac bella gesserunt. etenim si Q. Scæuola ille Augur, cum de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus consultores suos non nunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat; si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, q̃ C. Aquilium cõsulebamus, ꝙ assiduus usus uni rei deditus & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? possumus ne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem uir-
★ *tute, prudentia, religione, æquitate? is igitur M. Annium Appium, fortissimum uirum, uirtute præditum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus sanctissimũ atque æquissimũ sciret esse. potest igitur iudices L. Cornelius condẽnari, ut non C. Marij factũ condemnetur?*

existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re non potest; ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se nō imperitum fœderis, non rudem exemplorū, non ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Cōsul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubiū, quin nullo fœdere à Rep. bene gerēda impediretur: à se ex cōiunctissima atque amicissima ciuitate fortissimū quēque esse delectū: neq; Fulginatiū, neq; Camertiū fœdere esse exceptum, quominus eorum ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaq; cum paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset: num quis eorum, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nā Spoletinus T. Matrinius, tum ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma et illustri. quem cū disertus homo L. Antistius accusaret, Spoletinus dixit fundum populum Spoletinū nō esse factum; uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues R. facere posset; negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamē tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut nō per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit &

probarit: quis enim esset iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui socijs, qui fœderatis in defendēda Rep. *nostra spem præmiorum eripi uellet? q̄ si uultus* C. Marij, *si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortissimi et clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atq; fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperij defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis. quid?* Cn. Pompeius *pater, rebus* Italico *bello maximis gestis,* P. Cesium *equitem* R. *uirum bonum, qui uiuit* Rauennæ, *fœderato ex populo non'ne ciuitate donauit? quid? cohortes duas uniuersas* Camertium, *quid?* Heracliensium *legionem* P. Crassus, *uir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus* Pyrrhi *temporibus* C. Fabritio *Cō sule ictum putatur. quid?* Massiliensem Aristonem Sylla. *quid? quoniam de* Gaditanis *agimus, idem heros* L X *Gaditanos. quid? uir sanctissimus & summa religione ac modestia* Q. Metellus Pius Q. Fabium Sagū*tinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissime sunt omnia perpolita,* M. Crassus *non* Aletrinensem *fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimiū parcus in largienda ciuitate? hic tu* Cn. Pompeij *beneficium, uel potius iudicium & factū infirmare conaris? qui fecit, quod* C. Mariū *fecisse audierat; fecit, quod* P. Crassum, *quod* L. Syllam, *quod* Q. Metellum, *quod denique domesticū auctorem patrem suū facere uiderat;*

neque uero in uno Cornelio id fecit: nã & Gaditanum Hasdrubalem ex bello illo Africano, et Mamertinos obuios, & quosdã Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit: etenim cum cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrã Remp. defendunt; tum certe dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierũt. atq; utinã, qui ubique sunt propugnatores huius imperij, possent in hanc ciuitatẽ uenire; et cõtra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari: neque enim ille summus poeta noster Annibalis illam magis cohortationẽ, q̃ cõmunem imperatorũ uoluit esse, Hostẽ qui feriet, mihi erit Carthaginiẽsis, Quisquis erit. cuiatis siet, id habent omnes leue, & semper habuerunt. itaq; & ciues, fortissimos undiq; fortes uiros asciuerunt, & hominum ignobiliũ uirtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerũt. habetis imperatorum summorum, et sapientissimorum hominũ, clarissimorum uirorum interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiã iudicum, qui huic quæstioni præfuerũt; dabo uniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. iudices cũ præ se ferrent, palamq; loquerentur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi: Mamertini publice suscepta causa destiterũt: multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unq̃ est de ciuitate accusatus, ꝙ aut populus fundus factus nõ esset, aut ꝙ fœdere ciuitatis mutandæ ius impediretur. audebo etiã hoc cõtendere, nunq̃ esse condẽnatum, quem cõstaret ab imperatore nostro ciuitate donatum. Cognoscite nunc populi R. iudiciũ multis rebus interpositũ, atque in maximis causis re ipsa atq; usu cõ=

probatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Cassio, Posthumio Comitio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus post rostra incisum & perscriptum fuisse. quomodo igitur L. Cossinius Tiburs, pater huius equitis R. optimi atq; ornatissimi uiri, dánato Celio; quomodo ex eadé ciuitate T. Coponius, ciuis item summa uirtute & dignitate (nepotes T. & C. Coponios nostis) dánato C. Massone ciuis R. est factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu et uirtute nó potuit? an de nobis trahere spolia fœderatis licebit, de hostibus nó licebit? an quod adipisci poterunt dicédo, id eis assequi pugnádo nó licebit? an accusatori maiores nostri maiora præmia, q̃ bellatori esse uoluerunt? ꝙ si acerbissima lege Seruilia principes uiri, ac grauissimi & sapientissimi ciues hanc Latinis, id est fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iussu patere passi sunt; neq; in his est hoc reprehensum Licinia & Mutia lege, cum præsertim genus ipsum accusationis & nomen, eiusmodi præmium, quod nemo assequi possit nisi ex senatoris calamitate, neque senatori, neq; bono cuiquam nimis iucundum esse posset: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum præmia rata essent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundus igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus, Latinis hominibus erat propositũ aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoscite nunc iudicium senatus, quod semper est iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris iudices summa maiores nostri religione confici cerimoniaq; uoluerunt. quæ cum essent assumpta de Græcia, & per Græcas semper cu-

rata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. sed cum illam, quæ Græcũ illud sacrũ mõstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerũt, ut deos immortales scientia peregrina & externa, mẽte domestica et ciuili precarẽtur. has sacerdotes uideo ferè aut Neapolitanas, aut Veliẽses fuisse fœderatarũ sine dubio ciuitatũ. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatẽ Veliẽsibus datã, de senatus sententia C. Valeriũ Flaccũ Præt. urbanũ nominatim ad populũ de Calliphana Veliense, ut ea ciuis R. esset, tulisse. nũ igitur aut fundos factos Veliẽses, aut sacerdotẽ illã ciuẽ R. factã non esse, aut fœdus & à senatu et à populo R. uiolatũ arbitrabimur? intelligo iudices, in causa aperta, minimeq; dubia multo et plura et à pluribus peritissimis esse dicta, q̃ res postularet: sed id factũ est, nõ ut uobis rem tã perspicuã dicẽdo probaremus, uerũ ut omnium maleuolorũ, iniquorũ, inuidorũ animos frangeremus: quos ut accusator incẽderet, ut aliqui sermones hominũ alienis bonis mœrentiũ etiã ad uestras aures permanarẽt, et in iudicio ipso redũdarẽt, iccirco illa in omni parte orationis suæ arte aspergi uidebatis: tũ pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, et, quantacũque est, eiusmodi est, ut cõseruata magis, q̃ corrupta esse uideatur: tum luxuriã, quæ nõ crimine aliquo libidinis, sed cõmuni maledicto notabatur: tum Tusculanũ, quod Q. Metelli fuisse meminerat et L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellũ peruenisse de Venonij Vindicij bonis nõ tenebat: simul illud nesciebat, prædiorũ nullã esse gentẽ, emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, nõ legibus tanq̃

tutelas, peruenire. obiectum est etiam, quod in tribum Crustuminā peruenerit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quā qui legū præmijs prætoriā sententiā, et prætextam togam consequūtur. et adoptio Theophanis agitata est, per quā Cornelius nihil est prætērquā propinquorū suorū hæreditates assecutus. quanquā istorū animos, qui ipsi Cornelio inuidēt, non est difficillimū mitigare: more hominum inuident: in cōuiuijs rodūt: in circulis uellicant: non illo inimico, sed hoc maledico dēte carpūt. qui amicis L. Cornelij aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multo uehementius pertimescēdi. nam huic quidē ipsi quis est unquā inuentus inimicus? aut quis iure esse potuit? quē bonum nō coluit? cuius fortunæ dignitatiq; nō cōcessit? uersatus in intima familiaritate hominis potētissimi, in maximis nostris malis, uestrisq; discordijs neminem unquā alterius rationis ac partis non re, non uerbo, non uultu denique offendit. fuit hoc siue meū, siue Reip. fatum, ut in me omnis illa inclinatio communium temporum incumberet. non modo nō exultauit in ruinis nostris, uestrisq; discordijs Cornelius, sed omni officio, lacrymis, opera, cōsolatione omneis me absente meos subleuauit. quorum ego testimonio ac precibus munus hoc meritum huic, & ut à principio dixi, iustam & debitā gratiā refero: speroq; iudices, ut eos, qui principes fuerūt conseruādæ salutis, aut dignitatis meæ, diligitis, et charos habetis, sic, quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt, & grata esse uobis & probata. nō igitur à suis, quos nullos habet, sed à suorum, qui & multi & potentes sunt, urgetur inimicis: quos quidem hesterno die Cn. Pompeius co=

pioſa oratione & graui ſecum,ſi uellēt,contendere iubebat,ab hoc improbo certamine atque iniuſta contentione auocabat.et erat æqua lex,et nobis iudices atq; omnibus,qui noſtris familiaritatibus implicantur, uehementer utilis,ut noſtras inimicitias ipſi inter nos geramus, amicis noſtrorum inimicorum tēperemus. ac ſi mea au- ctoritas ſatis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præſertim rerum uarietate atque uſu ipſo iā perdoctum uiderēt,etiam ab illis eos maioribus diſcordijs auocarem : id enim contendere mihi uidetur è Rep.cum id defendas,quod eſſe optimum ſentias; & id fortium uirorum & magnorum hominum ſemper putaui; neque huic unquam labori,officio,muneri defui : ſed contētio tandiu ſapiens eſt,quādiu aut proficit aliquid,aut,ſi nō proficit,non obeſt ciuitati. uoluimus quædam, contendimus,experti ſumus ; obtēta non ſunt ; dolorem alij,nos luctum,mœroremq; ſuſcepimus:cur ea,quæ mutare nō poſſumus,conuellere malumus,quàm tueri? C.Cæſarem ſenatus & genere ſupplicationum ampliſſimo ornauit & numero dierum nouo . idem in anguſtijs ærarij uictorem exercitum ſtipēdio affecit,imperatori decem Legatos decreuit,lege Sempronia ſuccedendum nō cenſuit. harum ego ſententiarū & princeps & auctor fui , neque me diſſenſioni meæ priſtinæ putaui potius aſſentiri, q̄ præſentibus Reip.temporibus, & concordiæ conuenire.non idē alijs uidetur. ſunt fortaſſe in ſentētia firmiores : reprehendo neminem: ſed aſſentior nō omnibus:neque eſſe inconſtantis puto, ſententiā aliquam,tanq̄ aliquod nauigium atque curſum,ex Reip.tēpeſtate moderari . ſed ſi qui ſunt,quibus infinitum ſit odium,in quo

ſemel ſuſceptum ſit, quos uideo eſſe non nullos: cũ duci bus ipſis, non cum comitatu, aſſectatoribusq́; confligant: illam enim fortaſſe pertinaciam nõ nulli, uirtutem alij putabunt, hãc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. ſed ſi certorum hominum mentes nulla ratione placare poſſumus iudices, ueſtros quidem animos certe cõfidimus non oratione noſtra, ſed humanitate ueſtra eſſe placatos: quid enim eſt, cur non potius ad ſummam laudem huic, quàm ad minimam fraudẽ Cæſaris familiaritas ualere debeat? cognouit adoleſcens: placuit homini prudentiſſimo: in ſumma amicorum copia cum familiariſſimis eius eſt adæquatus: in Prætura, in Cõſulatu præfectum fabrũ detulit: conſilium hominis probauit: fidem eſt complexus: officia, obſeruantiamq́; dilexit. fuit hic multorum illi laborum ſocius aliquãdo: eſt fortaſſe nũc non nullorũ particeps commodorum. quæ quidem ſi huic obfuerint apud uos, non intelligo, quod bonũ cuiquam ſit apud tales uiros profuturum. ſed quoniam C. Cæſar abeſt longiſſime, atq; in ijs eſt nunc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius geſtis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos immortales, iudices hunc illi acerbum nuncium uelle deferri, ut ſuũ præfectum fabrũ, ut hominem ſibi chariſſimum & familiariſſimũ non ob ipſius aliquod deiictũ, ſed ob ſuam familiaritatem ueſtris oppreſſum ſententijs audiat. miſeremini eius, qui nõ de ſuo peccato, ſed de huius ſummi & clariſſimi uiri facto, non de aliquo crimine, ſed de periculo ſuo, de publice iure diſceptat: quod ius ſi Cn. Põpeius ignorauit, ſi M. Craſſus, ſi Q. Metellus ſi Cn. Pompeius pater, ſi L. Sylla, ſi L. Craſſus,

ſi C. Marius, ſi ſenatus, ſi populus R. ſi qui de re ſimili iudicarũt, ſi fœderati populi, ſi ſocij, ſi illi antiqui Latini; uidete ne utilius uobis & honeſtius ſit, illis ducibus errare, quàm hoc magiſtro erudiri. ſed ſi de certo, de perſpicuo, de utili, de probato, de iudicato, uobis iure eſſe cõſtituendum uidetis: nolite committere, ut in re tam inueterata quicquã noui ſentiatis. ſimul & illa iudices omnia ante oculos ueſtros proponite: primum eſſe omnes etiam poſt mortem reos clariſſimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarũt; deinde ſenatum, qui perſæpe hoc iudicauit; populum, qui iuſſit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, ſic uiuere ac uixiſſe Corneliũ, ut, cum omnium peccatorum quæſtiones ſint, nõ de uitiorũ ſuorum pœna, ſed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut ſtatuatis hoc iudicio, utrum; poſthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento eſſe malitis. poſtremo illud iudices fixum in animis ueſtris tenetote, uos in hac cauſa non de maleficio L. Cornelij, ſed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS. ORATIO XXXVII.

SI quis uestrum P.C. expectat, quas sim prouincias decreturus, cōsideret ipse secum, qui mihi homines ex prouincijs potissimū detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire conueniat, cū, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicere, laudaretis profecto; si solus, certe ignosceretis; etiam si paulo minus utilis uobis sententia uideretur, ueniā tamen aliquā dolori meo tribueretis. nunc uero P.C. non parua afficior uoluptate: uel q hoc maxime Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à cōmuni utilitate dissentiat: uel q habeo auctorem P. Seruiliū, qui ante me sentētiā dixit, uirum clarissimum, et cum in uniuersam Remp. tū etiam erga meam salutem fide ac beneuolētia singulari. quod si ille & paulo ante, et quotiescunq; ei locus dicendi ac potestas fuit, Gabinium & Pisonem, duo Reip. portenta ac pene funera, cum propter alias causas, tum maxime propter illud insigne scelus eorum, & importunā in me crudelitatem non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonā me animo in eos esset oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? sed ego in hac sentētia dicēda nō parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum et proprium sensum doloris mei, quem tamē uos communem semper uobis me=

cum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulsciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P.C. de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse cõiunctas; & Syria & Macedonia, quas uobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod possimus de Syria Macedoniaq; dubitare? mitto, ꝙ eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, ꝗ hunc ordinem condemnarint, ꝗ auctoritatem uestram è ciuitate exterminarint, ꝗ fidem publicam, ꝗ perpetuam populi R. salutem, ꝗ me ac meos omnes fœdissime crudelissimeq; uexarint. omnia illa domestica atque urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorũ imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicẽses positi in gremio imperij nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usque ad Helespõtum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiam castris Thracijs distincta ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argenti dederant præclaro imperatori nostro, ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam uero exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus, omnis inte=

rijt. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modũ milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, in imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. atq; hanc Macedoniam domitis iam gentibus finitimis, barbariáq; compressa, pacatam ipsam per se & quietam tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum, uobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui a miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo, quarũ acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, ꝙ constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc iccirco omitto, quòd non grauissima sint? sed quia nunc sine teste dico. ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus

bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferuescentem in Asiá atque erumpentem ægre repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquã, Byzantij & postea signa illa & reliqua urbis ornaméta sanctissime custodita tenuerũt. te imperatore infelicissimo et teterrimo Cæsonine Caluéti ciuitas libera, et proximis suis beneficijs à senatu et à populo R. liberata, sic spoliata atq; nudata est, ut, nisi C. Virginius Legatus, uir fortis et innocens, interuenisset, unum signum Byzantij ex maximo numero nullũ haberent. quod fanũ est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tã sanctus fuit, in quo ullum simulacrũ, ullum ornamẽtum reliquum sit? emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idé, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S.C. & cõtra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita uendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nunc patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis et tenetis animis, etiam si nõ audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit, audacia loquor: nihil de superbia, nihil de cõtumacia, nihil de crudelitate disputo: lateát libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantiæ contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic uos nõ summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciá tetigit, sic fortuna cũ improbitate certauit, ut nemo posset, utrũ deterior,

rior, an infelicior esset, iudicare. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinéda? cuius iter in prouinciá fuit eiusmodi, ut Rex Ariobarzanes Consulé uestrũ ad cædem faciendá tanq̃ aliquem Thracem códuceret. deinde aduẽtus in Syriá primus, equitatus habuit interitum: post cócisæ sunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actũ est, nisi pactiones pecuniarũ cum tyránis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator instructo exercitu dexterá tendens non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi & empta & emenda esse clamaret. iam uero publicanos miseros (me etiá miserũ illorum ita de me meritorũ miserijs ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, et Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo perseuerauit, ius publicano nó dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit: custodias sustulit: uectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani seruũ esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hosté animo fuisset eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustétatus. itaq; uidetis patres cóscripti, nó temeritate redéptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij penè afflictos iá atq; euersos publicanos: quibus quidé uos in his angustijs ærarij tamé subueniatis necesse est: etsi iam multis non potestis, qui propter illũ, hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumq; omniũ, nó solum bona, sed etiá honestatem miseri deperdiderunt: quos nó parsimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non

ſplendor tueri potuit contra illius heluonis & prædonis audaciam. quid? qui ſe etiã nũc ſubſidijs patrimonij, aut amicorũ liberalitate ſuſtentãt, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico nõ potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui nõ ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium nõ oportet? retinete igitur in prouincia diutius eũ, qui de ſocijs cũ hoſtibus, de ciuibus cũ ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe pluris eſſe quam collegam putet, ꝙ ille uos triſtitia uultuq; deceperit, ipſe nũquam ſe minus, quã erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo *aũt alio quodã modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne* Gabinius *unus omniũ nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos nõ putaretis? & has publicas peſtes ſociorum, militũ clades, publicanorũ ruinas, prouinciarũ uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eosdẽ reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberum ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, et ijs ipſis præmijs extortis, quæ erãt pro ſcelere atque euerſione patriæ cõſecuti. quã pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt, at aliã multo maiorem grauioremq; ſubierunt: quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quã nõ credi literis ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarẽt? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem* Gabinio *denegauit: primum, homini ſceleribus, flagitijs contami-*

natissimo nihil esse credendũ:deinde: à proditore,atque eo,quem præsentem hostem Reip.cognosset,bene rem ge ri non potuisse: postremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri sua templa, & sibi supplicari hominis im=purissimi,& sceleratissimi nomine.itaque ille alter aut ipse est homo doctus,& à suis Græcis subtilius eruditus, quibuscum iam in orchestra heluatur, antea post sipa riũ solebat:aut amicos habet prudẽtiores quã Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur.hosce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores face=re,ne imperator appelletur: alterum, si tabellarij non cessarint,necesse est paucis diebus pœniteat audere. cu=ius amici, si qui sunt,aut si belluæ tam immani, tamq; tetræ possunt ulli esse amici, hac cõsolatione utuntur, etiã T.Albutio supplicationẽ hũc ordinẽ denegasse.quod est primũ dissimile,res in Sardinia cum Mastrucatis la=trunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria gesta, & bellum cum maximis Syriæ gentibus,tyrãnis, consulari exercitu imperioq; confectũ: deinde Albutius, quod à senatu petebat,ipse sibi in Sardinia ante decreuerat: cõ stabat enim Græcum hominem ac leuem in ipsa prouin cia quasi triũphasse: itaque hanc eius temeritatem sena tus supplicatione denegata notauit.sed fruatur sanè hoc solatio,atque hanc insignẽ ignominiã, quoniã uni præ=ter se inusta est,putet esse leuiorẽ,dũ modo,cuius exem=plo se consolatur,eius exitũ expectet; præsertim cum in Albutio nec Pisonis libidines, nec audacia Gabinij fue=rit;hac tamẽ una plaga conciderit, ignominia senatus. At qui duas Gallias decernit Consulibus duobus, hos re=tinet ambos: qui autem alterã Galliam, et aut Syriam

aut Macedoniam, tamen alterũ retinet, et in utriusque pari scelere disparem cõditionem facit. Faciã, inquit, illas prætorias, ut Pisoni et Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tũ enim Tribunus intercedere poterit, nũc nõ potest. itaq; ego idem, qui nũc Consulibus ijs, qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem prætorias, ut et Prætores annuas prouincias habeãt, & eos quamprimum uideamus, quos animo æquo uidere non possumus. sed, mihi credite, nunquã succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs non licebit: itaque hoc tẽpore amisso, annus est integer uobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorũ hominũ impunitas propagatur. quod si essent illi optimi uiri, tamẽ ego mea sententia C. Cæsari succedendũ nõ dum putarem. qua de re dicã patres cõscripti quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarissimi, qua paulo ante interrupta est oratio mea, non pertimescã. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari: omnem enim illam tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atque adiutore esse excitatam. cui si primum sic respondeã, me cõmunis utilitatis habere rationem, nõ doloris mei, possim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij nõ degenerassent à grauitate paterna) tantã laudẽ est adeptus, quod Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratris eius Africani, iurauitq; in concione se in gratiã non redijsse, sed alienum sibi uideri dignitate imperij,

quò duces essent hostium Scipione triumphãte ducti, eodem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimicorũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij ne inimici? omnes Metelli: at hi nõ modo illum inimicũ ex Gallia sententijs suis nõ detrahebãt, sed & propter rationẽ Gallici belli prouinciã extra ordinẽ decernebant. bellũ in Gallia maximum gestum est: domitæ sunt à Cæsare maximæ nationes, sed non dũ legibus, non dum iure certo, non dũ satis firma pace deuinctæ. bellum affectum uidemus, &, uere ut dicã, penè confectũ, sed ita, ut, si idem extrema persequitur, qui inchoauit, iã omnia pfecta uideamus; si succeditur, periculum sit, ne instauratas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo ego senator inimicus, si ita uultis, homini; amicus esse, sicut semper fui, Reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depono Reip. causa, quis me tandẽ iure reprehẽdat? præsertim cum ego omniũ meorum consiliorũ, atque factorũ exempla semper ex summorum hominũ factis mihi censuerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis Cõsul & Pontifex maximus fuit, non solũ memoria & testimonio, sed etiã annaliũ literis & summi poetæ uoce laudatus est, ꝗ cum M. Fuluio collega, quo die Censor est factus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gratiam, ut cõmune officiũ Censuræ cõmuni animo ac uoluntate defenderẽt? atq; ut uetera, quæ sunt innumerabilia, mittã, tuus pater Philippe non ne uno tẽpore cum suis inimicissimis in gratiã redijt? quibuscum omnibus eadẽ Resp. recõciliauit, quæ alienarat. multa prætereo, ꝗ intueor coràm hæc lumina atque ornamenta Reip. P. Seruiliũ & M. Lucullum: utinã etiã L. Lucullus ille

uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in uiris fortissimis nō solū extinxit Reip. dignitas & ipsorum, sed etiā ad amicitiā consuetudinemq; traduxit. quid? Q. Metellus Nepos nō ne Cōsul in tēplo Iouis Optimi Maximi permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio redijt in gratiā? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti, id quod uosmet de me existimatis, et facitis ipsi, incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, et rursum, cum omnia tela undiq; esse intēta in patriam uiderem, subire coegit atque excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, deniq; homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atque intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflāmare potuit, inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiam, uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex his rebus, quas

is egit, agitq; quotidie, quin ego in illo oppugnãdo Reip. plus quàm otio meo, non nulli in eodem defendẽdo suo plus otio, quàm cõmuni prospexerint? ego me à C. *Cæsare in* Rep. *dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc iisdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebã: uos enim, ad quos literas* L. *Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condemnastis,* C. *Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquẽ, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omniũ consiliorum auctor & princeps. uos sequor patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quandiu* C. *Cæsaris consilia in* Rep. *non maxime diligebatis, me quoq; cũ illo minus coniũctũ uidebatis: posteaquã rebus gestis mentes uestras, uoluntatemq; mutastis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidistis. sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehendant meum cõsilium, cum ego idẽ antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatem, q̃ ad* Reip. *necessitatem pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea.* Reip. *satis erat tot dierũ, quot* C. *Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo* Consule *referente primum decem dierum supplicatio decreta* Cn. *Põpeio Mithridate interfecto, confectoq; Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio*

consularis; mihi enim estis assensi, cum eiusdem Pom=
peij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terre=
stribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decre=
uistis: sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudi
nem admiratus, q, cum ipse cæteris omnibus esset omni
honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat,
q̃ ipse erat consecutus. ergo in illa supplicatione, quam
ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, &
maiorũ institutis, & utilitati Reip. sed dignitas uerbo=
rum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ip=
sius laudi & gloriæ cõcessus est. relatum est ad nos nu=
per de stipendio exercitus: non decreui solum, sed etiã,
ut uos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus re
spondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tri=
bui, quàm nescio cui necessitati: illum enim arbitrabar
etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præ
da ante parta, & bellũ conficere posse: sed decus illud
& ornamentum triumphi minuendum nostra parsimo
nia non putaui. actum est de decem Legatis, quos alij o=
mnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus
differebant, alij sine ullis uerborum ornamentis dabant:
in ea quoq; re sic sum locutus, ut omnes intelligerẽt, me
id, quod Reip. causa sentirem, facere uberius propter ip=
sius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs
decernendis, qui illas omneis res egi silentio, interpellor,
cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in
hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas
Reip. moueat. nã ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia
commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt,
perfecta Reip. tradantur? amœnitas eũ credo locorum,

urbium pulchritudo, hominum', nationumq; illarũ humanitas, et lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. qd illis terris asperius? quid incultius oppidis? qd nationibus immanius? quid porrò tot uictorijs præstabilius? qd oceano longius inueniri potest? an reditus in patriã habet aliquam offensionẽ? utrum apud populum, à quo missus est; an apud senatum, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionẽ? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit lõgo interuallo uiriditatẽ? quare si qui hominẽ non diligunt, nihil est, q͂ eum de prouincia deuocẽt: ad gloriã deuocant, ad triumphum, ad gratulationẽ, ad summum honorem senatus, equestris ordĩnis gratiã, populi charitatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quẽ, etiã si ille aliud uellet, Reip. consulere oporteret? ego uero sic intelligo patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationẽ. nam quis hoc tẽpore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiã ab omni suspicione belli? iã diu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano usque ad ultimũ Pontũ, tanquã unum aliquem portũ, tutum & clausum teneri; nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redũdare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrũ terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum

de omni regione, de omni hostiũ genere dicere. nulla gẽs est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet; aut ita domita, ut quiescat; aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq; lætetur. bellũ Gallicũ *patres conscripti* C. Cæsa*re imperatore gestum est, antea tãtummodo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendos putauerũt. ipse ille* C. Ma*rius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi* R. *luctibus funeribusq; subuenit; influẽtes in* Italiã Gallo*rum maximas copias repressit, nõ ipse ad eorũ urbes sedesq; penetrauit. modo ille meorũ laborum, periculorũ, consiliorũ socius* C. Põtinius, *fortissimus uir, ortum repẽte bellum* Allobrogum, *atq; hac scelerata cõiuratione excitatum prælijs fregit, eosq; domuit, qui lacessierant, & ea uictoria contẽtus* Rep. *metu liberata quieuit.* C. Cæsa*ris longe aliam uideo fuisse rationem: non. n. sibi solum cum ijs, quos iam armatos contra populum* R. *uidebat, bellandum esse duxit, sed totam* Galliam *in nostram ditionem esse redigendã: itaque cũ acerrimis nationibus & maximis,* Germanorum, & Heluetiorum, *prælijs feliciſſime decertauit: cæteras cõtriuit, compulit, domuit, imperio populi* R. *parere assuefecit; & quas regiones, quasq; gentes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq; exercitus, et populi* R. *arma peragrarũt. semitã tantũ* Galliæ *tenebamus antea patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, et barbaris, et bellicosis tenebãtur. quas nationes, nemo unquã fuit, qui non frangi domariq; cuperet: nemo sapiẽter de* Rep. *nostra cogitauit iam*

inde à principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc denique est perfectum, ut imperij nostri terrarumque illarum idem esset extremum. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudinique patuisset, nunquam haec urbs summo imperio domicilium ac sedem praebuisset: quae iam licet considant: nihil est enim ultra illam altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italiae pertimescendum: sed tamen una aut altera aestas uel metu, uel spe, uel poena, uel praemijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitae uero res et acerbae si erunt relictae, quanquam sunt abscisae, tamen efferent se aliquando, & ad renouandum bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. etenim si Fortunae muneribus amplissimis ornatus, saepius eius deae periculum facere nollet; si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret; si in Capitolium inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uelle. cum uero ille suae gloriae iampridem, Reip. non dum satisfecerit; & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum. Reipub-

munus: nec imperatorem incensum ad Remp. bene gerẽdam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iã explicatam perturbare atq; impedire debemus. nã illæ sentẽtiæ uirorum clarissimorum minime probãdæ sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorẽ. qui ulteriorẽ, omnia illa, de quibus disserui paulo ante, perturbat: simul ostẽdit eã se sciscere legem, quam esse legem neget; et quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere; quæ defensorẽ habeat, nõ tangere: simul et illud facit, ut, quod illi à populo datum sit, id nõ uiolet; quod senatus dederit, id senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legẽ quam non putat, eã quoque seruat; præfinit enim successori diẽ. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dissidere, quàm ut, qui Consul Calendis Ian. habere prouinciã debet, is ut eam desponsam, non decretã habere uideatur; fuerit toto in Consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequã designatus esset, prouincia decreta. sortietur, an non? nã & non sortiri absurdum est, & quod sortius sis, nõ habere. proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certã diem non licebit. Ianuario, Februario prouinciã nõ habebit: Calendis ei deniq; Martijs nascetur repente prouincia. attamẽ his sententijs Piso in prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, ꝙ mulctari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solum, summo in uiro, sed etiã in mediocri homine ne accidat, prouidendũ. ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari & propè singulares, quòd ita meritu

erat; gratis etiam, ut quã coniunctissimos huic ordini esset. sapiẽtes ac diuini fuistis. neminẽ unq̃ est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis, qui ullã dignitatem præstabiliorem ea, quã per uos esset adeptus, putarit. nemo unq̃ hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suã diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursuq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiã, atq; huic amplissimæ dignitati commendati esse uolunt, nõ modo nõ repellendi sunt, uerũ etiã expetẽdi. monemur à fortissimo uiro, atque optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Cõsules, qui nunc erunt designati, perpetuoq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etsi non contemno P.C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimescẽdum, si hominum præclarissimorum ac potentissimorum aut honorẽ minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à senatu eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam cõsecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc senator debeo, quãtum possum, ne quis uir clarus aut po-

tens huic ordini iure irasci posse uideatur. atque hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari, sentire tamẽ Reip. causa. sed non alienũ esse arbitror, quo minus sæpe aut interpeller à non nullis, aut tacita æstimatione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi sit ratio et causa cum Cæsare. ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cũ illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescentia fuit, prætermitto. posteaquã sum penitus in Remp. ingressus, ita dissensi ab illo, ut in disiunctione sententiæ, cõiuncti tamẽ amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. me ille, ut Quinqueuiratũ acciperem, rogauit: me in tribus sibi cõiunctissimis consularibus esse uoluit: mihi Legationem, quam uellẽ, quanto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia nõ ingrato animo, sed obstinatione quadã sententiæ repudiaui: quã sapienter, nõ disputo: multis enim non probabo: constanter quidem, et fortiter certe: qui, cũ me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, et populareis impetus populari præsidio possem propulsare, quãuis excipere fortunã, subire uim atq; iniuriã malui, quã aut à uestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. sed non is solum gratus debet esse, qui accepit beneficiũ, uerũ etiam is, cui potestas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, et cõuenire ijs rebus, quas gesseram, non putabã: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuẽ suum generum, sentiebã. traduxit ad plebem inimicũ meum;

ſiue iratus mihi. ꝙ me ſecum ne beneficijs quidem uidebat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem Legatus, non ſolum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ue id quidem accepi: nõ quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed ꝙ tantum Reip. ſceleris impendere à Conſulibus proximis nõ ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerẽdum, ne meæ ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius iniuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atque improuiſa formido, tenebræ Reip. ruina atque incendium ciuitatis. terror iniectus Cæſari de eius actis, metus cædis bonis omnibus, Conſulum ſcelus, cupiditas, egeſtas, audacia. ſi non ſum adiutus, non debuit: ſi deſertus, ſibi fortaſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut putant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me ut chariſſimum filium deſiderabatis; & ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatem C. Cæſaris à ſalute mea nõ abhorrere; & ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem Italiam in municipijs, populum R. in cõcione, uos mei ſemper cupidiſſimos in Capitolio ad meam ſalutem incitauit; ſi deniq; Cn. Pompeius idem mihi teſtis de uolũtate Cæſaris, et ſpõſor eſt illi de mea: non ne uobis uideor et ultimi tẽporis recordatione, et proximi memoria mediũ illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex rerũ natura nõ poſſem euellere, ex animo quidẽ certe excidere? ego uero, ſi mihi nõ licet per aliquos ita gloriari, me dolorẽ atque inimicitias meas Reip. conceſſiſſe, quod

magni cuiusdã hominis, et persapiẽtis uidetur: utar hoc, quod nõ tã ad laudem adipiscendã, quã ad uitandã uituperationẽ ualet, hominem me esse gratũ, et nõ modo tãtis beneficijs, sed etiã mediocri hominũ beneuolẽtia cõmoueri. à uiris fortissimis & de me optime meritis quibusdã peto, ut, si ego illos meorũ laborũ & incommodorum participes esse nolui, ne illi me suarũ inimicitiarũ sociũ uelint esse, præsertim cũ mihi ijdem illi cõcesserint, ut etiã acta illa Cæsaris, quæ neq; oppugnaui antea, neque defendi, meo iã iure possim defendere. nã summi ciuitatis uiri, quorũ ego cõsilio Remp. cõseruaui, & quorũ auctoritate illã cõiunctionẽ Cæsaris defugi, Iulias leges et cæteras illo Consule rogatas, iure latas negãt. ijdem illã proscriptionẽ capitis mei, cõtra salutẽ Reip. sed saluis auspicijs rogatã esse dicebãt. itaq; uir summa auctoritate, summa eloquentia dixit grauiter, casum illum meũ funus esse Reip. sed funus iustũ et indictũ: et mihi ipsi omnino perhonorificũ, discessum meũ funus dici Reip. reliqua nõ reprehendo, sed mihi ad id, quod sentio, assumo. nã si illud iure rogatũ dicere ausi sunt, quod nullo exẽplo fieri potuit, nulla lege licuit, quia nemo de cœlo seruarat: obliti'ne erãt, tũ, cũ ille, qui id egerat, plebeius est lege curiata factus, dici de cœlo esse seruatũ? qui si plebeius omnino esse nõ potuit, qui Tribunus pl. potuit esse? et cuius Tribunatus si ratus est, nihil est quod irritũ ex actis Cæsaris possit esse: eius nõ solũ Tribunatus, sed etiã pniciosissimæ res auspiciorũ religiõe cõseruata iure latæ uidebũtur. quare aut uobis statuẽdũ est, legẽ Aeliã manere, legẽ Fusiã nõ esse abrogatã, non omnibus fastis legẽ ferri licere; cũ lex feratur, de cœlo seruari, obnunciari

nunciari, intercedi licere; censorium iudicium ac notionem & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum; si patritius Tribunus pl. fuerit, cōtra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oportet, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirūt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret; qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant; in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremum illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamē hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorum exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cum inimicitiæ fuerint nunq̃, opinio iniuriæ beneficio sit extincta; sententia mea P.C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam; si honos quidam, senatus concordiæ consulam; si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo; si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo; si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atque hoc uelim probare omnibus patres conscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum repugnante uestra auctoritate texerunt; aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

Deest principium.

Iam'ne uides bellua, iam'ne sentis, quæ sit hominũ querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, nõ dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorẽ homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudẽ induxit. pauci ista tua lutulenta uitia nouera mus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatemq; linguæ. nunquã erat audita uox in foro: nunquã periculum factum consilij: nullum nõ modo illustre, sed ne notum quidem factum aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominũ, cõmendatione fumosarũ imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quæstor es factus, etiam qui te nunq̃ uiderant, tamen illum honorẽ nomini mandabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à populo R. factus, non iste Piso. Prætura itẽ maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum non dũ nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorẽ,

Prætorem primum cunctis suffragijs populus R. faciebat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis, an ne gesto? miserum me, cum hac me peste, atque labe confero. sed nihil cóparandi causa loquar: ac tamen ea, quæ sunt longissime disiuncta, cóprehendam. tu Consul es renunciatus, (nihil dicam grauius, quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Cæsare & Bibulo, cum hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent, nisi nequior q̃ Gabinius extitisses. me cũcta Italia, me omnes ordines, me uniuersa ciuitas nõ prius tabella, q̃ uoce priorem Consulem declarauit. sed omitto, ut sit factus uterque nostrũ. sit sanè fors domina cãpi. magnificentius est dicere, quemadmodũ gesserimus Consulatũ, quàm quemadmodum ceperimus. ego Calendis Ian. senatum et bonos omnes legis agrariæ, maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diui di non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea cõditione fortunæ, ut, si essent magistratus adepti, Reip. statũ cõuulsuri uiderẽtur, meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ, multa in Rep. molientem, patientia atque obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam

& ornatam, quam cum Antonio communicaui, quòd ita existimabam tempora Reip. ferre, in concione depo-sui reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem senatus, interitum urbis non obscure, sed palàm molientem, egredi ex urbe iussi, ut, à quo legibus nõ poteramus, mœnibus tuti esse possemus. ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de cõiuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consilij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mihi togato senatus nõ, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemini, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deorũ immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magistratu dicere à Tribuno pl. prohiberer, quæ constitueram; cumq́; is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atque hanc urbẽ mea unius opera esse saluã. mihi populus R. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationẽ, sed æternitatem immortalitatemq́; donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantũ iuratus ipse una uoce et cõsensu approbauit. quo quidem tempore is meus domũ fuit è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuiũ esse in numero uideretur. atque ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine cõsilio senatus, nihil nõ approbante populo R. egerim, ut semper in Rostris curiam, in senatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim,

Exposui breuiter Consulatum meũ. aude nunc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tũ primum facti post L. Metellum *&* Q. Marcium Coss. *contra auctoritatem huius ordinis: quos* Q. Metellus *(facio iniuriam fortissimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua conferam) sed ille designatus* Consul, *cũ quidam* Tribunus *pl. suo auxilio magnos ludos cõtra* S. C. *facere iussisset, priuatus fieri uetuit, atque id, quod nõ dum potestate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cũ in* Calẽdas Ian. *compitalitiorũ dies incidissent,* Sex. Clodiũ, *qui nunquam antea prætextatus fuisset, ludos facere & prætextatum uolitare passus es, hominẽ impurũ, atque non modo facie, sed etiam oculo tuo dignissimũ. ergo his fundamentis positis* Consulatus *tui, triduo post, inspectante & tacente te, à* P. Clodio, *fatali portẽto prodigioq́;* Reip. *lex* Aelia *&* Fusia *euersa est, propugnacula muriq́; tranquillitatis atque otij: collegia, non ea solũ, quæ senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædã noua ex omni fece urbis ac seruitio constituta: ab eodem homine, in stupris inauditis nefarijsq́; uersato, uetus illa magistra pudoris & modestiæ seueritas censoria sublata est: cum tu interim bustum* Reip. *qui te* Consulem *tum* Romæ *dicis fuisse, uerbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. non dum, quæ feceris, sed quæ fieri passus sis, dico: neque uero multum interest, præsertim in* Consule, *utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus* Remp. *uexet, an alios uexare patiatur. an potest ulla esse excusatio non dicã male sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in ma-*

ximo Reip. motu Consuli? centum propè annos legem Aeliam & Fusiam tenueramus, quadringentos iudiciū notionemq; censoriam: quas leges ausus est nō nemo improbus, potuit quidem nemo unquā cōuellere: quam potestatem minuere, quo minus de moribus nostris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tā effuse petulans conatus est. hæc sunt ò carnifex in gremio sepulta Cōsulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne cōniuente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiā hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuēte, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Castoris, ò proditor templorū omnium, uidente te constituebantur ab eo latrone, cui templū illud fuit te Consule ars ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionū. erat nō solum domus mea, sed totum Palatium senatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu nō modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domestica, quæ negari possunt; hæc cōmemoro, quæ sunt palàm) non modo inquā ad eū, cui primā comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quē in senatu sentētiam rogabas tertium, nunquā aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabātur, non interfuisti solum, uerū etiam crudelissime præfuisti. mihi uero ipsi coràm genero meo propinquo tuo quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem habere à Tribuno pl. si tua consilia cum illo coniūxisses, à senatu quidem desperasse; huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in *

collega meo; nihil esse, q́ præsidium Consulum implorarem, sibi quéque cósulere oportere. atque hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiam frótis inuolutam integumentis non dú cernat: dicam tamen: ipse certe agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. meministíne cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? & , cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti ualetudinis, q́ diceres, uinolentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quá nos causam cum accepissemus, quid enim facere poteramus? paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos cú improbissime respóndendo, tum turpissime eructando eiecisti. idé illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatum tuum, cum esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cesoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad fronté sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum Consul in concione códemnas? non enim me, qui senatui parui: nam relatio illa salutaris & diligens fuerat Consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui

tu senatus auctoritatem, salutē ciuitatis, totam Remp. prouinciæ præmio uendidisti? quæ enim L. Catilinam conantem Consul prohibui, ea P. Clodium facientē Consules adiuuerunt. uoluit ille senatum interficere, uos sustulistis; leges incendere, uos abrogastis; interire patriam, uos adiuuistis. quid est uobis Consulibus gestū sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa nō est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem Consulem, de urbis incendio cogitassent: nō enim se tectis priuare uoluerūt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerūt. cædem illi ciuiū, uos seruitutem expetistis. his uos etiā crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos Cōsules libertas insita, ut emori potius, q̃ seruire præstaret. illud uero geminū consilijs Catilinæ & Lentuli, q̧ me domo mea expulistis, Cn. Pompeium domum suā cōpulistis: neque enim me stante & manente in urbis uigilia, neque resistente Cn. Pōpeio omniū gentiū uictore, unq̃ se illi Remp. delere posse duxerunt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in Catilinæ busto uobis ducibus mactatus essem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos & Catilinā interfuisse, q̃ q̧ eandem illam manum ex inter mortuis Catilinæ reliquijs concitastis, q̧ omnes undique perditos collegistis, q̧ in me carcerem effudistis, q̧ coniuratos armastis, q̧ eorum ferro meum corpus atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis? sed iam redeo ad præclaram

illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas displicet? qui, cum senatus luctum ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset, cũ uideres mœrere Remp. amplissimi ordinis luctu, ô noster misericors quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyrãnus. omitto enim illud, Cõsulem edicere, ut senatus S.C. ne obtẽperet: quo fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis uidetur senatus in conseruãda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari, quẽ tamen omnibus uitijs superare cupiebat, ut senatus, contra quàm ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrãnus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere nõ sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufert insignia: eripis lacrymas non consolando, sed minando. q; si uestem non publico consilio patres conscripti, sed priuato officio aut misericordia mutauissent: tamen, id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat nõ ferendæ. cũ uero id senatus frequens cẽsuisset, ordines reliqui iã ante fecissent: tu ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, senatum Reip. occasum atque interitum lugere uetuisti, at quærebat etiã paulo ante de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis inimicis meis copijs restitissem? quasi uero non modo ego, qui multis sæpe auxilio fuissem, sed quisquam tam inops fuerit unq̃, qui isto non modo propugnatore tutiorem se, sed aduocato aut adstipulatore paratiorem fore putaret. ego istius pecudis ac putidæ carnis consilio scilicet, aut præsidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quidquã mihi aut opis, aut ornamenti expectabam? Consulem ego tũ requirebam,

Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem, qui tantã Reip. causam grauitate, & cõsilio suo tueretur, sed qui tanquam truncus atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen titulum Cõsulatus: cum enim esset omnis causa illa mea cõsularis, & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Cõsulis, & senatus: quorũ alterum etiam ad perniciem meã erat à uobis Consulibus conuersum, alterũ Reip. penitus ereptum. attamen si consiliũ exquiris meum, neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cũ illo bustuario gladiatore, & tecum, & cũ collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorũ immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortissimo uiro, & Consuli, & sextum Consuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum esse duxit quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cũ C. Mario scilicet, aut cũ aliquo pari, an cũ altero barbato Epicuro, cũ altero Catilinæ laternario? quos nempe hercule ego, neque superciliũ tuũ, neq; collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neque tã fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauẽ gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerẽ. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tempestatibus non cessi, sed his unũ me pro omnium salute obtuli. itaque discessu tũ meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, & amens, cũ omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa ur

bis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefarijs stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate cõcretum, atq; eodem in templo, eodem & loci uestigio & tẽporis arbitrio, non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, et gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intẽperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid quod esset libero dignũ, quis denique in publico uidit? cũ collegæ tui domus cãtu, & cymbalis personaret, cumq; ipse nudus in cõuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cum illum suũ saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis Reip. luctibus quasi aliquod Lapitarũ aut Centaurorum conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies Consulatus tui? aut te fuisse Romæ Consulem dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse Consulatũ putas? quæ ornamenta etiam in Sex. Clodio te Cõsule esse uoluisti. huius tu Clodiani canis insignibus Consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere Cõsulatus. ego Consulem esse putem, qui senatum esse in Rep. non putauit? & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto. cum seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo Casto-

ris luce, & palàm comportarentur; id autem templum ſublato aditu, reuulſis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quõdam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, ſenatui non ſolum iuuare Remp. ſed ne lugere quidem liceret; cũ ciuis is, quem hic ordo aſſentiente Italia, cunctisq; gentibus conſeruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, ſeruitio atque armis pelleretur, non dicam auxilio ueſtro, quod uere licet dicere, ſed certe ſilentio: tum Romæ fuiſſe Conſules, quiſquã exiſtimabit? qui latrones igitur, ſi quidem uos Conſules: qui prædones, qui hoſtes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas Conſulis: non capiunt anguſtiæ pectoris tui, non recipit leuitas iſta, non egeſtas animi, non infirmitas ingenij ſuſtinet, non inſolentia rerum ſecundarum, tantam perſonam, tam grauem, tam ſeueram. Seplaſia mehercle, ut dici audiebam, te ut primũ aſpexit, Campanum Conſulem repudiauit. audierat Decios, Magios, et de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe Cõſulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltẽ Seplaſia dignus, & Capua. Gabinium denique ſi uidiſſent Duumuirum ueſtri illi unguentarij, citius agnouiſſent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluẽtes ceruſſatæq; buccæ dignæ Capua, ſed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc eſt ſplendidiſſimorum hominum, fortiſſimorum uirorum, optimorũ ciuium, mihiq; amiciſſimorum multitudine redundat:

quorum Capuæ te prætextatum nemo aspexit, qui non gemeret desiderio mei, cuius cõsilio cũ uniuersam Remp. tum illam ipsam urbem meminerant esse seruatam: me inaurata statua donarant: me patronum unum asciuerant: à me se habere uitam, fortunas, liberos arbitrabãtur: me et præsentem contra latrocinium tuum suis decretis Legatisq; defenderunt, & absentem, principe Cn. Pompeio referente, et de corpore Reip. tuorum scelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Consul, cũ in Palatio mea domus ardebat, non casu aliquo, sed ignibus iniectis, instigãte te? ecquod in hac urbe maius unquã incendium fuit, cui non Cõsul subuenerit? at tu illo ipso tempore apud socrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, sedebas nõ extinctor, sed auctor incendij, & ardẽtes faces furijs Clodianis penè ipse Consul ministrabas. an uero reliquo tempore Consulem te quisquam duxit? quisquã tibi paruit? quisquam in curiã uenienti assurrexit? quisquam consulẽti respondendum putauit? numerandus est ille annus denique in Rep. cũ obmutuisset senatus, iudicia cõticuissent, mœrerent boni, uis latrocinij uestri tota urbe uolitaret, neq; ciuis unus ex ciuitate, sed ipsa ciuitas tuo, & Gabinij sceleri, furoriq; cessisset? at ne tũ quidẽ emersisti lutulente Cæsonine ex miserrimis naturæ tuæ sordibus, cum experrecta tandem uirtus clarissimi uirĩ celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuẽ, et suum pristinũ morem requisiuit, neque est ille uir passus, in ea Rep. quã ipse decorarat, atq; auxerat, diutius uestrorum scelerũ pestem morari: cum tamen ille, qualiscũque est, q est ab uno te improbitate uictus, Gabinius

collegit ipse se, uix, sed collegit tamen, et contra suũ Clodium primum simulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehemẽterq; pugnauit. quo quidem in spectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum perisset, tanquam lanista in eiusmodi pari lucrũ fieri putabat, immortalẽ uero quæstum, si uterque cecidisset. sed ille tamẽ agebat aliquid, tuebatur auctoritatem summi uiri: erat ipse sceleratus, erat gladiator, cũ scelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, scilicet homo religiosus et sanctus, fœdus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum ieceras, frangere noluisti: cauerat enim sibi ille sororius adulter, ut, si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam ereptam ex Reip. uisceribus dedisset, omnium suorũ scelerum socium te adiutoremq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti fasces, ictus ipse: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehẽsus denique cũ ferro ad senatum is, quẽ ad Cn. Pompeium interimendũ collocatũ fuisse constabat. ecquis audiuit non modo actionẽ aliquam, aut relationem, sed uocẽ omnino, aut querelã tuam? Consulem tu te fuisse putas, cuius in imperio, qui Remp. senatus auctoritate seruarat, * idemq; in Italia; qui omneis omniũ gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tuto statuit esse nõ posse? an tũ eratis Consules, cum, quacũque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad senatum, cũctus ordo reclamabat, ostendebatq; nihil esse uos acturos, nisi prius de me retulissetis, cum uos quanquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, sed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus esse lex nõ uidebatur, iniusta p̃ seruos, incisa per uim, imposita per latro=

ciniũ, ſublato ſenatu, pulſis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo ſcripta more; hanc qui ſe metuere dicerent, Conſules non dicam animi hominum, ſed faſti ulli ferre poſſunt? nam ſi illam legem nõ putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atq; integri capitis, bonorumq; tribunitia proſcriptio, hac tamen obſtricti pactione tenebamini: quis uos nõ modo Conſules, ſed liberos fuiſſe putet, quorũ mens fuerit oppreſſa præmio, lingua aſtricta mercede? ſin illam uos ſoli legẽ putabatis, quiſquam uos Cõſules tunc fuiſſe, aut nũc eſſe cõſulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis eſſe, non leges, non inſtituta, non mores, nõ iura noritis? an, cum proficiſcebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Cõſules uos quiſquã putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua ueſtrũ egreſſum ornando, atque celebrando, at ominibus ſaltẽ bonis ut Conſules, nõ triſtiſſimis ut hoſtes aut proditores proſequebantur, tu'ne etiam, immaniſſimum ac fœdiſſimum monſtrum, auſus es meũ diſceſſum illũ teſtem ſceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidẽ tempore cepi P. C. fructum immortalem ueſtri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, ſed uoce, et clamore, abiecti hominis, et ſemiuiui furorem petulantiamq; fregiſtis. tu luctum ſenatus, tu deſiderium equeſtris ordinis, tu ſqualorẽ Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu ſilẽtium perpetuum indiciorũ ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus diſceſſus Reip. uulnera inflixit? qui ſi calamitoſiſſimus fuiſſet, tamẽ miſericordia dignior, ꝗ̃ cõtumelia, & cum gloria potius eſſe coniunctus, quàm cũ

probro putaretur, atque ille, dolor meus dũtaxat, uestrũ quidem scelus ac dedecus haberetur. tum uero forsitan hoc quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur; sed certe id dicam, quod sentio. Cum *tãtis à uobis* P.C. *beneficijs affectus sim, tantis honoribus, non modo illã calamitatem esse nõ duco, sed, si quid mihi potest à* Rep. *esse seiunctũ, quod uix potest, priuatim ad meũ nomẽ augendum, optandã duco mihi fuisse illam expetendamq; fortunam. atque ut tuũ lætissimum diem cum tristissimo meo conferam, utrum tandem bono uiro & sapienti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiscẽti euenit, ut omnes exsecrarẽtur, male precarentur, unam tibi illã uiam, & perpetuam esse uellent? mihi mediusfidius in tãto omniũ mortalium odio, iusto præsertim & debito, quæuis fuga potius, quàm ulla prouincia esset optatior. sed pge porrò: nam si illud meũ turbulentissimum tẽpus profectionis tuo tranquillissimo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? me* Calendis Ian. *qui dies post obitũ occasumq; nostrũ* Reip. *primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu* Italiæ, *referente clarissimo atque fortissimo uiro* P. Lentulo, *cõsentiente populo* R. *atque una uoce reuocauit: me idem senatus exteris nationibus, me* Legatis, *magistratibusq; nostris auctoritate sua consularibus literis, non, ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed, ut senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorẽ* Reip. *commẽdauit: ad meã unius salutẽ senatus auxiliũ omnium ciuium cuncta ex* Italia, *qui* Remp. *saluam esse uellent,*

Consulis

Consulis uoce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romã uno tempore quasi signo dato Italia tota cõuenit: de mea salute P. Lentuli præstantissimi uiri, atq; optimi Consulis, Cn. Pompeij clarissimi atque inuictissimi ciuis, cæterorumq; principum celeberrimæ et grauissimæ cõciones fuerũt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, ut, si quis impedisset reditũ meum, in hostiũ numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata est, ut nemini sit triũphus honorificẽtius, quã mihi salus restitutioq; perscripta: de me, cũ omnes magistratus promulgassent, præter unũ Prætorem, à quo non fuit postulandũ, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus Cõsul de collegæ Q. Metelli sẽtẽtia, quẽ mecũ eadem Resp. quæ in Tribunatu eius disiunxerat, in Cõsulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri sapientiaq; coniunxit: quæ lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullã, quo minus adesset, iustam excusationem esse uisam, nullis comitijs unq̃ multitudinem hominũ tantam, neque splendidiorem fuisse. hoc certe uideo, quod indicãt tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum; &, quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra spõte fecistis. confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege

Cæsaris iustissima atque optima populi liberi planè & uere erant liberi: lege autem ea, quam nemo legẽ præter te & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantũ tibi nõ senatus, aut populus R. dederat, sed quantũ tua libido cõscripserat. ærarium exhauseras. quas res gessisti in imperio, exercitu, prouincia consulari? quas res gesserit, quæro? qui ut uenit statim, non dũ cõmemoro rapinas, non dum exactas pecunias, non captas, nõ imperatas, non neces sociorum, non cædem hospitum, nõ perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico: mox, si uidebitur, ut cum fure, ut cum sacrilego, ut cum sicario disputabo: nunc meam spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unꝗ prouinciam cum exercitu obtinuit, qui nullas ad senatum literas miserit? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam præsertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, ut semper Macedonibus imperatoribus ijdem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum: ex qua aliquot prætorio imperio, consularis quidem nemo redijt, qui incolumis fuerit, qui nõ triumpharit. est hoc nouum: multo illud magis. appellatus est hic uulturius, illius prouinciæ, si dijs placet, imperator. ne tum quidem Paule noster tabulas Romam cũ laurea mittere audebas? misi, inquit. quis unquam recitauit? quis, ut recitarentur, postulauit? nihil enim mea refert, utrũ tu conscientia oppressus scelerum tuorum nihil unquam ausus sis scribere ad eum ordinem, quem despexeras, quem afflixeras, quem deleueras; an amici tui tabulas abdiderint, ijdemq; si=

lentio suo temeritatem, atq; audaciã tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittẽdis, an amicos tuos plus habuisse et pudoris, & consilij, quã aut te uideri pudẽtiorem fuisse quã soles, aut tuũ factum non esse condemnatũ iudicio amicorum. q; si non tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præclusisses, quid tã dem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatũ cũ gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ? an oppidorũ turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorum depopulatio? an munitio Thessalonicæ? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu uero, qui ad senatum nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es quã Gabinius, sic in prouincia paulo tamẽ, quã ille, demissior: nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini suo, nõ laudi atque gloriæ, cum equites R. in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitáq; priuasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret, domos; ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationẽ per literas postulare. ò dij immortales, tu ne etiã, atque adeo uos geminæ uoragines, scopuliq; Reip. uos meam fortunam deprimitis, uestram extollitis? cum de mea ea S.C. absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generũ, ordinumq; omnium, quæ ego non modo optare nunquam auderem, sed cogitare nõ possem;

uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. an ego, si te et Gabiniũ cruci suffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quã afficior ex infamia? nullũ est suppliciũ putandũ, quo affici casu aliquo etiã boni uiri fortes possunt. atq; hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinã ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientem, etiã si in Phalaridis tauro inclusus, succensis ignibus torreatur, dĩcturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulũ quidem cõmoueri. tantã uirtutis esse uim uoluerunt, ut nõ posset unq̃ esse uir bonus nõ beatus. quæ est igitur pœna? quod suppliciũ? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorũ omniũ odium, nota iusti senatus, amissio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quẽ Carthaginenses resectis palpebris, illigatũ in machina, uigilando necauerũt, supplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quẽ Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum et naufragũ uidit: fortunæ enim ista tela sunt, nõ culpæ: suppliciũ autem est pœna peccati. neque uero ego, si unq̃ uobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyestea ista execratio est, poetæ uulgi animos, non sapientũ mouentis: ut,

Tu naufragio expulsus, uspiam saxis fixus asperis, »
Euisceratus, latere pẽderes (ut ait ille) saxa spargẽs tabo, »

Sanie, ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter Conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, nõ pœna putãda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ? quæ ſaxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterũ ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerũ & fraudum ſuarũ, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triũphalis, nullas ſit ad ſenatũ literas mittere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus L. Torquatus magnis rebus geſtis me referẽte abſens imperator ſit appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triũphos uidimus, ex ea te imperatore nuncius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatũ ad ſenatũ. dij immortales, id ne ego optarẽ, ut inimicus meus ea, qua nemo unq̃, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eã iã benignitatis cõſuetudinẽ uenit, ut eos, qui bene Rẽp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, & numero dierũ, et genere uerborũ; huius unius literis nũciãtibus nõ crederet, poſtulãtibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; ꝙ de uobis hic ordo opinatur nõ ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; ꝙ uos equites R. ꝙ cæteri ordines, ꝙ cuncta ciuitas odit; ꝙ nemo bonus, nemo denique ciuis eſt, qui modo ſe ciuẽ eſſe meminerit, qui uos non oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione deniq; ipſa Conſulatus ueſtri ꝑhorreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui,

hæc præcatus sum: plura etiam acciderunt, q̃ uellem: nam, ut amitteretis exercitũ, unquã mehercule optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, sed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem furorem & insaniam optare uobis, in quam incidistis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortaliũ has esse in impios & conſceleratos pœnas certissimas cõstitutas. nolite enim putare P.C. ut in scena uidetis, homines conſceleratos impulsu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: sua quenque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat: hæ sunt impiorum furiæ, hæ flãmæ, hæ faces. ego te nõ uecordẽ, nõ furiosum, non mente captũ, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorẽ putem, qui sis ausus primũ facere, (nam id est caput) deinde paulo ante Torquato grauissimo & sanctissimo uiro premẽte cõfiteri, te prouinciam Macedoniã, in quã tantum exercitũ transportasses, sine ullo milite reliquisse? mitto de amissa maxima parte exercitus: sit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quã potes afferre causam? quam potestatem habuisti? quam legem? quod S.C? quod ius? quod exemplum? quid est aliud furere, nisi nõ cognoscere homines, nõ cognoscere leges, non senatum, non ciuitatem, cruentare corpus suũ? maior hæc est uitæ, famæ, salutis suæ uulneratio. si familiã tuam dimisisses, quod ad neminem nisi ad ipsum te pertineret, amici te tui cõstringendũ putarẽt: præsidiũ tu populi R. custodiam prouinciæ, iniussu populi senatusq; dimisisses, si tuæ mentis cõpos fuisses? Ecce tibi alter, effusa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibusq; so=

ciorum exhauserat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam & inaudita luxuries, partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes ad hũc Tusculanũ mõtem extruendum, cũ illa eius immensa & intolerabilis ædificatio constitisset; se ipsum, fasceis suos, exercitũ populi R. numen interdictumq; deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatẽ senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperij Regi Aegyptio uendidit. cũ fineis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciã? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexandriã. quid aliud expectamus à furore eius, nisi ut ad senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mẽtis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut senatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissime uetant. sed hæc omitto. ille si non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate senatus, & sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cum, etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &

grauiſſimæ legum pœnæ uetarent? ſed quoniam fortunarum contentioné facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etſi ſibi ipſe præcidit, ego tamé, os ut uideá hominis, expecto, Tuum, ſi placet, reditum cum meo conferamus. at meus quidé is fuit, ut à Brunduſio uſq; Romá agmé perpetuum totius Italiæ uideré: neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua nó publice ad me uenerint gratulatum. quid dicá aduẽtus meos? quid effuſiones hominum ex oppidis? quid cócurſum ex agris patrũfamilias cum cóiugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quaſi deorũ immortaliũ, feſti ac ſolénes ſunt aduẽtu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, quo in patriá redij, cum ſenatum egreſſum uidi, populumq; R. uniuerſum, cum mihi ipſa Roma propè conuulſa ſedibus ſuis ad cóplectendũ cóſeruatoré ſuũ procedere uiſa eſt. quæ me ita accepit, ut nó modo omnium generum, ætatũ, ordinum omnes uiri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, ſed etiá mœnia ipſa uiderẽtur, et tecta urbis, ac templa lætari. me conſequentibus diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Conſules, Prætores collocauerunt, mihiq;, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt. Habes reditum meũ. confer nunc uiciſſim tuum, quandoquidem omiſſo exercitu nihil incolume domum, præter os illud priſtinum tuum, retuliſti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis ſcit? quos tu Mæandros, dum omnes ſolitudines perſequeris, quæ diuerticula, flexioneſq; quæſiſti? quod te municipium uidit? quis amicus

inuitauit? quis hospes aspexit? non ne tibi nox erat pro die? solitudo pro frequẽtia? caupona pro oppido? non ut redire ex Macedonia nobilis imperator, sed ut mortuus infamis referri uideretur. Romã uero ipsam fœdauit aduẽtus tuus. o familiæ nõ dicã Calfurniæ, sed Caluẽtiæ, neq; huius urbis, sed Placentini municipij, neq; paterni generis, sed brachatæ cognationis dedecus, quẽadmodũ uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuiũ cæterorum, sed tuorum Legatorum obuiam uenit? mecũ enim tũ L. Flaccus, uir tua Legatione indignissimus, atque ijs consilijs, quibus mecum in Consulatu meo coniũctus fuit, ad conseruãdam Remp. dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat. scio item, uirum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarẽ meũ, Q. Marcium, quorum tu Legatorum prælio imperator appellatus eras, cum lõge abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. sed quid ego enumero, qui tibi obuiam non uenerint? qui dico uenisse penè neminẽ ne de officiosissima quidem natione candidatorum, cũ uulgo essent & illo ipso, & multis ante diebus admoniti et rogati. togulæ lictoribus ad portã præsto fuerunt: quibus illis acceptis, sagula reiecerunt, et cateruam imperatori suo nouam præbuerũt. sic iste tanto exercitu, tãta prouincia, triẽnio post Macedonicus imperator in urbẽ se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unquã fuerit d..ertior. in quo me tamẽ, qui essem paratus ad se defendendum, reprehẽdit: cum ego Cœlimontana porta introisse dixissem, respõsione me mimica, Esquilina introisse, homo prõptissimus lacessiuit: quasi uero id

aut ego ſcire debuerim, aut ueſtrum quiſpiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali, quæ porta Macedonicis ſemper Proconſulibus ante te patuit: tu inuētus es, qui conſulari imperio præditus ex Macedonia non triumphares. at audiſtis P. C. philoſophi uocem: negauit ſe triumphi cupidum unquam fuiſſe. ò ſcelus, ò peſtis, ò labes: cum extinguebas ſenatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas Tribuno pl. Conſulatum tuum, Rempub. euertebas, prodebas caput & ſalutē meam una mercede prouinciæ, ſi triumphum non cupiebas, cuius tandē rei te cupiditate arſiſſe defendes? ſæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atq; uelare cupiditatem ſuam. hoc modo D. Silanus Cōſul in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quiſquam poteſt exercitum cupere, aperteq; petere, ut nō prætexat cupiditatem triumphi. quod ſi te ſenatus populusq; R. aut nō appetentē, aut etiam recuſantem, bellum ſuſcipere, exercitum ducere coegiſſet, tamē erat anguſti animi atque demiſſi, triūphi honorē atque dignitatem contemnere. nam ut leuitatis eſt inanem aucupari rumorē, ut omneis umbras etiam falſæ gloriæ cōſectari: ſic leuis eſt animi, lucē, ſplendoremq; fugiētis, iuſtā gloriā, qui eſt fructus ueræ uirtutis honeſtiſſimus, repudiare. cū uero non modo nō poſtulāte atque cogente, ſed inuito atq; oppreſſo ſenatu, nō modo nullo populi R. ſtudio, ſed nullo ferēte ſuffragium libero, prouincia tibi iſta manupretium fuerit non euerſæ per te, ſed proditæ ciuitatis; cumq; omniū tuorum ſcelerum hæc pactio extiterit, ut, ſi tu totam Remp. nefarijs latronibus

tradidiſſes, Macedonia tibi ob eã rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cũ exhauriebas ærarium; cũ orbabas Italiã iuuentute; cũ mare uaſtiſſimum hieme trãſibas: ſi triumphum contemnebas, quæ te prædo amentiſſime, niſi prædæ ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non eſt integrũ Cn. Pompeio conſilio iam uti tuo: errauit enim: non guſtarat iſtam tuam philoſophiã: ter iã homo ſtultus triũphauit. Craſſe pudet me tui: quid eſt, ꝙ confecto formidoloſiſſimo bello coronã illam laureã tibi tantopere decerni uolueris à ſenatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audiſtis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in iſtum errorem induceremini? C. ipſi Pontinio neceſſario meo iam non eſt integrum: religionibus enim ſuſceptis impeditur. ò ſtultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Sciṕiones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, ruſticũ Marium, nullius conſilij patres iſtorum amborum Conſulum, qui triumpharunt. ſed quoniam præterita mutare non poſſumus, quid ceſſat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta ſapientiæ clariſſimo & ſummo imperatori genero ſuo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iuſti et magni triumphi: non didicit eadem iſta, quæ tu. mitte ad eum libellum: ſed iam, ſi ipſe coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incenſam illius cupiditatem comprimas atque reſtinguas. ualebis apud hominem uolitãtem gloriæ cupiditate uir moderatus & conſtans, apud indoctum eruditus, apud generum ſocer: dices enim, ut es homo facetus, ad perſuadendum concinnus, perfectus, politus è ſchola: Quid eſt

Cæsar, q̃ te supplicationes toties decretæ, tot dierũ, tãtopere delectent? in quibus homines errore ducũtur, quas dij negligunt, qui, ut noster ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. nõ facies fidem scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. quid tandẽ habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurũ? quid argentũ? quid Legati in equis et Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorum, captare plausus, uehi per urbem, cõspici uelle. quibus ex rebus nihil est, quod solidũ tenere, nihil quod referre ad uoluptatẽ corporis possis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate cõmoti triũpharũt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicã lauream cõculcarim, ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portã Cœlimontanã sitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante cõduxerat: quæ uacua si nõ fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nũmus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triũphalibus domi manet, et manebit. rationes ad ærarium retuli cõtinuo, sicut tua lex iubebat: neq; alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite et literate, ut scriba, ad ærariũ qui eas retulit, perscriptis rationibus secũ ipse caput sinistra manu perfricans, cõmurmuratus sit, ratio quidem hercle apparet,

argentū οἰχέται. hac tu oratione, non dubito, quin illū iam aſcendentem in currum poſſis reuocare. ò tenebræ, ò lutum, ò ſordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita neſcio quid iſtuc fractum, humile, demiſſum, ſordidum inferius etiam eſt, q̄ ut Mediolanenſi præcone auo tuo dignum eſſe uideatur. L. Craſſus, homo ſapientiſſimus noſtræ ciuitatis, ſpiculis propè ſcrutatus eſt alpes, ut, ubi hoſtis non erat, ibi triumphi cauſam aliquā quæreret. eadē cupiditate uir ſummo ingenio præditus C. Cotta nullo certo hoſte flagrauit. eorum neuter triumphauit, ꝙ alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irriſa eſt abs te paulo ante M. Piſonis cupiditas triumphādi, à qua te longe dixiſti abhorrere. qui etiā ſi minus magnum bellum geſſerat, ut abs te dictum eſt; tamen iſtum honorem cōtemnendum nō putauit. tu eruditior q̄ Piſo, prudentior q̄ Cotta, abundantior conſilio, ingenio, ſapientia quam Craſſus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. ꝙ ſi reprehendis, ꝙ cupidi laureæ fuerint, cum bella aut parua, aut nulla geſſiſſent: tu tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, uirtutis inſignia contemnere debuiſti. neque uero cōtempſiſti, licet Themiſta ſapientior, ſi os tuum ferreum ſenatus conuitio uerberari noluiſti. iam uides, quādoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digreſſum meum et abſentitam et reditum ita lōge tuo præſtitiſſe, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi ſempiternā turpitudinem inflixerint, nunc etiam in hac quotidiana, aſſidua, urbanaq́; uita ſplendorem tuum, gra-

tiam, celebritatem domesticam, operam forensem, consilium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriam nobis, aut, ut uerius dicam, cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? age, senatus odit te, quod eũ tu facere iure concedis, afflictorem & proditorẽ non modo dignitatis & auctoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui: uidere equites R. non possunt, quo ex ordine uir præstantissimus L. Aelius est te Cõsule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, quæ per latrones & per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti ac uniuersi periculũ, si audes. instant post hominum memoriam apparatissimi magnificentissimiq́; ludi, quales nõ modo nunquam fuerunt, sed ne quo modo fieri quidem posthac possint, possum ullo pacto suspicari. da te populo, committe ludis. sibilum metuis? ubi sunt uestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim est malum, ut disputas: existimatio, dedecus, infamia, turpitudo, uerba sunt atque ineptiæ. sed de hoc nõ dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit: nisi forte, ut cum P. Clodio, hoc est cum amoribus suis cœnet. sed planè animi sui causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationibus suis oculorum & auriũ delectationi abdominis uoluptates anteferre. nam ꝙ uobis iste tantũmodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc uero etiam rapax, ꝙ sordidus, ꝙ contumax, ꝙ superbus, ꝙ fallax, ꝙ perfidiosus, ꝙ impudẽs, ꝙ audax esse uideatur, nihil scitote esse lu=

xuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius. luxuriam autem in isto nolite hanc cogitare. est enim quædam, q̃q̃ omnis est uitiosa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior: nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam præter libidines sumptuosum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere suos uideatur, Placentini; extructa mensa, nõ conchylijs aut piscibus, sed multa carne subrãcida. serui sordidati ministrant, nõ nulli etiam senes; idem coquus, idẽ atriensis; pistor domi nullus, nulla cella, panis et uinũ à propola atque de cupa; Græci stipati, quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus, bibiturus quæ eodẽ de solio ministrentur: ubi galli cantum audiuit, auum suum reuixisse putat, mensam tolli iubet. dicet aliquis, unde tibi hæc nota sunt? nõ mehercule contumeliæ causa describam quenquã, præsertim ingeniosum hominẽ atq; eruditum, cui generi esse ego iratus ne si cupiã quidem possum. est quidam Græcus, qui cũ isto uiuit, homo, uere ut dicã, sic enim cognoui, humanus, sed tandiu, quãdiu cum alijs est, aut ipse secum. is cum istum adolescentem iam tum cũ hac dijs irata fronte uidisset, non fugit eius amicitiam, cum esset præsertim appetitus: dedit se in cõsuetudinem, sic, ut prorsus unà uiueret, nec ferè ab isto unquã discederet. nõ apud indoctos, sed, ut ego arbitror, in hominum eruditissimorum et humanissimorum cœtu loquor. audistis profecto dici, philosophos Epicureos omneis res, quæ sunt homini expetendæ, uoluptate metiri: recte an secus, nihil ad nos: aut, si ad nos, nihil ad hoc tempus. sed tamen lubricum genus orationis, adolescẽti

ion acriter, intelligenti sæpe præceps. itaq; admissarius iste, simul atq; audiuit à philosopho uoluptatẽ tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus uoluptarios omneis incitauit, sic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut nõ magistrum uirtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur. Græcus primo distinguere atque diuidere illa, quemadmodum diceretur: iste claudus, quo modo aiunt, pilã retinere: quod acceperat testificari, tabulas obsignare uelle, Epicurum disertum decernere: et tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse dẽptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenustus, nimis pugnax contra senatorem populi R. esse noluit. est autem hic, de quo loquor, nõ philosophia solum, sed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porrò facit ita festiuum, ita cõcinnum, ita elegans, nihil ut fieri possit argutius. in quo reprehendat eum licet, si qui uolet, modo leuiter, non ut impurum, non ut improbum, non ut audacem, sed ut Græculũ, ut assentatorem, ut poetã. deuenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Græcus, atque aduena, quo tã sapiẽs, et tãta ciuitas. se reuocare nõ poterat familiaritate implicatus, et simul incõstantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera, conuiuiorumq;, adulteria eius delicatissimis uersibus expresserit: in quibus, si quis uelit, possit istius tanq̃ in speculo uitã intueri. ex quibus multa à multis lecta et audita recitarẽ, nisi uererer ne hoc ipsum genus oratiõis, quo nũc utor, ab huius loci more abhorreret: & simul de ipso,

ui

qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo cõparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinẽ scribendi induxit philosopho ualde indignam, si quidẽ philosophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cum se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modo res gestas Consulatus mei cum laudasset, quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui: nimis magna pœna te Consule cõstituta est siue malo poetæ, siue libero: scripsisti enim uersus, Cedãt arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquã opinor scriptũ fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reip. incisum est, Velitis, iubeatis, ut, non ꝙ M. Cicero uersum fecerit, sed ꝙ uindicarit. uerumtamen, quoniam te non Aristarchum, sed Phalarin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poetam armis persequare; scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedãt arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hanc togam, qua sum amictus; nec arma, scutum, et gladium unius imperatoris: sed ꝙ pacis est insigne & otij, toga, contra aũt arma tumultus atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellũ ac tumultũ paci atque otio concessurum. quære ex familiari tuo Græco

illo poeta: probabit genus ipsum et agnoscet, neque te nihil sæpe mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres, Cōcedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cū tu timidus ac tremēs tuis ipse furacissimis manibus detractā cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, iudicasti nō modo amplissimæ, sed etiā minimæ laudi lauream concessisse. atque ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeiū inimicum mihi isto uersu esse factū; ut, si uersus mihi nocuerit, ab eo, quē is uersus offenderit, uideatur mihi pnicies esse quæsita. omitto, nihil istū uersum pertinuisse ad illū; nō fuisse meū, quē quātū potuissem multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hūc uno uiolare uersu. sed sit offensus primo, nō ne cōpensabit cū uno uersiculo tot mea uolumina laudum suarū? ꝙ si est cōmotus, ad perniciem ne non dicā amicissimi, nō ita de sua laude meriti, nō ita de Rep. nō cōsularis, non senatoris, nō ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidē, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? cōplecteris amplissimos uiros ad tuū & Gabinij scelus: neque id occulte: nam paulo ante dixisti, me cum ijs cōfligere, quos despicerem; non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quorum quidem (quis enim nō intelligit, quos dicas?) quanquam non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistētibus eius erga me studio atque amori, semper dilexit, semꝑ sua coniunctione dignissimū iudicauit, semper nō modo incolumem, sed etiam amplissimum atque ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum sce=

lus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesq; qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atque aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, ut illi plane suo stare iudicio non liceret, cum certi homines non studiũ eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, nõ L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanum obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad senatũ referretis. se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, Consulibus ex S. C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem: deinde ad extremũ, neque se, neque generũ, neque collegã suũ Tribuno pl. defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, q̃ tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarẽ non eadem de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamen, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis cõmunicauit, sociũ esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam, ut ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidẽ sententiã meã tradidissem. adducta res in certamen te Consule putabatur, utrũ, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem: cur non ignoscã, si anteposuit suam salutem meæ? sed præterita omitto. me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis cõplexus est, cum municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli auctori salutis meæ frequens assideret, senatui sentẽtiam præstaret, in concionibus nõ modo se defensorẽ salutis meæ, sed etiam supplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicũ esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. iam uides me tibi nõ inimicũ, sed hostem; illis, quos describis, non modo non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æque mihi fuit amicus, ac sibi; alter, id quod obliuiscar aliquando, sibi amicior, q̃ mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam si ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna armisq; ponãt. atqui me ille odisse nunq̃ potuit, ne tum quidem cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo

P.C. quod sentio, et quod uobis audientibus sæpe iam dixi. si mihi nunq̃ amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus; si aspernaretur amicitiam meã, seseq; mihi implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tantas res gessisset, gereretq; quotidie, non amicus esse non possem: cuius ego imperio non alpium uallũ contra ascensum transgressionemq; Gallorũ, non Rheni fossam gurgitibus illis redundantem Germanorum immanissimis gentibus obijcio & oppono: perfecit ille, ut, si montes resedissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq; gestis Italiam munitã haberemus. sed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad simultatẽ reuocabis? sic tuis sceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam & Cæsaris, eludebas, cum à me trementibus omnino labris, sed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet, » Nunq̃ istam imminuam » curam inficiando tibi: tamen est mihi considerandũ, quantũ illi tãtis Reip. negotijs, tãtoq; bello impedito ego homo amicissimus solicitudinis atque oneris imponam. nec despero tamen, q̃q̃ languet iuuentus, nec perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uersatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer cõsularibus spolijs nudare nõ nolint, præsertim tã afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita gesseris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. an uero tu parũ putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq; prouinciæ? quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus tuos, sed

totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. notata à nobis sunt & prima illa scelera in aduentu, cum, accepta pecunia à Dyrrhachinis *ob necem hospitis tui* Platoris, *eius ipsius domum euertisti, cuius sanguinem addixeras, eumq́; , seruis symphoniacis & alijs muneribus acceptis, timentem, & multũ dubitantem cõfirmasti, &* Thessalonicã *fide tua uenire iussisti. quem ne maiorum quidẽ more supplicio affecisti, cum miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quẽ tecum eduxeras, imperasti, ut uenas hominis incideret. tum quidẽ tibi etiã accessio fuit ad necem* Platoris Pleuratus *eius comes, quem necasti uerberibus summa senectute cõfectum. idemq́; tu* Rabocẽtum Bessicæ *gẽtis principẽ, cum te trecẽtis talẽtis* Regi Cotto *uẽdidisses, securi pcussisti, cum ille ad te* Legatus *in castra uenisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à* Bessis *peditum equitumq́; polliceretur: neque eum solum, sed etiã cæteros* Legatos, *qui simul uenerãt: quorum omnium capita* Regi Cotto *uẽdidisti.* Dẽseletis, *quæ natio semp obediẽs huic imperio, etiã in illa omnium barbarorum defectione* Macedonica C. Sestium Prætorẽ *tutata est, nefarium bellum, et crudele intulisti; eisq́; cum fidelissimis socijs uti posses, hostibus uti acerrimis maluisti. ita perpetuos defensores* Macedoniæ, *uexatores ac perditores effecisti. uectigalia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, uastarunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt,* Thessalonicẽses, *cum oppido desperassent, munire arcem coegerunt. à te* Iouis Velsuri *fanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumq́; direptum est. tua scelera dij immortales in*

nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atque socij nefario bello lacessiti, fana uexata hāc tantā efficerēt uastitatē. cognoscis ex particula parua scelerum, et crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non ne sestertium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributū Romæ in quæstu reliquisti? non ne, cum CC talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fusidium equitem R. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non ne, hiberna cum Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditus ciuitates? quæ nō solū bonis sunt exhaustæ, sed etiā nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bœotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit, unus tu dominus, unus æstimator, unus uēditor tota in prouincia per triēnium frumēti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferā? tantum locum aliquē cum mihi notum senseris, tecū ipse licebit, quot in eo genere, & quāta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ

pecore compulso, pellium nomine omnem quæstũ illum domesticum paternumq; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domũ, cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciã, singulis rebus, quæcũque uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factam esse meministi? quid? centuriatus palàm uẽditos? quid? per tuũ seruulũ ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratũ? quid illa in Pontũ profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nũciata, cum tu, non solũ ꝙ tibi succederetur, sed ꝙ Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus cõcidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorum turpissimus, optimus abs te quisque uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius, uir fortis, interfectus iussu tuo? quid, ꝙ tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamẽtis, luctuq; iacuisti? ꝙ populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, ꝙ, cum sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; decessionis, Samothraciam te primũ, inde Tharsum cũ tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor Exegisti, iacuisti, mœrens aliquot dies, atque inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cũ concursum plorantium ac tempestatem querelarũ ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti, quo in oppido cũ tibi spe falsa, ꝙ Q. Ancharium non esse successurum

putares,animos rumor inflasset,quo te modo ad tuã intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronariũ,quod te diutissime torsit,cum modo uelles, modo nolles:lex enim generi tui,& decerni,& te accipere,uetabat,nisi decreto triũpho.in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorũ, centum talẽta euomere non poteras,uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas.mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ:mitto rationem exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatem populis,ac singulis,qui erãt affecti præmijs nominatim: quorũ nihil est,quod non sit lege Iulia,ne fieri liceat, sancitũ diligenter.Aetoliam,quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur,ò pœna,ò furia sociorum,decedens miseram perdidisti.Arsinoan Thracum, Neopactũ,ut modo tute indicasti, nobiles urbes,atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempe ijs,quos tu Ambraciæ sedens,primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum,atque Dolopum demigrare, & aras,& focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator,cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus,exercitum dimisisti; neque ullam pœnam,quæ tanto facinori deberetur,nõ maluisti subire,quàm numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere. atque ut duorum Epicureorũ similitudinem in re militari impioq; uideatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset,Romæ damnatus est: hic cum similem exitũ spectaret,in Macedonia trophæa posuit; eáq;,quæ bellicæ laudis uictoriæq; omnes gentes insignia & mo-

nimenta esse uoluerũt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternũ dedecus sui generis & nominis indicia cõstituit. idemq;, ut esset quod in basi trophæorũ incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium ut uenit decedẽs, obsessus est ab ijs ipsis militibus, quos paulo ante Torquato respondit beneficij causa ab se esse dimissos. quibus cũ iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domũ se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauẽ cõscendit, Brundusiumq; uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domũ, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, &, cum latere hominem putarent, ignes circũdederũt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerũt. illi autem statuã istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, cõminuunt, dissipant, sic odiũ, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. quæ cum ita sint, nõ dubito, quin, cũ hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediã illam partem, & turbam flagitiorum tuorũ mihi esse inauditã. nihil est, ꝙ me hortere, nihil est ꝙ inuites: admoneri me satis est; admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tẽpus: quod mihi quidem magis uidetur, ꝗ̃ tu unquam arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur, quisquis uoluerit; nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem

nulli eximentur: non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conijcietur. indices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cum ita ſit, mihi crede, neminẽ inuitus inuitabis: res ipſa, et Reip. *tempus aut me ipſum, quod nolim, aut alium quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus existimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces: denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocẽti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit* P. Rutilio, *quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, &* Reip. *pœna illa uiſa eſt, q̃* Rutilij. L. Opimius *eiectus eſt à patria, is, qui* Prætor, & Conſul *maximis* Remp. *periculis liberarat: non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit. at contra bis* Catilina *abſolutus: emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum* Bonæ deæ *puluinaribus intuliſſet: quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur? an ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? de quo iampridẽ omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet? omnes memoriam* Conſulatus *tui, facta, mores, faciem denique ac nomen à* Rep. *deteſtantur.* Legati, *qui unà fuere alienati:* Tribuni *militum inimici: centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, nõ*

dimissi abs te, sed dissipati te oderũt, tibi pestẽ exoptãt, te execrãtur : Achaia exhausta, Thessalia uexata, lace= ratæ Athenæ, Dyrrhachiũ & Apollonia exinanita, Am bracia direpta : Parthini et Bullienses illusi : Epirus ex= cisa : Locri, Phocij, Bœotij exusti : Acarnania, Amphilo= chia : Perrhebia, Athamanumq; gens uendita : Mace= donia condonata barbaris : Aetolia amissa : Dolopes fi= nitimiq; mõtani oppidis atque agris exterminati : ciues R. qui in his locis negotiãtur, te unũ, solũ, suũ depecula torem, uexatorem, prædonem, hostem uenisse senserunt. ad horũ omniũ iudicia tot atque tãta domesticũ iudiciũ accessit sentẽtiæ dãnationis tuæ, occultus aduentus, fur= tiuũ iter per Italiã, introitus in urbem desertus ab ami= cis, nullæ ad senatum è prouincia literæ, nulla trinis æsti uis gratulatio, nulla triumphi mentio : non modo, quid gesseris, sed ne quibus in locis quidem fueris, dicere au= des. ex illo fonte & seminario triumphorum cũm arida folia laureæ retulisses, cum ea abiecta ad portam reli= quisti, tũ tu ipse de te sententiam tulisse uideris, tum iu dicium pronũciauisti. qui si nihil gesseras dignũ honore, ubi exercitus? ubi sumptus? ubi imperium? ubi illa uberrima supplicationibus triũphisq; prouincia? sin aũt aliquid sperare uolueras, si cogitaras id, quod impera= toris nomen, quod laureati fasces, quod illa trophæa ple na dedecoris & risus te commentatum esse declarant; quis te miserior, quis te damnatior, qui neque scribere ad senatum à te bene Remp. esse gestam, neque præsens dicere ausus es? an tu mihi, cui semper ita persuasum fuerit, non euentis, sed factis cuiusque fortunam pon= derari, neque in tabellis paucorum iudicum, sed in

ſententijs omnium ciuium famam noſtram fortunamq́; pēdere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem fœderati, quem liberi populi, quem ſtipēdiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quē Legati, quē Tribuni militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerūt, omni cruciatu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites R. non in urbe, non in Italia maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omneis: qui ſuam cauſam nemini cōmittere audeat; qui ſe ipſum cōdemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nūquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis & probis commune, ſupplicium, legis ac iudicij; ſed abiectum, contemptū, deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatum, & relictum, circunſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentē tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie cōſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat; equidem non moleſte ferā. ſin id tardius forte fiet; fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO XXXIX.

Etsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipiētem, timere; minimeq; deceat, cum T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamē hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocūque inciderint, ueterem consuetudinē fori, & pristinū morem iudiciorum minime uident: nō enim corona cōsessus uester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia stipati sumus: nā illa præsidia, quæ pro tēplis omnibus cernitis, etsi contra uim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio q̄q̄ præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nō timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederē tempori iudices, nec inter tantā uim armorum existimarem oratori locū esse. sed me recreat et reficit Cn. Pompeij sapiētissimi & iustissimi uiri consiliū: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quē reum sentētijs iudicum tradidisset, eundē telis militū dedere; nec sapientiæ, temeritatē concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrē illa arma, centuriones, cohortes nō periculū nobis, sed præsidiū denunciant; neque solū ut quieto, sed etiā ut magno animo simus, hortātur; neq; auxiliū modo defensioni meæ, uerum etiam silentiū pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuiū, tota nostra est: neque corū

quisquã,quos undique intuẽtes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest,& huius exitũ iudicij expectantes,non cũ uirtuti Milonis fauet,tum de se, de liberis suis,de patria,de fortunis hodierno die decertari putat.unum genus est aduersum infestumq; nobis, eorũ,quos P.Clodij furor rapinis,& incendijs,& omnibus exitijs publicis pauit.qui hesterna etiam cõcione incitati sunt,ut uobis uoce præirent,qd iudicaretis. quorũ clamor, si quis forte fuerit,admonere uos debebit,ut eũ ciuem retineatis,qui semper genus illud hominũ,clamoresq; maximos pro uestra salute neglexit. quamobrem adeste animis iudices,& timorem, si quem habetis,deponite.nam si unquam de bonis et fortibus uiris,si unq̃ de bene meritis ciuibus potestas uobis iudicandi fuit; si denique unq̃ locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent, re & sentẽtijs declararent: hoc profecto tẽpore eam potestatem omnẽ uos habetis,ut statuatis,utrũ nos,qui semper uestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus;an diu uexati à perditissimis ciuibus,aliquãdo per uos, ac uestram fidem,uirtutem, sapiẽtiamq; recreemur. quid.n. nobis duobus indices laboriosius? quid magis solicitum, magis exercitũ dici,aut fingi potest? qui spe amplissimorũ præmiorum ad Remp.adducti, metu crudelissimorũ exitiorum carere non possumus. & quidem cæterastẽpestates et procellas in illis duntaxat fluctibus concionũ semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uero, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi

uiri iudicarent, nunq̃ existimaui spem ullam esse habituros Milonis imicos ad eius non salutẽ modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac causa iudices T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reip. gestis, ad huius criminis defensionem nõ abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis: nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus uestra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati assignetis: sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborq; uos iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere. sed anteq̃ ad eam orationem uenio, quæ est propria nostræ quæstionis, uidetur ea esse refutãda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem planè, quæ uenit in iudiciũ, uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. in qua tãdem urbe hoc homines stultissimi disputant? nẽpe in ea, quæ primũ iudiciũ de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui non dũ libera ciuitate, tamen populi R. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectã esse fateretur. an est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut rectè, ac iure factũ esse defendi? nisi uero existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione seditiosè interrogaretur, quid de Ti. Gracchi

morte sentiret, respondit, iure cæsum uideri. neque enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Cōsule senatus nō nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. itaq; hoc iudices nō sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderūt, eum, qui patris ulciscendi causa matrem necauisset, uariatis hominū sententijs, nō solū diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia liberatū. ꝙ si duodecim tabulæ nocturnū furem quoquo modo, diurnū autem, si se telo defenderit, interfici impune uoluerūt: quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladiū nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? atqui si tempus est ullum iure hominis necādi, quæ multa sunt, certe illud est nō modo iustum, uerum etiā necessariū, cum ui uis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi Tribunus mil. in exercitu C. Marij propinquus eius imp͞atoris, interfectus ab eo est, cui uim afferebat: facere. n. probus adolescēs periculose, quā perpeti turpiter maluit: atque hunc ille uir summus scelere solutū periculo liberauit. insidiatori uero et latroni quæ potest afferri iniusta nex? quid comitatus nostri, quid gladij uolunt? quos habere certe nō liceret, si uti illis nullo pacto liceret: est enim hæc iudices nō scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam nō docti, sed facti; nō instituti, sed imbuti sumus; ut, si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediēdæ salutis: silēt enim leges inter arma, nec

se expectari iubent, cũ ei, qui expectare uelit, ante iniusta pœna luẽda sit, quã iusta repetenda. etsi persapiẽter et quodã modo tacite dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, sed esse cũ telo hominis occidendi causa uetat: ut, cum causa, non telum quæreretur, qui sui defendendi causa telo esset usus, nõ hominis occidendi causa habuisse telũ iudicaretur. quapropter hoc maneat in causa iudices: non enim dubito, quin probaturus sim uobis defensionẽ meã, si id memineritis, quod obliuisci non potestis, insidiatorem iure interfici posse. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis sæpissime dicitur, cædem, qua P. Clodius occisus est, senatum iudicasse cõtra Remp. esse factam. illam uero senatus nõ sententijs suis solum, sed etiã studijs comprobauit. quoties enim est illa causa à nobis acta in senatu? quibus assensionibus uniuersi ordinis, quã nec tacitis, nec occultis? quãdo. n. freq̃ẽtissimo senatu quatuor, ad summũ quinque sunt inuenti, qui Milonis causam non probarent? declarant huius ambusti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiã inuidiose criminabatur, cũ diceret, senatum, nõ quod sentiret, sed quod ego uellem, decernere. quæ quidẽ si potentia est appellanda potius, quã propter magna in Remp. merita mediocris ip bonis causis auctoritas, aut propter officiosos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita sanè, dũmodo ea nos utamur pro salute bonorũ cõtra amentiã perditorũ. hanc uero quæstionem, etsi nõ est iniqua, nunquam tamen senatus constituendam putauit: erant enim leges, erant quæstionis uel de cæde, uel de ui; nec tantum mœrorem ac luctum sena

tui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio cõstituere=tur: cuius.n. senatui de illo incesto stupro iudiciũ decer=nẽdi potestas esset erepta, de eius interitu quis potest cre dere senatũ iudiciũ nouũ constituendũ putasse? cur igi=tur incendiũ curiæ, oppugnationẽ ædiũ M. Lepidi, cædẽ hanc ipsam cõtra Remp. senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unq̃ est in libera ciuitate suscepta inter ci ues non contra Remp. non enim est ulla defensio contra uim unquã optanda, sed non nunquam est necessaria. nisi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiã si è Rep. Remp. tamen non uulnerarunt. itaque ego ipse decreui, cum cædem in Appia factam esse cõstaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse; sed, cum inesset in re uis, et insidiæ, crimen iudicio reserua=ui, rem notaui. quòd si per furiosum illum Tribunum senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouã quæstio=nem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut uete ribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: nihil enim ne cesse est omniũ flagitia proferre. sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. at enim Cn. Põ=peius rogatione sua & de re et de causa iudicauit: tu=lit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quære=retur: quid porrò quærendum est? factum'ne sit? at cõstat. à quo? at patet. uidit etiã, in confessione facti, iuris tamẽ defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cũ uideret nos fateri, neque quæri unq̃ iussisset, nec uobis tam salutarẽ hanc

in iudicãdo literã, quam illam tristẽ dedisset. mihi uero Cn. Pompeius nõ modo nihil grauius cõtra Milonem iudicasse, sed etiã statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nã qui non pœnam confessioni, sed defensionẽ dedit, is causam interitus quærendã, non interitũ putauit. iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit; Publio'ne Clodio tribuendũ putet, an tempori? domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. quantum luctũ in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis nõ arsit dolore? quem immortalẽ, si fieri posset, omnes esse cuperẽt, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortẽ? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia nõ alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis consularẽ patrẽ, quã si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quod is in monimentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiam munierit, nõ qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaque in eadẽ ista Appia uia cũ ornatissimum equitem R. M. Papiriũ occidisset, non fuit illud facinus puniendum: homo enim nobilis in suis mo

nimentis equitem R. occiderat. nunc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti atque innocentis uiri silebatur, eadem nũc crebro usurpatur, posteaquã latronis & parricidæ sanguine imbuta est. sed quid ego illa cõmemoro? cõprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est cõfitenti sica de manibus. caruit foro postea Põpeius, caruit senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq; texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa causa summa omnia fuerũt. insidiator erat in foro collocatus, atq; in uestibulo ipso senatus: ei uiro autẽ mors parabatur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tẽpore, quo si unus ille occidisset, nõ hæc solum ciuitas, sed gentes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res nõ est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus uindicentur. minus dolẽdum fuit re non perfecta, sed puniendũ certe nihilo minus. quoties ipse iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me nõ mea, uel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Põpeium, nosmet ipsos cum P. Clodio cõferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus: mœret equester ordo. tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri deniq; ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem deside-

rant. nō fuit ea cauſa iudices, non fuit, cur ſibi cenſeret Pompeius quæſtionem ferendam: ſed homo ſapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuiſſe ſibi illum inimicum, familiarem Milonem: in cōmuni omniū lætitia ſi etiam ipſe gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, ſed illud maxime; quāuis atrociter ipſe tuliſſet, uos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegit è florētiſſimis ordinibus ipſa lumina: neq; uero, quod nō nulli dictitāt, ſecreuit in iudicibus legēdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit uir iuſtiſſimus, neq; in bonis uiris legēdis id aſſequi potuiſſet, etiā ſi cupiſſet: nō enim mea gratia familiaritatibus cōtinetur, quæ late patere nō poſſunt: propterea ꝙ cōſuetudines uictus nō poſſunt eſſe cū multis, ſed ſi quid poſſumus, ex eo poſſumus, ꝙ Reſp. nos coniunxit cū multis. ex quibus ille cū optimos uiros legeret, idq; maxime ad fidē ſuā pertinere arbitraretur, nō potuit legere non ſtudioſos mei. ꝙ uero te Cn. Domiti huic quæſtioni præeſſe maxime uoluit, nihil quæſiuit aliud, niſi iuſtitiam, grauitatē, humanitatem, fidē: tulit, ut cōſularem neceſſe eſſet; credo, ꝙ principū munus eſſe ducebat, reſiſtere & leuitati multitudinis, et perditorū temeritati: ex cōſularibus te creauit potiſſimū: dederas enim, q̄ contēneres populares inſanias, iam ab adoleſcentia documēta maxime. quā ob rē iudices, ut aliquādo ad cauſam crimenq; ueniamus; ſi neq; omnis cōfeſſio facti eſt inuſitata; neque de cauſa quidquā noſtra aliter, ac nos uellemus, à ſenatu iudicatū eſt; & lator ipſe legis, cum eſſet controuerſia nulla facti, iuris tamen diſceptationē eſſe uoluit; et electi indices, & iſti præpoſitus quæſtio=

*ni,qui hæc iuste sapienterq; disceptet : reliquũ est iudi=
ces,ut nihil iã aliud quærere debeatis, nisi uter utri insi
dias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere pos
sitis,rem gestam uobis dum breuiter expono, quæso dili
genter attendite. P.Clodius cum statuisset omni scele
re in Prætura uexare Remp. uideretq; ita tracta esse co
mitia anno superiore,ut nõ multos menses Præturã ge=
rere posset: qui nõ honoris gradum spectaret, ut cæteri,
sed et L.Paulum collegam effugere uellet, singulari uir
tute ciuem,& annum integrum ad dilacerandã Remp.
quæreret , subito reliquit annum suum, seq; in annum
proximum transtulit,non religione aliqua , sed ut ha=
beret,quod ipse dicebat,ad Præturam gerendam,hoc est
ad euertendã Remp. plenum annum atque integrum.
occurrebat,mancam ac debilem Præturam suam futurã
Consule Milone : eum porrò summo consensu populi R.
Consulem fieri uidebat : contulit se ad eius competito=
res , sed ita, totam ut petitionem ipse solus etiã inuitis
illis gubernaret,tota ut comitia suis,ut dictitabat,hume
ris sustineret.conuocabat tribus : se interponebat : colo=
niam nouã,delectum perditissimorum scribebat ciuiũ.
quanto ille plura miscebat,tanto hic magis in dies cõua
lescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus
fortissimum uirum , inimicissimum suum,certissimum
Consulem,idq; intellexit nõ solum sermonibus , sed etiã
suffragijs populi R. sæpe esse declaratum : palàm agere
cœpit , & aperte dicere, occidendum Milonem : seruos
agrestes & barbaros , quibus siluas publicas depopula=
tus erat, Hetruriamq; uexarat, ex Appennino deduxe=
rat , quos uidebatis. res erat minime obscura : etenim*

palàm dictitabat, Consulatũ Miloni eripi nõ posse, uitã posse. significauit hoc sæpe in senatu, dixit in concione. quin etiam Fauonio, fortissimo uiro, quærẽti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo, respondit, triduo illum, ad summum quatriduo periturum. quam uocem eius ad hũc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cum sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solẽne, legitimũ, necessariũ, ante diem XIII. Cal. Febr. Miloni esse Lanuuium, ad Flaminẽ prodendũ, ꝙ erat Dictator Lanuuij Milo; Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum, quod re intellectum est, Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, ut cõcionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locũ tempusq; uoluisset, nunq̃ reliquisset. Milo autem, cũ in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domũ uenit: calceos et uestimẽta mutauit: paulisper, dum se uxor, ut fit, cõparat, cõmoratus est: deinde profectus est id temporis, cum iam Clodius, si quidem eo die Romam u enturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus ut solebat, sine uxore, quod nunquam ferè; cũ hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendã apparasset, cum uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puerorumq; comitatu. fit obuiã Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim cõplures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cum autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq; acri animo

defenderet: illi, qui erāt cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adoriren tur; partim, quòd hunc iam interfectū putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui post erāt. ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cū ad rhedā pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberētur, Milonemq; occisum etiā ex ipso Clodio audirēt, & ita esse putarent, fecerunt id serui Milonis (dicā.n. non deriuandi criminis causa, sed ut factū est) neq; imperāte, neq; sciēte, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc, sic ut exposui, ita gesta sunt iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico, quid Resp. consecuta sit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidē seruare potuerit, quin unà Rēp. uosq; seruaret. si id iure nō posset, nihil habeo quod defendā. sin hoc et ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnē semper uim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarēt: nō potestis hoc facinus improbū iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorū telis, aut uestris sentētijs esse pereundū. quod si ita putasset, certe optabilius Milonī fuit dare iugulū P. Clodio nō semel ab illo, neq; tū primum petitū, q̄ iugulari à uobis, quia se illi nō iugulandū tradidisset. sin hoc nemo uestrū ita sentit: illud iā in iudiciū uenit, nō, occisus'ne sit, quod fatemur; sed, iure, an iniuria; quod multis antea in causis iā quæsitū est. insidias factas esse cōstat; et id est, quod senatus cōtra Rēp.

factum iudicauit: ab utro factæ sint, incertũ est: de hoc igitur latum est, ut quæreretur. ita et senatus rem, non hominẽ notauit: et Pōpeius de iure, non de facto quæstionem tulit. nũ quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tũ nos scelere soluamur. quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodiũ? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnã ei causam, magnam spem in Milonis morte propositã, magnas utilitates fuisse. itaq; illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impellũtur in fraudem, improbi sæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, nō modo ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut ijs Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuẽtibus certe sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperẽt, reprimere possent, cũ tãtum beneficiũ ei se debere arbitrarẽtur; et, si uellẽt, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratã iam uetustate audaciã. an uero iudices uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinãtur aures, neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librariũ illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbaq; nocturna, tanquã Palladiũ, sustulisse, ut præclarũ inde munus ac instrumentũ Tribuna=

tus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatũ gereret, deferre posses. & aspexit me quidẽ illis oculis, quibus tum solebat, cũ omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratum Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimum multo crudelius etiã punitus es, q̃ erat humanitatis meæ postulare. tu P. Clodij cruentum cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatiõe, infelicissimis lignis semiustulatũ nocturnis canibus dilaniandũ reliquisti. quã rẽ etsi necessario fecisti, tamẽ, quoniã in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuã, laudare nõ possum, irasci certe nõ debeo. P. Clodij Præturam non sine maximo rerũ nouarũ motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; cõfringere. eũ Milonem esse cũ sentiret uniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? at nõ P. Clodio mortuo usitatis iã rebus obnitẽdum est Miloni, ut tueatur dignitatẽ suã. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuẽ metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Consulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaque Milonis Cõsulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tẽtari cœptus est. nõ modo igitur nihil prodest; sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerunt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo;

segetem ac materiã suæ gloriæ, præter hoc ciuile odiũ, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odisset primũ defensorem salutis meæ, deinde uexatorẽ furoris, domitorem armorum suorum, postremo etiam accusatorem suum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrãnum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto q̃ etiam iustũ esse? reliquũ est, ut iam illum natura ipsius, consuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguãt. nihil per uim unq̃ Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe cessi, non ser uos, nõ arma, nõ uim intẽtauit? quæ fuisset igitur causa restituẽdi mei, nisi fuisset iniusta eijciẽdi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intẽderat. et mihi iudices in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima etiam iudicium timendum fuit? seruorũ, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consilijs periculisq; seruatos pro me obijci nolui: uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum Reip. penè interfici seruorum manu, cũ mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator uir optimus, cum hoc cum esset unà, ita est mulctatus, ut uitã amiserit. itaque quãdo illius postea sica illa, quã à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis est: huic ego uos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Põpeio est: hæc istam Appiam uiam, monimẽtum sui nominis, nece Papirij cruẽtauit: hæc eadem longo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam penè confecit. quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum

in iudicium detrahi non posset, ui oppressam ciuitatem teneret. quē si interficere uoluisset, quantæ, quoties occasiones, q̄ præclaræ fuerunt? potuit'ne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se ulcisci? potuit'ne ciue egregio et uiro fortissimo P. *Sestio collega suo uulnerato? potuit'ne* Fabritio *uiro optimo, cū de reditu meo legē ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit'ne* L. Cæcilij *iustissimi fortissimiq;* Prætoris *oppugnata domo? potuit'ne illo die, cū est lata lex de me, cum totius* Italiæ *concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiā si id* Milo *fecisset, cuncta ciuitas eā laudē pro sua uendicaret? atqui erat id tēporis clarissimus & fortissimus* Consul, *inimicus* Clodio, P. Lentulus, *ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor uestræ uoluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ; septē* Prætores, *octo* Tribuni *pl. illius aduersarij, defensores mei;* Cn. Pōpeius *auctor & dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam secutus est: qui populū* R. *cohortatus est: qui, cum de me decretum* Capuæ *fecisset, ipse cunctæ* Italiæ *cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum* Romam *concurrerent. omnia tum denique in illum odia ciuiū ardebant desiderio mei: quē qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamē se* Milo *cōtinuit, et* P. Clodium *ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato* Milone, *et reo ad populum, accusante* P. Clodio, *cum in* Cn. Pompeium *pro* Milone *dicentem impetus factus est, quæ tum non modo occasio, sed*

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero, cũ M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus Reip. partem fortissime suscepisset, atque illam belluã iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cũ se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnũ Miloni fuit cõficere illam pestẽ nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comitijs incãpo quoties potestas fuit? cũ ille ui in septa irruisset, gladios distringẽdos, lapides iaciẽdos curasset, dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, uos et omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua liberet. quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quẽ iure, quem loco, quẽ tempore, quem impune non est ausus, hũc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nõ dubitauit occidere? praesertim iudices cum honoris amplissimi cõtentio, et dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, ꝙ timida sit ambitio, quantaq; & quàm solicita cupiditas Consulatus) omnia, nõ modo quae reprehendi palàm, sed etiam quae obscure cogitari possunt, timemus: rumorẽ, fabulã fictam, falsam perhorrescimus: ora omniũ atq; oculos intuemur: nihil enim est tã molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, ꝙ uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui nõ modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiã in recte factis saepe fastidiunt. hunc diem igitur campi speratum atque exoptatũ sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus & facinus prae se ferẽs et cõfitens, ad illa augusta centuriarũ auspicia ueniebat? quã hoc nõ

credibile in hoc? quã idem in Clodio non dubitandũ, qui se, interfecto Milone, regnaturũ putaret? quid? quod caput audaciæ est iudices: quis ignorat, maximã illecebrã esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nũc reus est facti aut præclari, aut certe necessarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cõtẽpserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturã fas esset, aut per leges liceret? sed quid ego argumẽtor? quid plura disputo? te Q. Petili appello, optimũ et fortissimũ ciuem: te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam sors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audistis, Clodiũ sibi dixisse, et audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertiũ gesta res est, quã dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodum igitur eum dies nõ fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuuini stata sacrificia nosse, negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuiũ illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, insanissima cõcio ab ipsius mercenario Tribuno pl. est cõcitata: quẽ diẽ ille, quã concionẽ, quos clamores, nisi ad cogitatũ facinus approparet, nunquã reliquisset. ergo illi ne causa quidẽ itineris, etiã causa manẽdi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solũ, sed etiã necessitas fuit. quid, si, ut ille sciuit Milonẽ fore eo die in uia, sic Clodiũ Milo ne suspicari quidem potuit? primũ quæro, qui scire potuerit? quod uos idẽ in Clodio quærere nõ potestis: ut. n. neminẽ aliũ nisi T. Patinã familiarissimũ suũ rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminẽ necesse esse: sed erãt permulti alij,

ex quibus id facillime scire posset; omnes scilicet Lanuui
ni. Milo de Clodij reditu unde quæsiuit? quæsierit sanè.
uidete, quid uobis largiar. seruum etiam, ut Arius meus
amicus dixit, corruperit. legite testimonia testiũ uestro
rũ. dixit C. Cassinius, cognomento Schola, Interamnis,
familiaris meus, & idem comes P. Clodij, cuius ampri=
dem testimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerat
& Romæ, P. Clodium illo die in Albano mansurũ fuis=
se, sed subito ei esse nũciatum, Cyrum architectum esse
mortuũ, itaq; Romã repente constituisse proficisci. dixit
hoc comes item P. Clodij C. Clodius. uidete iudices quan=
tæ res his testimonijs sunt cõfectæ. primũ certe liberatur
Milo, nõ eo consilio profectus esse, ut insidiaretur in uia
Clodio, quippe qui ei obuius futurus omnino non erat.
deinde (non enim uideo cur non meũ agam negotium)
scitis iudices fuisse, qui in hac rogatione suadenda dice=
rent, Milonis manu cædem esse factam, cõsilio uero ma=
ioris alicuius. uidelicet me latronem ac sicarium abiecti
homines & perditi describebant. iacent suis testibus ij,
qui Clodiũ negant eo die Romam, nisi de Cyro auditum
esset, rediturũ fuisse. respiraui: liberatus sum: nõ ue=
reor, ne, quod ne suspicari quidem potuerim, uidear id
cogitasse. nũc persequar cætera. nã occurrit illud: ne
Clodius quidem de insidijs cogitauit, quoniã fuit in Al=
bano mansurus: siquidẽ exiturus ad cædem e uilla non
fuisset. uideo enim illũ, qui dicitur de Cyri morte nun=
ciasse, nõ id nunciasse, sed Milonem appropinquare. nã
quid de Cyro nũciaret, quem Clodius Roma proficiscens
reliquerat morientem? unà fui, testamentum simul ob=
signaui cum Clodio: testamentum autem palàm fece=
rat,

fecerat, & illum hæredem et me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuũ postridie hora decima ei nũciabatur? age, sit ita factũ: quæ causa, cur Romã properaret? cur in noctẽ se conijceret? quid afferebat festinationem? ꝙ hæres erat? primum erat nihil, cur properato opus esset: deinde, si quid esset, quid tãdẽ erat, quod ea nocte cõsequi posset, amitteret aũt si postridie mane Romã uenisset? atq; ut illi nocturnus ad urbẽ aduentus uitãdus potius, quã expetẽdus fuit: sic Miloni, cũ insidiator esset, si illũ ad urbẽ noctu accessurũ sciebat, subsistendum atque expectandũ fuit. noctu, inuidioso, et pleno latronũ in loco occidisset. nẽmo ei negãti nõ credidisset, quem esse omnes saluum etiã confitentem uolunt. sustinuisset hoc crimen primũ ipse ille latronũ occultator et receptator locus, dũ neque muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset Milonẽ: deinde ubi multi ab illo uiolati, spoliati, bonis expulsi, multi etiã hæc timentes in suspicionẽ caderent, tota denique rea citaretur Hetruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanum. ꝙ nisi sciret illũ Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamẽ debuit, eum, etiã si Romam illo die reuerti uellet, ad uillã suã, quæ uiã tangeret, diuersurũ. cur neque ante occurrit, ne in uilla resideret: nec eo in loco subsedit, quò ille noctu uẽturus esset? uideo adhuc cõstare omnia iudices, Miloni etiã utile fuisse Clodiũ uiuere, illi ad ea, quæ concupierat, optatissimum interitum Milonis fuisse; odiũ illius in hunc acerbissimũ, in illum huius nullum; consuetudinẽ illius perpetuã in ui inferenda, huius tantũ in repellenda; mortẽ ab illo denunciatã palàm Miloni et præ=

dicatam, nihil unq̃ auditũ ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse; huius iter necessariũ, illius etiã potius alienũ; hũc præ se tulisse illo die Roma exiturũ, illum eo die se dissimulasse rediturum; hunc nullius rei mutasse cõsilium, illum causam mutãdi cõsilij finxisse; huic, si insidiaretur, nocte prope urbem expectandũ, illi, etiã si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnũ fuisse metuendum. Videamus nũc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi cõgressi sunt, utri tãdem fuerit aptior. id uero iudices etiã dubitandũ, & diutius cogitandum est. ante fundũ Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominũ uersabãtur ualentiũ. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, et ob eam causam eum locum ad pugnam potissimũ delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetũ cogitarat? res loquitur iudices ipsa: quæ semper ualet plurimum. si hæc nõ gesta audiretis, sed picta uideretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. quid horũ nõ impeditissimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset? uidete nunc illum, primum egredientẽ è uilla subito: cur uesperi? quid necesse est tarde? quid cõuenit, præsertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret? sciebat in Alsiensi esse procul inde: uillã ut perspiceret? milies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere no=

luit. Age,nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis cōparate. semper ille antea cum uxore,tum sine ea:nunq̄ non in rheda,tum in equo: comites Græculi, quocunque ibat,etiam cum in castra Hetrusca properabat; tum nugarū in comitatu nihil. Milo,qui nunquam,tū casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarū greges. ille,qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat,tum neminē, nisi ut uirum à uiro lectū esse diceres.cur igitur uictus est? quia non semper uiator à latrone, non nunquā etiam latro à uiatore occiditur: quia q̄q̄ paratus in imparatos Clodius,tamen mulier inciderat in uiros. nec uero sic erat unquam nō paratus Milo contra illum,ut non satis ferè esset paratus. semper ille,et quantū interesset P. Clodij se perire,et quāto illi odio esset,et quantum ille auderet,cogitabat: quamobrem uitam suam, quā maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, et sine custodia proueh ebat.adde casus,adde incertos exitus pugnarum,Martemq; communem,qui sæpe spoliantem iam et exultantem euertit,& perculit ab abiecto.adde inscitiā prāsi, poti, oscitantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit:in quos incensos ira, uitamq; domini desperantes cum incidisset,hæsit in ijs pœnis,quas ab eo serui fideles pro domini uita expetiuerūt.cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet,ne indicaretur,ne dolorē perferre non possent,ne tormētis cogerētur,occisum esse à seruis Milonis in Appia uia P.Clodiū,confiteri.quid opus est tortore?q̄d quæris?occiderit,ne?occidit. iure,an iniuria?nihil

ad tortorē: facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormētis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miserit, si id potius quæris, quā cur parū amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia semper cōstanter et fortiter, M. Cato, dixitq; in turbulēta cōcione, quæ tamē huius auctoritate placata est; non libertate solum, sed etiā omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent: quod enim præmiū satis magnū est tā beneuolis, tam bonis, tā fidelibus seruis, propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est, q̄ ꝙ propter eosdem nō sanguine, & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manumisisset, tormentis etiam dedendi fuerunt, cōseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis? hic uero nihil habet in his malis, quod minus moleste ferat, quā, etiā si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritū præmiū persolutum. sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis: quibusnā de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominū, nisi de incestu, ut fuit in Clodiū. proxime ad deos accessit Clodius, propius, quàm tū, cū ad ipsos penetrarat; cuius de morte tanquā de cerimonijs uiolatis quæritur. sed tamen maiores nostri in dominū de seruo quæri noluerūt, nō quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignū esse, & domini morte ipsa tristius: in reū de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest? age uero, quæ erat,

aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionem, tamē separantur à cæteris, & in arcas cōijciuntur, ne quis cum ijs colloqui possit. hi cētum dies penes accusatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? ꝙ si non dum satis cernitis, cum res ipsa tot, tam claris argumētis, signisq; luceat, pura mente atq; integra Milonē, nullo scelere imbutū, nullo metu perterritum, nulla conscientia exanimatum Romam reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus in forum ardente curia, quæ magnitudo animi, qui uultus, quæ oratio. neque uero se populo solū, sed etiā senatui tradidit; neq; senatui modo, sed etiā publicis præsidijs, et armis; neque his tantum, uerum etiā eius potestati, cui senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. arma cōmiserat. cui se nunquam profecto tradidisset, nisi causæ suæ cōfideret, præsertim omnia audienti, magna metuēti, multa suspicāti, nō nulla credēti. magna uis est cōsciētiæ iudices, et magna in utranque partem, ut neque timeant, qui nihil cōmiserint; et pœnā semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. neq; uero sine ratione certa, causa Milonis semper à senatu probata est: uidebant enim sapientissimi homines facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. an uero obliti estis iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimicorum Milonis sermones, et opiniones, sed nō nullorū etiam imperitorum, qui negabant eum Romā esse redi=

turum? siue enim illud animo irato ac percito fecisset, ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur eum tanti mortem P.Clodij putasse, ut æquo animo patria careret, cum sanguine inimici explesset odiũ suum. siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: nõ dubitaturum fortem uirum, quin, cum suo periculo salutem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relinqueret, quæ ipse seruasset. multi etiã Catilinam, atq; illa portenta loquebãtur: erumpet, occupabit aliquem locum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues optime de Rep. meritos: in quibus homines nõ modo res præclarissimas obliuiscuntur, sed etiã nefarias suspicãtur. ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent, si Milo admisisset aliquid, quod non posset honeste ueréq; defendere. quid, quæ postea sunt in eum cõgesta, quæ quãuis etiam mediocrium delictorum conscientiã perculissent, ut sustinuit dij immortales? sustinuit? immo uero ut contempsit, ac pro nihilo putauit? quæ neq; maximo animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus uir, negligere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparorum, pilorumq; etiã multitudo deprehẽdi posse iudicabatur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse dicebãt, in quo Miloni nõ esset cõducta domus: arma in uillam Otriculanã deuecta Tyberi: domus in cliuo Capitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad urbis incendia cõparatorum. hæc nõ delata solum, sed penè credita; nec ante repudiata sunt, quàm quæsita. laudabã equidẽ incredibilem diligentiam Cn.Põpeij, sed dicã ut sentio iudices. nimis multa audire coguntur, neq; ali=

ter facere possunt ij, quibus tota cõmissa est Resp. quin etiã audiendus sit Popa Licinius nescio quis de circo Maximo. seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiẽdo Cn. Põpeio cõiurasse; deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret; Põpeio in hortos nũciauit. arcessor in primis. de amicorũ sententia rẽ defert ad senatũ. non poterã in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione nõ metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ, ebriosorum cõfessionem seruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctũ uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerũ etiã, ut intelligo, cauebat magis Pompeius, q̃ timebat, non ea solũ quæ timẽda erãt, sed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi & fortissimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamẽ audiebatur. non poterã Cn. Pompeiũ, præstantissima uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullã putabã. frequẽtissimo senatu nuper in Capitolio senator inuẽtus est, qui Milonem cũ telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo, quoniã uita talis et ciuis et uiri fidẽ non faciebat, nisi eo tacẽte res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiose ficta cõperta sunt: cũ tamẽ, si metuitur etiã nũc Milo, nõ hoc iam Clodianũ crimen timemus, sed tuas Cn. Põpeij (te enim iam appello ea uoce, ut me audire possis) tuas; inq̃, suspiciones perhorrescimus. si Milonẽ times, si hũc de tua uita nefarie aut nũc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut non nulli conquisitores tui dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

si uigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuū corpus domumq́; custodit, cōtra Milonis impetum armata est, atq; illa omnia in hunc unū instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, et nō unius uiri uires, atq; opes indicantur, si quidē in hunc unum & præstātissimus dux electus, et tota Resp. armata est. sed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis sanares & confirmares, esse cōmissas? q si Miloni locus datus esset, probasset profecto tibi ipsi, neminem unq̃ hominē homini chariorē fuisse, q̃ te sibi; nullum se unq̃ periculum pro tua dignitate fugisse; cum illa ipsa teterrima peste sæpissime pro tua gloria contendisse; Tribunatum suum ad salutē meam, quæ tibi charissima fuisset, consilijs tuis gubernatum; se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ; duos se habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si non probaret, si tibi ita penitus insedisset ista suspicio, nullo ut euelli modo posset; si denique Italia à delectu, urbs ab armis sine Milonis clade nunq̃ esset conquietura: næ iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita cōsueuit: te Magne tamen attestaretur, quod nunc etiam facit: Vide q̃ sit uaria uitæ, commutabilisq́; ratio, q̃ uaga, uolubilisq; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, q̃ ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quantæ timiditates. erit, erit illud profecto tēpus, & illucescet aliquando ille dies, cum tu salutaribus, ut spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporum immutatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus scire, & amicissimi beneuolētiā,

& grauissimi hominis fidem,& unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres. quanquã quis hoc credat, Cn. Pompeiũ, iuris publici, moris maiorũ, rei denique publicæ peritissimum, cum senatus ei cõmiserit, ut uideret, ne quid Resp. detrimẽti caperet, quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerũt, etiã nullis armis datis; hũc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatum est à Põpeio, falso ista conferri in Milonem, qui legẽ tulit, qua, ut ego sentio, Milonẽ absolui oporteret; ut omnes confitentur, liceret. ꝙ uero in illo loco, atque in illis publicorũ præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se nõ terrorem inferre uobis (quod enim illo minus dignum, ꝗ̃ cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse et more maiorũ, et suo iure posset?) sed præsidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis, quod sentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atq; expers, ut nesciam, quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi; non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria; sed eũ, (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

sanctissimis nobilissimæ fœminæ cõprehenderunt; eum, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit; eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse; eum, qui ciuem, quẽ senatus, quem populus, quem omnes gentes urbis ac uitæ ciuium cõseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscũ uoluit partitus est; eum, qui, pluribus cædibus in foro factis, singulari uirtute & gloria ciuẽ domum ui et armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eũ, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recẽsionis tabulis publicis impressam extingueret; eũ denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini; qui non calumnia litium, nõ iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat; qui nõ solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeiũ, uirum fortissimum, atque optimum ciuem, iudicem nostrum, pellere possessionibus armis, castrisq; conatus est; qui cũ architectis et decempedis uillas multorum, hortosq; peragrabat; qui Ianiculo, & alpibus spem possessionum terminabat suarum; qui, cũ ab equite R splendidissimo & forti uiro, T. Paccanio non impetrasset, ut insulã in lacu Pretio uẽderet, repente lyntribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripam inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente

Apronio dico? quorum utriq; morté est minitatus, nisi si bi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio *dicere, si sibi pecuniam, quantum poposcerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum; qui* Appium *fratré, hominem mihi coniunctum fidelissima gratia, absenté de possessione fundi deiecit; qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundaméta, ut sororem non modo uestibulo priuaret, sed omni aditu et lumine. quanquá hæc quidem iam tolerabilia uidebantur: etsi æquabiliter in* Remp. *in priuatos, in lóginquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quo modo iam usu obduruerat, et percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? omitto socios, exteras nationes,* Reges, Tetrarchas: *(uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret, q̃ in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) à liberis dico, à liberis mediusfidius, et cóiugibus uestris nunij ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis, quæ patét, quæ nota omnibus, quæ tenétur? seruorum exercitus illum in urbe có scripturum fuisse, per quos totam* Remp. *resq; priuatas omnium possideret. quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret* T. Annius, *adeste quæso, atq; audite ciues;* P. Clodium *interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris repuli; per me unú effectum est, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerét: enimuero timendum, quoná modo*

id factum ferret ciuitas: nunc enim quis est, qui nõ probet? qui non laudet? qui nõ unum post hominum memoriam T. Annium plurimũ Reip. profuisse, maxima lætitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affecisse & dicat, et sentiat? nequeo, uetera illa populi R. quãta fuerint gaudia, iudicare: multas tamẽ iam summorum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neque tã diuturnã attulit lætitiã, nec tantam. mãdate hoc memoriæ iudices. spero multa uos, liberosq; uestros in Rep. bona esse uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horũ uos uisuros fuisse. in spem maximã, &, quẽadmodum confido, uerissimã adducti sumus, hunc ipsum annum, hoc summo uiro Consule, concussa hominum licẽtia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. num quis igitur est tã demens, qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? quid? ea, quæ tenetis, priuata atq; uestra, dominãte homine furioso, quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? nõ timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearum inflãmatus, libẽtius hæc in illum euomere uidear, q̃ uerius: etenim etsi præcipuum esse debebat, tamẽ ita cõmuuis erat omniũ ille hostis, ut in cõmuni odio penè æqualiter uersaretur odiũ meum. non potest dici satis, ne cogitari quidẽ, quantum in illo sceleris, quantum exitij fuerit. quin sic attẽdite iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ, &, quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius cõditionis meæ, si possim efficere ut Milonẽ absoluatis, sed

ita, si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuistis? quonã modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Põpeius, qui ea uirtute ac fortuna est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum; si is, inq̃, potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrũ putatis facturũ fuisse? etiã si propter amicitiã uellet illũ ab inferis reuocare, propter Remp. nõ fecisset. eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitã si putetis per uos restitui posse, nolitis: et de eius nece lata quæstio est, qui si eadẽ lege reuiuiscere posset, lata lex nũquã esset. huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnã timeret, quos liberauisset? Græci homines deorũ honores tribuũt ijs uiris, qui tyrãnos necauerũt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatẽ, et religionẽ, et memoriã consecrantur. uos tãti cõseruatorem populi, tanti sceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, sed ad supplicium rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur, inq̃, si fecisset, et magno animo, et libenter, se fecisse libertatis omniũ causa: quod certe ei nõ cõfitendum modo fuisset, uerum etiã prædicãdũ. etenim si id nõ negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiã præmia laudis essent petẽda? nisi uero gratius putat esse uobis, sui se capitis, quàm uestri ordinis defensorẽ fuisse; cũ præsertim in ea confessione, si grati esse uelletis, honores assequeretur amplissimos; si factũ uobis non probaretur, (quãquam qui poterat salus sua cuique nõ probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri

uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, cõstantiq; cederet ex ingrata ciuitate. nã quid esset ingratius, quã lætari cæteros, lugere eum solum, propter quem cæteri lætarentur? quanquã hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, et inuidiam nostram putaremus: nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantũ in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratũ ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum nõ timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihil segnius Remp. defendit, is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Rep. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrẽ uteretur eadẽ cõfessione T. Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi: et, si grata Resp. esset, lætaretur; si ingrata, tamẽ in graui fortuna cõscientia sua niteretur. sed huius beneficij gratiã iudices fortuna populi R. et uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putãt. nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinũ, quẽ neque imperij uestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, et signorum motus, nec uicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, maiorũ sapientia, qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, et nobis suis posteris prodiderunt. est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddã, quod uigeat, &

sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ, tam præclaro motu. nisi forte iccirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur: perinde quasi nostrã ipsam mentem, qua sapimus, qua prouidemus, qua hæc ipsa agimus ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi sit, sentire possimus. ea uis, ea est igitur, quæ sæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit; quæ illã perniciem extinxit, ac sustulit; cui primum mentẽ iniecit, ut ui irritare, ferroq; lacessere fortissimũ uirum auderet, uinceretur'q; ab eo, quẽ si uicisset, habiturus esset impunitatẽ & licentiam sempiternam. non est humano consilio, ne mediocri quidem iudices deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipsæ, aræq;, cum illã belluam cadere uiderunt, commouisse se uidentur, et ius in illo suum retinuisse: uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro atque obtestor, uosq; Albanorum obrutæ aræ sacrorum populi R. sociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæsis prostratisq; sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat; uestræ tum aræ, uestræ religiones uiguerunt, uestra uis ualuit, quam ille omni scelere polluerat: tuq; ex tuo edito mõte Latialis sancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, finesq; sæpe omni nefario stupro & scelere macularat, aliquãdo ad eum puniendum oculos aperuisti: uobis illæ, uobis, uestro in conspectu, seræ, sed iustæ tamen, & debitæ pœnæ solutæ sunt. nisi forte hoc etiã casu factum esse dicimus, ut ante ipsum sacrarium Bonæ deæ, quod est in fundo T. Sestij Galli, in primis honesti & ornati adolescentis, ante ipsam, inquam, Bonam deam, cum prælium commisisset, primum illud uulnus acce-

perit,quo teterrimam mortem obiret; ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignē pœnam reseruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiā,ut sine imaginibus,sine cātu,sine ludis,sine exequijs,sine lamētis,sine laudationibus, sine funere,oblitus cruore, et luto, spoliatus illius supremi diei celebritate,quā concedere etiam inimici solent,amburereretur etiā abiectus. non fuisse credo fas clarissimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortem eius lacerari,quā in quo uita esset damnata. dura mihi mediusfidius iā fortuna populi R.et crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc Remp.insultare uideret,et pateretur.polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se palàm à iudicibus redemerat: uexarat in Tribunatu senatum: omniū ordinum consensu pro salute Reip.gesta resciderat: me patria expulerat:bona diripuerat: domū incēderat: liberos,coniugem meā uexauerat: Cn. Pompeio nefarium bellum indixerat: magistratuū priuatorumq; cædes effecerat: domū mei fratris incenderat: uastarat Hetruriā: multos sedibus ac fortunis eiecerat: instabat, urgebat: capere eius amentiā ciuitas,Italia,prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges,quæ nos nostris seruis addicerēt: nihil erat cuiusquam,quod quidem ille adamasset, quod nō hoc anno suū fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illum Milonē ipsum,qui poterat obstare: Cn.Pompeium nouo reditu in gratiā quasi deuinctum arbitrabatur:Cæsaris potentiā,suā potētiā esse dicebat:bonorū animos etiā in

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa nō potuit. nunquā illū Resp. suo iure esset ulta. senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Consules in Prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos Consules: deinde quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum uirū consularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eā mentem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullā haberetis. an ille Prætor, ille uero Consul, si modo hæc tēpla, atque ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, et Cōsulatū eius expectare potuissent, ille denique uiuus mali nihil fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sex Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, arā sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo R. cōcessam uni ordini, inflāmari, excindi, funestari, neq; id fieri à multitudine imperita, quanquā esset miserū id ipsum, sed ab uno, qui cū tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quā uiuus euerterat. et sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo spirante forū

potuisset defendi, cuius nō restiterit cadaueri curia? excitate eum, si potestis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti. nisi uero sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiā cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidistis populum R. cōcionem gladijs disturbari, cum audiretur silentio M. Celius Trib. pl. uir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorū uoluntati, & auctoritati senatus deditus, et in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, et incredibili fide. Sed *iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. quid restat, nisi ut orem obtesterq́; uos iudices, ut eam misericordiā tribuatis fortissimo uiro, quam ipse nō implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, et exposco? nolite, si in nostro omniū fletu nullam lacrymā aspexistis Milonis, si uultū semper eundem, si uocem, si orationem stabilē ac non mutatā uidetis, hoc minus ei parcere, atq; haud scio an multo etiā sit adiuuandus magis. etenim si in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominū cōditione atque fortuna timidos et supplices, et, ut uiuere liceat, obsecrātes, etiā odisse solemus; fortes, et animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus; eorumq́; nos magis miseret, qui nostram misericordiā nō requirūt, quā qui illā efflagitant: quāto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimāt et interimunt hæ uoces Milonis, quas audio assidue, et quibus intersum quotidie.* Va*leant, inquit, ualeāt ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati; stet hæc urbs præclara, mihiq́; patria charissima, quoquo modo merita de me erit; trāquilla Rep.*

ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) ſine me ipſi, ſed per me tamen, perfruãtur: ego cedã, atque abibo. ſi mihi Rep. bona frui non licuerit, at carebo mala, et, quã primũ tetigero bene moratam et liberã ciuitatem, in ea conquieſcã. ò fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores: ò ſpes fallaces: ò cogitationes inanes meæ. ego, cum Tribunus pl. Rep. oppreſſa me ſenatui dediſſem, quẽ extinctũ acce peram; equitibus R. quorũ uires erant debiles; bonis ui ris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt; mihi unq̃ bonorum præſidiũ defuturũ putarem? ego cũ te (mecũ enim ſæpiſſime loquitur) patriæ reddidiſſem, mihi non futurũ in patria putarem locũ? ubi nũc ſena tus eſt, quem ſecuti ſumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui? ubi ſtudia municipiorũ? ubi Italiæ uoces? ubi de= nique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, et de fenſio? mihi'ne ea ſoli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil poteſt opitulari? nec uero hæc iudices, ut ego nũc, flens, ſed hoc eodẽ loquitur uultu, quo uidetis: negat. n. ſe, negat ingratis ciuibus feciſſe, quæ fecit; timidis & omnia circũſpicientibus pericula, nõ negat. plebẽ et infi= mam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis ueſtris imminebat, eã, quo tutior eſſet uita ueſtra, ſe feciſſe cõ= memorat ut non modo uirtute flecteret, ſed etiã tribus ſuis patrimonijs deliniret: nec timet, ne, cum plebẽ mu neribus placarit, uos nõ conciliarit meritis in Remp. ſin= gularibus. ſenatus erga ſe beneuolentiã temporibus his ipſis ſæpe eſſe perſpectã, ueſtras uero & ueſtrorum ordi nũ occurſationes, ſtudia, ſermones, quemcunque caſum fortuna dederit, ſecum ſe ablaturum eſſe dicit. memi= nit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam

minime desiderarit; populi uero cũctis suffragijs, quod unum cupierit, se Consulẽ declaratũ: nunc denique, si hæc arma cõtra se sint futura, sibi facinoris suspicionẽ, nõ facti crimẽ obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros nõ tam præmia sequi solere recte factorum, quã ipsa recte facta: se nihil in uita nisi præclarissime fecisse, si quidẽ nihil sit præstabilius uiro, quã periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamẽ ex omnibus præmijs uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam; esse hanc unã, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cõsolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus; hanc deniq; esse, cuius gradibus etiã homines in cœlũ uideantur ascẽdere. de me, inquit, semp populus R. semp omnes gẽtes loquentur, nulla unquã obmutescet uetustas. quin hoc tempore ipso, cũ omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subijciantur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agẽdis, et gratulationibus habẽdis, et omni sermone celebramur. omitto Hetruriæ festos et actos et institutos dies. cẽtesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, et opinor, ultra quã fines imperij populi R. sunt, nõ solũ fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrẽ, ubi corpus hoc sit, nõ, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecũ sæpe, his absentibus: sed ijsdem audientibus, hæc ego tecũ Milo. te quidem, ꝙ isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, si

mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandũ quærela, ut ijs irasci possim, à quibus tantum uulnus accepero: nõ enim inimici mei te mihi eripiẽt, sed amicissimi; nõ male aliquãdo de me meriti, sed semper optime. nullum unquã iudices mihi tantũ dolorẽ inuretis, (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si uos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis: cur nõ id meo capite potius luitur, quàm Milonis? præclare enim uixero, si quid mihi acciderit prius, q̃ hoc tantũ mali uidero. nunc me una consolatio sustentat, q tibi ô T. Anni nullũ à me amoris, nullum studij, nullum pietatis officiũ defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in communionem tuorum temporũ contuli. hoc deniq; ipso die, si qua uis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deposco. quid iam restat? quid habeo, quod dicã, quod faciam pro tuis in me meritis, nisi ut eã fortunam, quæcũque erit tua, ducam meã? nõ recuso, non abnuo: uosq; obsecro iudices, ut uestra beneficia, quæ in me contulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdẽ exitio occasura esse iubeatis. his lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exiliũ ibi esse putat, ubi uirtuti nõ sit locus; mortẽ naturæ finẽ esse, non pœnam. sit hic ea mẽte, qua natus est. quid uos iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? uos, uos appello

fortissimi uiri, qui multum pro Rep. sanguinem effudistis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo cētu riones, uosq; milites: uobis non modo inspectātibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? ò me miserum: ò infelicē: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere nō potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me nō potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa nō potuisse? quæ est grata gentibus: à quibus non potuisse? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt: quo deprecāte? me. quodnam concepi tantum scelus, aut quod in me tantū facinus admisi iudices, cū illa indicia cōmunis exitij indagaui, pateféci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem esse uoluistis? an ut inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? nolite, obsecro uos, pati, mihi acerbiorem reditū esse, quàm fuerit ille ipse discessus: nam qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? utinā dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, sed etiā Prætor, Consul, Dictator esset, antequā hoc spectaculum uiderem. ò dij immortales fortē, & à uobis iudices conseruandum uirum. minime, minime, inqt: immo uero pœnas ille debitas luerit, nos subeamus, si ita necesse est, nō debitas. hiccine uir patriæ na=

tus, usquam, nisi in patria, morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrum esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, si eiecerit; miseram, si amiserit. sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; iudices, ut in sententijs ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientissimum quéque legit.

ORATIO XL.

I quis est iudices, qui C.Rabiriũ, ꝙ suæ fortunæ, fundatas præsertim atque optime constitutas, opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit, reprehẽdendum putet, ascribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiã ipsius, qui cõmisit, sententiã: neque enim cuiquam eius consilium uehementius, q̃ ipsi displicet. quanquam hoc plerunque facimus, ut consilia euentis ponderemus; & cui bene quid processerit, multum illum prouidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. si extitisset in Rege fides, nihil sapiẽtius Posthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. sed tamen si quis est iudices, qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue, ut grauissimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno, illud tamen deprecor, ut cum ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius consilia esse mulctata, ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addendũ acerbitatis putet. satis est, homines imprudentia lapsos non erigere: urgere uero iacenteis, aut præcipitanteis impellere, certe est inhumanum: præsertim iudices cum sit hoc generi hominum propè natura datum, uti qua in familia laus aliqua forte floruerit, hác ferè, qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam patrũ uirtute celebretur, cupidissime persequantur: siquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio,

aut Maximum filius, sed etiam in deuotione uitæ, et in ipso genere mortis imitatus est P.Decium filius. sint igitur similia iudices parua magnis: fuit enim pueris nobis huius pater C.Curius, princeps ordinis equestris, fortissimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerẽdis magnitudinẽ animi nõ tam homines probassent, nisi in eodem benignitas incredibilis fuisset, ut in augẽda re nõ auaritiæ prædam, sed instrumentũ bonitati quæzrere uideretur. hoc ille natus, quãuis patrem suum nunquam uiderat, tamen et natura ipsa duce, quæ plurimũ ualet, & assiduis domesticorum sermonibus in paternæ culpæ similitudinem deductus est. multa gessit: multa cõtraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uersata res est: dedit se etiam Regibus: huic ipsi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unq̃ suos destitit, mittere in negotiũ, dare parteis, augere, fide sustentare. quid multa? cũ magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & consuetudinẽ expresserat. pulsus interea regno Ptolemæus dolosis consilijs (ut dixit Sibylla, sensit Posthumus) Romã uenit. huic egenti, & roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primũ: nam regnati crediderat absens: nec temere credere putabat, q᷑ erat nemini dubium, quin is in regnum restitueretur à senatu populoq; R. in dando aũt & credendo processit longius: nec suã solũ pecuniã credidit, sed etiã amicorũ: stulte: quis negat? aut quis iã nõ admonet? quod male cecidit, bene cõsultũ putares? id est difficile, quod cũ spe magna sis ingressus, id nõ exequi usq; ad extremum. supplex erat Rex, multa rogabat, omnia

pollicebatur: ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credẽdi constituisset modũ. nihil aũt erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. hinc primũ exoritur crimẽ illud: senatũ corruptũ esse dicunt. ò dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorũ seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidẽ loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tẽpore, nec cũ Posthumi causa res ista coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq; regiũ suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cum ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere: non.n. latroni, sed Regi credidit; nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditũ Consuli datũ à senatu uidebat; nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. ꝙ si creditor in culpa sit, non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, & uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrẽ neque tu C. Memmi hoc facere debes, ut senatũ, cuius auctoritati te ab adolescẽtia dedisti, in tanta infamia uersari uelis: neq; ego id, quod non agitur, defendere: Posthumi enim causa, quæcũque est, seiuncta à senatu est. ꝙ si item à Gabinio seiunctam ostẽdero, certe, quod dicas, nihil habebis: est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A.

Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quãta sum
* *ma litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iulia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis legibus, et sanctius iudicata: sanè etiã cõsuetudo huius generis iudiciorũ noua. sin hoc totidẽ uerbis trãslatum caput est, quot fuit non mòdo in Cornelia, sed etiam ante in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iudices, aut quem hũc morem nouorũ iudiciorũ in Remp. indicimus? erat. n. hæc consuetudo nota uobis quidem omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse notissima. accusaui de pecunijs repetũdis, iudex sedi, Prætor quæsiui, defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquã facultatẽ dicendi afferre posset, nõ mea fuit. ita contendo, neminem unquã, quò ea pecunia peruenisset, causam dixisse, qui in æstimãdis litibus appellatus nõ esset: in litibus autem nemo appellabatur, nisi ex testiũ dictis, aut tabulis priuatorũ, aut rationibus ciuitatũ. itaque in inferẽdis litibus adesse solebãt, qui aliquid de se uerebãtur: &, cum erant appellati, si uidebatur, statim cõtradicere solebant: sin eius temporis recentẽ inuidiã pertimuerãt, respõdebant postea: quod cũ fecissent, permulti sæpe uicerũt. hoc uero nouũ est, ante hoc tẽpus omnino inauditũ: in litibus Posthumi nomẽ est nusquã: in litibus dico? modo uos ijdẽ in A. Gabiniũ iudices sedistis: nũ quis testis Posthumũ appellauit? testis aũt? nũ accusator? nũ denique toto illo iudicio Posthumi nomẽ audistis? nõ igitur reus ex eo causa, quæ iudicata est, redundat Posthumus, sed est arreptus unus eques R. de pecunijs repe-*

tundis reus: qbus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ nō sunt: quo teste? à quo tū appellatus nusquā est: qua appellatione litiū? in qua Posthumi mentio facta nulla est: qua lege? qua nō tenetur. hic iā iudices uestri cōsilij res est, uestræ sapiētiæ: quid deceat uos, non quantū liceat uobis, spectare debetis. si enim, quid liceat, quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem uultis: tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est quod quisquam timeat, si nō pertimescat suā. ubi est igitur sapientia iudicis? in hoc, ut, non solum quid possit, sed etiā quid debeat, ponderet; nec, quantū sibi permissum, meminerit solum, sed etiam quatenus cōmissum sit. datur tibi tabella iudicijs: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis: quo de reo? de equite R. at iste ordo lege ea nō tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Posthumum ꝙ in Gabiniū iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites æstimarentur? at nūc audio. reus igitur Posthumus est ea lege, qua nō modo ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. hic ego nunc non uos prius implorabo equites R. quorum ius iudicio tentatur; q̄ uos senatores, quorum agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum sæpe ante, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam cum, optimo et præstātissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent nō nullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut scribæ, ut comites omnes magistratuum lege hac tenerētur: uos, uos, inquā, ipsi et senatus frequens restitit: & quanquam tum propter multorum delicta etiam ad innocētium periculum tempus illud exarserat, tamē, cū odium

non restingueretis, huic ordini ignem nouum subijci nō siuistis. hoc animo igitur senatus. quid uos equites R. q͞d tandē estis acturi? Glaucia solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua reci taretur, primum uersum attēderet: si esset, Dictator, Cō sul, Prætor, Magister equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin aūt, quicunque post hanc legem, ui= deret ne qua noua quæstione alligaretur. nunc uos equi tes R. uidete. scitis me ortū ē uobis, omnia semper sensis= se pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines & ordines, ego uos semper cōplexus sum. moneo, et prædico, integra re causáq; denuncio, omnes homines deosq; te= stor, dū potestis, dū licet, prouidete, ne duriorē uobis con= ditionem statuatis, ordiniq; uestro, quā ferre possit. ser pet hoc malū, mihi credite, longius, quā putatis. poten tissimo & nobilissimo Tribuno pl. M. Druso unam in equestrem ordinem quæstionē ferenti, si quis ob rem iu= dicatam pecuniam cepisset, aperte equites R. restiterunt. quid? hoc licere nolebant? minime, neque solum hoc ge= nus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbi= trabantur: attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem uitæ secuti. delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curu= lis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, deni= que imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus, (ita enim disputabant) sed hanc uitam quietam, atque otiosam secuti sumus. quæ quoniā honore caret, careat

etiam molestia. tam es tu iudex, quàm ego senator. ita est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi nõ esse liceat, aut legem lege senatoria nõ timere. hoc uos equites R. ius à patribus acceptũ amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. si iam uobis nũtiaretur, in senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos senatus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alligauit: soluti huc cõuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? tu, inquit, Gabinium, ut Regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tãtis inimicitijs receptum in gratiã summo studio defenderim, hũc afflictum uiolare nõ debeo. quocum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxisset, nũc iam ipsius fortuna reduceret: sed tamen, cum ita dicit, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam; si defensioni Gabinij fidem nõ habes, obliuisceris'ne etiã accusationis tuæ? Gabinio se id fecisse dicebat Reip. causa, ꝙ classem Archelai timeret, ꝙ mare refertum fore prædonum putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas, ignosco, & eo magis, ꝙ est contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen & accusationem tuam. quid uociferabare, decem millia talentũ Gabinio esse promissa? huic uidelicet per=

blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies et quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certe suo: quæcunque mens illa fuit, Gabinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu uis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. nũ Gabinij comes, uel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotiũ non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi uiri auctoritatem, à senatu profectam, & consilio certo, & spe non dubia Romam contenderat. at Diœcetes fuit regius: et quidem in custodia etiam fuit regia: et uita eius oblata pœnæ est. multa præterea, quæ libido Regis, quæ necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehensio est, ꝙ regnum intrarit, ꝙ potestati se Regis commiserit: uerum si quærimus, stulte: quid enim stultius, quã equitem Rex hac urbe, huius inquam, Reip. ciuem, quæ est una maxime et fuit semper libera, uenire in eũ locum, ubi parendũ alteri, et seruiendum sit? sed ego in hoc tãdem Posthumo nõ ignoscam homini mediocriter docto, qui uideã sapientissimos homines esse lapsos? uirum unũ totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ tyrãni, cui se ille cõmiserat, in maximis periculis insidijsq; esse uersatum accepimus; Callisthenẽ, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, et ex Rep. Athenis quã optime digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota uita esse priuatum. plane confiteor fieri nihil posse dementius, quã scientẽ in eum locum uenire, ubi libertatẽ sis perditurus: sed huius istius

facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultissimum facinus, quod in regnum uenerit, quod Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur: siquidem tam semper stulti, quàm sero sapientis est, cùm stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque moueri, neque mutari potest, in quo æqui sperasse Posthumū dicunt, peccasse iniqui, ipse etiam insanisse se confitetur, quod suam, quod pecuniam amicorum Regi credide rit cum tanto fortunarum suarum periculo. hoc quidem semel suscepto atque cōtracto, perpetienda illa fuerūt, ut se aliquando ad suos uindicaret. itaq; obijcias licet, quā uoles sæpe, palliatum fuisse, aliqua habuisse nō Romani hominis insignia: quoties eorū quippiā dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniā Regi credidisse, suas fortunas, atque famā libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factū iam nullo modo poterat. aut palliū sumendum Alexandriæ, ut et Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. deliciarum causa & uoluptatis non modo ciueis R. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, nō in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; deuicit, nō solum cum chlamyde, sed etiā cum crepidis in Capitolio statuā uidetis. quorum impunitas fuit nō modo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutiliū Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset,

crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, *qui documentũ fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, et palliũ, nec uero ideo id homini tũ quisquã, sed tempori assignandũ putauit:* Posthumo *crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquãdo ad fortunas suas peruenire? nã ut uentũ est* Alexandriã *ad* Auletẽ *indices, hæc una ratio à* Rege *proposita* Posthumo *est seruãdæ pecuniæ, si curationẽ & quasi dispensationẽ regiã suscepisset. id autem facere nõ poterat nisi* Dioecetes: *hoc. n. nomine utitur, qui à* Rege *esset constitutus. odiosum negotium* Posthumo *uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestũ etiã nomen ipsum: sed res habebat nomẽ hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiã illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noster, quæ summas frãgit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunã cõuertere in culpã, neq;* Regis *iniuriã huius crimẽ putare, nec cõsiliũ ex necessitate, nec uoluntatẽ ex ui interpretari. nisi forte eos etiã, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiã coacti faciant, quã libere, uituperãdos putes. nemo nostrũ ignorat, etiã si experti nõ sumus, consuetudinẽ regiã:* Regum *autem sunt hæc imperia,* Animaduerte, *& dicto pare: et,* Præter *rogitatum si querare: et illæ minæ,* Si *te secũdo lumine hic offendero, moriere. quæ, non ut delectemur solũ, legere et spectare debemus, sed ut caue re etiã et effugere discamus. at ex hoc ipso crimẽ exori-*

tur. ait enim, dũ Gabinio pecuniã Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nõ intelligo, hoc quale sit, utrũ accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionẽ, undecim millia talentũ ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiã ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniã cogendam mille talentũ accessionẽ esse factã, aut in tanta mercede hominis, ut uis, auarissimi mille talentũ decessionem esse cõcessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo; nec Regis, imponere tantum pati suis. aderũt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabiniũ dixerunt: immo hi Gabinium laudauerũt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia redigeretur, nõ dixerit? age, si is, q̃ nõ dixit, solet: etiam'ne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, et quidem nõ productis, sed dictis testiũ recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiã meus familiaris & necessarius eandẽ causam Alexandrinis fuisse, cur laudarẽt Gabiniũ, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderẽ. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recõciliatio gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nã si me inuitũ putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, et illũ, et me uehementer ignoras: neque. n. Pompeius me sua causa quidq̃ facere uoluisset inuitum; neque ego, cui omniũ ciuiũ libertas charissima fuisset, meã proiecis

ſem. quã diu inimiciſſimus Gabinio fui, non amiciſſimus mihi, non Pompeius fuit: nec, poſteaq̃ illius auctoritate eam dedi ueniam quam debui, quidq̃ ſimulaui, ne cum mea perfidia illi etiã ipſi facerem, cui beneficium dediſſem, iniuriã. nam non redeundo in gratiã cum inimico, non uiolabam Pompeium: ſi per eum reductus inſidioſe rediſſem, me ſcilicet maxime, ſed proxime illum quoq; fefelliſſem. at de me omittamus. Ad Alexãdrinos iſtos reuertamur. quod habent os? quã audaciam? modo uobis inſpectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabãtur. negabant pecuniã Gabinio datã. recitabatur identidẽ Pompeij teſtimoniũ, Regem ad ſe ſcripſiſſe, nullam pecuniam Gabinio, niſi in rem militarem, datam. nõ eſt, inquit, tum Alexandrinis teſtibus creditum. quid? poſtea creditũ? nõ. quamobrẽ? quia nũc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? iſta cõditio eſt teſtium, ut, quibus creditum non ſit negantibus, iiſdem credatur dicentibus? at ſi uerũ tum cũ ueriſſima fronte dixerũt, ✱ *nunc mentiuntur. ſi tunc mẽtiti ſunt, doceant nos uerũ. quid uultis? ſileant. dicere audiebamus Alexandriã, nunc cognoſcimus: illinc omnes præſtigiæ, illinc, inquã, omnes fallaciæ, omnia denique ab his nũmorũ argumenta nata ſunt. nec mihi longius quidquam eſt iudices, q̃ uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiſcum ad hæc ſubſellia, quibus ſuperciliis renuentes huic decem milliũ crimini? iam noſtis inſulſitatem Græcorum. humeris geſtum agebant: tum temporis credo cauſa, nunc ſcilicet tempus nullum eſt. ubi ſemel quis peierauerit, ei credi poſtea, etiam ſi per plureis deos iuret, non oportet, præſertim iudices cum in his iudiciis ne locus quĩ-*

dem nouo testi soleat esse, ob eamq; causam ijdem iudices retineãtur, qui fuerint de reo, ut his nota sint omnia, neq; quid fingi noui possit. lites, quò ea pecunia peruenerit, nõ suis proprijs iudicijs, sed in reũ factis condemnari solẽt. itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tãtũ ex eius bonis, quã summa litiũ fuisset, populus recepisset: quãuis magna ad Posthumũ ab eo pecunia peruenisset, nõ redigeretur: ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quẽ eorũ, qui dãnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planũ factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nunc uero quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum, præposterum'ue dici, aut excogitari potest? accusatur is, qui nõ abstulit à Rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximã Regi pecuniã credidit. ergo is Gabinio dedit, qui nõ huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniã Posthumo debuit, nõ huic, sed Gabinio dederit: cõdemnato Gabinio, utrum illi eam pecuniã reddidit, an etiã nunc debet? at habet, et celat: sunt enim qui ita loquãtur. quod genus tandẽ est istud ostentationis, & gloriæ? si nihil habuisset unquã, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. qui uero duo lauta, et copiosa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis et honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus usuris, id agebat, ut haberet quãplurimum: posteaq̃ exegit quod crediderat, ut existimaretur egere, nouum genus hoc gloriæ cõcupiscit? dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immo uero in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiã: uidit in uinculis familiareis suos: mors ob oculos sæpe

uersata est: nudus atque egens ad extremũ fugit è regno. At permutata aliquando pecunia est: ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: auditæ uisæq; merces, fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ: quibus cum multæ naues refertæ fuissent, una non pa-
* *tuit parua, arctata. plus ille Puteolanus sermo illius temporis, uectorumq; cursus, atque ostẽtatio, tũ subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pecuniæ nescio quã æstatem unam cõplures aures refersit istis sermonibus. uerum aũt iudices si scire uultis, nisi C. Cæsaris summa in omneis, incredibilis in hunc eadẽ liberalitas extitisset, nos hunc Posthumũ iampridem in foro nõ haberemus. ille onera multorum huius amicorum excepit unus: quæq; multi homines necessarij secundis Posthumi rebus descripta sustinuerunt, nũc eius afflictis fortunis uniuersa sustinet. umbrã equitis R. & imaginẽ uidetis iudices, unius amici cõseruatã auxilio, et fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrũ pristinæ dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, et sustinet. quæ quidẽ in miserrimis rebus huic tamẽ tribuenda est maxima. nisi uero hoc mediocri uirtute effici potest, ut tantus ille uir tãti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentẽ, & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnũ sit; tanta oppugnatione maximarũ rerum quas gerit, atq; gessit, ut uel obliuisci aliorũ non sit mirum, uel si meminerit, oblitum esse facile possit probare. multas equidẽ Cn. Cæsaris uirtutes, magnas, incredibilesq; cognoui: sed sũt cæteræ maioribus, quasi theatris propositæ, & penè populares. castris locum capere, exercitum instruere, expugnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigo-*

rum hiememq;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iura gētium conquiescant: sunt ea quidē magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatē cōcupiuerit. hæc mira laus est, quæ non poetarum carminibus, nō annalium monimētis celebratur, sed prudētium iudicio expēditur. equitē R. ueterē amicum suum, studiosum, amantē, obseruantem sui, non libidine, nō turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experiētia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere nō siuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq; sustinet, nec amicum pendentē corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mētis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, et gloriæ. sint sanè illa magna, quæ re uera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatē in suos, memoriam amicitiæ reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidē uos iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modo nō aspernari ac refutare, sed cōplecti etiam, & augere debetis, & eo magis, ꝙ uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactandum illius dignitatē. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat: amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus nō iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uo-

bis,quos æquißimos esse confidimus. sed ut omnium uel suspicioni,uel maleuolentiæ,uel crudelitati satisfiat: occultat pecuniam Posthumus,latent regiæ diuitiæ;ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici uelit? sed miserū me quanto hæc dixi cum dolore.hem Posthume,tu'ne es Curij filius, C. Rabirij indicio,& uoluntate filius,natura sororis filius? tu'ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit,qui nihil profudisti,nihil ullam in libidinē contulisti? tua Posthume nummo sestertio à me addicuntur? ò meum miserum acerbumq; præconiū. at hoc etiam optat miser,ut condēnetur à uobis; ita bona ueneant,ut solidū suum cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidē curat: nec uos huic, si iam obliuisci uestræ mā-suetudinis uolueritis,quidquā præterea potestis eripere. quod iudices ne faciatis,oro obtestorq; uos, atq; eo magis,si aduentitia pecunia petitur ab eo,cui sua non redditur: nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. sed iam quoniā,ut spero, fidē,quā potui,tibi præstiti Posthume,reddā etiam lacrymas,quas debeo: quas quidē ego tuas in meo casu plurimas uidi. uersatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus,tu præsidio,tu etiam tanto pōdere auri,quantū tempus illud postulabat,discessum illū sustentasti. tu nunq̄ meis me absente liberis,nunq̄ coniugi meæ defuisti. possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo,qui id fecisset,magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot

hominum fletus, quàm sis charus tuis : & me dolor debilitat, includitq́; uocem. uos obsecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquã fuit, nomen equitis R. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hãc urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat : quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO. ORATIO XLI.

d

Iuturni silentij P.C.quo eram his temporibus usus,nõ timore aliquo, sed partim dolore,partim uerecundia, finẽ hodiernus dies attulit,idemq; initiũ, quæ uellem,quæq; sentirẽ, meo pristino more dicendi : tantã enim mansuetudinem, tam inusitatã inauditamq; clementiã,tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapiẽtiam ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire possum:M.enim Marcello uobis P.C.Reiq; pub.reddito, nõ solum illius,sed meam etiã uocem,& auctoritatem & uobis,& Reip.conseruatam ac restitutam puto : dolebã enim P.C.ac uehementer angebar,cum uiderem uirum talem,qui in eadẽ causa,in qua ego,fuisset,non in eadẽ esse fortuna : nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam,uersari me in uestro ueteri curriculo,illo æmulo atque imitatore studiorum ac laborũ meorum quasi quodam socio à me & comite distracto . ergo & mihi meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam aperuisti,& his omnibus ad bene de omni Rep. sperandũ quasi signũ aliquod sustulisti:intellectũ est enim mihi quidem in multis,& maxime in me ipso, sed paulo ante in omnibus,cum M. Marcellum senatui populoq; R.et Reip.cõcessisti,cõmemoratis præsertim etiã offensionibus,te auctoritatẽ huius ordinis, dignitatemq; Reip. tuis uel doloribus uel suspicionibus anteferre .ille quidẽ fructum omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum

cepit cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, et maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, q̃ ad illum uentura sit, lætitia p̃uenerit. quod ei quidem merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis tantáq; copia, quæ nō dicā exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicam tua, nullam in his esse laudem ampliorem, q̃ eam, quam hodierno die consecutus es. soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus; omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis, nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse cōferri; nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquam passibus potuisse peragrari, q̃ tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquā mens aut cogitatio capere possit, amens sim. sed tamen sunt alia maiora. nā bellicas laudes solēt quidam extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, cōmunicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuāt: maximam uero partem quasi

ſuo iure fortuna ſibi uendicat, & quidquid eſt proſpere geſtum, id penè omne ducit ſuum. at uero huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo ante adeptus, ſociū habes neminem: totū hoc, quantumcunque eſt, quod certe maximū eſt, totum eſt, inquam, tuum: nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina fortuna in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuā eſſe totam, & propriā fatetur: nunquam enim temeritas cum ſapientia commiſcetur, nec ad conſilium caſus admittitur. domuiſti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: ſed tamen ea uiciſti, quæ et naturam, & conditionē, ut uinci poſſent, habebāt: nulla eſt enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitari frangiq́; poſſit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduerſarium nobilitate, ingenio, uirtute præſtantem nō modo extollere iacentē, ſed etiā amplificare eius priſtinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum cum ſummis uiris comparo, ſed ſimillimum deo iudico. itaque C. Cæſar bellicæ tuæ laudes celebrabuntur illæ quidem non ſolum noſtris, ſed penè omnium gētium literis, atque linguis, neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticeſcet: ſed tamen eiuſmodi res neſcio quo modò, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obſtrepi clamore militum uidentur, & tubarū ſono: at uero cum aliquid clementer, māſuete, iuſte, moderate, ſapienter factum, in iracundia præſertim, quæ eſt inimica conſilio, & in uictoria, quæ natura inſolens, & ſueprba eſt, aut audimus, aut legimus,

quo studio incendimur nō modo in gestis rebus, sed etiā in fictis? ut eos sæpe, quos nunquā uidimus, diligamus. te uero, quem præsentem intuemur, cuius mentem sensusq; et hos cernimus, ut, quidquid belli fortuna reliquū Reip. fecerit, id esse saluum uelis, quibus laudibus efferemus? quibus studijs prosequemur? qua beneuolētia cōplectemur? parietes mediusfidius C. Cæsar, ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere gestiunt, quod breui tempore futura sit illa auctoritas in his maiorum suorum & suis sedibus. equidem cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiscum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiā mortuis, M. Marcello conseruato, dignitatem suam reddidisti, nobilissimamq; familiā, iā ad paucos redactam, penè ab interitu uindicasti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius est propria Cæsaris: cæteræ duce te gestæ, magnæ illæ quidem, sed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, et comes: quæ quidem tanta est, ut trophæis, monimentisq; tuis nulla unquā allatura sit finē ætas: nihil enim est opere aut manu factū, quod aliquādo non cōficiat, & consumat uetustas: at uero hæc tua iustitia, et lenitas animi florescet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & misericordia uiceras, hodierno uero die te ipsum uicisti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. ip=

ſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti: nam cum ipſius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio cõſeruati ſumus: recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio uiſq; deuicta eſt. atq; hoc C. Cæſaris iudicium P. C. q̃ late pateat, attendite. omnes enim qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reip. miſero funeſtoq; compulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus. nam cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, Reip. conſeruauit, memet mihi, et item Reip. nullo deprecante, reliquos amplißimos uiros & ſibi ipſis, et patriæ reddidit, quorum et frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu uidetis; nõ ille hoſtes induxit in curiã, ſed indicauit à pleriſque ignoratione potius, & falſo atque inani metu, quã cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum. quo quidẽ in bello ſemper de pace agendũ, audiẽdumq; eſſe putaui; ſemperq; dolui, nõ modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari: neque enim ego illa, nec ulla unquã ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis & togæ ſocia, non belli atque armorũ fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla nõ modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens et ſciens tanquã ad interitum ruerem uoluntariũ. quod quidem meum conſilium minime obſcurũ fuit: nam et in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, et in ipſo bello eadem etiam cũ capitis mei p̃iculo ſenſi. ex quo nemo erit tã iniuſtus rerũ æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uolũtas de bello

fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censue=rit, cæteris fuerit iratior. atq; id minus mirũ uideretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluisse se nõ dimicare, quã uincere. atq; huius quidẽ rei M. Marcello sum testis: nostri.n. sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quanto cum dolore uidi cum inso=lentiã certorũ hominum, tum etiam ipsius uictoriæ fe=rocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse: nõ enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriam præliorum exitu terminatam, gladiũ uagina uacuũ in urbe non uidimus. quos amisimus ci=ues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniã ex eadem acie cõseruat quos potest. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quã, id quod omnes uerebamur, nimis iracũdã futurã fuisse uictoriam: quidam enim nõ modo armatis, sed interdũ etiã otiosis minabãtur, nec, quid quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandũ esse dicebant: ut mihi quidẽ uideãtur dij immortales, etiã si pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum et tã luctuosum excitauerunt, uel placati iam, uel etiã satia=ti aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam excellenti bono; et fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura et moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cum tua re=

cordabere, etsi persæpe uirtuti, tamen plerunque feli=
citati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Rep. tecum si=
mul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de ma=
ximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, to=
ties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo
summa bona, sed nimirũ audebo uel sola dicere: tantus
est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine
animi & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cæte
ra à fortuna commodata esse uideantur. noli igitur in
conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præ=
sertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij,
stulta fortasse, certe non improba, & specie quadam
Reip. non enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerũt;
contráq; summa laus, ꝙ plerique minime timẽdum fuis
se senserunt. Nunc uenio ad grauissimam querelã,
& atrocissimam suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi
magis, q̃ cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui
à te conseruati sumus, prouidenda est. quam etsi spe=
ro esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua
enim cautio, nostra cautio est: ut, si in alterutro pec=
candum sit, malim uideri nimis timidus, quam parum
prudens. sed quisnam est iste tam demens? de tuis'ne?
tametsi qui magis sunt tui, q̃ quibus tu salutem inspe=
rantibus reddidisti? an ex eo numero, qui unà tecũ fue
runt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut, quo
duce omnia summa sit adeptus, huius uitam non ante=
ponat suæ. at si tui nihil cogitant sceleris, cauendum
est, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt,
aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua mi=
sericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint, et tanti recessus, augeamus sanè suspicionẽ tuã: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex unius tui uitam pendere omniũ? equidem de te dies noctesq;, ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco; doleoq;, cum Resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus, incertosq; euentus ualetudinis, sceleris etiã accedat insidiarumq; consensio: quem deum, etiã si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? omnia sunt excitanda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: cõstituenda iudicia, reuocãda fides, cõprimendæ libidines, propagãda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp, quicũque belli euentus fuisset, multa perderet et ornamẽta dignitatis, et præsidia stabilitatis suæ, multaq; uterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaq; illam tuã præclarissimam & sapientissimã uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse, addo etiã, si placet, gloriæ, at, quod maximũ est, patriæ certe parũ. quare

re omitte quæso istam doctorum hominũ in contemnenda morte prudẽtiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi uixisse. credo, sed tũ id audirem, si tibi soli uiueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omniũ salutem ciuium, cunctamq; Remp. res tuæ gestæ cõplexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non dum ieceris. hic tu modum tuæ uitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimũ, quãuis sis sapiens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam magnã relinquemus? immo uero alijs, quãuis multis, satis, tibi uni parũ: quidquid enim est, quãuis amplũ sit, id certe parum est tum, cum est aliquid amplius. quod si rerum tuarum immortalium C. Cæsar hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduersarijs Rẽp. in eo statu relinqueres, in quo nũc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ, si quidem gloria est illustris ac peruagata multorũ & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut Remp. constituas, eáq; tu in primis cõposita summa tranquillitate, et otio perfruare. tum te, si uoles, cum & patriæ, quod debes, solueris, & naturã ipsam expleueris satietate uiuendi, satis diu uixisse dicito. quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? quanquam iste tuus animus nunquam his

angustijs,quas natura nobis ad uiuendum dedit,contentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. nec uero hæc tua uita dicenda est,quæ corpore et spiritu cõtinetur:illa inquã,illa uita est tua Cæsar,quæ uigebit memoria seculorum omnium,quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur.huic tu inseruias,huic te ostentes oportet: quæ quidem,quæ miretur, iampridem multa habet,nunc,etiam quæ laudet,expectat.obstupescent posteri certe,imperia; prouincias, Rhenum, Oceanum,Nilum,pugnas innumerabiles,incredibiles uictorias,monimenta,munera,triumphos audientes & legentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis cõsilijs et institutis erit,uagabitur modo nomen tuum lõge,atq; late,sedem quidem stabilẽ,et domicilium certum nõ habebit.erit inter eos etiã,qui nascentur,sicut inter nos fuit, magna dissensio, cum alij laudibus ad cœlum res tuas gestas efferẽt,alij fortasse aliquid requirent,idq; uel maximum,nisi belli ciuilis incendiũ salute patriæ restinxeris,ut illud fati fuisse uideatur,hoc consilij. serui igitur ijs etiã iudicibus,qui multis post seculis de te iudicabũt, et quidem haud scio an incorruptius quã nos:nã et sine amore,et sine cupiditate, et rursus sine odio,et sine inuidia iudicabunt.id autẽ,etiã si tunc ad te,ut quidam falso putant,non pertinebit,nunc certe pertinet,te esse talem,ut tuas laudes obscuratura nulla unquã sit obliuio.diuersæ uoluntates ciuium fuerunt,distractæq; sentẽtiæ: non enim consilijs solum & studijs, sed armis etiam & castris dissidebamus.erat autem obscuritas quædã, erat certamen inter clarissimos duces:multi dubitabãt, quid optimum esset; multi,quid sibi expediret; multi, quid

deceret; non nulli etiã, quid liceret. perfuncta Resp. *est hoc miserò fataliq; bello: uicit is, qui non fortuna inflã maret odium suum, sed bonitate leniret, neque omnes, quibus iratus esset, eosdẽ etiam exilio, aut morte dignos iudicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingra tus est iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille sit me lior, qui in acie cecidit, quã qui in causa animã profu= dit: quæ enim pertinacia quibusdam, eadem alijs cõstan= tia uideri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est armis, & extincta æquitate uictoris: restat, ut omnes unũ uelint, qui modo habẽt aliquid non solũ sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te* C. C*æsar saluo, & in ista sententia, qua cum antea, tum hodie uel maxime usus es, manẽte, salui esse nõ possumus. quare omnes te, q hæc salua esse uolumus, & hortamur, et obsecramus, ut uitæ, ut saluti tuæ consulas; omnesq; tibi, ut pro alijs etiã loquar, quod de me ipse sentio, quoniã subesse ali= quid putas quod cauendũ sit, nõ modo excubias, & cu= stodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, & cor porum pollicemur.* S*ed ut, unde est orsa, in eodem termi netur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agimus* C.C*æsar, maiores etiam habemus: nã omnes idem sen= tiunt, quod ex omniũ precibus, et lacrymis sentire potui sti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certe dici uolunt: cui necesse est quodam modo, & ꝙ uolunt, et ꝙ* M.M*arcello à te huic ordini populoq;* R. *et* R*eip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ*

beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo et amantissimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id solicitudine, cura, labore tandiu præstiterim, quãdiu est de illius salute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non cõseruato solum, sed etiã ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unũ merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLII.

Nouũ crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligariũ in Africa fuisse: idq; C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque, quò me uertam, nescio: paratus enim ueneram, cum tu id neq; per te scires, neq; audire aliũde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum nõ esset: omissáq; controuersia omnis oratio ad misericordiã tuã conferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentẽ reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua uirũ omni laude dignum patrem tuũ. itaque prius de uestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus nõ posset, si quenquã alium prouinciæ præfecisset. itaque Q. Ligarius, cũ diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in

pace,ut et ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas et fides.bellū subito exarsit. quod,qui erant in Africa,ante audierūt geri,quàm parari.quo audito, partim cupiditate inconsiderata,partim cæco quodā timore,primo salutis causa, post etiā studij sui quærebant aliquem ducem.tum Ligarius domum spectans,& ad suos redire cupiens,nullo se implicari negotio passus est . interim P.Actius Varus,qui Prætor Africam obtinuerat,Vticam uenit.ad eū statim cōcursum est: atque ille nō mediocri cupiditate arripuit imperiū,si illud imperiū esse potuit, quod ad priuatum,clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur.itaq; Ligarius,qui omne tale negotiū cuperet effugere,paulum aduentu Vari cōquieuit . adhuc C.Cæsar Q. v Ligarius omni culpa uacat.domo est egressus non modo nullum ad bellum , sed ne ad minimā quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus,in prouincia pacatissima ita se gessit , ut ei pacem esse expediret.profectio certe animum tuum nō debet offendere : num igitur remansio ? multo minus : nam profectio uoluntatem habuit non turpem,remansio etiam necessitatem honestā . ergo hæc duo tempora carent crimine ; unū,cum est Legatus profectus; alterū, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est.tertium est tempus,quo post aduentum Vari in Africa restitit . quod si est criminosum, necessitatis crimen est,nō uoluntatis.an ille , si potuisset illinc ullo modo euadere , Vticæ potius,quàm Romæ ; cum P. Actio, quàm cū concordissimis fratribus ; cum alienis esse , quàm cum suis maluisset ? cum ipsa Legatio plena desiderij ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fra=

trum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dissidio distractus à fratribus? nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam, animaduerte quæso, qua fide defendam, cũ prodo meã. ò clementiã admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam: M. Cicero apud te defendit aliũ in ea uoluntate nõ fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitationes extimescit; nec, quid tibi de alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. uide, q̃ non reformidem: uide, quanta lux liberalitatis, et sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, indicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, anteq̃ uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem, qui fuissem: qui cum ipse imperator in toto imperio populi R. unus esset, esse me alterũ passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. uide quæso Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, uel propter propinquã cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui exi-

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: cõmoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iiſdẽ in armis fui. quid aũt aliud egimus Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorũ igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac cauſa nõ nihil equidem Tubero etiã tuã, ſed multo magis patris tui prudẽtiam deſidero, ꝙ homo cum ingenio, tum etiã doctrina excellẽs, genus hoc cauſæ quod eſſet, nõ uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profecto, ꝗ iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatentẽ: nõ eſt ſatis. accuſas eũ, qui cauſam habet aut, ut ego dico, meliorem, ꝗ tu, aut, ut tu uis, parẽ. hæc non modo mirabilia ſunt, ſed prodigijs ſimilia, quæ dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius condẽnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinẽ incitare ſolent odium aut leuiũ Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cũ eius filio cõſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. nõ

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamẽ crudelitas ab hoc eodẽ aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud nõ poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domũ, nomenq; ueſtrũ; ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarũ nota ſunt mihi omnia: itaq; certo ſcio, uos non petere ſanguinẽ: ſed parũ attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, nõ uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortẽ? ſi.n. in exilio eſt, ſicuti eſt: qd amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq; eſt grauius. quid nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? et in noſtrum fletum irrũpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cũ hoc domi faceremus, quod et fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: nõ ne omnẽ humanitatem exuiſſes? quãto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tãta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquã, obtines: (intelligo quid loquar)

acerbissimo luctu redundaret ista uictoria: q̃ multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cũ etiã de uictis reperiantur? q̃ multi, qui, cum à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiã ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? ꝙ si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse; si honesto & misericordi mẽdacio saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis refellere & coarguere nõstrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe nõ esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamẽ aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abijciet humanitatem, q̃ extorquebit tuam. at primus aditus, et postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. V. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis; uel ꝙ de nullo alio quisquam; uel ꝙ is, qui in eadem causa fuisset; uel quidnam noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas, Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errorem appellant, alij timorẽ; qui durius, spem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam; qui grauissime, temeritatem; scelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, et improuidas hominum mentes occupauisse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc uictore

non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio *mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquã ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur et dignitatẽ tuã? quid? tu cũ pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cũ sceleratis, an ut cum bonis ciuibus côueniret? mihi uero* Cæsar *tua in me maxima merita tanta certe nô uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatũ putarem. quo modo autem tu de* Rep. *bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? secessionẽ tu illã existimauisti* Cæsar *initio, non bellũ; non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisque cupientibus* Remp. *saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari posset; nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clementia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram.* Vtrum *tandem existimas facilius fuisse* Tubero, Ligarium *ex* Africa *exire, an uos in* Africam *non uenire? poteramus'ne, inquies, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen* Ligarium *senatus idem legauerat: atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo,*

qui noluit. reprehẽdo igitur? minime uero: neq; enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc nõ concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis *sors cõiecta est ex* S.C. *cũ ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cũ* L. Tuberone *: domi unà eruditi, militiæ cõtubernales, post affines, in omni deniq; uita familiares: magnum etiam uinculum, ꝙ ijsdem semper studijs usi sumus. scio igitur* Tuberonem *domi manere uoluisse: sed ita quidã agebant, ita* Reip. *sanctissimum nomen opponebant, ut, etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset: cessit auctoritati amplissimi uiri, uel potius paruit: unà est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaque in* Africã *uenit iam occupatã. hinc in* Ligarium *crimen oritur, uel ira potius: nam si crimen est prohibere illum uoluisse, non minus magnũ est, uos* Africã, *omnium prouinciarum arcẽ, natam ad bellũ cõtra hanc urbem gerendum, obtinere uoluisse, q̃ aliquem se imperatorẽ esse maluisse. atq; is tamẽ aliquis* Ligarius *nõ fuit.* Varus *imperiũ se habere dicebat: fasces certe habebat. sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela uestra* Tubero *quid ualet? recepti in prouinciã nõ sumus. q̃d, si essetis?* Cæsari *ne eã tradituri fuissetis, an cõtra eũ retẽturi? uide, quid licentiæ* Cæsar *nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. si responderit* Tubero, Africam, *quò senatus eũ sorsq; miserat, tibi patrẽ suũ traditurũ fuisse: nõ dubitabo apud ipsum te, cuius id eũ facere interfuit, grauissimis uerbis eius consiliũ reprehendere: nõ*

enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiã probata. sed iã hoc totũ omitto, non tam ut ne offendam tuas patientissimas aures, quã ne Tubero, quod nunquã cogitauit, facturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africã, prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infestam, in qua erat Rex potẽtissimus, inimicus huic causæ, aliena uolũtas, cõuentus firmi atq; magni. quæro, quid facturi fuissetis? quanquã, quid facturi fueritis, nõ dubitem, cũ uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cũ iniuria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelã ad quẽ detulistis? nempe ad eũ, cuius auctoritatem secuti, in societatem bellis ueneratis. q si Cæsaris causa in prouinciã ueniebatis, ad eũ profecto exclusi prouincia uenissetis: uenistis ad Pompeiũ: quæ est ergo apud Cæsartm querela, cum eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos cõtra Cæsarẽ bellũ gerere? atque in hoc quidem uel cũ mendacio, si uultis, gloriari per me licet, uos prouincia fuisse Cæsari polliciti traditùros, etiam si à Varo & quibusdam alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpã esse Ligarij, qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. sed uide quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen non cõmemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ullo homine tãta constantia? constantiã dico? nescio an melius patientiã possem dicere: quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nõ esset receptus, essetq; etiam cũ crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius uiri est,

quem de suscepta causa propositaq; sententia nulla con=tumelia, nulla uis, nullum periculum posset depellere: ut enim cætera paria Tuberoni cũ Varo fuissent, honos, no bilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquã fuerunt; hoc certe præcipuum Tuberonis fuit, ꝙ iusto cum imperio ex S.C. in prouinciam suã uenerat. hinc prohibitus, non ad Cæsarem, ne iratus; non domũ, ne iners; non aliquã in regionem, ne condemnare causam illam, quã secutus esset, uideretur; in Macedoniã, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cũ iniu ria. quid? cum ista res nihil cõmouisset eius animũ, ad quem ueneratis: languidiore, credo, studio in causa fui=stis. tantummodo in præsidijs eratis, animi uero à causa abhorrebãt: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis ma gis, quã in reliquis, omnes uincendi studio tenebamur? pacis equidem semper auctor fui, sed tum sero: erat.n. amentis, cũ aciem uideres, pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus, tu certe præcipue, qui in eum locum uenisses, ubi tibi esset pereundum, nisi uicisses: quanq̃, ut nunc se res habet, nõ dubito quin hãc salutem antе=ponas illi uictoriæ. hæc ego nõ dicerẽ Tubero, si aut uos constantiæ uestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. nunc quæro, utrum uestras iniurias, an Reip. persequami ni. si Reip. quid de uestra in ea causa perseuerantia re=spondebitis? si uestras, uidete ne erretis, qui Cæsarem ue stris inimicis iratum fore putetis, cũ ignouerit suis. itaq; num tibi uideor Cæsar in causa Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam sum mam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel misericordiæ tuæ. causas Cæsar egi multas, & quidem

tecum, dum te in foro tenuit ratio honorũ tuorum? certe nunquam hoc modo, ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si unquã posthac. ad parentem sic agi solet: ad iudices, non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictũ crimen. dic te Cæsar de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidẽ colligo, quæ fortasse ualerent etiam apud iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo nõ acerbus, tum etiam fuit totus animo & studio tuus. ad iudicẽ sic agi solet. sed ego ad parentem loquor: erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniã peto, ut ignoscas oro: si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti: an sperandi Ligario causa nõ sit, cum mihi apud te sit locus etiã pro altero deprecandi? quanquã neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs, qui à te pro Ligario petũt tui necessarij. uidi enim et cognoui, quid maxime spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent, causas apud te rogantiũ gratiores esse, quam preces; neque spectare, quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret; sed quã illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidem tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideãtur interdũ, qui tua liberalitate fruuntur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed uideo tamen apud te causas, ut dixi, rogantiũ ualere plus, quàm preces, ab ijsq; te moueri maxime, quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos uiros Sabinos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum

florem Italiæ, robur Reip. proponere. nosti optime homines. animaduerte horũ omnium mœstitiam, et dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq; ipsius, et filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, q̃ domus, quam dij penates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moueant te horũ lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent; te omnes, qui cõtra te non essent, tuos. uidés ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Marcium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equites R. qui adsunt ueste mutata, non solum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecũ fuerunt? atque his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his nõnulli etiã minabantur. conserua igitur tuis suos, ut, quémadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerissimũ reperiatur. ꝙ penitus perspicere posses concordiam Ligariorum: omnes fratres tecũ iudicares fuisse. an potest quisquã dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadẽ sentẽtia futurus fuerit, in qua fratres fuerũt? quis est, qui horũ consensum conspirantem & penè conflatũ, in hac propè æqualitate fraterna nõ nouerit? qui hoc nõ sentiat, quiduis prius futurũ fuisse, quã ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq; sequerentur? uoluntate igitur omnes tecũ fuerũt, tempestate abreptus est unus: qui si cõsilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos

quos tu tamen saluos esse uoluisti. sed ierit ad bellũ, dissenserit non à te solum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. equidé cum tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo qualis tum T. Ligarius *Quæstor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæstoris officio cogitãtem, etiam de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. hic igitur* T. Ligarius, *qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabat) nisi ut tu eũ studiosum & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum utrisque his dederis, tres fratres optimos, et integerrimos non solũ sibi ipsos, neq; his tot ac talibus uiris, neque nobis necessarijs suis, sed etiam* Reip. *cõdonaueris. fac igitur quod de homine nobilissimo & clarissimo* M. *Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, & huic omni frequentiæ probatissimis fratribus. ut concessisti illũ senatui, sic da hunc populo, cuius uoluntatem charissimam semper habuisti: &, si ille dies tibi gloriosissimus, populo* R. *gratissimus fuit, noli obsecro dubitare* C. *Cæsar similé illi gloriæ laudem quã sæpissime quærere: nihil est enim tam populare, q̃ bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad deos nulla re propius accedũt, quã salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut possis; nec natura tua, melius, q̃ ut uelis conseruare quamplurimos. longiorem orationem causa forsitan postulat, tua certe*

natura breuiorem. quare cum utilius esse arbitrer te ipsum, quam aut me, aut quenquam loqui tecum, finem iam faciam: tantum te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi cõmoueri soleã uehemẽtius, quã uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tũ in hac causa ita me multa perturbãt, ut, quãtum mea fides studij mihi afferat ad salutẽ Regis Deiotari defendendã, tantũ facultatis timor detrahat. primũ dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo dũtaxat periculo; tamẽ est ita inusitatum, Regẽ capitis reum esse, ut ante hoc tẽpus non sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrã Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicã sceleratum, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit; adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutẽ tueri, & tegere debebat; cõmendationẽ ineuntis ætatis ab impietate, et scelere duxerit; aui seruũ corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit, et à Legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, et dominum absentẽ, et dominũ amicissimum nostræ Reip. cum os uidebã, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiã conditionẽ dolebam, quã de fortunis cõmunibus extimescebã. nã cum more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quæri

liceat, in qua quæstione dolor ueram uocem elicere possit etiam ab inuito: exortus est seruus, qui, quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. perturbat me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere desino: re enim iniquū est, sed tua sapientia fit æquissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitā consilium facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est: nemo enim ferè est, qui sui periculi iudex nō sibi se æquiorē, quam reo præbeat. sed tua C. Cæsar præstans singularisq; natura hunc mihi metū minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quā intelligo, quid de te cæteros uelis iudicare. moueor etiā loci ipsius insolétia, ꝙ tantā causam, quāta nulla unquā in disceptatione uersata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, et eā frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, uultuq; acquiesco: te unū intueor: ad te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauissima sunt, ad motū animi, et omnem impetū dicendi, contentionemq; leuiora: hanc enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audiente, & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi non faueret, cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptā esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forū, cœlum denique testarer ipsum. sic, cū & deorū immortalium, & populi R. et senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq; causæ maxime debilitatur loco: tuū est Cæsar, qui pro mul=

tis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius tũ æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequã de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. qui cũ uideantur neq; ingenio, neq; usu, atq; exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc causam non sine aliqua spe, & cogitatione uenerunt. iratũ te Regi Deiotaro *fuisse, nõ erant nescij: affectum illum quibusdam incõmodis, & detrimentis propter offensionem animi tui, meminerãt: teq; cum huic iratum, tum sibi amicum cognouerãt: cumq; apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. quamobrem hoc nos primũ metu C. Cæsar per fidem, & constantiã, et clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partẽ iracũdiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi* Deiotaro *hospes hospiti porrexisti; istã, inquã, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorẽ. tu illius domũ inire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius* Dij *penates acceperũt: te amicum, & placatum* Deiotari Regis *aræ fociq; uiderunt. cũ facile exorari Cæsar, tu semel exorari soles. nemo unquã te placauit inimicus, qui ullas resedisse in te simultatis reliquias senserit. quanquã cui sunt inauditæ cũ* Deiotaro *querelæ tuæ? nũquã tu illũ accusauisti ut hostẽ, sed ut amici officio parum functum, q̃ propẽsior in* Cn. Pompeij *amicitiã fuisset, quàm in tuã. cui tamen ipsi Regi ueniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia* Pompeio, *uel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis usus esset. itaque cum maximis eum rebus liberares,*

perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non ſolum in eum non animaduertiſti,ſed omni metu liberauiſti,hoſpitem agnouiſti,Regẽ reliquiſti: neque enim ille odio tui progreſſus, ſed errore communi lapſus eſt. is Rex, quem ſenatus hoc nomine ſæpe honorificentiſſimis decretis appellauiſſet,quiq; illum ordinem ab adoleſcentia grauiſſimum ſanctiſſimumq́; duxiſſet, iiſdem rebus eſt perturbatus,homo longinquus,& alienigena,quibus nos in media Rep.nati, ſemperq; uerſati. cũ audiſſet ſenatus cõſentientis auctoritate arma ſumpta, Cõſulibus, Prætoribus, Tribunis pl.nobis imperatoribus Remp. defendendam datam: mouebatur animo, et uir huic imperio amiciſſimus de ſalute populi R. extimeſcebat, in qua etiam ſuam incluſam eſſe uidebat: in ſummo tamẽ timore quieſcendũ ſibi eſſe arbitrabatur. maxime uero perturbatus eſt,ut audiuit Cõſules ex Italia profugiſſe, omneſq́; Conſulares, (ſic enim nunciabatur) cunctũ ſenatum,totã Italiam eſſe effuſam: talibus enim nunciis, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri ſubſequebantur. nihil ille de conditionibus tuis,nihil de ſtudio concordiæ,& pacis,nihil de conſpiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita eſſent,tamen uſq; eò ſe tenuit,quoad à Cn.Põpeio ad eum legati literæq; uenerũt. ignoſce, ignoſce Cæſar,ſi eius uiri auctoritati Rex Deiotarus ceſſit, quẽ nos omnes ſecuti ſumus,in quem cum dii,atque homines omnia ornamenta congeſſiſſent,tum tu ipſe plurima,& maxima: neq; enim,ſi tuæ res geſtæ cæterorum laudibus obſcuritatem attulerunt,iccirco Cn.Pompeii memoriam amiſimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ

*opes,quanta in omni genere bellorum gloria,quanti ho
nores populi R.quanti ſenatus,quanti tui,quis ignorat?
tanto ille ſuperiores uicerat gloria, quanto tu omnibus
præſtitiſti.itaq; Cn.Pompeij bella,uictorias, triumphos,
Conſulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare
non poſſumus.ad eũ igitur Rex Deiotarus uenit hoc mi
ſero fataliq; bello, quẽ ante iuſtis hoſtilibuſq; bellis ad=
iuuerat,quocum erat non hoſpitio ſolum, uerũ etiã fa=
miliaritate cõiunctus: et uenit uel rogatus,ut amicus;
uel accerſitus,ut ſocius;uel euocatus,ut is,qui ſenatui pa
rere didiciſſet:poſtremo uenit ut ad fugientem,nõ ut ad
inſequentem,id eſt ad periculi,non ad uictoriæ ſocieta=
tẽ: itaq; Pharſalico prælio facto,à Pompeio diſceſſit: ſpẽ
infinitam perſequi noluit: uel officio, ſi quid debuerat,
uel errori, ſi quid neſcierat, ſatisfactũ eſſe duxit: do=
mũ ſe cõtulit: teq; Alexandrinũ bellũ gerente, utilitati
bus tuis paruit.ille exercitũ Cn.Domitij, ampliſſimi ui=
ri,ſuis tectis,& copijs ſuſtentauit:ille Epheſum ad eum,
quem tu ex tuis fideliſſimũ et probatiſſimum omnibus
delegiſti,pecuniã miſit: ille iterũ,ille tertio auctionibus
factis pecuniã dedit,qua ad bellum utereris: ille corpus
ſuũ periculo obiecit, tecumq; in acie contra Pharnacem
fuit,tuumq; hoſtem eſſe duxit ſuum.quæ quidẽ à te in
eã partem accepta ſunt C.Cæſar, ut cũ ampliſſimo Re=
gis honore,et nomine affeceris. is igitur non modo à te
periculo liberatus, ſed etiã honore ampliſſimo ornatus,
arguitur domi te ſuæ interficere uoluiſſe. quod tu,niſi
eum furioſiſſimum iudicas, ſuſpicari profecto non po=
tes.ut enim omittam,cuius tanti ſceleris fuerit, in con=
ſpectu deorum penatium necare hoſpitem; cuius tantæ*

importunitatis, omniũ gentium, atque omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarũ non extimescere; cuius tam inhumani, et ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannũ inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorũ multi erãt finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omniũ arma cõtra se unũ excitare? quonã ille modo cum regno, cum domo, cũ coniuge, cũ charissimo filio distractus esset, tanto scelere nõ modo perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquã hoc loco Deiotarum nõ tã ingenio, et prudentia, quàm fide, et religione uitæ defendẽdũ puto. nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota cõstãtia. cui porrò, qui modo populi R. nomẽ audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudẽtem cadere posset propter metũ præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatũ esse confingitis: at quàm nõ modo credibiliter, sed ne suspiciose quidẽ. cũ, inquit, in castellum Luceiũ uenisses, & domũ Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidã, in quo erant ea composita, quibus Rex te munerare constituerat. huc te è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerẽt, in eo ipso loco collocati. en crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata, Phidippum medicum seruum regiũ, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicẽ subornabit, finget uidelicet aliquod crimẽ ueneni. etsi à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi, non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit: primo occultius in potione, uel in cibo, deinde etiã impunius fit, quod cũ est factũ, negari potest. si palàm te interemisset, omniũ in se gentium non solum odia, sed etiã arma cõuertisset: si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis *numen nunquã celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. quod igitur et occultius conari, et efficere cautius potuit, id tibi, et medico callido, et seruo, ut putabat, fideli nõ credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? at q̃ festiue crimẽ cõtexitur. tua te, inquit, eadẽ, quæ semp. fortuna seruauit. negauisti tũ te inspicere uelle. quid postea? an* Deiotarus, *re illo tẽpore nõ perfecta, cõtinuo dimisit exercitũ? nullus erat alius insidiandi locus? at eodẽ te, cũ cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unã aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, et iucunde fuisses, tũ illuc iuisti ut dixeras. quo in loco* Deio*tarũ talem erga te cognouisti, qualis* Rex Attalus *in* P. *Africanũ fuit: cui magnificẽtissima dona, ut scriptũ legimus, usq; ad* Numantiã *misit ex* Asia*: quæ* Africanus *inspectante exercitu accepit. quod cum præsens* Deio*tarus regio & animo, et more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro* C. Cæsar *repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te*

intuentium, atq; admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum noluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceium uetum esset, ibi cogitata perficeret. nō uideo causam loci mutandi: sed tamē acta res criminose est. cum, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erāt insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. dij te perdant fugitiue: ita non modo nequā, et improbus; sed et fatuus, et amēs es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, erā conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem cōscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suum, & C. Cæsarē, cui fecisset insidias; præsertim cum is unus esset, qui posset de absente se uindicare? et fratres meos, inquit, qꝫ erant conscij, in uincula cōiecit. cum igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadē scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit; una, Regē semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno; altera, exercitum eum contra te magnum cōparasse. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquā eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatori

bus nostris auxilia mitteret. atque antea quidẽ maiores copias alere poterat, nunc exiguas uix tueri potest. at misit ad Celium nescio quem, sed eos, quos misit, q̃ ire noluerunt, in uincula cõiecit. nõ quæro, q̃ uerisimile sit, aut nõ habuisse Regẽ, quos mitteret; aut eos, quos misisset, nõ paruisse; aut, qui dicto audiẽtes in tanta re nõ fuissent, eos uinctos potius, quàm necatos fuisse. sed tamen cum ad Celium mittebat, utrum, causam illam uictam esse nesciebat, an Celium istum magnum hominem putabat? quẽ profecto is, qui optime nostros homines nouit, uel quia nõ nosset, uel si nosset, contẽneret. addidit etiã illud, equites nõ optimos misisse tibi. ueteres, credo, Cæsar: nihil ad tuũ eqtatũ: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. ait nescio quẽ ex eo numero seruũ iudicatũ. nõ arbitror: nõ audiui, sed in eo, etiã si accidisset, culpam Regis nullã fuisse arbitrarer. alieno autem à te animo fuit: quo modo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexãdriæ fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quẽ Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiã, atq; ad aciem præsto fuit. secutũ est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi, qui etiam furiosum illum Celium excitauerũt. quo tũ erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seséq; & filium suũ expoliare maluerit, q̃ tibi pecuniã nõ subministrare? at eo, inquit, tẽpore ipso Niceã, Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, et celeriter ad se referrẽt. itaque cũ esset ei nunciatum, Domitiũ naufragio perijsse, te in castello circũsideri: de Domitio dixit uersum Græcũ eadẽ sentẽtia, qua etiã nos

habemus Latinum: Pereant amici, dum unà inimici intercidát: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nunquá tamẽ dixisset: ipse.n.másuetus, uersus immanis. qui aűt Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cum uel interfici belli lege potuisset, Regẽ & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum, uino se obruisse, in cóuiuioq; nudũ saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarũ saltantem quisquá, aut ebrium uidit unquá? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis & admirãda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari Reges nõ solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustũ, seuerum, grauem, magnanimũ, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ut uolet, quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperantiá, uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineũte ætate tũ à cuncta Asia, tũ à magistratibus Legatisq; nostris, tũ ab equitibus R. qui in Asia negotiati sunt, pspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regiũ nomen ascendit. sed tamen quidquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens non dum tanta gloria præditus, nihil unquam nisi seuerissime et grauissime fecerit, is ea existimatiõe, eaq; ætate saltauit? imitari potius Ca

stor aui tui mores disciplinamq; debebas, quàm optimo & clarissimo uiro fugitiui ore maledicere. q si saltatorem auũ habuisses, neq; eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur: tamen hoc maledictũ minime in illam ætatem conueniret. quibus ille studijs ab ineunte ætate se imbuerat, non saltandi, sed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen illũ cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarũ *cum plures in equum sustulissent, q hærere in eo senex posset, admirari solebamus. hic uero adolescens, qui meus in* Cilicia *miles, in* Græcia *cõmilito fuit, cũ in illo nostro exercitu equitaret cũ suis delectis equitibus, quos unà cum eo ad* Põpeium *pater miserat, quos cõcursus facere solebat? quàm se iactare? quã se ostentare? quã nemini in illa causa studio et cupiditate cõcedere? cũ uero, exercitu amisso, ego, qui pacis auctor semper fui, post* Pharsalicũ *autem prælium suasor fuissem armorum non deponendorum, sed abijciendorum, hunc ad meã auctoritatem non potui adducere, q & ipse ardebat studio ipsius belli, & patri satisfaciendum esse arbitrabatur. felix ista domus, quæ non impunitatem solum adepta sit, sed habet etiã accusandi licentiã: calamitosus* Deiotarus, *qui ab eo, qui in ijsdem castris fuerit, non modo apud te, sed etiam à suis accusetur. uos uestra secunda fortuna* Castor *non potestis sine propinquorum calamitate esse cõtenti. sint sanè inimicitiæ, quæ esse nõ debebant:* Rex *enim* Deiotarus *uestram familiam abiectam, & obscurã è tenebris in lucem uocauit. quis tuũ patrem antea, qui esset, quã cuius gener esset, audiuit? sed quãuis ingrate & impie necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias*

hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere uitã, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoq; acerbitatis, et odij magnitudo. adeo ne, ut etiã omnia uitæ, salutisq; cõmunis, atq; etiam humanitatis iura uiolentur? seruum solicitare uerbis, spe, præmijsq; corrumpere, abducere domum, contra dominũ armare, hoc est non uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefariũ indicere. nam ista corruptela serui si nõ modo impunita fuerit, sed etiã à tanta auctoritate approbata, nulli, nulli parietes nostrã salutẽ, nullæ leges, nulla iura custodient: ubi enim id, quod intus est, atq; nostrũ, impune euolare potest, contraq; nos pugnare; fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ò tẽpora, ò mores: Cn. Domitius ille, quem nos pueri Consulẽ, Censorẽ, Pontificem maximum uidimus, cũ Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, et crimina in dominum delaturum se esse dixisset, cõprehendi hominẽ iussit, ad Scaurumq; deduci. uide, quid intersit: etsi inique Castorẽ cum Domitio cõparo: sed tamẽ ille inimico seruũ remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptũ audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominũ repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à uobis? non ne, cum esset productus testis, et cum tecũ fuisset, refugit ad Legatos? non ne etiã ad hunc Cn. Domitiũ uenit? non ne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, & hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptũ, tuis promissis in fraudẽ impulsum esse cõfessus est? quæ est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hanc urbẽ uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq́; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatẽ inquinares? at quã acute collecta crimina? Blesamius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te inuidiose tyrãnum existimari, statua inter reges posita animos hominum uehemẽter offensos, plaudi tibi nõ solere. nõ ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuolorũ sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrãnum Cæsarẽ scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili uictoria sensimus, ea te uictore nõ uidimus. solus, inquam, es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus: et quẽ nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem, is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri potest? nam de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidẽdum est eius statuæ, cuius trophæis nõ inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & non nunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremã causæ partem reseruatum. id autẽ aliqd est, te ut planè Deiotaro

reconciliet oratio mea: nõ enim iam metuo, ne tu illi succenseas: illud uereor, ne tibi illũ succensere aliquid suspicere. quod abest longissime, mihi crede Cæsar. quid. n. retineat per te, meminit, nõ quid amiserit: neq; se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuẽda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, nõ recusauit. etenim si Antiochus, *magnus ille* Rex Asiæ, *cum, postea quã à* Scipione *deuictus,* Tauro *tenus regnare iussus esset, omnemq; hãc* Asiam, *quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à populo* R. *esse factũ, ꝙ nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis üteretur: potest multo facilius se* Deiotarus *cõsolari: ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. omnia tu* Deiotaro Cæsar *tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. hoc nomine retẽto atque cõseruato, nullum beneficium populi* R. *nullum iudiciũ de se senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur et peperisse antea factis, et habere in animo atq; uirtute, quæ nullo modo possit amittere: quæ enim fortuna, aut quis casus, aut quæ tãta possit iniuria omniũ imperatorũ de* Deiotaro *decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postquã in castris esse potuit p ætatẽ, in* Asia, Cappadocia, Põto, Cilicia, Syria *bella gesserũt. senatus uero iudicia de illo tã multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi* R. *literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, cõstantia? quæ omnes*

docti

docti atque ſapientes ſumma, quidam etiã ſola bona eſ ſe dixerũt, hisq; nõ modo ad bene, ſed etiam ad beate ui uendum contentam uirtutem eſſe. hæc ille reputans, et dies et noctes cogitans, non modo tibi nõ ſuccenſet, (eſſet enim non ſolum ingratus, ſed etiam amens) uerum o= mnem tranquillitatem, et quietem ſenectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cũ antea fue= rit, tum nõ dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eũ Tarracone *huic* Bleſamio *dediſti, ſe ma= gis etiam erexerit, ab omniq; ſolicitudine abſtraxerit: iu bes enim eũ bene ſperare, et bono eſſe animo: quod ſcio te nõ fruſtra ſcribere ſolere: memini. n. iiſdem ferè uer bis ad me te ſcribere, meq; tuis literis bene ſperare non fruſtra eſſe iuſſum. laboro equidem* Regis Deiotari *cau= ſa, quocum mihi amicitiam* Reſp. *conciliauit, hoſpitium uoluntas utriuſque coniunxit, familiaritatẽ conſuetu= do attulit, ſummam uero neceſſitudinẽ magna eius offi cia in me et exercitũ meum effecerunt: ſed cum de illo laboro, tum de multis ampliſſimis uiris, quibus ſemel eſ ſe ignotũ à te oportet, nec beneficium tuũ in dubiũ uo= cari, nec hærere in animis hominũ ſolicitudinem ſempi ternam, nec accidere, ut quiſquam te timere incipiat eo rum, qui ſemel à te ſint liberati timore. nõ debeo* C. Cæ= *ſar, quod fieri ſolet in tantis periculis, tentare, quonam modo dicẽdo miſericordiã tuam cõmouere poſſim: nihil opus eſt: occurrere ipſa ſolet ſupplicibus, & calamitoſis nullius oratione euocata. propone tibi duos* Reges; *et id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profe= cto miſericordiæ, quod iracundiæ negauiſti. multa ſunt tuæ clementiæ monimenta, ſed maxime eorum incolu*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO XLIIII.

Nte q̃ de Rep. patres conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror; exponam uobis breuiter consilium & profectionis, & reuersionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad uestrum consilium auctoritatemq; Remp. esse reuocatam, manẽdum mihi statuebam quasi in uigilia quadam consulari, ac senatoria: nec uero usquam discedebam, nec à Rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis? Atheniensiumq; renouaui uetus exemplum; græcũ etiam uerbum usurpaui, quo tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa; atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiã uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cũ præstantissimis ciuibus confirmata est. atque his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæsaris commentarijs, nisi quod erat notum omnibus, reperiebatur: summa cum dignitate, constantia ad ea, quæ quæsita erant, respondebat. num qui exules restituti? unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, respondebat. assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit, ne qua tabula post

Idus Mart. ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo, eaq; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sentẽtias quidem diximus. scriptũ S. C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq; amplissimis uerbis per S. C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq; pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cũ Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentẽ memoriã funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atque hæc omnia cõmuniter cũ collega. alia porrò propria Dolabellæ. quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam cum serperet in urbe infinitũ malum, idq; manaret in dies latius, ijdemq; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturã effecerant, et quotidie magis magisq; perditi homines cum sui similibus seruis tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cũ in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros, & nefarios liberos, talisq; euersio illius execratæ columnæ, ut mihi mirũ uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse: ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatũ, multa et magna per populum & absente populo et inuito. Consules designati se audere negabant in senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerāt. quos tamen ipsi Consules & in concionibus, et in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabātur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, nõn ad conseruationem earum rerũ, quas habebant, sed ad spem nouarũ prædarum incitabantur. quæ cum audire mallem, q̃ uidere, haberemq; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calendis Ian. quod initiũ senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P. C. profectionis consilium. nunc reuersionis, quæ plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq; illud, quod tritum in Græciã est, non sine causa uitauissem; Calẽdis Sext. ueni Syracusas, ꝙ ab urbe eã transmissio in Græciam laudabatur. quæ tamen urbis mihi coniũctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem cõmoratus. cum autẽ me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontoriũ agri Rhegini, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut trãsmitterem: nec ita multũ prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis et familiaris mei, postridieq; apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini cõplures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primũ accipio M. Antonij cõcionẽ: quæ mihi ita placuit, ut ea lecta de reuersione primũ cœperim cogitare: nec ita multo post, edictum Bruti affertur, & Casſij. quod quidem mihi, fortasse ꝙ eos plus etiã Reip. q̃ familiaritatis gratia diligo, plenum æquitatis uidebatur. adde-

bant prætereа (fit enim plerũque, ut ij, q boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nũciant, lætius) rem cõuenturam, Calendis Sext. senatum frequentem fore, Antoniũ repudiatis malis suasoribus, remissis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem senatus esse rediturum. tum uero tanta sum cupiditate incensus ad reditũ, ut mihi nulli neq; remi, neq; uẽti satisfacerent: non quo me ad tempus occursurũ putarem, sed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto meo dolore non dico. turpe mihi ipsi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet; & ibi uelle tuto esse, ubi ille non posset. neq; uero illũ similiter, atq; ipse erã, cõmotum esse uidi: erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primũ cognoui, quæ Calendis Sext. in senatu fuisset L. Pisonis oratio. qui quanquã parum erat (id enim ipsum à Bruto audierã) à quibus debuerat, adiutus: tamẽ et Bruti testimonio, quo quid potest esse grauius? et omniũ prædicatione, quos postea uidi, magnã mihi uidebatur gloriam consecutus. hunc igitur ut sequerer, properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid, (neq; enim sperabã id, neq; præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impendere uidebantur præter naturam, præterq; fatum) huius diei uocem testem Reip. relinquerem meæ perpetuæ erga se uolũtatis. Quoniã utriusq; cõsilij causam P.C. probatã uobis esse confido, prius, quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria: cui sum amicus: idq; non

nullo eius officio debere, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solus ne aberam? an non sæpe minus frequentes fuisti? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, *credo, erat ad portas, aut de* Pyrrhi *pace agebatur: ad quam causam etiam* Appiũ *illum & cæcum & senem delatum esse, memoriæ proditum est. de supplicationibus referebatur. quo in genere senatores deesse non solent: cogũtur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura* Cõsules *sunt: ut penè liberũ sit senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumq́; de uia languerem, & mihimet displicerẽ: misi, pro amicitia qui hoc ediceret. at ille uobis audientibus, cum fabris se domũ meam uẽturum esse dixit: nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter: cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturũ publice ex senatus sententia ædificatã domũ? quis autem unquã tanto dãno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si scisset quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de seueritate cogendi. an me cẽsetis* P. C. *quod uos inuiti secuti estis, decreturũ fuisse, ut parentalia cũ supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in* Remp. *inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico cui fuerit ille* L. Brutus, *qui & ipse regio dominatu* Remp. *liberauit, & ad similẽ uirtutem et simile factũ stirpem in propè quingentesimũ annũ propagauit: adduci tamen nõ possem, ut quenquã mortuũ cõ=*

iungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius sepulcrum nusquam extet, ubi parentetur, ei publice supplicetur. ego uero eam sentẽtiam dixissem patres cõscripti, ut me aduersus populum R. si quis accidisset grauior Reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facile possem defendere: quæ partim iã sunt, partim timeo ne impendeant. sed hoc ignoscant dij immortales uelim & populo R. qui id non probat; et huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modo ueniendi in hũc locũ sit: dicendi periculum non recuso. atq; utinam P. C. Calendis Sext. adesse potuissem: nõ quo profici potuerit aliquid, sed ne unus modo consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi R. beneficijs usos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. iccirco ne nos populus R. Consules fecit, ut in altissimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Pisoni consularis, sed ne uultu quidem assensus est. quænam (malum) est istá uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam consulari loco dicunt. alia causa est eorũ, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populo R. uenire, non metu, quod ipsum esset turpe, sed aliũ alia de causa deesse dignitati suæ. quare primũ maximas gratias & habeo, et ago L. Pisoni, qui, non quid efficere posset in Rep. cogitauit, sed quid facere ipse deberet: deinde à uobis P. C. peto,

ut, etiā si sequi minus audebitis orationē atque auctori tatē meā, benigne me tamē, ut fecistis adhuc, audiatis.

Primū igitur acta Cæsaris seruanda censeo: non quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adesset Antonius, modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licet ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodū ipse Cæsaris acta defenderet. an in cōmentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidē, sed tantūmodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? equidē existimo nihil esse tam in actis Cæsaris, q̃ leges Cæsaris. an, si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere nō potuit: ut, multis multa promissa non fecit. quæ tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, q̃ uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea nō muto. non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruenta illa quidem, sed his temporibus, cum ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquā ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actū eius, qui togatus in Rep. cū potestate, imperioq; uersatus sit, q̃ lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in urbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedis

ſet,non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa cócedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus,id eſt legibus,acta Cæſaris diſſolui,ferendú nó puto. quæ lex melior,utilior,optima etiã Rep. ſæpius flagitata,quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annũ,neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis Cæſaris acta ſeruari?quid?ea lege,quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nóne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? et uos acta Cæſaris defenditis,qui leges eius euertitis? niſi forte,ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum,id numerabitur in actis,&,quamuis iniquum et inutile ſit,defendetur:quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur. at quæ eſt iſta tertia decuria?centurionum,inquit.quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia,etiam ante Pompeia,Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur,inquit.nó centurioni quidem ſolum, ſed equiti etiã R. itaq; uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi,qui ordines duxerunt,res & iudicant,& iudicauerunt. nó quæro,inquit,iſtos:quicunq; ordiné duxit,iudicet.atqui ſi ferretis,quicũque equo meruiſſet,quod eſt laudatius: nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet,& dignitas.nó quæro,inquit,iſta:addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarũ: aliter.n.noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe.ò contumelioſum honoré ijs, quos ad iudicãdũ nec opinãtes uocatis: hic.n.eſt legis index,ut ij in tertia decuria iudicent, qui libere iudicare nó audeant,in quo quãtus eſt error dij immortales eorũ,qui iſtã legé excogitauerũt:ut.n.quiſq; ſordidiſſimus uidebitur,ita libẽtiſſime ſeueritate iudicãdi ſordes ſuas

eluet, laborabitq; ut honestis decuriis potius dignus uideatur, quàm in turpes iure cõiectus. Altera promulgata lex est, ut et de ui, et de maiestate dãnati, ad populũ prouocent, si uelint. hæc utrũ tandem lex est, an legum omniũ dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istã legẽ manere? nemo reus est istis legibus; nemo, quẽ futurum putemus: armis enim gesta, nunquam profecto in iudicium uocabuntur. at res popularis? utinã quidẽ aliquid uellet is esse populare: omnes enim iam ciues de Reip. salute una & mente, & uoce cõsentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinẽ summam habeat, gratiã nullam? quid enim turpius, quàm, qui maiestatẽ populi R. per uim minuerit, eũ dãnatũ iudicio, ad eam ipsam reuerti, propter quam sit iure dãnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi uero id agatur, ut quisquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino unquã istis legibus reus fiat. quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obiici se multitudini cõductæ uelit; aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? nõ igitur prouocatio ista lege datur, sed duæ maxime salutares leges, quæstionesq; tolluntur. quid est aliud igitur adhortari adolescẽtes, ut turbulẽti, & seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de ui, & de maiestate sublatis? quid, quòd obrogatur legibus Cæsaris, quæ iubent ei, qui de ui, itemq; ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cùm prouocatio datur, non ne acta Cæsaris rescinduntur? quæ quidem

ego P.C. qui illa nunq̄ probaui, ita conseruandæ concordiæ causa arbitratus sum, ut non modo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmādas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solū singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo auctore domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse nobis inspectantibus recitauit, pronunciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Remp. cōtineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertēdas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidē licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, q̄ scriptæ. quærunt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus cōtinetur. negligimus ista & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabūtur. quid tū? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Consules populū iure rogauerūt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogandi) populusq; iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? atque ego hoc dico de futuris: quod est Augurum:

ante dicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta nõ erũt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrũ uobis. demonstro uitia: tollite. denũcio uim: armata remouete. irasci te quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. q̃q̃ te quidem id facturum non arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi sui Consulatũ si imitaretur, fortunatior uideretur: sed eum iracundum audio factum. uideo aũt, quã sit odiosum, habere iratũ eundem, & armatũ, cum tanta præsertim gladiorũ sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturũ. ego, si quid in uitã eius, aut in mores cũ cõtumelia dixero: quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. si consuetudinẽ meam, quam in Rep. semper habui, tenuero, id est si libere, quæ sentiam, de Rep. dixero: primũ deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut, quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendẽdi causa, ijs, qui pro Rep. quæ ipsis uisa erunt, dixerint, ista arma ne noceãt. quid hac postulatione dici potest æquius? ꝙ si, ut mihi à q̃busdam eius familiaribus dictum est, omnis eũ, quæ habetur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiã si nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecũ: nõ idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero. et simul admonẽt quiddam, quod cauebimus, nec erit iustior P.C. in senatũ nõ ueniẽdi morbi causa, quã mortis. Sed per deos immortales: te.n. intuens Dolabella: qui es mihi charissimus, non

possum de utriusque uestrũ errore reticere: credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pe niam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoq; contempta est; non opes uiolentas, et populo R. minime ferendam potentiã, sed charitatem ciuium & gloriam concupisse: ea autẽ est gloria, laus recte factorum, magnorumq; in Remp. meritorum, quæ cum optimi cuiusque, tum etiã multi= tudinis testimonio cõprobatur. dicerem Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse exper tũ uiderem. quẽ potes recordari in uita tibi illuxisse diẽ lætiorem, quã cum expiato foro, dissipato concursu im= piorum, principibus sceleris pœna affectis, te domũ re= cepisti? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortu næ studia tũ laudi, & gratulationi tuæ se nõ obtulerũt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitra bantur, et gratias boni uiri agebant, et tuo nominè gra tulabantur. recordare quæso Dolabella cõsensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas ti bi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio me= moriam ueteris doloris abiecisse. hanc tu P. Dolabella, (magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuisti æquo animo tantã dignitatẽ deponere? Te autem M. Antoni absentem appello: unũ illum diem, quo in æde Telluris senatus fuit, nõ omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentiẽtes beatum putant, ante ponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu ue= terani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est? tuũ collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso Augure nunciante, illo primũ die collegam tibi esse uo=

tuisti : Reip. tuus paruulus filius in Capitoliũ à te missus pacis obses fuit . quo senatus die lætior ? quo populus R.? qui quidem nulla in concione unquã frequentior fuit. tum denique liberati per uiros fortissimos uidebamur, quia, ut illi uoluerant, libertatem pax consequebatur. proximo, altero, tertio, reliquis cõsecutis diebus nõ intermittebas quasi donũ aliquod quotidie afferre Reip. maximũ autem illud, ꝙ Dictaturæ nomen sustulisti . hæc inusta est à te, à te, inquã, mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gẽtis Manliæ, neminem patritiũ M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius Dictatoris odium nomen Dictatoris funditus sustulisti. num huiusce, cum pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat ? unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur : credere non est necesse : nihil enim unquam in te sordidum, nihil humile cognoui : quanquã solent domestici deprauare non nunquam : sed noui firmitatem tuam: atque utinam, ut culpam, sic etiã suspicionem uitare potuisses. illud magis uereor, ne ignorans uerũ iter gloriæ, gloriosum putes, plus te unũ posse, quã omnes; & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. charum esse ciuẽ, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui uero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis, ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, *dixerit, perniciosum fuisse. utinã Antoni auum tuũ meminisses: de quo ta-*

men multa audisti ex me sæpissime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluisse,ut propter armorum habendorũ licentiam metueretur? illa erat uita,illa secunda fortuna,libertate esse parem cum cæteris,principem dignitate.itaq;,ut omittã res aui tui prosperas, acerbissimũ eius diem supremũ malim,quã L.Cinnæ dominatũ, à quo ille crudelissime est interfectus. sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris effieere hoc nõ potest,ut malis charus esse,quã metui:nihil cuiusquã proficiet,nec ualebit oratio.quem qui beatum fuisse putãt, miserrimi ipsi sunt.beatus est nemo,qui ea lege uiuit,ut non modo impune, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit.quare flecte te quæso, & maiores tuos respice, atque ita guberna Remp. ut natum esse te ciues tui gaudeant, sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquã potest.& populi quidem R. iudicia multa ambo habetis: quibus uos nõ satis moueri permoleste fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuiũ? quid populi concursus? quid Pompeij statuæ plausus infiniti?quid ijs Tribunis pl.qui uobis aduersantur? parum ne hæc significant, incredibiliter cõsentientẽ populi R.uniuersi uoluntatem? quid? Apollinaribus ludis plausus,uel testimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur? ò beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R.ac uisceribus hærebant. nisi forte Actio tum plaudi, & sexagesimo post anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ludis suis ita caruit, ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus R. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui

perpetuo

perpetuo plausu et clamore lenierit. equidẽ is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerentur, semper contempserim: idemq́;, cum à summis, medijs, infimis, cum denique ab uniuersis hoc idem fit, cumq́; ij, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiũt, non plausum illum, sed iudicium puto. sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charam populo R. uitam A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illũ esse populo R. ut est; iucundum amicis, in quo uincit omnes; charum suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omniũ in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit, non interpretamini? quid eos de uestra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reip. consulturos, uita tam chara sit? Cepi fructum P. C. reuersionis meæ, quoniam ea dixi, ut, quicunque casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq́; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero nõ tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quàm uobis, Reiq́; publicæ accesserit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA, ORATIO XLV.

Q Vonam meo fato P. C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tẽpore mihi quoque indixerit. nec uero necesse est, à me quenquam nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus, quã optarẽ, dederunt. te miror Antoni, quorũ facta imitere, eorum exitus nõ perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar: nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, ꝗ L. Catilina, furiosior, ꝗ P. Clodius uiderere, ultro maledictis me lacessisti, tuamq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. an in senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit? an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, ꝗ mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. cui prius ꝗ de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod ego grauissimum crimẽ

iudico, pauca dicamus. Contra rem ſuam me neſcio quando ueniſſe, queſtus eſt. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & neceſſario meo? non uenirē contra gratiam, non uirtutis ſpecie, ſed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iſte interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? ſed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares; cum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuiſſe. At enim te in diſciplinam meam tradideras (nam ita dixiſti) domum meam uentitaras. næ tu, ſi id feciſſes, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ conſuluiſſes: ſed nec feciſti, nec, ſi cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuiſſet. Auguratus petitionem mihi te cõceſſiſſe dixiſti. ò incredibilē audaciā: ò impudentiā prædicandā: quo.n. tēpore me Augurem à toto collegio expetitū Cn. Põpeius, et Q. Hortenſius nominauerūt, (neque.n. licebat à pluribus nominari) tu nec ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Rep. incolumē fore putabas. poteras aūt eo tempore Auguratū petere, cum in Italia Curio nõ eſſet? aut tum, cū es factus, unā tribū ſine Curione ferre potuiſſes? cuius etiā familiares de ui condemnati ſunt, ꝙ tui nimis ſtudioſi fuiſſent. At beneficio ſum uſus tuo. quo? quanq̃ illud ipſum, quod commemoras, ſemper præ me tuli. malui me tibi debere cõfiteri, quā cuiquā minus prudēti nõ ſatis gratus uideri. ſed quo beneficio? ꝙ me Brundusij nõ occideris? quē ipſe uictor, qui tibi, ut tute gloriari ſolebas, detulerat ex latronibus ſuis principatum, ſaluū eſſe ualuiſſet, in Italiam ire iuſſiſſet, eū tu occideres? fac potuiſſe. quod eſt

aliud P.C. beneficiũ latronum, nisi ut cõmemorare possint, ijs se dedisse uitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquã ij, qui illũ interfecerũt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos uiros appellare soles, tantam essent gloriã consecuti. quale autem beneficium est? q te abstinueris nefario scelere? qua in re nõ tam iucundũ uideri mihi debuit, non interfectum à te; quàm miserum, id te impune facere potuisse. sed sit beneficium, quãdoquidem maius accipi à latrone nullũ potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus viderer? at in illa querela, misera quidem, et luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusq; R. collocauit, necessaria, quid est dictũ à me cũ contumelia? quid non moderate? quid non amice? & quidem cuius temperãtiæ fuit, de M. Antonio querentẽ abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cũ leges eas, quæ nunquã promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. at ego, tanquã mihi cũ M. Crasso contentio esset, quocum multæ, et magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo; de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaq; hoc perficiã, ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiã literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit. homo & humanitatis expers, et uitæ cõmunis ignarus: quis enim unquã, qui paululum modo bonorũ cõsuetu

diné nosset, literas ad se ab amico missas offensione aliqua interposita in medium protulit, palamq; recitauit? quid est aliud, tollere è uita uitæ societaté? tollere amicorum colloquia absentium? q̃ multa ioca solent esse in epistolis, quæ, prolata si sint, inepta esse uideantur? q̃ multa seria, neque tamé ullo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem uidete. quid habes, quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Tamisio, & Tyroni Numisio uideris. qui cum hoc isto tempore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis quo modo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me unquá istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam inuideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam iam proferam, nihil sapere docuit: quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis, q̃ id obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit? at ego non nego, teq; in isto ipso conuinco non inhumanitatis solũ, sed etiam amentiæ: quod enim uerbum in istis literis est non plenũ humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimé tuum est, ꝙ de te in his literis non male existimé, ꝙ scribam tanquam ad ciuem, tanq̃ ad bonum uirum, nó tanquá ad sceleratum, & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere: adiurasq;, id te inuito me non esse factorũ: idq; à me impetras: quid enim me interponeré audaciæ tuæ, quem neq; auctori-

tas huius ordinis, neq; existimatio populi R. neq; leges ullæ possent coercere? ueruntamẽ quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse lege lata. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicenda sint; alterũ peto à uobis, ut me pro me dicentem benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum cũ dicã, attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni uita, tum in dicẽdo moderationem, modestiamq; cognoscitis, ne me hodie, cum isti, ut prouocauit, respondebo, oblitum esse putetis mei. nõ tractabo ut Consulem: ne ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo Cõsul, uel ꝙ ita uiuit, uel ꝙ ita Remp. gerit, uel ꝙ ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia consularis. ut igitur intelligeretis, qualem ipse Cõsulem profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit: quid enim ego constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sentẽtia? hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaq; gesta sunt, ausus es uituperare. quis autem meum Cõsulatum, præter P. Clodiũ, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. non placet M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum primũ nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius semper in hac Rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido,

C. Piſcni, M. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murænæ, qui tum erant Conſules deſignati: placuit idem, quod conſularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tum, q́ te Conſulem non uidit. maxime uero Conſulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, cóplexus, et gratulans meo beneficio patriam ſe uiſurum eſſe dixit. ſed quid ſingulos cómemoro? frequentiſſimo ſenatui ſic placuit, ut eſſet nemo, qui mihi nó ut paréti gratias ageret, qui non mihi uitam ſuam, fortunas, liberos, Remp. referret acceptam. ſed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Reſp. orbata eſt: ueniamus ad eos, qui duo è conſulari numero reliqui ſunt. L. Cotta, uir ſummo ingenio, ſummaq́; prudentia, rebus ijs geſtis, quas tu reprehendis; ſupplicationem decreuit uerbis ampliſſimis; eiq́; illi ipſi, quos modo nominaui, cóſulares, ſenatusq́; cunctus aſſenſus eſt. qui honos poſt conditam hác urbé habitus eſt togato ante me nemini. L. Cæſar, auunculus tuus, qua oratione, qua conſtantia, qua grauitate ſententiam dixit in ſororis ſuæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium conſiliorum, totiusq́; uitæ debuiſſes habere, uitrici te ſimilé, quàm auunculi eſſe maluiſti. huius ego conſilijs alienus Conſul uſus ſum: tu, ſororis filius, ecquid ad eum unquam de Rep. retuliſti? ad quos refert dij immortales? ad eos ſcilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi ſunt. hodie non deſcendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis: cui? neminé nominabo. putatote tú Phormioni alicui, tú Gnatoni, tum Ballioni. ò fœditatem hominis flagitioſam: ò impudentiá, nequitiam, libidinem

non ferendam.tu cum principem senatorem, ciuem singularem tam propinquum habeas, ad eum de Rep.*nihil refers, ad eos refers, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris* Consulatus, *perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarũ præsidebat, consulebã, tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti?* At etiã *ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) cliuũ* Capitolinum *dicere me* Consule *plenum seruorũ armatorũ fuisse. ut illa, credo, nefaria* S.C.*tum fierent, uim afferebam senatui. ò miserum, siue illa tibi nota non sunt, nihil enim boni nosti; siue sunt, qui apud tales uiros tã impudẽter loquare. quis.n. eques* R. *quis præter te adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in cliuo* Capitolino *non fuit? quis nomen non dedit? quanquam ne scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare* Italiam, *delere* Remp.*consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq;* R. *haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset.* Ad *sepulturam corpus uitrici sui negat à me datum. hoc uero ne* Publius *quidẽ* Clodius *dixit unquã. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum.* Quid *autem tibi uenit in mentẽ, redigere in*

memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere, nisi accessisset etiã disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares? ut nõ modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disiuncta, atq; cõtraria? ut non tanta mecũ, quãta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuũ fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totũ senatus est, reprehendisti. nam cum comprehensio sontiũ, mea; animaduersio, senatus fuerit: homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit, laudari à se, eos, apud quos dicit, uituperari. iam illud cuius est nõ dico audaciæ, (cupit enim se audacẽ dici) sed, quod minime uult, stultitiæ, qua uincit omnes; cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati; cũ in hac cella Cõcordiæ, (ò dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cũ gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinẽ, qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudẽter, sed qui tantarum rerum repugnantiam nõ uideas. nihil profecto sapis: quid est enim dementius, quàm, cũ ipse contra Reip. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id, dij boni, nõ decebat: in quo est tua culpa nõ nulla: aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cedãt arma togæ. quid? tũ non ne cesserũt? at postea tuis armis cessit

toga. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati populi R. sceleratorum arma, an libertatem nostrã armis tuis cedere? nec uero tibi de uersibus respondebo: tãtum dicam breuiter, neq; illos, neque ullas te omnino literas nosse, me nec Reip. nec amicis unquã defuisse, & tamen omni genere monimentorum meorum perfecisse operis subsecivis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ et iuuentuti utilitatis, et nomini R. laudis aliquid afferrent. sed hæc non huius temporis. ad maiora ueniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines putarent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectãte populo R. gladio stricto insecutus es, negotiumq; transegisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ cõiecisset, hisq; oppilatis impetũ tuum cõpressisset? sed quid? ego fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidẽ dicis. at Miloni ne fauere quidem potui: prius enim rem trãsegit, quàm quisquã suspicaretur eum facturum esse. at ego suasi. scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse Reip. sine suasore non posset. at lætatus sum. quid ergo? in tanta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oportebat? quanquam de morte P. Clodij fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta: quid enim attinebat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quæstio constituta? quæsitũ est tamẽ. quod ergo, cum res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post, tu es inuẽtus, qui diceres? Quod uero dicere ausus es, idq; multis uerbis, opera mea Pompeiũ à Cæsaris amicitia esse disiunctum, ob eamq; causam mea culpa ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego M.

Bibulo præstantissimo ciue Cõsule nihil prætermisi, quãtum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæsaris cõiunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior: ipse.n. Pompeium à mea familiaritate disiunxit. postea uero q̃ se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illũ ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudẽtis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas, si potes: unũ, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterũ, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si utrumuis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus. atq; idem, cum iam omnes opes & suas, & populi R. Põpeius ad Cæsarem detulisset, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multo ante præuiderã, inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem; pacis, cõcordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaq; illa uox est nota multis; utinã Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea M. Antoni semper & de Pompeio & de Rep. consilia fuerunt. quæ si ualuissent, Resp. staret, tu tuis flagitijs, egestate, infamia concidisses. Sed hæc uetera. illud uero recens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam uereor P.C. ne, quod turpissimum est, præuaricatorem mihi apposuisse uidear, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis: quis enim meum in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autẽ, qui in eo numero fuisse, nomen est occultatũ? occultatũ dico? cuius nõ statim diuulgatũ? citius dixerim iactasse se aliquos, ut fuisse in ista societate uiderentur

qui socij non fuissent; quàm ut quisquã cælare uellet. quàm uerisimile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescẽtibus, neminẽ occultãtibus, meum nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandã patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, q̃ à suis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ non modo dominatũ, sed ne potentiã quidem cuiusquã ferre potuit, me auctorem, credo, desiderauit: qui etiã sine his clarissimis uiris hanc rem in Cilicia ad ostiũ fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quã constituerat, nõ ad contrariã nauis appulisset. Cn. Domitiũ non patris interitus clarissimi uiri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandã libertatem, sed mea auctoritas excitauit. an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidẽ ausus essem? quo etiam maiorẽ ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiæ præposuit, depulsorq́; dominatus, q̃ particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quẽ lego magis fecisse illam rem sum admiratus, q̃ facturum putaui: admiratus sum autem ob eam causam, ꝙ immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? et hos auctoritate mea censes excitatos potius, q̃ charitate Reip? longum est persequi cæteros: idq́; Reip. preclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pu

gionem, Ciceronē nominatim exclamauit, atque ei recuperatā libertatem est gratulatus. cur mihi potissimum? ꝙ sciebam? uidé ne illa causa fuerit appellandi me, ꝙ cum rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesserā, me potissimum testatus est, se æmulū mearū laudum extitisse. tu autem omniū stultissime nō intelligis, si id, quod me arguis, uoluisse interfici Cæsarem, crimen sit, etiam, lætatū esse morte Cæsaris, crimen esse: quid enim interest inter suasorem facti, & probatorum? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factū improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantū in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt: alijs consilium, alijs animus, alijs occasio defuit, uoluntas nemini. sed stuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite: sic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionē tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. ergo ego sceleratus appellor à te, quem suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te honoris causa nominatur? esto: sit in uerbis tuis hic stupor: quáto in rebus sententijsq; maior? cōstitue hoc Cōsul aliquando, Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis esse causam: edormi crapulam inquam, & exhala. an faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? nunquam ne intelligis statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an uindices libertatis? attende. n. paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. & ego,

qui sum illorũ, ut ipse fateor, familiaris; ut à te arguor, socius; nego quidquã esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi R. conseruatoresq; Reip. sint, plus quàm sicarios, plus quã homicidas, plus etiam q̃ parricidas esse; siquidem est atrocius patriæ parentem, quam suum occidere. tu homo sapiens et cõsiderate quid dicis? si parricidæ, cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine, & apud populum R. semper appellati? cur M. Brutus te referente legibus est solutus, si urbe plus quàm decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Cassio & Bruto datæ? cur Quæstores additi? cur Legatorũ numerus auctus? atque hæc acta per te. nõ igitur homicidæ: Sequitur ut liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertiũ nihil potest esse. quid est? num conturbo te? nõ enim fortasse satis, quæ distinctius dicuntur, intelligis. sed tamen hæc est summa conclusionis meæ; quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmijs dignissimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: scribam ad illos, ut, si qui forte, quod à te mihi obiectum est, quærent sit ne uerũ, ne cui negét: etenim uereor, ne aut, cælatũ me ab ipsis, illis nõ honestum; aut, inuitatũ refugisse, mihi sit turpissimum: quæ enim res unquam (prò sancte Iupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? in huius me consilij societatem, tãquam in equum Troianum, includi cũ principibus non recuso. ago etiam gratias, quoquo animo facis: tanta enim res est, ut inuidiam istam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem: quid

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, et relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, non affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cũ eos aspexerint, non maximũ cepisse uitæ fructum putent? quæ uero tã immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu uero ascribe me talem in numerũ. sed unã rem uereor ne non probes: si enim fuissem, non solũ Regem, sed regnũ etiam de Rep. sustulissem: & si meus stylus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquã si, interfici Cæsarem uoluisse, crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimũ est, et ob eius consilij societatem, cũ interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio uidimus seuocari. ego autem, (uide quàm tecum agam non inimice) ꝙ bene cogitasti aliquãdo, laudo: ꝙ non indicasti, gratias ago: ꝙ non fecisti, ignosco. uirũ res illa quærebat. ꝙ si te in iudicium quis adducat, usurpetq; illud Cassianũ: cui bono fuerit: uide quæso, ne hæreas. quanquã illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant, tibi tamen præcipue, qui nõ modo nõ seruis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti; qui per easdẽ tabulas innumerabilẽ pecuniã dissipauisti; ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt; cuius domus quæstuosissima est falsorũ commentariorum, & chirographorũ officina, agrorũ, oppidorum, immunitatum uectigaliũ flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egestati, et æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subue nire potuisset? nescio quid conturbatus esse mihi uide= ris. nũquid subtimes, ne ad te hoc crimẽ pertinere uidea tur? libero te metu: nemo credet unquam: nõ est tuũ de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti claris simos uiros Resp. auctores: ego te tantum gaudere dico, fecisse non arguo. respondi maximis criminibus: nunc etiã reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeij atque illud omne tempus obiecisti. quo quidẽ tẽpore si, ut dixi, meum cõsilium, auctoritasq; ualuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Resp. nõ tot duces, et exercitus amisisset: fateor enim me, cum ea, quæ acciderũt, proui derem futura, tanta in mœstitia fuisse, quãta cæteri op timi ciues, si idem prouidissent, fuissent. dolebã, dolebã P.C. Remp. uestris quondã meisq; consilijs conseruatam breui tẽpore esse periturã: neque uero eram tam indo= ctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manẽs conficeret angoribus, dimis sa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reip. uiuere uolebã, tot cõsulares, tot præ= torios, tot honestissimos senatores, omnẽ præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tũ optimorũ ciuium exercitus: qui si uiuerent, quãuis iniqua cõditione pacis (mihi. n. omnis pax cum ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Remp. hodie teneremus. quæ sentẽtia si ualuisset, ac non ij maxime mihi, quorũ ego uitæ cõsulebã, spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittã, tu certe nunq̃ in hoc or dine, uel potius nunquã in hac urbe mansisses. At ue ro Cn. Põpeij uoluntatẽ à me abalienabat oratio mea. an ille quenq̃ plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut

consilia

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnũ, de re dissidentes, in eadem consuetudiue amicitiæ permanere. sed et ego, quid ille; & contra ille, quid et ego sentirem & spectarem, uidebat. ego incolumitati ciuiũ primum, & postea dignitati, ille præsenti potius consulebat. q autem habebat uterque quid sequeretur, iccirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid uero ille C.V. ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquã ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cũ me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erãt illa quidem castra plena curæ: ueruntamen homines, quãuis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mæstitiã meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed quid istuc tibi uenit in mentẽ? ego enim amplius HS. ducenties acceptum hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus, fecit hæredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iungeretur: te is, quem nunq̃ uidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. et quidẽ uide, quã te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorãs, fratris filiũ præterijt, Q. Furij, honestissimi equitis R. suiq; amicissimi,

quē palàm hæredem ſemper factitarat, ne nomen quidē perſcripſit; quem nunquam uiderat, ac nunquā ſalutauerat, fecit hæredem. uelim mihi dicas, niſi moleſtū eſt, L. Turſecius qua facie fuerit? qua ſtatura? quo municipio? qua tribu? nihil ſcio, inquies, niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. in multas prætoria pecunias alieniſſimorū hominū, eiectis ueris hæredibus, tanquā hæres eſſet, inuaſit. quāquā hoc maxime admiratus ſum, mentionē te hæreditatum auſum eſſe facere, cum ipſe hæreditatem patris nō adiſſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime, tot dies in aliena uilla declamaſti? quanquā tu quidem, ut tui familiariſſimi dictitant, uini exhalādi, non ingenij acuendi cauſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſa magiſtrū, ſuffragio tuo, & compotorum tuorum rhetorem: cui conceſſiſti, ut nō in te, quæ uellet, diceret, ſed, in quem uellet, diceret. ſalſum omnino hominem: ſed materia facilis, in te et in tuos dicere. uide autem, inter te & auū tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat, quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quāta merces rhetori data eſt? audite, audite P.C. et cognoſcite Reip. uulnera: duo millia iugerum cāpi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti, & quidem immunia, ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. nū etiā hoc homo audaciſſime ex Cæſaris cōmentarijs? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iſte agros ereptos Reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam.n. quoniā criminibus eius ſatis reſpondi, de ipſo emendatore & correctore noſtro quædā dicenda ſunt: nec enim omnia effundā: ut, ſi ſæpius decertandū ſit, ut erit, ſemper nouus ueniā. quā fa=

cultatem mihi multitudo istius uitiorum, peccatorumq́; largitur. uis ne igitur, te inspiciamus à puero? sic opi= nor. à principio ordiamur. tenes ne memoria prætexta= tũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo: ete nim est pietatis plena defensio. illud tamẽ audaciæ tuæ, ꝙ sedisti in quatuordecim ordinibus, cũ esset lege Roscia decoctoribus certus locus cõstitutus, quãuis quis fortunæ uitio, nõ suo decoxisset. sumpsisti uirilem togã, quã sta= tim muliebrẽ stolã reddidisti. primo uulgare scortũ: cer= ta flagitij merces, nec ea parua: sed cito Curio interue= nit, qui te à meretricio quæstu abduxit, et, tanquã stolã dedisset, in matrimonio stabili, et certo locauit. nemo un quã puer emptus libidinis causa tã fuit in domini pote state, quã tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limẽ intrares? cũ ta= mẽ tu nocte socia, hortãte libidine, cogente mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius fer re nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tẽpus illud, cũ pater Curio mœrẽs iacebat in le cto, filius se ad pedes meos prosternẽs, lacrymans te mihi cõmendabat, orabat ut te cõtra suũ patrẽ, si sestertiũ se= xagies peteret, defenderẽ: tantũ enim se pro te interces sisse dicebat. ipse aũt amore ardens, confirmabat, ꝙ desi= derium tui dissidij ferre nõ posset, se in exiliũ esse itu= rum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ fami= liæ sedaui, uel potius sustuli: patri persuasi, ut æs alie= num filij dissolueret, redimeret adolescentẽ, summa spe & animi & ingenij præditum, rei familiaris facultati bus, eumq́; à tua non modo familiaritatè, sed etiã con= gressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste nō possum dicere. tu aūt eo liberior, q ea in te admisisti, quæ à uerecundo inimico audire non posses. sed reliquum cursum uidete: quem quidem celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, et ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto ut, q̃q̃ multo notiora uobis, quam mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerū, sed etiā recordatio: tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia cōmemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est: quid dicam, ipse optime intelligit. inde itur Alexandriam, contra senatus auctoritatem, contra religionem. sed habebat ducem Gabiniū, quicum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimā Galliā ex Aegypto, quā domū. quæ autem erat domus? suā enim quisque domū tum obtinebat, neque erat usquam tua. domū dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum, quod cum socijs tanquā Sisaponem tenebas. uenisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, q̃ ad me: acceperam enim iam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer à te: itaque ne loqui quidē sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ. quo quidem tempore P. Clodium ap=

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq́; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse facturũ. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cũ te ultro mihi idem illud deferentem nũquam sim adhortatus. quanquã, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo sine S.C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id.n. unum in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugiũ esse ducebas. ibi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses, (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis esses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in domesticum dedecus impure, atque intemperãter, sed quæ in nos, fortunasq́; nostras, id est in uniuersam Remp. impie ac nefarie fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principiũ natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello Coss. Calendis Ian. labentem, et propè cadẽtem Remp. fulcire cuperetis, ipsíq; C. Cæsari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste uenditum atq; mancipatum Tribunatũ consilijs uestris õpposuit, ceruicesq́; suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem M. Antoni id decreuit senatus, & quidem incolumis, non dum tot luminibus extinctis, quod in hostem togatũ decerni est solitum more maiorũ. et tu apud patres conscriptos cõtra me dicere ausus es, cũ ab hoc ordine ego conseruator essem, tu

hostis Reip. iudicatus? cōmemoratio illius tui sceleris intermissa est, nō memoria deleta. dum genus hominum, dum populi R. nomē extabit, quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum; tua illa pestifera intercessio nominabitur. quid cupide à senatu, quid temere fiebat, cū tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reip. prohibuisti, neq; id semel, sed sæpius; neque tu tecū de senatus auctoritate agi passus es? quid aūt agebatur, nisi ne delere & euertere Remp. funditus uelles? cū te neq; principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monēdo, neq; frequens senatus agendo, de uēdita atque addicta sentētia mouere potuit. tū illud, multis rebus ante tentatis, necessario tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorū incolumis fuit nemo. tum cōtra te dedit arma hic ordo Consulibus, reliquisq; imperijs, & potestatibus. quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris cōtulisses. tu, tu, inquā, M. Antoni princeps C. Cæsari omnia perturbare cupiēti causam belli cōtra patriā inferēdi dedisti: quid enim aliud ille dicebat, quā causam dementissimi sui cōsilij, & facti afferebat, nisi q intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circunscriptus esset Antonius? omitto, quàm hæc falsa, quàm leuia, præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi: sed nihil de Cæsare: tibi certè confitendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. ò miserum te, si intelligis; miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, Consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn. Pompeium, qui

imperij populi R. decus, ac lumen fuit; omnes consulares, qui per ualetudinem exequi cladem illam, fugamq; potuissent; Prætores, prætorios, Tribunos pl. magnã partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq; uerbo Remp. expulsam, atq; exterminatã suis sedibus. ut igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semẽ tu fuisti. doletis tres exercitus populi R. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues: eos quoque eripuit uobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia denique, quæ postea uidimus, (quid autem mali non uidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste huic Reip. causa belli, causa pestis, atque exitij fuit. reliquæ partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ, senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mẽtio. si seuerus, cur nõ in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros. Liciniũ Lenticulam de alea condemnatum collusorem suũ restituit: quasi uero ludere cũ condemnato non liceret: sed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quã attulisti rationem populo R. cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam, nullum fuisse de alea lege iudiciũ, ui oppressum & armis, postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum, nihil horum. at uir bonus, & Rep. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniã condemnatũ esse pro nihilo est; si ita esset, ignoscerem: hominem omnium nequissimũ, qui nõ

dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiũ suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cũ Cæsar in Hispaniá proficiscens, huic conculcandam Italiá tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerũ? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omnium uersari, eáq;, quæ dico, dicturusq; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tũ fuere, q̃ mihi, qui nõ fui: notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ sciẽtiæ: etenim q̃d unquá in terris tantum flagitium extitisse auditũ est? tantá turpitudinem? tantũ dedecus? uehebatur in essedo Tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiá necessario prodeũtes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniá consalutabant. sequebantur rheda cũ lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicá impuri filij tanquam nurũ sequebatur. ò miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorũ iste uestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totá deniq; Italiá impressit. Reliquorũ factorũ eius P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix; si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniá ueteranis cautũ esse uolumus, quanquá dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæsisti ducem, tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnũ beneficiũ: potuisse enim

fateor. quanquã nemo erat eorum, qui tum tecum fue runt, qui mihi non censeret parci oportere: tanta enim est charitas patriæ, ut uestris etiam legionibus sanctus essem, q eam à me seruatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod nõ ademisti; meq; à te habere uitã, qui à te nõ sit erepta. licuit ne mihi per tuas cõtumelias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar, præsertim cũ te hæc auditurum uideres? uenisti Brundusium, in sinum quidem et in complexũ tuæ mimulæ. quid est? nũ mentior? q miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. si te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidẽ exercitus? quis enim miles fuit, qui Brũdusij illã non uiderit? quis, qui nescierit uenisse eã tibi tot dierũ uiam gratulatũ? quis, qui non indoluerit tam sero se, quem hominẽ secutus esset, cognoscere? Italiæ rursus percursatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & misera deductio: in urbe, auri, argenti, maximeq; uini fœda direptio. accessit, ut Cæsare ignaro, cũ ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cũ Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se uerteret, non habebat: non dum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas uenerat: non dũ in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberãt, repentinus hæres successerat: erat ei uiuendũ latronũ ritu; ut tantũ haberet, quantũ rape potuisset. sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis fau-

cibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantū uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi R. conspectu uomere postridie. ò rem non modo uisu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnā, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis nō turpe duceret? in cœtu uero populi R. negotium publicū gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is uomens frustis esculentis uinum redolentibus gremiū suū, & totum tribunal impleuit. sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus. ueniamus ad splendida. Cæsar Alexandriā se recepit felix, ut sibi quidem uidebatur: mea aūt sententia nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo pōtest: hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: cōsumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeij Magni uoci acerbissimæ subiecta præconis. una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusq; animis gemitus tamē populi. R. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tā impius, tam demens, tam dijs hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antoniū; præsertim cū tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. unus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, ut primum, cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execrandum populo R. non detestabilē, nō omnes tibi deos, omnes homines et esse inimicos, et futuros scias? at quàm insolēter statim heluo inuasit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus R. exteris gētibus, in

stitia charior? in eius igitur copias cũ se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modo egẽs, repente diues. sed, ut est apud poetam nescio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile ac simile portenti est, quonã modo illa tam multa quàm paucis non dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi põdus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex & magnifica multis locis, nõ illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundãtis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unum. Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam dissipatas, tam distãtibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obsignatũ, nihil scriptũ: apothecæ totæ nequissimis hominibus cõdonabãtur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: cõchiliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modo unius patrimonium, quamuis amplũ, ut illud fuit, sed urbes, et regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam et hortos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domũ ausus es? tu illud sanctissimũ limen intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunissimum ostendere? quã domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari non pudet; in qua quamuis nihil sapias, tamen nihil ti-

bi potest esse iucundum. an tu, illa uestibula, rostra, spo=
lia cum aspexisti, domũ tuam te introire putas? fieri nõ
potest: quamuis enim sine mẽte, sine sensu sis, ut es; ta=
men & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquã ne=
que uigilantem, neq; in somnis credo mente posse cõsi=
stere. necesse est, quãuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cũ
tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritũ de som=
no excitari, furere etiam sæpe uigilantem. me quidem
miseret parietum ipsorum, atq; tectorũ: quid enim un=
quã domus illa uiderat, nisi pudicũ, nisi ex optimo mo=
re, et sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P.C. sicut
scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neq; re=
bus externis magis laudandus, q̃ institutis domesticis.
huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popi
næ sunt. & si iã negat. nolite, nolite quærere. frugi fa=
ctus est. illã suã suas res sibi habere iussit: ex duodecim
tabulis causam addidit: exegit. q̃ porrò spectatus ciuis,
quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, q̃
quod cum mima fecit diuortium. At q̃ crebro usur=
pat, & Consul, & Antonius? hoc est dicere, & Consul,
et impudicissimus, et Cõsul, & homo nequissimus. quid
enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur
in nomine, dixisset aliquãdo credo auus tuus, & Cõsul,
& Antonius. nunq̃ dixit. dixisset etiam collega meus,
patruus tuus. nisi tu solus es Antonius. sed omitto ea pec
cata, quæ nõ sunt earũ partiũ propria, quibus tu Remp.
uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bel=
lũ. quod natũ, conflatũ, susceptũ opera tua est, cur ei bel
lo tum propter timiditatem tuã, et propter libidines de
fuisti? gustaras ciuilẽ sanguinẽ, uel potius exorbueras:

fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitiū, nobilissimū et clarissimū uirū, occideras: multos, qui de prælio effugerāt, quos Cæsar, ut nō nullos, fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tātis, talibus, gestis, quid fuit causæ, cur in Africā Cæsarē non sequerere, cū præsertim belli pars tanta restaret? itaque quem locū apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditū obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris magister equitū, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamenti, ut ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quā pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti planè ferociter: et, ne omnia uidear cōtra te, propemodum æqua et iusta dicebas. à me C. Cæsar pecuniā? cur potius, quā ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidē. ego ad illū belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma cōtra Consules, imperatoresq; populi R. contra senatum populumq; R. cōtra deos patrios, arasq;, & focos, contra patriā tuli. num sibi soli uicit? quorū facinus commune, cur non sit eorum præda communis? ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit; cum repente à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantā esse tabulam, tam uarias, tā multas possessiones, ex quibus, præter partē Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. auctionis uero miserabilis aspectus. uestis Pōpeij nō multa, eaq; maculosa, eiusdē quædam argentea uasa collisa, sordidata mancipia: ut doleremus quidquā esse ex illis reliquijs, quod uidere pos-

ſemus. hanc tamen auctionẽ hæredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe uerteret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluẽdum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidẽ ſequeris. tam bonus gladiator rudem tã cito accepiſti? hunc igitur quiſquã, qui in ſuis partibus, id eſt in ſuis fortunis tã timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut nõ ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut, cũ ſuſcepiſſes, defendẽda uſque ad extremũ. ter depugnauit Cæſar cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem: ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda cõſtantia. tu uero quid cẽſes? Cn. Pompeij liberi primũ patriam repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larẽ ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cum repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimũ contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorẽ. an, tu Narbone in menſas hoſpitum cũ uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? et tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe

Reip. nam quod quærebas, quo modo rediſſem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, et toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aſpicis me, & quidē, ut uīderis, iratus. næ tu iam mecum in gratiā redeas, ſi ſcias, quā me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipſum nō pudet. ex omnibus omnium flagitijs nullum turpius uidi, nullū audiui. qui magiſter equitum fuiſſe tibi uiderere, in proximū annū Conſulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniaſq; Galliæ, à qua, cum Conſulatus noſter petebatur, non rogabatur, petere Conſulatum ſolebamus, cum gallicis & lacerna cucurriſti. at uidete leuitatem. cum hora diei decima ferè ad ſaxa Rubrā ueniſſet, delituit in quadam cauponula, atque ibi ſe occultans perpotauit ad ueſperum. inde ciſio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cuius cauſa uenerat, deducitur, eiq; epiſtolā tradidit. quam cū illa legeret flens, (erat enim amatorie ſcripta: caput aūt literarum, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, omnem ſe amorem abieciſſe illinc, atque in hanc transfudiſſe) cum mulier fleret uberius, homo miſericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuaſit. ò hominem nequā: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil poſſum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum oſtendiſſes, præter ſpem mulier aſpiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierū metu perturbaſti? & domi quidem cauſam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes ſuos uenderet. productus aūt in concionē à Tribuno pl. cum reſpōdiſſes, te rei tuæ cauſa ueniſſe, populum etiā dica=

cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maio=
ra ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiã lon
gissime processisti: celeriter isti, et redisti, ut cognosceret
te si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rur=
sus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæ
sar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq́; , si eun=
dem nequam hominem, audacemq́; cognouerat, hũc in
familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus
præclare cõmendatus, iussus est renunciari Consul, et qui
dem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tũ est im=
pulsus, inductus, elusus. qua in re quãta fuerit utriusq;
uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille indu
xit, ut peteret: promissum, et receptũ interuertit, ad seq;
transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti.
ueniunt Calendæ Ian. cogimur in senatum: inuectus est
copiosius multo in istũ, & paratius Dolabella, quã nunc
ego. hic autem iratus quæ dixit dij boni? cũ primũ Cæ=
sar ostendisset, se prius, quã proficisceretur, Dolabellã Cõ
sulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & face
ret semper eiusmodi aliquid, & diceret: sed cum Cæsar
ita dixisset, tum hic bonus Augur eo se sacerdotio prædi
tum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel ui=
ciare posset: idq́; se facturũ esse asseuerauit. in quo pri=
mũ incredibilẽ stupiditatẽ hominis cognoscite. quid. n?
istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti; si Au=
gur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? ui
de, ne etiã facilius: non enim nunciationem solum ha=
bemus, Cõsules, et reliqui magistratus etiam spectionẽ.
esto hoc imperite: (nec enim ab homine nunquã sobrio
postulãda prudẽtia) sed uidete impudentiã. multis ante

mensibus

mensibus in senatu dixit, se Dolobellæ comitia aut prohibiturum auspicijs, aut id facturũ esse, quod fecit. quisquam ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurũ sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neque licet comitijs per leges: &, si quis seruauit, nõ habitis comitijs, sed, prius, quàm habeãtur, debet nunciare. uerũ implicata inscitia impudẽtia est; si nec scit, quod Augurem; nec facit, quod pudentẽ decet. atque ex illo die recordamini eius usque ad Idus Mart. Consulatũ. quis unq̃ apparitor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticã inferens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorũ dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renũciatur: tacet. prima classis uocatur, renũciatur, deinde, ut assolet, suffragia. tũ secunda classis: quæ omnia citius sunt facta, q̃ dixi. confecto negotio bonus Augur, (Lælium diceres) alio die, inquit. ò impudentiã singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neque hodie dicis. id igitur obuenit uitiũ, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras, et tãto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quã Reip. calamitate ementitus es auspicia, obstrinxisti populum R. religione, Augur Auguri, Cõsul Consuli nũciauisti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear conuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrũ collegium deferantur. sed arrogantiam hominis, insolẽtiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cum uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cum Augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti: confitere te: cum, alio die, dixeris, sobrium non fuisse.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis: ea quæ ſit, Augur à col lega requiro. ſed ne forte ex multis rebus geſtis, M. Anto nij rem unam pulcherrimã tranſiliat oratio, ad Luper= calia ueniamus. non diſſimulat P.C. apparet eſſe cômo= tum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minutia fecit. quæ poteſt eſſe turpitu= dinis tantæ defenſio? cupio audire; ut uideam, ubi rhe toris tanta merces, ubi cãpus Leõtinus appareat. ſedebat in roſtris collega tuus, amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: aſcendis: accedis ad ſellã: ita eras Lu= percus, ut te eſſe Conſulem meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem colle gam regni habebas, dominum habere uelles, et idem ten tares, quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam miſe ricordiã captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas, quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres, qui ita à puero ui= xeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires: à nobis po= puloq; R. mandatum id certe nõ habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus côcionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſupplicijs omnibus di= gnius? num expectas, dum te ſtimulis fodiam? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat ora= tio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorũ gloriam: dicam tamen dolore cômotus. non ne indignum eſt uiue re eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit. at etiam aſcribi iuſ

ſit in faſtis ad Lupercalia, C. Cæſari Dictatori perpetuo M. Antonium Conſulem populi iuſſu regnum detuliſſe, Cæſarem uti noluiſſe. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odiſſe, ſed etiam lucem, cum perditiſſimis latronibus non ſolum de die, ſed etiã in diem uiuere: ubi enim tu in pace conſiſtes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs eſſe poteſt, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio ſuſtuliſti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Sp. Caſſius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis poſt ſeculis à M. Antonio, quod fas non eſt, Rex Romæ conſtitueretur? ſed ad auſpicia redeamus. de quibus rebus Idibus Mart. fuit in ſenatu Cæſar acturus, quæro tum tu quid egiſſes? audiebam quidem te paratum ueniſſe, quòd me de ementitis auſpicijs, quibus tamen parere neceſſe erat, putares eſſe dicturum. ſuſtulit illũ diem fortuna populi R. num etiam tuum de auſpicijs iudicium interitus Cæſaris ſuſtulit? ſed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingreſſa erat oratio, prætereundum non ſit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conſcientiam ſcelerum deſperatio uitæ, cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, ſi ſanus eſſes, ſaluum eſſe uoluerunt, clàm te domum recepiſti? ò mea fruſtra ſemper ueriſſima auguria rerum futurarum. dicebã illis in Capitolio liberatoribus noſtris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendã Remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promiſſurum; ſimul ac timere deſiſſes, ſimilẽ te futurũ tui. itaque cum cæteri cõſulares irẽt, redirẽt, in ſentẽtia manſi, neque te illo die, neque poſtero uidi, neque ullã ſocietatẽ optimis ciuibus cũ importuniſſimo hoſte fœdere ullo cõfirmari poſſe

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, et qui dem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquã mihi subito inimicus extitisti: tamẽ me tui miseret, quod tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, et quãtus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanquam te bonum timor faciebat, non diuturni magister officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te nõ discedit, audacia. etsi tum, cum optimũ te putabant me quidem dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, et eas, quibus semiustulatus ille est; & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in nostros domus immisisti. idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S.C. fecisti, ne qua post Idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiusquã beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus; scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uero, quod Dictaturæ nomẽ in perpetuũ de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. constituta Resp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebã. num igitur me fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis:

civitas non tũ singillatim, sed prouincijs totis dabatur. itaq; si hæc manẽt, quæ stante Rep. manere nõ possunt: prouincias uniuersas P.C. perdidistis, neq; uectigalia solum, sed etiã imperiũ populi R. huius domesticis nundinis diminutũ est. ubi est septies millies sestertium? quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat: funestæ illius quidem pecuniæ, sed tamen, si ijs, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis posset uindicare. tu aũt sestertiũ quadringenties, quod Idibus Mart. debuisti, quonam modo ante Calendas Apr. debere desijsti? quid ego de cõmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerabilia, quæ à diuersis emebantur non insciente te: sed unum egregium de Rege Deiotaro populi R. amicissimo decretum in Capitolio fixũ. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset cõtinere: quis enim cuiquam inimicior, q̃ Deiotaro Cæsar? æque, atq; huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus Remp. populi R. charam esse sentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præsens, nec absens quidquam æqui, boni impetrauit, apud mortuũ factus est gratiosus. compellarat hospitem præsens: cõputarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à senatu datã. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum sibi uideri, modo nõ iniquum: mira uerborum complexio. atque ille nunquã (semper enim absenti affui Deiotaro) quidquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit uideri. syngrapha HS centies per Legatos, uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sexti, sine reliquorum hospitum Re-

gis sententia, facta in Gynecæo. quo in loco plurimæ res ueniere, & uenеũt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo: Rex enim ipse sua sponte nullis cōmentarijs Cæsaris, simul atq; audiuit eius interitũ, suo marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut, quæ tyrãni eripuissent, ea tyrãnis interfectis ij, quibus erepta essent, recuperarent. nemo igitur iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ: non enim à te emit, sed prius, q̃ tu suum sibi uenderes, ipse possedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de cōmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. itaque tanti acerui nummorũ apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerẽtur pecuniæ. at q̃ cæca auaritia est. nuper fixa tabula est, qua ciuitates locupletissimæ Cretensium liberantur, statuiturq́; ne post M. Brutum Proconsulem sit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæsare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciã Cretam perdidistis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. et de exulibus legem, quã fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantum queror, primũ eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem

non tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruũtur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cũ de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendã impulisti, eamq; petitionem cõparasti, quæ & risus hominũ, et querelas moueret. cur autem ea comitia habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrum nunciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorum, cum sis religiosus. quid? eundem in Septemuiratu non ne destituisti? interuenit enim. quem metuisti? credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eũ contumeliis onerasti, quem patris loco, si in te ulla pietas esset, colere debebas. filiã eius, sororẽ tuã eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. nõ est satis: probri insimulasti pudicissimã fœminã. quid est, quod addi possit? cõtentus eo nõ fuisti. frequentissimo senatu Calendis Ian. sedẽte patruo hanc tibi esse cũ Dolabella odij causam ausus es dicere, ꝙ ab eo sorori, & uxori tuæ stuprum oblatũ esse cõperisses. quis interpretari potest, impudentior ne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabellã; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa cõfirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarẽ egisse dixisset Antonius. unde ista erũpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur ueneunt? at sic placuerat, ut ex Calendis Iun. de Cæsaris actis consilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calẽdas Iun. expectasti? an eas, ad quas

te peragratis ueteranorum colonijs, stipatum armis retulisti? ò præclaram illam percursationem tuam mense Aprili atq; Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodũ illam adieris, uel potius penè nõ adieris, scimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud penè, tollatur, atq; nobilitata sit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid furiosam uinolentiã tuam proferam? tua ista detrimenta sunt, illa nostra. agrum Campanum, qui cùm de uectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum Reip. uulnus putabamus; hunc tu compransoribus tuis, & collusoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P.C. Cãpano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi R. patrimonio grã diferæ, & fructuosæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quasi te sanum fecisset; rhetori duo, quasi disertum facere potuisset. sed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxisti coloniam Casilinum, quò Cæsar ante deduxerat. consuluisti per literas de Capua tu quidem, sed idẽ de Casilino respondissem, posses ne, ubi colonia esset, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniã, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos ascribi posse, rescripsi. tu autem insolentia elatus, omni auspiciorũ iure turbato, Casilinum coloniam deduxi, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. ab hac religionum ★

perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi, atq; integerrimi uiri fundũ Cassinatẽ: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredẽ L. Rubrij, quo in hæredũ L. Tursecij prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. et si ab hasta, ualeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, nõ quibus tute te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicit? quis hastã istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexandriã, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? quod si etiã scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iã intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. at q̃ multos dies in ea uilla turpissime est perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipsa misera, q̃ dispari domino: quanquam quo modo iste dominus? sed tamen q̃ à dispari tenebantur: studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum, diuersorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. at uero te inquilino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matres familias uersabantur. Cassino salu-

tatũ ueniebant, Aquino, Interamna: amiſſus eſt nemo: iure id quidem; in homine enim turpiſſimo obſoleſcebãt dignitatis inſignia. cũ inde Romam proficiſcẽs ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequẽs municipium, magna ſanè multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cum eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tãquam ſi eſſet Conſul, ſalutarẽt. incredibile dictu eſt, tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cũ duos ſecum Agnagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliaſq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſiũ. quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate, non, ut te, ut Baſilium, ui & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliens? interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui unà fuerunt, cõcidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metũ credo ualuiſſe & arma. collegã quidem de cœlo detraxiſti; effeciſtiq;, nõ tu quidem etiã nũc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modo Cæſarem regnãtẽ uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cum gladijs ſequũtur: ſcu

torum lecticas portari uidemus. atq; his quidem iam in ueteratis P.C. consuetudine obduruimus: Calendis Iun. cum in senatũ, ut erat constitutũ, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui senatu non egeret, neque desiderauit, quenq̃, & potius discessu nostro lætatus est, statimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Rep. cõcutere posset, euertit: numerum annorum prouincijs prorogauit: idemq;, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, et in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamentũ. leges alias sine promulgatione sustulit; alias ut tolleret, promulgatas promulgauit: testamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtẽtum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria diligẽs? tu illam amas mortuũ? quem is maiorem honorẽ cõsecutus erat, quã ut haberet puluinar, simulacrũ, fastigiũ, flaminẽ? est ergo flamẽ, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur nõ inaugurare? sume diẽ: uide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. ò detestabilẽ hominẽ, siue ꝙ tyranni sacerdos es, siue ꝙ mortui. quæro deinceps, num, hodiernus dies qui sit, ignores? nescis heri quartũ in circo diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum aũt ad populũ tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur nõ sumus prætextati? cur honorẽ Cæsaris tua lege datũ deseri patimur? an, supplicationes addẽdo, diẽ

contaminari passus, puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; cõserua. quæres, placeat ne mihi puluinar esse, fastigiũ, flaminẽ? mihi uero nihil istorũ placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. q̃d ad hæc tandem? expecto enim eloquentiã tuam. disertissimum cognoui auum tuum, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunq̃ nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus uidimus. respondebis ne ad hæc, aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respõdere posse cõfidas? sed præterita omittamus. hũc unum diẽ, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctũ temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorũ corona senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiũt? cur ualuæ Concordiæ non patent? cur homines omniũ gentium, maxime barbaros Ithyreos, cum sagittis deducis in forum? præsidij sui causa se facere dicit. non ne igitur millies perire est melius, q̃ in sua ciuitate sine armorũ præsidio nõ posse uiuere? sed nullum est istuc, mihi crede, præsidiũ. charitate, & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. eripiet, extorquebit tibi ista populus R. utinã saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris; dum istis consilijs uteris, non potes esse, mihi crede, diuturnus: etenim ista tua minime auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo R. pensionẽ tertiam. habet populus R. ad quos gubernacula Reip. deferat: qui ubicũque terrarũ sunt, ibi est omne Reip. præsidium, uel potius ipsa Resp. quæ se adhuc tantummodo

ulta est, nõ dum recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quã uolẽt, illi cedant, otio cõsulentes: tamẽ à Rep. reuocabũtur. & nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. quòd si se ipsos illi nostri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt. illi, quod nemo fecerat, fecerũt. Tarquiniũ Brutus bello est persecutus: qui tamen Rex fuit, cum esse Romæ Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetẽdi sunt necati. hi primi cum gladijs non in regnũ appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarũ, atque diuinũ est, tum expositum ad imitandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ uix cœlo capi posse uideatur: etsi.n. satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror cõtemnendam. recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiã senatus populiq; R. confer cum nũmatione tua tuorumq;: tum intelliges, quãtum inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, et sensus stupore suauitatem cibi nõ sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi ueræ laudis gustũ non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis: si propter innocentiam, laudo: si propter uim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendum sit. quòd si non metuis iu

ros fortes,egregiosq; ciues,quòd à corpore tuo prohiben= tur armis: tui te,mihi crede,diutius non ferent. quæ est auté uita, dies et & noctes timere à suis? nisi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos, q̃ ille quosdã habu it:à quibus est interfectus;aut tu es ulla re cũ eo cõparã dus.fuit,in illo ingenium,ratio,memoria,literatura,co= gitatio,diligentia:res bello gesserat,quãuis Reip. calami tosas,attamen magnas:multos annos regnare est medita tus: magno labore,magnis periculis,quod cogitarat,effe cerat:muneribus,monumentis,congiarijs,epulis multitu dinem imperitam lenierat : suos præmijs,aduersarios cle mentiæ specie deuinxerat. quid multa?attulerat iã libe ræ ciuitati partim metu,partim patientia consuetudiné seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate cõferre possum:cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis,quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc tamen boni est,quod didicit iam populus R.quãtũ cuiq; crederet,quibus se cõmitteret, à quibus caueret.hæc igi= tur non cogitas?nec intelligis satis esse uiris fortibus didi cisse,quã sit pulchrũ beneficio gratũ, fama gloriosum ty rannum occidere?an,cum illum homines non tulerint , te ferent?certatim posthac,mihi crede,ad hoc opus curre tur, nec occasionis tarditas expectabitur . respice quæso aliquãdo Rép.M. Antoni: quibus ortus sis,non quibuscũ uiuas,considera:mecum ut uoles, cum Rep. redi in gra= tiam,sed de te tu ipse uideris:ego de me ipso profitebor. defendi Remp.adolescens,non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios , non pertimescam tuos.quin etiam cor pus libenter obtulerim , si repræsentari morte mea li= bertas ciuitatis potest ; ut aliquando dolor populi R.pa=

riat, quod iã diu parturit. etenim si ab hinc annos prope uiginti hoc ipso in templo negaui posse mortem immaturam esse cõsulari: quanto uerius nunc negabo seni? mihi uero P.C. iam etiam optanda mors est perfuncto rebus eis, quas adeptus sum, quasq; gessi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquam; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Rep. quisq; mereatur.

IN M. ANTONIVM PHI-LIPPICA TERTIA. ORATIO XLVI.

S Erius omnino P. C. quàm tempus Reip. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus. quod flagitabã equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq́; nostras ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iã uiderem. expectantur Calendæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciã D. Bruti, summi & singularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructũ, & paratũ ad urbem uenturum esse minitatur. quæ est igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio tẽporis? quanquã enim adsunt Calendæ Ian. tamen breue tempus longũ est imparatis: dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades, certus aũt dies nõ, ut sacrificij, sic cõsilij expectari solet. ꝙ si aut Calendæ Ian. fuissent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ nõ essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim senatus consensuq́; populi R. facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod cõfido equidem Consules designatos, simul ac magistratum inierint, esse facturos: sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari cõcordia. mea autem festinatio non uictoriæ solum aui d est, sed etiã celeritatis: quousque enim tantũ bellum, tam crudele, tam nefariũ priuatis cõsilijs propulsabitur, cur non quãprimũ publica accedit auctoritas? C. Cæsar

adolescens

adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cũ maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitãtibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non uidebatur, firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorũ militũ cõparauit, patrimoniumq; suũ effudit. quanquã non sumus usi eo uerbo, quo decuit: nõ enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quanquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantã maximã animi nostri capere possunt: quis enim est tam ignarus rerum, tã nihil de Rep. cogitans, qui hoc nõ intelligat; si M. Antonius à Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturum putauerat, Romam, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eum præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorum ante pedes eius moriẽtium sanguine os uxoris respersum esse cõstabat. hac ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus ueniret iratior, q̃ illis fuerat, quos trucidarat: cui tandẽ uestrum, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus: sic enim perspicio, sic iudico; nisi unus adolescens illius furẽtis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interiturã fuisse. cui quidẽ hodierno die P. C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuenda est auctoritas, ut Remp. nõ modo à se susceptã, sed etiã à nobis

commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest: quis enim unus fortior, ac amicior unq̃ Reip. fuit, quam legio Martia uniuersa? quæ cũ hostem populi R. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amentiæ noluit, reliquit Consulem. quod profecto nõ fecisset, si eũ Cõsulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuiũ, atque interitum ciuitatis uideret. atq; ea legio consedit Albæ. quã potuit urbẽ eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuiũ? huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atque exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit, et gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur: ueteranorumq́; fortissimorum uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq; mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur; eorumq́; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. atq; ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq́; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis: uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq́; militum ueteranorum, legionumq́; earũ optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi R. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, hæc superiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositũ est, certe silentio non potest præteriri:

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq; R. potestate. ò ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremq; maiorũ: neque enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit optata libertas, quã est repulso Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita urbe didicerãt: nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat. atque ille Tarquinius, quem maiores nostri nõ tulerunt, non crudelis, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regem superbum non tulit: Decius sceleratum atque impium regnare patietur: quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, et facit Antonius? senatum etiam Reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habenti, in consilio Regis uersabãtur barbari armati. seruabãt auspicia Reges: quæ hic Consul Augurq; neglexit, neque solũ legibus contra auspicia ferẽdis, sed etiam collega unà referente, quem ipse emẽtitis auspicijs uitiosum fecerat. quis autem Rex unquã fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus: at uero huius domi inter quasilla pẽdebatur aurum: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabãtur. supplicia uero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus: at hic & Suessæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat; & Brundusij trecentos fortissi=

mos uiros, ciuesq; optimos trucidauit, postremo Tarquinius pro populo R. bellum gerebat tum, cũ expulsus est: Antonius cõtra populum R. exercitum adducebat tum, cum à legionibus relictus nomen Cæsaris exercitumq; pertimuit; neglectisq; sacrificijs solennibus, ante lucem ea uota, quæ nunq̃ solueret, nuncupauit; et hoc tẽpore in prouinciam populi R. conatur inuadere. maius igitur à D. Bruto beneficium populus R. et habet, & expectat, quã maiores nostri acceperunt à L. Bruto principe huius maxime cõseruãdi generis, et nominis. cum autẽ omnis seruitus est misera: tum uero intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in metu quidem sobrio. hunc igitur qui Gallia prohibet, priuato præsertim consilio; iudicat, uerissimeq; iudicat, non esse Consulẽ. faciẽdum est igitur P.C. nobis, ut D. Bruti priuatum consilium auctoritate publica cõprobemus. nec uero M. Antonium Consulẽ post Lupercalia putare debuistis: quo enim ille die populo R. inspectante, nudus, unctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo Consulatu, sed etiã libertate se abdicauit: esset enim ipsi certe statim seruiẽdum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere uoluisset. hunc igitur ego Cõsulem, hunc ciuem R. hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati Cæsare uiuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? nec uero de uirtute, constantia, grauitate prouinciæ Galliæ taceri potest: est enim ille flos Italiæ, illud firmamentum imperij populi R. illud ornamentum dignitatis: tantus autẽ consensus est municipiorũ, coloniarumq; prouinciæ Gal=

liæ,ut omnes ad auctoritatē huius ordinis,maiestatemq; populi R.defendendā conspiraſſe uideātur.quamobrem Tribuni pl.quanq̃ uos nihil aliud, niſi de præſidio, ut ſenatum tuto Conſules Calendis Ian.habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi uidemini magno conſilio,atq; optima mente poteſtatem nobis de tota Rep.feciſſe dicendi: cum enim tuto ſenatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis, illud etiam ſtatuiſtis, intra muros Antonij ſcelus audaciamq; uerſari.quamobrem omnia mea ſententia complectar,uobis,ut intelligo,non inuitis; ut & præſtātiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorū; & iudicetur non uerbo,ſed re nō modo non Conſul, ſed etiā hoſtis Antonius. nā ſi ille Conſul; fuſtuariū meruerunt legiones,quæ Conſulē reliquerūt; ſceleratus Cæſar,Brutus nefarius, qui contra Conſulem priuato conſilio exercitus cōparauerunt. ſin autē militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum,atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia:quis eſt,qui eum nō hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequūtur,cōſeruatores Reip.iudicātur? at quàm cōtumelioſus in edictis? quàm barbarus? q̃ rudis? primum in Cæſarem maledicta congeſſit, deprōpta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorū ſuorū: quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplū ueteris ſanctitatis?quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæſaris filio.cuius etiam naturalis pater, ſi uita ſuppeditaſſet,Conſul factus eſſet. Aricina mater.Trallianam, aut Epheſiā putes dicere? uidete,q̃ deſpiciamur omnes,

qui ſumus è municipijs,id eſt omnes planè:quotus enim quiſque non eſt? quod autē municipium non contēnit is,qui Aricinum tantopere deſpicit, uetuſtate antiquiſſimum,iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, ſplendore municipum honeſtiſſimū? hinc Voconiæ,hinc Scatiniæ leges:hinc multæ ſellæ curules & patrum memoria,et noſtra: hinc equites R.lautiſſimi plurimi, & honeſtiſſimi: ſed ſi Aricinā uxorē non probas, cur probas Tuſculanam? quanquam huius ſanctiſſimæ fœminæ,atq; optimæ pater M. Atius Balbus in primis honeſtus,prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe,Bambalio quidam pater,homo nullo numero.nihil illo contēptius, qui propter hæſitātiam linguæ,ſtuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis,Tuditanus nempe ille, qui cū palla,et coturnis nūmos populo de Roſtris ſpargere ſolebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ ſuis reliquiſſet: haberetis nobilitatem generis glorioſam. qui autē conuenit,ut Iulia natus,ignobilis uideatur, cum tu eodem materno genere ſoleas gloriari? quæ porrò amentia eſt, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipſe ex libertini filia ſuſceperit liberos? ſed hocclariſſimi uiri uiderint,L.Philippus,qui habet Aricinam uxorem; C.Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo ſcio dignitatis optimarum fœminarū non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filiū compellat edicto: nec ſentit amens cōmendationem eſſe cōpellationem ſuam: quid enim accidere huic adoleſcenti potuit optatius, quàm cognoſci ab hominibus Cæſari

consiliorũ esse socium, Antonij furoris inimicũ? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitasse. ò admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atque optimos mores præstantissimumq́; ingeniũ certatim amamus, omnibusq́; horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me ijsdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit. cũ autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. sed ipse quid fecit? cũ tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens ad VIII. Cal. Dec. *eo die ipso nõ affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, uerba in extremo.* SI *quis non affuerit, hũc omnes existimare poterũt & interitus mei, & perditissimorũ consiliorũ auctorem fuisse. quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatẽ populi* R. *recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus, et uita optimi cuiusque, et libertas populi* R. *dignitasq́; consisteret? sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? uino, & epulis retentus est: si epulæ potius, q̃ popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit, in ante diẽ* IIII. Cal. Dec. *distulit, adesse in Capitolio ius-*

*ſit : quod in templum ipſe neſcio quà per Gallorum cuniculum aſcendit . conuenerunt corrogati,& quidẽ ampli quidã homines,ſed immemores dignitatis ſuæ: is .n. erat dies,ea fama,is,qui ſenatũ uocarat,ut turpe ſenatori eſſet,nihil timere.ad eos tamẽ ipſos,qui cõuenerãt, ne uerbũ quidẽ auſus eſt facere de Cæſare,cũ de eo cõſtituiſſet ad ſenatum referre. ſcriptã attulerat cõſularis quidã ſentẽtiã. quid eſt aliud,ſe ipſum hoſtẽ iudicare,niſi de eo referre nõ audere,qui cõtra ſe Conſulẽ exercitum duceret? neceſſe enim erat alterum eſſe hoſtẽ: nec poterat aliter de aduerſarijs ducibus iudicari. ſi igitur C. Cæſar hoſtis,cur Cõſul nihil refert ad ſenatum ? ſin ille à ſenatu notãdus non fuit,q̃d poteſt dicere,q̃n,cum de illo tacuerit,ſe hoſtẽ eſſe cõfeſſus ſit? quẽ in edictis Spartacũ appellat,hũc in ſenatu ne improbũ quidẽ dicere audet . at in rebus triſtiſſimis q̃tos excitat riſus ? ſentẽtiolas edicti cuiuſdã memoriæ mãdaui: quas uidetur ille pacutas putare.ego autẽ,qui intelligeret,quid dicere uellet,adhuc neminẽ inueni.*NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS.*primum quid eſt,*DIGNVS? *nã etiã malo digni multi,ſicut ipſe.an quam facit is,q̃ cum dignitate eſt? quæ autẽ poteſt eſſe maior ? quid eſt porrò facere cõtumeliã ? quis ſic loquitur ? deinde.*NEC TIMOR QVEM DENVNCIAT INIMICVS.*quid ergo ? ab amico timor denunciari ſolet ? horum ſimilia deinceps.non ne ſatius eſt mutum eſſe,q̃ , quod nemo intelligat, dicere ? en , cur magiſter eius ex oratore arator factus ſit,poſſideat in agro publico populi R. campi Leontini duo millia iugerum immunia , ut hominem ſtultum magis etiam infatuet mer=*

cede publica. sed hæc leuiora fortasse. illud quæro, cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, cum in edictis tã fuisset ferus? quid auté attinuerit, L. Cassio Tribuno pl. fortissimo, & constantissimo ciui mortem denunciare, si in senatum uenisset? D. Carsulenum bene de Rep. sentientem à senatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honestissimis contẽtionibus & sæpe, & iure uexatus, non tẽplo solum, uerum etiã aditu prohibere Capitolij? cui S.C. ne intercederẽt, uerebatur? de supplicatione credo M. Lepidi clarissimi uiri: atque id erat periculũ, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius usitatus honos impediretur. ac ne sine causa uideretur edixisse, ut senatus adesset: cum de Rep. relaturus fuisset, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere festinans S.C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. quæ uero profectio postea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S.C. illo ipso die uespertina, prouinciarum religiosa sortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuiq; apta esset, ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præsidio Consulem, senatusq; referatis: meritoq; uestro maximas uobis gratias omnes et agere, & habere debemus: qui enim carere metu, & periculo possumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus et perditus, quæ de se expectat iudicia grauiora, quàm amicorum suorum? familiarissimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naso omni carens cupiditate, nullã se habere prouin

ciam, nullam Antonij sortitionem fuisse iudicauerunt. quod idem fecit L. Philippus, uir patre, auo, maioribusq; suis dignissimus. in eadẽ sententia fuit homo summa integritate, atq; innocẽtia M. Anturanius. idẽ fecit P. Oppius. ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonij ueriti, plus ei tribuerunt, q̃ fortasse uellent, M. Piso, & meus necessarius, & uir & ciuis egregius, pariq; innocẽtia M. Vehilius, senatus auctoritati se obtẽperaturos esse dixerunt. quid ego de L. Cinna loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilẽ facit huius honestissimi facti gloriã: qui omnino prouinciã neglexit: quam item magno animo & cõstanti C. Cessedius repudiauit. qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet? L. Antonius, et M. Antonius. ò felicem utrunq;: nihil enim mutauerunt. C. Antonius Macedoniã. hunc quoque felicẽ: hãc enim semper habebat in ore prouinciã. C. Caluisius Africam. nihil felicius: modo ex Africa decesserat, &, quasi diuinans se rediturum, duos Legatos Vticæ reliquerat. deinde M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. nõ habeo, quid suspicer. duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. ò C. Cæsar (adolescentem appello) quam tu salutem Reip. attulisti? q̃ improuisam? q̃ repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis, usque ad Calendas Maias ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. custos ne urbis, an direptor, & uexator esset Antonius? & quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid illud? non ne audiente populo sedens pro

æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere nõ possem, qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, et dolorẽ tuli. hanc uero teterrimã belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciã? ex his totus cõglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuũ, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicũ. quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reip. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patrium animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriã Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiãne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus S. C. bene & è Rep. factis reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immunitates,

illis armis ſolum, ſed etiã noſtris decretis urgendus eſt. magna uis eſt, magnum nomen unum & idem ſentientis ſenatus. uidetis refertum forum? populum R. ad ſpem recuperãdæ libertatis erectum? qui lõgo interuallo cum frequentes hic uidet nos, tum ſperat etiam liberos conueniſſe. hunc ego diẽ expectans, M. Antonij ſcelerata arma uitaui, tum, cum ille in me abſentẽ inuehens, nõ intelligebat ad quod tẽpus me, & meas uires reſeruarem. ſi enim illi tum cædis initium à me quærẽti reſpondere uoluiſſem, nunc Reip. conſulere nõ poſſem. hãc uero nactus facultatem, nullum tẽpus P. C. dimittã neque diurnum, neque nocturnũ, quin de libertate populi R. de dignitate ueſtra, quod cogitandũ ſit, cogitem; quod agendum, atque faciendum, idem nõ modo non recuſem, ſed appetã etiam, atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit: intermiſi, quoad nõ licuit: iam nõ ſolum licet, ſed neceſſe eſt etiam; niſi ſeruire malumus, q̃, ne ſeruiamus, animis armiſq; decernere. dij immortales nobis hæc præſidia dederunt, urbi Cæſarem, Brutum Galliæ. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim, ſi Galliam tenere paulo poſt, optimo cuique pereundũ, reliquis eſſet ſeruiẽdum. hanc igitur occaſionem oblatam tenete per deos immortales P. C. et ampliſſimi orbis terræ conſilij principes uos eſſe aliquando recordamini. ſignum date populo R. conſilium ueſtrum non deeſſe Reip. quoniam ille uirtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur. nihil eſt, quod moneam: nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat, ſi indormierimus huic tempori, non modo crudelem ſuperbamq; dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolen-

tiam Antonij, nostis amicos, nostis totam domum. libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs seruire, ea est summa miseria summo dedecore coniuncta. quod si iam, quod dij omen auertant, fatum extremũ Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honeste decumbant; faciamus nos principes orbis terrarum gentiumq́; omniũ, ut cũ dignitate potius cadamus, quã cum ignominia seruiamus. nihil est detestabilius dedecore, nihil fœdius seruitute. ad decus, & libertatem nati sumus. aut hæc teneamus, aut cũ dignitate moriamur. nimiũ diu teximus, quid sentiremus: nunc iam apertũ est: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid sentiãt, quid uelint. sunt impij ciues, pro charitate Reip. nimiũ multi; pro multitudine bene sentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem Reip. potestatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præsidia, quæ habemus, iam accedunt Consules summa prudentia, uirtute, concordia, multos menses de populi R. libertate cõmentati atq; meditati. his auctoribus, et ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilãtibus, et multum in posterum prouidentibus, populo R. consentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autẽ faciet libertatem seruitutis recordatio. quas ob res, quòd Tribuni pl. uerba fecerũt, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi, sententiæq́; de summa Reip. libere dici possint: de ea re ita censeo, ut C. Pansa, A. Hircius Consules designati dent operam, ut senatus Calendis Ian. tuto haberi possit: quodq́; edictum D. Bruti imperatoris, Consulis designati, optime de Rep. meriti, propositum sit, senatum existimare, D. Brutum imperatorem, Consulem de-

ſignatum, optime de Rep. promereri, cum ſenatus aučtoritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorumq; populo R. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eũ, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atque ordine, exq; Rep. feciſſe, et facere: ſenatũ ad ſummam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus Cõſulibus deſignatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinẽt, obtineri ex lege Iulia, quoad ex. S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eoſq; dare operã, ut eæ prouinciæ, exercituſq; in ſenatus populiq; R. poteſtate, præſidioq; Reip. ſint: cumq; opera, uirtute, conſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum ueteranorũ, qui eius aučtoritatem ſecuti Reip. præſidio ſunt, et fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, et hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ cõſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq; ad ſenatus aučtoritatem populiq; R. libertatem contulerit; ꝙ pari conſilio eademq; uirtute legio quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus aučtoritatem populiq; R. libertatẽ defendat, ac defenderit; ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeãtur, gratiæq; referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, cum magiſtratum inierint, ſi eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Rep. fideq; ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES
PHILIPPICA QVARTA.
ORATIO XLVII.

f Requentia uestrum incredibilis Quirites, concioq́; tanta, quãtam meminisse non uideor, & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, et spem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerũt. quæ simul ac primum aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendẽdæ fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere nõ possem: hodierno.n. die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actã arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarũ actionum: nam est hostis à senatu non dũ uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. nunc uero multo sum erectior, q̃ uos quoque hostem illũ esse tanto consensu, tantoq́; clamore approbauistis: nec enim fieri potest, ut nõ aut ij sint impij, qui contra Consulem exercitũ comparauerunt; aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. hãc igitur dubitationem, q̃q̃ nulla erat, tamen nequa posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatemq́; uestram suo studio, consilio, patrimonio deniq; tutatus est, & tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est. laudo, laudo uos Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomẽ clarissimi adolescentis, uel pueri potius: sunt.n. facta eius immortalitatis, nomẽ ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorum memoria tale cognoui. qui, cũ seruitute premeremur,

meremur, & in dies malum cresceret, præsidij nihil haberemus, capitalem, & pestiferũ Brundusio M. Antonij reditũ timeremus; hoc insperatũ omnibus consiliũ, incognitum certe ceperit, ut exercitũ inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antoniĵq; furorem crudelissimis cõsilijs incitatum à pernicie Reip. auerteret: quis est enim, qui hoc nõ intelligat, nisi Cæsar exercitũ parauisset, nõ sine exitio nostro futurũ Antonij reditũ fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sanguine ciuiũ, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsidium salutis, libertatisq; uestræ, si C. Cæsaris fortissimorumq; sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus & honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortalesq; debentur, mihi senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoque tẽpore referretur. quo decreto quis non perspicit Antoniũ hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eũ, contra quem qui exercitus ducũt, ijs senatus arbitratur singulares exquirendos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populũ R. generatũ accepimus: nõ ne ipsa suis decretis prius, quàm senatus, hostem iudicauit Antonium? nam ille si non hostis; qui Consulem reliquerunt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimũ Martialiũ comprobastis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatẽ uestram, ad uniuersam Remp. contulerũt, hostem illũ, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec solum id animose, & fortiter, sed considerate etiam,

sapienterq; fecerunt: Albæ constiterunt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortissimorum uirorum, fidelissimorum ciuium, atq; optimorum. huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutem, duce L. Egnatuleio, quē senatus merito paulo ante laudauit, C. Cæsari exercitum ꝑsecuta est. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cœlū, qui contra te exercitum cō parauit: laudantur exquisitissimis uerbis legiones, quæ te reliquerunt, quæ à te accersitæ sunt; quæ tuæ essent, si te Consulē, quam hostē maluisses: quarum legionum fortissimum, uerissimumq; iudicium cōfirmat senatus, cōprobat uniuersus populus R. nisi forte uos Quirites Cōsulem, non hostē iudicatis Antonium. sic arbitrabar uos iudicare, ut ostenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente cōsentiunt, omnia arma eorum, qui hæc salua uelint, contra illam pestem esse capienda. quid D. Bruti iudiciū Quirites, quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis? num cui tandem contemnendū uidetur? recte, et uere negastis Quirites: est enim quasi deorū immortaliū beneficio & munere datum Reip. Brutorū genus, & nomen ad libertatem populi R. uel constituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliā totam hortatur ad bellum: ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. si Consul Antonius: Brutus hostis. si conseruator Reip. Brutus: hostis Antonius. num igitur, utrū horū sit, dubitare possumus? atqui, ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis, sic modo decreuit senatus, D. Brutū optime de Rep. mereri, cū senatus aucto=

ritatem,populiq; R.libertatem,imperiumq; defenderit. à quo defenderit; nẽpe ab hoste: quæ est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis amplissimis à senatu, ꝙ resistat Antonio. quẽ si Cõsulẽ illa prouincia putaret, neq; eum reciperet, magno scelere se astringeret: omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D.Brutus imperator, Consul designatus, natus Reip. ciuis; negat Gallia, negat cuncta Italia, negat senatus, negatis uos. quis igitur illum Cõsulẽ, nisi latrones putãt? quanquã ne ij quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt, nec à iudicio omnium mortalium, quãuis impij, nefarijq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiẽdi, atq; prædãdi cæcat animos eorum: quos nõ bonorum donatio, nõ agrorum assignatio, nõ illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbẽ, qui bona, et fortunas ciuiũ ad prædã proposuerunt: qui, dum sit, quod rapiãt, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amẽtiæ pœna in ipsum familiamq; eius recidat. quod ita futurum esse confido: iã enim nõ solum homines, sed etiã deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse. siue enim prodigijs, atque portẽtis dij immortales nobis futura prædicunt, ita sunt apte denunciata, ut et illi pœna, & nobis libertas appropinquet: siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod de uoluntate cœlestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quã præ=

uobis fertis, perseueretis. faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent; quanquã paratissimos milites ad præliandũ uideant, ut eos tamẽ adhortentur. sic ego uos ardentes, et erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est, non est uobis Quirites cum eo hoste certamen, quocũ aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutẽ uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinẽ concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucũdior, quam cruor, quã cædes, quã ante oculos trucidatio ciuiũ. nõ est uobis Quirites res cum scelerato homine, atque nefario, sed cũ immani tetraq; bellua: quæ quoniã in foueã incidit, obruatur: si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda: sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus, mox ijs, quas paucis diebus noui Consules cõparabũt. incumbite in causam Quirites, ut facitis. nunq̃ uester consensus maior in ulla causa fuit: nunq̃ tam uehementer cum senatu consociati fuistis: nec mirum: agitur enim, non qua conditione uicturi, sed uicturi ne simus, an cum supplicio ignominiaq; perituri. quanquã mortẽ quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quirites: quam uobis tanq̃ hæreditatẽ maiores uestri reliquerunt. quanquam omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altissimis defixa radicibus: quæ nunquã ulla ui labefactari potest, nũquã dimoueri loco. hac maiores nostri primũ uniuersam Italiã deuicerũt, deinde Carthaginẽ exciderũt, Numantiam euerterũt, potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionẽ huius imperij redegerũt. ac

*maioribusquidem ueſtris Quirites cũ eo hoſte res erat,
qui haberet Remp.curiam,ærarium,conſenſum, & con
cordiam ciuium,rationem aliquam, ſi ita res tuliſſet,
pacis & fœderis: hic ueſter hoſtis ueſtram Remp.oppu=
gnat,ipſe habet nullam: ſenatum,id eſt orbis terræ con=
ſilium,delere geſtit, ipſe conſilium publicum nullum ha
bet: ærarium ueſtrum exhauſit, ſuum non habet: nam
concordiam ciuium qui habere poteſt, nullam qui ha=
beat ciuitatem? pacis uero quæ poteſt cum eo eſſe ratio,
in quo eſt incredibilis crudelitas, fides nulla? eſt igitur
Quirites populo R. uictori omnium gentium omne cer
tamen cum excurſore,cum latrone,cum Spartaco. nam
quòd ſe ſimilem Catilinæ eſſe gloriari ſolet: ſcelere par
eſt,belli induſtria inferior. ille cum exercitum nullum
haberet, repente conflauit: hic eum exercitum, quem
accepit,amiſit. ut igitur Catilinam diligentia mea, ſe=
natus auctoritate,ueſtro ſtudio,& uirtute fregiſtis: ſic
Antonij nefarium latrocinium ueſtra cum ſenatu con=
cordia tanta,quanta nunquam fuit, felicitate, & uir=
tute exercituum,ducumq́; ueſtrorum breui tempore op
preſſum audiatis. equidem,quantum cura,labore, uigi
lijs, auctoritate,conſilio eniti atque efficere potero, ni=
hil prætermittam, quod ad libertatem ueſtram perti=
nere arbitrabor: neque enim id pro ueſtris ampliſſimis
in me beneficijs ſine ſcelere facere poſſum.hodierno au=
tem die primum,referente uiro fortiſſimo,uobiſq́; ami=
ciſſimo M. hoc Seruilio, collegiſq́; eius ornatiſſimis ui=
ris,optimis ciuibus,longo interuallo me auctore,et prin
cipe ad ſpem libertatis exarſimus.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVIII.

Nihil unquam longius Calendis Ian. mihi uisum est patres conscripti: quod idem intelligebã per hos dies unicuiq; uestrum uideri: qui enim bellum cum Rep. gerũt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime consilio uestro subuenire cõmuni saluti oporteret, in senatũ non uocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Calendæ Ian. q̃ seræ esse uideantur. atque ut oratio Consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modo salutis conseruandæ, uerum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi uestræ uirtuti, constantiæq; confiderem: hic enim uobis P. C. dies illuxit, hæc potestas data est, ut, quantum uirtutis, quantũ constantiæ, quantũ grauitatis in huius ordinis consilio esset, populo R. declarare possetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia, quantam sitis à populo R. laudem, quantam gratiam consecuti. atque illo die P. C. ea cõstituistis, ut uobis nihil iam sit integrũ, nisi aut honesta pax, aut bellum necessariũ. pacem uult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet; cui quidẽ, dum se ciuibus impijs cõmẽdat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profecto, quod dari pos=

sit bellum gerenti: erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Legatos uero ad eum mittere, de quo grauissimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, nõ iam leuitatis est, sed, ut, quod sentio, dicã, demẽtiæ. primum enim eos duces laudauistis, qui cõtra illum priuato consilio bellum suscepissent: deinde milites ueteranos, qui cũ ab Antonio in colonias essent deducti, illius beneficio libertatẽ populi R. antepofuerunt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? si enim Consulem suum reliquerunt, uituperãdæ sunt: si inimicum populi R. iure laudãtur. atqui cum Cõsules nõ dum haberetis, decreuistis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia constituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, et Legatos ad Antonium mittere? ut iam pudendum sit, honestiora decreta esse legionũ, quàm senatus: siquidem legiones decreuerunt senatum defendere contra M. Antonium, senatus decernit Legatos ad Antonium. utrum hoc est cõfirmare militum animos, an debilitare uirtutẽ? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quẽ nemo præter Cotylam tum inuẽtus sit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam consulares? qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur. quanq̃ suspicor, quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur. facilius contradicerem, si quid uideretur: est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quã Plancus obtinet. quid est aliud, omnia ad bellum ciuile hosti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatum, quãtum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes barbaras secum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem sceleratum, & perditũ, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues? nullæ istæ excusationes sunt: Meus amicus est. sit patria prius. Meus cognatus. an potest cognatio ulla propior esse, q̃ patriæ, in qua parentes etiam continẽtur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit statuere, quam sentẽtiam dicatis, aut quam sequamini. agitur, utrum M. Antonio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorum diripiendorũ, urbis, agrorum suis latronibus condonandi, populi R. seruitute opprimendi; an horum nihil facere ei liceat. dubitatis? an nõ cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidẽ dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendã dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur uerecundus sine collegis de auspicijs. quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris ille biennij, iste sexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ne ante lata, quàm scripta? non ne ante factam uidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, et Licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeũdi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas? ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamẽ, ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum mirum uideretur. quam legem igitur se Augur dicit tulisse nõ modo tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam confiteri? quid? quod cũ eo collega tulit, quem ipse fecit sua nũciatione uitiosum; nihil ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorũ nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: nũ etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita septi, ut, etiam si nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forũ nullo modo posset. sic uero erant disposita præsidia, ut, quo modo aditus hostiũ prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingressione fori populũ Tribunosq; pl. propulsari uideres. quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, ijsq; legibus populum non teneri. si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. quãuis ergo bonas leges uitiose, per uimq; tulerit, tamen hæ leges nõ sunt habendæ, omnisq; audacia gladiatoris amẽtis auctoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uidea-

tur, tantā pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuisse. quid illi immanes quæstus? ferēdi ne? quos M. Antonij tota exhausit domus. decreta falsa uēdebat: regna, ciuitates, immunitates in æs accepta pecunia iubebat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, q̄ uiro, auctionē prouinciarum, regnorumq́; faciebat: restituebantur exules quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperādæ sumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; solum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenalibus innumerabilis pecunia cōgesta in illam domum est; cum, quæ uēdebat, Antonius ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiā consulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: S.C. tanquam facta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq́; liberatæ: earumq́; rerum falsæ tabulæ gemēte populo R. toto Capitolio figebātur. quibus rebus tāta pecunia una in domo coaceruata est, ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo R. defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. ò consessum iudicum præclarum: ò dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis-

ſimū. ſed fac ita non eſſe. nū latine ſcit? nū ex iudicum genere & forma? nū leges noſtras mores'ue nouit? num denique homines? eſt enim uobis Creta notior, q̃ Roma Cydæ. delectus aūt & notatio iudicū etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nã Lyſiadem Athenienſem pleriq; nouimus: eſt enim Phedri, philoſophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis feſtiuus: ut ei cū M. Curio cõſeſſore eodẽ, & colluſore facillime poſſit cõuenire. quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq; Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ, et Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationem is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Athenienſiū antiquiſſimas leges negliget? qui porrò ille cõſeſſus dij boni? Cretẽſis iudex, iſq; nequiſſimus. quẽ ad hūc reus alleget? quo modo accedat? dura natio eſt. at Atheniẽſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad ærarium detuliſſet, his magnam partem Reip. crediditſſet, ſi ullam ſpeciem Reip. cogitauiſſet? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, cithariſtas, totum denique comeſſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectum. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iu-

*dices haberemus, quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerũ magnitudo, conscientia maleficiorũ, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti, q̃ honestis iudicibus nocentium salus desperata est. sed illud os, illam impuritaté * fecissent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unum, ꝙ tam turpes iudices essent: alterum, ꝙ patefactum esset, q̃ multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiam si sine ui saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas cẽseam, quas iudico non rogatas? an illa non grauissimis ignominijs, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriam sunt notanda, ꝙ unus M. Antonius in hac urbe palàm secum habuerit armatos? quod neque Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, q̃ uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos latrones*

ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis Concor-diæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. hûc etiam niſi ueni rem Calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meã diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de Rep. minus equidem libere, quã mea conſuetudo, liberius tamen, quàm pericula, minæq; poſtulabant. at ille, homo uehemens, & uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fe-cerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis declamita uit, ſitim quærens: hæc enim ei cauſa eſſe ſolet decla-mandi. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſſet, tũ uero agmine quadrato in ædem Cõcordiæ uenit, atque in me abſentem orationem ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatum uenire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſ-ſet. etenim aderat Lucius frater gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Myläſis depugnarat: ſanguinẽ noſtrum ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profude-rat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones nota-bat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auidi-tate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuide-bat agros quibus & quos uolebat: nullus aditus erat pri uato, nulla æquitatis deprecatio: tantũ quiſque habebat

possessor, quantum reliquerat diuisor Antonius. quæ q̃-quã, si leges irritas feceritis, rata esse nõ possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo; iudicandumq́; nullos Septemuiros fuisse; nihil placere ratũ esse, quod ei egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis est, qui ciuẽ possit iudicare potius, quã teterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi uictorẽ uicturum neminem? num putatis P.C. dixisse eum minacius, quã facturum fuisse? q̃d uero quod in concione dicere ausus est? se, cum magistratu abijsset, ad urbẽ uẽturum cum exercitu, introiturum quotiescunq; uellet. q̃d erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium, quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitum maximum adduceret? qui autẽ delectus cẽturionum? quæ effrenatio impotẽtis animi? cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se uenire iussit cẽturiones, quos bene de Rep. sentire cognouerat; eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quã secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquã uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat; cum Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cum sua sponte eximiaq́; uirtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patris adijt, ueteras

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia ducē præstantissimū uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquádo liberi essemus. quā est imitata Quarta legio. quo ille nuncio audito, cū senatum uocasset, adhibuissetq; consularē, qui sua sententia C. Cæsarem hostem iudicaret, repente concidit. post aūt neque sacrificijs solēnibus factis, neque uotis nuncupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quò? in prouinciā firmissimorum, et fortissimorū ciuium: qui illum, ne si ita quidē uenisset, ut nullum bellū inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ Galliæ; circumsedit Mutinā firmissimam & splendidissimā populi R. coloniam; oppugnat D. Brutum imperatorem, Consulē designatum, ciuem non sibi, sed nobis et Reip. natum. ergo Annibal hostis, ciuis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter Antonij quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat Annibal, quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuiū, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni) Legatos mitti placet? norunt isti homines formā Reip. iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi R. maiestas, quid senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet. denique quamuis seuera Legat

mandata dederimus, nomē ipsum Legatorū hunc, quem uidimus, populi R. restinguet ardorem, municipiorum atque Italiæ franget animos. ut omittā hæc, quæ magna sunt; certe ista Legatio moram, et tarditatem afferet bello. quamuis dicant, quod quosdam audiam dicturos, Legati proficiscantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipsum et animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momētis P. C. maximæ inclinationes temporū fiunt cum in omni casu Reip. tum in bello, et maxime ciuili, quod opinione plerūque et fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Legatos miserimus: nomen ipsum Legationis ultro missæ timoris esse signum uidebitur. recedat à Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: nō est uerbis rogandus, cogendus est armis: non enim ab Annibalē mittimus, ut à Sagunto recedat, ad quem miserat olim senatus P. Valerium Flaccum, & Q. v. Bebium Pamphilum, qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros Legatos quò iubebimus ire, nisi paruerit Antonius? ne imperatorē, coloniamq; populi R. oppugnet, ita ne uero per Legatos rogādus est? quid interest per deos immortales, utrū hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi R. præsidij causa collocatam? belli Punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal gessit, causa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum Legati missi. mittebantur ad Pœnum, mittebantur pro Annibalis hostibus, nostris etiam socijs. quid simile tandem? nos ad ciuē mittemus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circunsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis. age, si paruerit,

ruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? ante diem XIII. Cal. Ian. decretis uestris eũ concidistis: constituistis, ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, et præmijs bene de Rep. meritorũ, & merentium: quorum principẽ iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cœlestes, diuinasq; legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum Consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiã persequerentur, honores & præmia spopondistis: eodemq; die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato, atque proposito, factum eius collaudauistis; quodq; ille bellum priuato cõsilio susceperat, id uos auctoritate publica comprobastis. quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut re hostem iudicaretis Antonium? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit, aut uos illum sine dolore summo uidebitis? exclusit illum à Rep. distraxit, segregauit non solum scelus illius, sed etiã, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reip. quid, si Legatis paruerit, Romamq; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò cõcurrant, defuturum putatis? sed hoc minus uereor. sunt alia, ob quæ magis nunquam parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiã: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnauit, familiã ducit. si per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, & mora? ut primum post discessum latronis, uel potius

desperatam fugam libere senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cum designati Consules non adessent, ieci sententia mea maximo uestro consensu fundamenta Reip. serius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: sed tamen, si ex eo tẽpore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur, inueteratum fit plerunque robustius. sed tum expectabantur Calendæ Ian. fortasse nõ recte: uerum præterita omittamus. etiam'ne hanc moram afferemus, dum proficiscãtur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello autem dubio quod potest studium esse delectus? quamobrẽ P. C. Legatorum mentionem nullã censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confestim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium indici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliã totam. quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama uestræ seueritatis obruet scelerati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bellum cum Rep. esse susceptum: expietur cõsentientis senatus neruos, atque uires: nã nunc quidẽ partium cõtentionem esse dictitat: quarum partium? alteri uicti sunt: alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi forte Cæsaris partes à Pansa, & Hircio Consulibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. hoc uero bellum nõ ex dissensione partium, sed ex nefaria spe ꝑditissimorum ciuiũ excitatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusque opinionẽ distributæ. legi epistolã Antonij, quã ad quendã Septemuirum, capitalẽ hominẽ, col=

legam suum miserat. quid concupiscas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellum moremur inferre? qui ne sorti quidẽ fortunas nostras destinauit, sed libidini cuiusque nos ita addixit, ut ne sibi quidẽ quidquã integrum, quod nõ alicui promissum iam sit, reliquerit. cũ hoc P.C. bello, bello, inq̃, decertãdum est, idq́; confestim: Legatorum tarditas repudianda est. quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totã Remp. cõmittendam censeo, hisq́; permittendũ, ut Remp. defendãt, prouideantq́; ne quid Resp. detrimenti accipiat: censeoq́;, ut ijs, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ad eo discesserint. hæc si censueritis patres cõscripti, breui tempore libertatẽ populi R. auctoritatemq́; uestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamẽ eadẽ, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendũ. sed q ordo in sententijs rogãdis seruari solet, eundẽ tenebo in uiris fortibus honorãdis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordiũ. cuius, ut superiora omittã, quæ sunt maxima illa quidẽ, sed adhuc hominũ magis iudicijs, quã publice laudata: quibusnã uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neq; enim ullam mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis gloriæq́;, desiderat: qua etiã si careat, tamen sit se ipsa cõtenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. laus igitur iudicij, testimonijq́; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis patres conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus Imp. Cos. de=

signatus, prouinciam Galliam in senatus populiq; R. potestate teneat; cumq; exercitum tãtum, tam breui tempore, summo studio municipiorum, coloniarumq; prouinciæ Galliæ optime de Rep. meritæ, merentisq; conscripserit, cõpararit; id eum recte, et ordine, exq; Rep. fecisse, idq; D. Bruti præstantissimum meritum in Remp. senatui populoq; R. gratum esse, & fore; itaque senatum populumq; R. existimare, D. Bruti imp. Cos. desig. opera, consilio, uirtute, incredibiliq; studio, et consensu prouinciæ Galliæ, Reip. difficillimo tempore esse subuentũ. huic tanto merito Bruti P.C. tantoq; in Remp. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio patuisset Gallia; si oppressis municipijs, & colonijs imparatis in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus Reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentissimus, atque omnibus cõsilijs præceps, & deuius, nõ solum cum exercitu suo, sed etiã cum omni immanitate barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorẽ ne alpium quidẽ muro cohibere possemus. hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, non dum interposita auctoritate uestra, suo cõsilio, atque iudicio, non, ut Consulẽ, recepit, sed, ut hostem, arcuit Gallia, seq; obsideri, quã hanc urbem maluit. habeat ergo huius tãti facti, tamq; præclari decreto uestro testimonium sempiternũ? Galliaq;, quæ semper præsidet, atque præsedit huic imperio, libertatiq; communi, merito ureq; laudetur, quod se, suasq; uires nõ tradidit, sed opposuit Antonio. atque etiam M. Lepido pro eius egregijs in Remp. meritis decernẽdos honores quam amplissimos censeo. semper ille populumq; R. liberum uoluit; maximumq; signum illo

die dedit uoluntatis, & iudicij sui, cum, Antonio diadema Cæsari imponente, si auertit, gemituq́; & mœstitia declarauit quantum haberet odium seruitutis, q̃ populũ R. liberum cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. quanta uero is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortẽ Cæsaris consecutũ est, quis nostrũ obliuisci potest? magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo R. accidere potuit, quàm, cum bellum ciuile maximũ esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseroq́; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse nõ debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: facturum fuisse declarauit in eo, quod potuit, cũ Sex. Põpeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. quã ob causam iustam, atque magnam, et q periculosissimum ciuile bellum maximumq; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq́; conuertit, S. C. his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Pontifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, popu=

lut R. intellexerit ei dominatum regium maxime displicere; cumq; eius opera, uirtute, consilio, singulariq; clemētia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum, Sextusq; Pōpeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, et à M. Lepido Imp. Pont. Max. summa senatus populiq; R. uoluntate ciuitati restitutus sit; senatum populumq; R. pro maximis plurimisq; in Remp. M. Lepidi meritis magnā spem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere otij, pacis, cōcordiæ, libertatis; eiusq; in Remp. meritorum senatum populumq; R. memorem fore; eiq; statuā equestrem inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis sententia statui placere. qui honos P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iustus est: nō enim solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possumus cōmemorare hunc honorem à senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbem à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos cū exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? nō dum ullos duces habebamus, nō copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum nō habebat. quis tum nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adolescentem deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, subito præter spem omnium exortus, prius cōfecit exercitum, quem furori M. Antonij opponeret, q̄ quisquam

hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cum esset adolescens: & quidē iure: subuenit enim Reip. sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentiū studio paratior, & in alio genere belli: nō enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requiescere armauit: eam cōplexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. et Pōpeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq; exercitum accessit: Cæsar se ad neminē adiunxit, ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij cōparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperiū Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quanq̄ est magnus illi ætati, tamē ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, qui uix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandiq; & nobis & populo R. potestatē. hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quòd C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus sit, eosq; conscripserit; quodq; legio Martia, quartaq; summo studio, optimoq; in Remp. consensu, C. Cæsare duce & auctore Remp. libertatem populi R. defendant, de=

fenderint; & quòd C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephantos in suam populiq; R. potestatem redegerit, difficillimoq; Reip. tempore saluti, dignitatiq; populi R. subuenerit; ob eas causas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Propr. senatorem esse, sententiamq; loco prætorio dicere; eiusq; rationem, quæcunq; appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quamprimum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grandiorē ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellenti eximiaq; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodum antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis prius, q̃ Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq; alij, recentiore autem memoria superior Africanus, T. Flaminius admodum adolescẽtes Consules facti tãtas res gesserunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. nam ꝙ ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea na=

tura rerum est P.C. ut, qui sensum ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab senatu, ab equitibus R. populoq; R. uniuerso senserit ciuẽ charum haberi, salutaremq; Reip. nihil cũ hac gloria comparandum putet. utinã C. Cæsari, patri di co, contigisset adolescenti, ut esset senatui, atque optimo cuique charissimus. quod cum cõsequi neglexisset, omnẽ uim ingenij, quæ summa fuit in illo, in populari leuitate cõsumpsit: itaq; cum respectum ad senatum, & ad bo nos nõ haberet, eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quàm uirtus liberi populi ferre non posset. eius autem filij longissime diuersa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuique charissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiã timemus? quid enim stultius, quàm inutilem potẽtiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, et lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc uidit puer: si ætate processerit, non uidebit? at est quibusdam inimicus clarissimis atque optimis ciuibus. nullus iste timor esse debet. omneis Cæsar inimicitias Reip. condonauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad Remp. accessit, ut eã confirmaret, nõ ut euerteret. omneis habeo cognitos sensus adolescẽtis: nihil est illi Rep. charius, nihil uestra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, sed maiora & meliora expectare debetis; neq; in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere ne memoria maneat domestici doloris,

quæ plus apud eum possit,q̃ salus ciuitatis. audebo etiã obligare fidem meã P.C.*uobis, populoq́;* R.*quod profe= cto,cum me nulla uis cogeret, facere nõ auderem,perti mescerémq; in re maxima periculosam opinionem teme ritatis.promitto,recipio, spondeo patres conscripti* C. *Cæ sarem talẽ semper fore ciuẽ, qualis hodie sit, qualemq́; eum maxime uelle & optare debemus. quæ cũ ita sint, de* Cæsare *satis hoc tempore dictum habeo.* Nec *uero de* L.*Egnatuleio, fortissimo, & cõstantissimo ciue, amicissi moq́;* Reip. *silendum arbitror, sed tribuendum testi= monium uirtutis egregiæ, ꝙ is legionem quartã ad* Cæ= *sarẽ adduxerit, quæ præsidio* Cõ*sulibus senatui populoq́;* R.*reiq́; pub.esset: ob eam causam placere, uti* L.*Egnatu= leio triennium ante legitimum tempus magistratus pe= tere, capere, gerere liceat. in quo* P. C. *non tam commo= dum tribuitur* L.*Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari.* De *exercitu autem* C. *Cæsaris ita censeo decernẽdum: senatui placere, militibus ueteranis, qui* Cæ*saris* Pontificis, *auctoritatemq́; huius ordinis de= fenderint, atque defendãt, his liberisq́; eorum militiæ ua cationem esse; utiq́;* C.P*ansa*, A.H*ircius* Cõ*sules, alter, am bo' ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui cõtra legem* Iuliam *posside rent, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro* Cam *pano separatim cognoscerent, inirentq́; rationem de cõ= modis militũ ueteranorum augendis, legioniq́;* Martiæ, *& legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secun da, trigesima quinta ad* C.P*ansam*, A.H*ircium* Con*sules uenissent, suaq́; nomina dedissent, ꝙ his senatus, popu= loq́;* R.*libertas charissima sit, & fuerit, uacationem mili*

tiæ ipsis, liberiq; eorum esse placere, extra tumultum Gallicum, Italicumq; ; eas legiones bello confecto missas fieri, placere; quantamq; pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Cæsar Pontifex Proprætor pollicitus sit, tantam dari placere; utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue ratione agri habeāt, qui sine iniuria priuatorum diuidi possit, isq; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissime dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quo sine mora, matureq; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus usi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

Vdita uobis esse arbitror Quirites, quæ sint acta in senatu, quæ fuerit cuiusq; a sentẽtia: res enim ex Calendis Ian. agitata, paulo ante cõfecta est, minus quidem illa seuere quàm decuit, nõ tamẽ omnino dissolute. mora est allata bello, non causa sublata. quamobrẽ quod quæsiuit à me P. Apuleius, homo & multis officijs mihi, & summa familiaritate coniũctus, & uobis amicissimus; ita respondebo, ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis, Causa fortissimis optimisq; Cõsulibus Calendis Ian. de Rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. Cal. Ian. senatus me auctore decreuit. eo die primũ Quirites fundamẽta iacta sunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber senatus, ut uos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore, etiã si ille dies uitæ finẽ mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructũ, cũ uos uniuersi una mente atq; uoce iterum à me cõseruatã esse Remp. cõclamastis. hoc uestro iudicio tanto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ian. ueni in senatum, ut meminissem quam personam impositã à uobis sustinerem. itaque bellũ nefarium illatum Reip. cum uiderem, nullã moram interponendam insequendi M. Antonium putaui; hominemq; audacissimũ, qui, multis nefarijs rebus ante cõmissis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniã uestrã fidissimam, fortissimamq; obsideret, bello cẽsui persequẽdum. tumultũ esse

decerni, iustitium indici, saga sumi, dixi placere, quo omnes acrius, grauiusq; incūberēt ad ulciscendas Reip. iniurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta à senatu uiderēt. itaque hæc sentētia sic per triduū ualuit, ut, quanquā discessio facta nō esset, tamen, præter paucos, omnes mihi assensuri uiderētur. hodierno aūt die nescio qua obiecta re remissior senatus fuit: nam plures eam sententiam secuti sunt, ut, quantum senatus auctoritas, uesterq; cōsensus apud Antonium ualiturus esset, per Legatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hāc sentētiā repudiari: neque iniuria: ad quē enim Legatos? ad eum ne, qui pecunia publica dissipata, atque effusa, per uim, et cōtra auspicia impositis Reip. legibus, fugata concione, obsesso senatu, ad opprimēdā Remp. Brundusio legiones accersierit? ab his relictus, cum latronū manu in Galliā irruperit? Brutum oppugnet? Mutinā circunsedeat? quæ uobis potest cū hoc gladiatore cōditionis, æquitatis, Legationis esse cōmunitas? quanquā Quirites non est illa Legatio, sed denūciatio belli, nisi paruerit: ita. n. est decretum, ut si Legati ad Annibalē mitterentur: mittuntur enim qui nuncient, ne oppugnet Consulem designatum, ne Mutinā obsideat, ne prouinciam depopuletur, ne delectus habeat, sit in senatus populiq; R. potestate. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum conscriptorū, atq; in uestra potestate sit, qui in sua nunquam fuerit. quid enim ille unquā arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò furor, quò uinolentia? semp eum duo dissimilia genera tenuerunt, lenonū, et latronū: ita domesticis stupris, forensibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auarissimæ

paruerit,quã senatui,populoq; R.itaque quod paulo ante feci in senatu, faciã apud uos.testificor, denuncio,ante prædico,nihil M.Antonium eorum,quæ sunt Legatis mandata, facturum,uastaturum agros, Mutinam obsessurum,delectus,quà possit,habiturũ: is est enim ille, qui semper senatus iudiciũ,& auctoritatẽ, semper uoluntatem uestram,potestatemq; contempserit. an ille id faciat,quod paulo ante decretum est,ut exercitum citra flumẽ Rubiconem,qui finis est Galliæ,educeret, dum ne proprius urbem Romam CC mil.admoueret?huic denũciationi ille pareat?ille se fluuio Rubicone CC mil.circũscriptum esse patiatur? non is est Antonius: nã si esset, non cõmisisset ut ei senatus tãquam Annibali initio belli Punici denunciaret,ne oppugnaret Saguntum. quod uero ita auocatur à Mutina,ut ab urbe tanquam pestifera flamma arceatur:quã habet ignominiam?quod iudicium senatus? quid, ꝙ à senatu dantur mandata Legatis,ut D.Brutũ,militesq; eius adeant,hisq; demõstrẽt; sua in Remp.merita, beneficiaq; eorũ grata esse senatui populoq; R.hisq; eam rem magnæ laudi,magnoq; honori fore?passurum ne censetis Antonium introire Mutinã Legatos? exire inde tuto?nunquam patietur,mihi credite.noui uiolentiam:noui impudentiã: noui audaciam. nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare.quæ cum ita sint, nõ omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet atrocitatis aliquid Legatio.utinam nihil haberet moræ. nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, et procrastinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendũ est D.Bruto:omnes undique copiæ colligen=

dæ:horam eximere nullã in tali ciue liberando sine scelere non possumus.an ille nõ potuit, si Antonium Consulem, si Galliã Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio et prouinciam tradere? domũ redire? triumphare? primus in hoc ordine esse, quoad magistratũ iniret? quid negotij fuit? sed cum se Brutum esse meminisset, uestræq; libertati natũ: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrũ Legatos, an legiones ire oportebat? sed præterita omittamus. properent, quod uideo esse facturos. uos saga parate: est enim ita decretũ, ut, si ille auctoritati senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: nõ parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo Quirites, ne cum audierit Antonius, me hoc in senatu, et in cõcione confirmasse, nunquã illum futurum in senatus potestate; refellẽdi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear, uertat se, senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapientẽ à uobis, quã se modestũ existimari. quid? ipse si uelit, nũ etiã Luciũ fratrẽ passurum arbitramur? nuper quidẽ dicitur ad Tybur, ut opinor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fratri esse minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Asiatico senatus mandata, Legatorum uerba audiẽtur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate: nã hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quã L. Trebellius; pluris, quàm T. Plancus adolescens nobilis; qui omnibus sententijs maximo uestro plausu condẽnatus, nescio quo modo se cõiecit in turbã, atque ita mœstus redijt, ut retractus, non reuersus uideretur. sic contemnit, tanquã si illi aqua et igni interdictũ sit. aliquãdo negat

ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiā. nā Trebellium ualde iā diligit: oderat tum, cum ille tabulis nouis aduersabatur: iā fert in oculis, postq̄ ipsum Trebelliū uidit sine tabulis nouis saluū esse nō posse. audisse. n. uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuistis, quotidie sponsores, et creditores L. Trebellij conuenire. ô fides: hoc. n. puto Trebelliū sumpsisse cognomē. quæ potest esse maior fides, quā fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum uenire ad arma? ubi plausus ille in triūpho est, sæpe ludis? ubi Aedilitas delata summo studio bonorū? quis est, q hūc nō casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antoniū: qui uos omnes in fidē suā recepit. negatis? num quisnā est uestrum, qui tribum nō habeat? certe nemo. atqui illum quinque et triginta tribus patronum adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite à sinistra illā equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R. *igitur est patronus L. Antonius. malam quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. nō modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquā tantis opibus, tātis rebus gestis fuit, qui se populi R. uictoris, dominiq; omnium gentium tutorē dicere auderet? in foro L. Antonij statuam uidemus, sicut illam Q. Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ô impudentiā incredibilem. tantum ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? quonā modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? sed hæc una statua. altera equitibus R. equo publico: qui item ascribunt,*

bunt, PATRONO. *quem unquam iste ordo patronum adoptauit? si quenq̃, debuit me. sed me omitto: quem Censorem? quem imperatorem? agrum his diuisit. ò sordidos,qui acceperunt; improbum,qui dederit. statuerũt etiã* Tribuni *militares, qui in exercitibus* Cæsaris *duobus fuerunt. quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos:his quoque diuisit* Semuriũ. *campus Martius restabat,nisi prius cum fratre fugisset. sed hæc agrorum assignatio paulo ante* Quirites L. Cæsaris *clarissimi uiri & præstantissimi senatoris sentẽtia dissoluta est:huic enim assensi,Septemuirũ acta sustulimus.iacẽt beneficia* Nuculæ: *friget patronus* Antonius.*nam possessores animo æquiore discedent: nullã impensam fecerant:nõ dũ instruxerãt,partim quia non cõfidebãt,partim quia nõ habebãt.sed illa statua palmaris: de qua,si meliora tẽpora essent,nõ possem sine risu dicere.* L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO.*ita ne?* Ianus *medius in* L.Antonij *clientela sit? quis unq̃ in illo* Iano *inuẽtus est,qui* L.Antonio *mille nũmũ ferret expẽsum? sed nimis multa de nugis: ad causam bellumq; redeamus: quãquã nõ alienũ fuit ꝑsonas quasdã à uobis recognosci,ut, quibuscũ bellum gereretur,possitis taciti cogitare.* Ego autem *uos hortor* Quirites,*ut,etiã si melius aliud fuit,tamẽ* Legatorũ *reditũ expectetis animo æquo. celeritas detracta de causa est:boni tamẽ aliquid accessit ad causam:cũ enim* Legati *renũciarint,quod certe renũciabũt,nõ in uestra potestate,nõ in senatus esse* Antoniũ; *quis erit tã improbus ciuis,qui illũ ciuẽ habendũ putet? nũc enim sunt pauci illi quidẽ, sed tamen plures quã* Rep.*dignũ est, qui ita*

loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? istam certe uocem, simulationemq; clementiæ extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut cõfitear uobis Quirites, minus hodierno die cõtendi, minus laboraui, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierũ molestiam deuorate. qui cum redierint; si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideã meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reip. salute cogitẽ? quid.n. nõ debeo uobis Quirites, quem uos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Rep? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites consilio, quantum potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis: etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquã uidi tantam, quãta nũc uestra est. unũ sentitis omnes, unũ studetis, M. Antonij conatũ auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciã. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaque senatũ sua spõte bene firmũ, firmiorem uestra auctoritate fecistis. uenit tẽpus Quiri-

tes, ſerius omnino, quàm dignum populo R. fuit; ſed tamen ita maturum, ut differri iam hora non poſſit. fuit aliquis fatalis caſus, ut ita dicam: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc ſi quis erit, erit uoluntarius. populum R. ſeruire fas non eſt, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum eſt adducta diſcrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate ueſtra, & tanta concordia conſequemini: aut quiduis potius, quàm ſeruiatis. aliæ nationes ſeruitutem pati poſſunt: populi R. eſt propria libertas.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO I.

P *Aruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur patres conscripti: de Appia uia & de Moneta Consul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etsi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à sententia, suspensus curis maioribus: adducta est enim P.C. res in maximum periculum, & extremum penè discrimen. nō sine causa Legatorum istam missionem semper timui, nunq̄ probaui: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim se tenent ij, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinæ spem reuiuiscere coniunctum huic ordini populum R. conspirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingunt Antonij responsa, eaq́; defendunt. alij, postulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. scilicet Legatos ad eos misimus, non ut pareret, et dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, referare nos exteris gentibus Italiam iuberet, se præsertim incolumi, à quo maius periculum, q̄ ab ullis nationibus extimescendum est. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam postulare. præclare: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam nisi modesti postulare. Macedoniam suam uocat omnino, quoniam C. frater est inde reuocatus. sed quæ prouincia est, ex*

qua illa fax excitare nõ posset incendiũ? itaq; ijdem, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, suscipiunt parti: patrocinium: qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atque cõfidens, multi praeterea improbi. quos quidem à se primum numerare possunt: qui haec loquũtur. eos cauendos esse denunciant. utrũ igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atque haec illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, q̃ eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper, ut scitis, aduersatum multitudinis temeritati, haec fecit praeclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt consulares. quo minime dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu laetus proferas? recites? describendas etiam des improbis ciuibus? eorum augeas animos, bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te consularem, aut senatorem, aut denique ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus Consul, atque optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem nõ putarem. quanquã nos ab ineunte illius aetate usus,

consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoq; coniunxit: eiusdemq; curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi non modo salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eũdem, ut dixi, nisi talis Cõsul esset, negare esse Cõsulem auderem. idẽ non modo Consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimũ, atque optimũ Consulem: nõ quia non pari uirtute, & uolũtate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & uirtutẽ, & uoluntatem suam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ tẽpestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur Cõsulatus, cum gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. magis aũt necessarium P. C. nullũ tempus unq̃ fuit. itaque ego ille, qui semp pacis auctor fui, cuiq; pax, præsertim ciuilis, quãquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quã habemus, cõsecuti sumus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quãtuscunque sum, (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe nõ fuissem: (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinẽdæ & augẽdæ quæso oroq; uos P. C. ut primo, si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone esse dictũ, accipiatis sine offensione, quod dixero, ne ue id prius, q̃ quale sit explicauero, repudietis) ego ille, dicam sæpius, pacis semper laudator, semper auctor, pacẽ cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reli=

quam orationem P.C. quoniam periculosissimum locum silentio sum prætervectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à uobis P.C. ut eadē benignitate, qua soletis, uerba mea audiatis. Quid est incōstantia, mobilitate, leuitate cum singulis hominibus, tum uero uniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modo hostē non uerbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc subito pace uelle coniungi? quasi uero, cum C. Cæsari meritos quidem illos honores, & debitos, sed tamen singulares, & immortales decreuistis, unā ob causam, quod contra M. Antonium exercitum comparauisset; non hostem Antonium iudicaueritis: nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate uestra ueterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antoniū iudicauistis, cum fortissimis legionibus, quod illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spopondistis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis et nominis natum ad Remp. liberandā, exercitumq́; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq́; fidelissimā atque optimam Galliā laudibus amplissimis affecistis, tū non hostem iudicastis Antoniū? quid? cū decreuistis, ut Cōsul alter, ambo'ue ad bellum proficiscerentur; quod erat bellū, si hostis Antonius non erat? quò igitur profectus est uir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircius Cōsul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuisset, pro libertate populi R. in discri-

men adducere. quid? cũ delectus haberi tota Italia iussistis, cum uacationes omnes sustulistis, tum ille hostis non est iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis; milites cum gladijs sequuntur Consulem; præsidio sunt specie Cõsuli, re & ueritate nobis; omnes sine ulla recusatione, summo etiam cum studio nomina dant, parẽt auctoritati uestræ: non est iudicatus hostis Antonius? at Legatos misimus. heu me miserum, cur senatum cogor, quem laudaui semper, reprehendere? quid? uos censetis P.C. Legatorũ missionem populum R. probauisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cui cũ pridie frequẽtes essetis assensi, postridie ad spem estis inanem pacis deuoluti. quàm turpe porrò est legiones ad senatum Legatos mittere, senatum ad Antoniũ? quanquam illa Legatio non est: denunciatio est paratum illi exitiũ, nisi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio est grauior: missos enim Legatos omnes uident, decreti uestri non omnes uerba nouerũt. retinenda est igitur uobis cõstantia, grauitas, perseuerantia: repetenda est uetus illa seueritas: siquidem auctoritas senatus, decus, honestatem, laudem, dignitatẽ desiderat: quibus hic ordo nimiũ caruit diu: sed erat tũc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta; nũc nulla est liberatis iam regio dominatu. urgebamur armis domesticis: ea ipsa depulimus: nunc quidem ui extorquenda sunt. quod si non possumus facere, (dicam, quod dignũ est senatore & R. homine) moriamur. quanta enim erit illa Reip. turpitudo, quantũ dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine sententiã M. Antoniũ consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani Cõsulatus, in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exules si ne lege restituit, uectigalia uēdidit, prouincias de populi R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc inquam omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. Cōsulem designatum obsederit, depopulatus agros sit, hūc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quàm fœdum, flagitiosumq; sit, uidetis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios; nisi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, ut uideo, dominabitur Lucius: est enim patronus XXXV. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit; patronus centuriarū equitum, quas idē sine suffragio esse uoluit; patronus eorū, qui Tribuni militares fuerunt; patronus Iani medij. quis huius potentiā poterit sustinere? præsertim cū eosdem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites R.? quis Tribunos militares? Gracchorū potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet; sed ut appellant ij, qui plane, & latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cū ornasset Threcidicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam ac-

cepit.ut declarat cicatrix,qui familiaré iugularit, quid hic occasione data faciet inimicos?et qui illud animi causa fecerit,hunc prædæ causa quid facturum putatis? nõ rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? nõ quæret expulsos? M.uero Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorũ? ut nemo sit alius,nisi illi,qui unà sunt; et hi, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præsertim cum boni iam præsidijs cesserint, illi parati sit ad nutũ futuri.ego uero metuo,si hoc tempore consilio lapsi erimus,ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideátur. nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare si pace frui uolumus, bellum gerendũ est. si bellum omittemus,pace nunquam fruemur.est autem uestri consilij P.C.in posterum quamlongissime prouidere. iccirco in hac custodia táquam in specula collocati sumus,ut uacuum metu populũ R. nostra uigilia,& prouidentia redderemus.turpe est,summo cõsilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua,consiliũ intelligendi defuisse. eos Consules habemus,eam populi R. alacritatem,eum consensum Italiæ, eos duces, eos exercitus,ut nullam calamitatem Resp.accipere possit sine culpa senatus.equidem non deero: monebo, prædicabo,denunciabo,& testabor semper deos, hominesq;, quid sentiam: nec solum fidem meam,quod fortasse uidetur satis esse,sed in principe ciui non est satis,curam, consiliũ, uigilantiamq; præstabo. Dixi de periculo.docebo ne coagmẽtari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui,hoc extremum est. Quæ potest esse pax M.Antonio primum cum senatu? quo ore ille uos pote=

rit,quibus uicissim uos illum oculis intueri? quis uestrũ illum,quem ille uestrum non oderit? age,uos ille solum, & uos illũ? quid ij,qui Mutinam circunsedent? qui in Gallia delectus habẽt? qui in uestras fortunas imminẽt? amici uobis unquã erũt,aut uos illis? an equites R. amplectetur? occulta enim fuit eorum uolũtas,iudiciumq; de M. Antonio,qui frequentissimi in gradibus Cõcordiæ steterunt,qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt,arma,saga,bellũ flagitauerunt, me unà cum populo R. in cõcionem uocauerunt. hi Antoniũ diligent? cum his pacẽ seruabit Antonius? nam quid ego de uniuerso populo R. dicã? qui pleno,ac referto foro, bis me una mẽte atque uoce in concionẽ uocauit, declarauitq; maximã libertatis recuperandæ cupiditatẽ. itaque,quod erat optabile antea, ut populum R. comitem haberemus; nunc habemus ducẽ. quæ est igitur spes,qui Mutinam circunsedent,imperatorem populi R. exercitumq; oppugnantes,pacem cũ populo R. habere posse? an cum municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis,militibus dandis,pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi R. non desideretis. laudandi sunt ex huius ordinis sententia Firmani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respõdendum honorifice est Marrucinis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiã subterfugissent. hæc iam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdẽ? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis ullo pacto esse potest? ut omittam multitudinem: L. Nasidio equiti R. homini in primis ornato,atque honesto,ciuiq; semper egregio, cu-

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in Cõsulatu meo, qui uicinos suos nõ cohortatus est solum, ut milites fierẽt, sed etiã facultatibus suis subleuauit; huic, inquam, tali uiro, quem nos S.C. collaudarimus, poterit ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum urbe; quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iã uero ipse se placabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & repudiatus est? omnia uidebitis P.C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bella ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non potest: & cauete per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis ꝑpetuam pacem amittatis. quorsum hæc omnis spectat oratio? quid enim Legati egerint, non dum scimus. at uero erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus, ne blãda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatione fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, et denunciata sunt, prius, quàm aliquid postulet: Brutum exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Legatis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubiconẽ eduxerit: nec propius urbem millia passuum ducenta admouerit: fuerit in senatus populiq; R. potestate: hæc si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si senatui nõ paruerit, non illi senatus, sed ille populo R. bellũ indixerit. sed uos moneo P. C. libertas agitur populi R. quæ est commendata uobis; uita et fortuna optimi cuiusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudelitate iam pridẽ intendit Antonius; auctoritas uestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueretis. tetram & pestiferam belluam ne inclusam & constrictam di=

mittatis, cauete. te ipsum moneo Pansa, (quanquã non eges consilio, quo uales plurimum : tamen etiam summi gubernatores in magnis tẽpestatibus à uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatum, tamq; præclarum ne ad nihilũ recipere patiare. tẽpus habes tale, quale nemo habuit unquam : hac grauitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA. ORATIO LI.

Onfusius hesterno die est acta res C.Pāsa, quā postulabat institutū Consulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatus ea uirtus fuisset, quæ solet; & cum re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propēsior. uicta igitur est propter asperitatem te auctore nostra sententia: uicit L. Cæsar amplissimus uir, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quam sententia lenior. q̄q̄ is quidem, anteq̄ sententiam diceret, propinquitatē excusauit. idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio; ut et luctu sororis moueretur, et saluti Reip. prouideret. atque ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodam modo P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Rep. dignā, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. nū etiā uos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit cōtrouersia? belli nomen ponendū in sententia quidā non putabant? tumultū appellare malebāt, ignari nō modo rerū, sed etiā uerborū: potest.n. esse bellū sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest: quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tāta, ut maior timor oriatur? unde etiā nomen ductū est tumultus. itaque maiores nostri tumultū Italicum, quòd erat domesticus; tumultum Gallicum,

ꝙ erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, ꝙ bello Gallico uacationes ualēt, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultū, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres cōscripti: quā quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendū Antonium auctoritatem damus? quā, ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio et uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit: decernendi enim tempus non dum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil posse decerni. ergo illi nunc, & eorū exercitus in pace uersantur: non est hostis is, cuius præsi-

dium Claterna deiecit Hircius: nō est hostis, qui armatus Consulē designatū oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Pāsa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. *quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumentur: Cōsul se cū præsidio descēsurum dixit. utrū hoc bellū nō est, an etiam tantū bellū, quantū nunq̄ fuit? cæteris. n. bellis, maximeq; ciuilibus, cōtentionē Reip. causa faciebat. Sylla cū Sulpitio de iure legū, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cū Octauio de nouorū ciuiū suffragijs: rursus cū Mario et Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, et ut clarissimorū hominū crudelissimā puniretur necem. horū omniū bellorū causæ ex Reip. cōtētione natæ sunt. de proximo bello ciuili nō libet dicere: ignoro causam: detestor exitū. hoc bellū quintū ciuile geritur: atque omnia in nostrā ætatē inciderūt: primū nō modo dissensione, & discordia ciuium, sed in maxima cōsensione, incredibiliq; cōcordia. omnes idem uolūt, idem defendunt, idē sentiūt. cū omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorū immortalium tēpla, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi R. aras, focos, sepulcra maiorū, nos leges, iudicia, libertatē, coniuges, liberos, patriā defendimus. cōtra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædā Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispartiat parricidis. in hac tam dispari ratione belli mi-*

serrimum

ſerrimũ illud eſt, quòd ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurũ confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, *omnes* Saxæ, *cæteræq́; peſtes, quæ ſequuntur* Antoniũ, *ædes ſibi optimas, hortos,* Tuſculana, Albana *definiunt: atq; etiã homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quã pecudes, inani ſpe ad aquas uſque* Puteolanas *prouehuntur. ergo habet* Antonius, *quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quidquã poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta* Cæſaris P. C. *multis improbis & ſpem affert, & audaciam: uiderũt enim ex mendicis fieri repẽte diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur* Antonius. *quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: ſcelerum enim promiſſio & ijs, qui expectãt, perniciosa eſt; & ijs, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur.* Antonij *igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq́; inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra cõtra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiam* Q. Fuſius, *uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis commoda cõmemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego idem cõmode facere non poſſem: ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cum omnibus bonis utile eſt, tum præcipue mihi: quẽ enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quæ eſſe nõ poſſunt ciuili pace ſublata. ſed*

quæso Calene,quid? tu seruitutem pacem uocas? maiores quidem nostri,non modo ut liberi essent, sed etiã ut imperarent,arma capiebant. at tu arma abijcienda censes,ut seruiamus.quæ causa iustior est belli gerendi,quã seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus,tamen est miserrimum posse, si uelit. immo alia causa iusta,ac necessaria est.nisi forte ad te hoc non putas pertinere,ꝙ te socium fore speras dominationis Antonij. in quo bis falleris:primum,ꝙ tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquam stabile in regno,aut iucundum putas.non, si tibi antea profuit,semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? atqui es,qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos uolueris. honesta oratio, sed ita, si bonos,& utiles Reip.ciues: sin eos, qui natura ciues sunt,uoluntate hostes,saluos uelis,quid tandem interest inter te,& illos? quid? pater olim tuus, quo utebar sene adolescens,homo seuerus,et prudens,nõ primas omniũ ciuium P.Nasicæ,qui T.Gracchum interfecit,dare solebat?eius uirtute,consilio,magnitudine animi liberatam Remp.arbitrabatur? quid? nos à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, non probaretur,quia non omnes saluos esse uoluisset?quòd L.Opimius Consul uerba fecit de Rep.de ea re ita censuerunt,uti Opimius Consul Remp.defenderet. senatus hæc uerbis, Opimius armis.num igitur eũ, si tum esses,temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filij consulares? P. Lentulum, principem senatus? complures alios summos uiros, qui cum L. Opimio Consule armati Gracchum in

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius cōsularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerũt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus senatus Remp. defendendã dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserunt: num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? ego Catilinã perire uolui: num tu, qui omnes saluos uis, Catilinã saluũ esse uoluisti? hoc interest Calene inter meam sententiam & tuam. ego nolo quenquam ciuem cōmittere, ut morte mulctandus sit: tu, etiam si cōmiserit, conseruandum putas. in corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, secariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quidquid est pestiferũ amputetur. dura uox: multo illa durior: salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quã me. Ego P. Clodiũ arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impiũ, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, & optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. nō est ita: uehementer me agere fateor, iracũde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem: itaque sine uerborũ contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore nō possum:

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constãtissimus defensor Antonij. & quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicũ esse debere, cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antoniũ. ego te, cũ in Massilienses tã sis acerbus Fusi, non animo æquo audio: quousque .n. Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quẽ sublata est urbs ea, sine qua nũquam ex transalpinis gentibus maiores nostri triũpharunt. quo quidem tempore populus R. ingemuit. quanquã proprios dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidẽ quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego aute m sine iracundia dico, ut omnia; nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitaei inimicũ esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, nõ poteramus: nunc, ut sis po=

pularis exorare non possumus. satis multa cũ Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui generi querelam moderate ferat, æquo animo laturũ amici.

Venio nũc ad reliquos cõsulares: quorũ est nemo (iure meo hoc dico) qui nõ mecũ habeat aliquã coniunctionem gratiæ, alij maximã, alij mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, cõsularibus dico, turpis illuxit. iterũ Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consulis, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ quidem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respirauit. ad hunc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehementius pertimescatis? equidem cum antea Legatos decerni nõ censuissem, hoc me tamen cõsolabar, q, cum illi ab Antonio cõtempti, & reiecti reuertissent, dixissentq; senatui nõ modo illum è Gallia non discessisse, ut censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse, ptãtem sibi D. Bruti cõueniendi nõ fuisse; putabam fore, ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus. nos etiã lãguidiores facti sumus, postq. Antonij nõ solum audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamq; perspeximus. utinam L. Cæsar ualeret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose. deserti, deserti, inquã, sumus P.C. à principibus. sed, ut iã sæpe dixi, omnes in tãto periculo, qui recte & fortiter sentient, erunt consulares. animum nobis afferre Legati debuerũt, timorem attulerũnt: quanquã mihi quidem nullum unquam timorem, quãuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment,

à quo etiã mãdata acceperũt. prò dij immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorũ? C. Popillius apud maiores nostros, cũ ad Antiochũ Regẽ Legatus missus esset, & uerbis senatus denũciasset, ut ab Alexãdria discederet, quã obsidebat; cũ tẽpus ille differret, uirgula stãtem circũscripsit, dixitq;, se nõ ante renũciaturũ senatui, nisi prius sibi respõdisset, quid facturus esset, q̃ ex illa circũscriptione excederet. præclare: senatus. n. faciẽ secũ attulerat, auctoritatẽ Reip. cui qui nõ paret, nõ ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. an ego ab eo mãdata accipem, qui senatus mãdata cõtemneret? aut ei cũ senatu quidquã cõe iudicarem, qui impatorem populi R. senatu prohibẽte obsideret? at quæ mãdata? qua arrogãtia? quo stupore? quo spiritu? cur aũt ea Legatis nostris dabat, cũ ad nos Cotylã mitteret, ornamentũ, atq; arcem amicorũ suorũ, hominẽ æditiũ? si uero tũ fuit Aedilis, cũ eũ iussu Antonij in cõuiuio serui publici loris ceciderũt. at q̃ modesta mãdata fert? ij sumus P. C. qui quidq̃ huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, *inquit*, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. *hæc sunt enim uerba. redire ad se uidetur.* OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. *sed quid adiungit?* SI LEGIONIBVS MEIS, ETSI EQVITIBVS, ETSI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. *his etiam præmia postulat: quibus ut ignoscatur si postulet, impudentissimus iudicetur. addit præterea, quos ipse cum Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus dati sunt. hic est Campanus ager &*

Leontinus: quæ duo maiores nostri annonæ perfugia ducebant. cauet mimis,aleatoribus,lenonibus: Caphoni etiam,& Saxæ cauet,quos centuriones pugnaces,& lacertosos inter mimorum,et mimarum greges collocauit. postulat præterea,ut chirographorũ,& cõmentariorum sua, collegæq; sui decreta maneãt.quid laborat? ut habeat,quod quisq; mercatus est:si quid accepit,habeat qui uendidit:& ne tangantur rõnes ad Opis.i.ne sestertium septies millies recuperetur:ne fraudi sit Septemuiris, qđ egissent.Nucula credo admonuit.uerebatur fortasse, ne amitteret tãtas clientelas.caueri etiã uult ijs, qui secum sunt,qui quid cõtra legem cõmiserũt.Mustellæ,& Tyroni prospicit:de se nihil laborat:quid.n.cõmisit unq̃?num aut pecuniã publicã attigit,aut hominẽ occidit,aut secũ habuit armatos?sed quid est,ꝙ de ijs laboret? postulat.n. ne sua iudiciaria lex abrogetur.quo impetrato, quid est qđ metuat? an,ne suorũ aliquis à Cyda,Lisiade, Curio condemnetur? neq; tamen nos urget mãdatis pluribus: remittit:aliquantum,et relaxat. GALLIAM,inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO,OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO.cum sex legionibus,inquit, ijsq; suppletis ex D.Bruti exercitu, non modo ex delectu suo,tãdiuq; ut obtineat,quãdiu M.Brutus, C.Cassius Cõsules pro'ue Consules prouincias obtinebunt.huius comitijs C.frater, eius est.n.annus,iã repulsã tulit.VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM.at istud uetat lex * Cæsaris, & tua.hæc tu mandata L.Piso,& tu L.Philippe principes ciuitatis nõ dico animo ferre. uerũ auribus accipere potuistis? sed,ut suspicor, terror erat quidam:

nec uos ut Legati apud illũ fuiſtis, nec ut cõſulares: nec ueſtram nec Reip. dignitatem tenere potuiſtis: & tamen neſcio quo pacto, ſapientia quadam credo, quod ego nõ poſſum, non nimis irati reuertiſtis. uobis M. Antonius nihil tribuit clariſſimis uiris, Legatis populi R. nos quid nõ Legato Antonij Cotylæ cõceſſimus? cui portas huius urbis patere ius nõ fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in ſenatum fuit, hic heſterno die ſententias noſtras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic ſe etiam ſummis honoribus uſi cõtra dignitatem ſuam uenditabant. ò dij immortales, quàm magnum eſt perſonam in Rep. tueri principis: quæ non animis ſolum debet, ſed etiam oculis ſeruire ciuium. domum recipere Legatum hoſtiũ, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis eſt nihil de dignitate, nimium de periculo cogitãtis. quod autem eſt periculum? nam ſi maximum in diſcrimen uenietur, aut libertas parata eſt uictori, aut mors expoſita uicto. quorum alterum optabile eſt, alterũ effugere nemo poteſt: turpis autem fuga mortis omni eſt morte peior. nam illud quidem nõ adducor ut credam, eſſe quoſdam, qui inuideãt alicuius conſtantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in Rep. adiuuanda uolũtatem & à ſenatu & à populo R. probari moleſte ferant. omnes id quidem facere debebamus, eaq; erat non modo apud maiores noſtros, ſed etiam nuper ſumma laus conſularium, uigilare, cogitare, adeſſe animo, ſemper aliquid pro Rep. aut facere, aut dicere. ego, Q. Scæuolã Augurem, memoria teneo, bello Marſico, cum eſſet ſumma ſenectute, & perdita ualetudine, quotidie, ſimul atq; luceret, facere omnibus cõueniendi ſui poteſtatem: neq; eũ quiſquã

in bello uidit in lecto: senexq́;, & debilis primus ueniebat in curiã. huius industriã maxime equidem uellem ut imitarentur ij, quos oportebat: secũdo autem loco, ne alterius labori inuiderent. etenim P.C. cum in spem libertatis sexennio simus ingressi, diutiusq́; seruitutem perpessi, q̃ captiui frugi & diligẽtes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi R. causa recusare debemus? quidem P.C. quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cum est in sagis ciuitas: statui tamen, à uobis, cæterisq́; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq́; perturbatione populi R. nõ differre uestitu: nõ enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo animo populus R. uisurus sit nostri honoris insignia; cum partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi R. beneficiorũ memoriam abiecerint; partim ita à Rep. auersi, ut huic se hosti fauere præ se ferant, Legatos nostros ab Antonio despectos esse & irrisos facile patiantur, Legatum Antonij subleuatum uelint: huic enim reditum ad Antonium prohiberi negabant oportere; & in eodem excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus morem geram. redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne unquam Romam reuertatur. cæteris autem, si errorem suum deposuerint, & in Reip. gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo, eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Pansam, aut ad Hircium consules, aut ad D. Brutum imperatorem, Cos. designatum, aut ad C. Cæsarem Proprætorem ante Idus Mart. primas adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum M. Antonio fuerint: si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit;

quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur, uti C. Pãsa, A. Hircius *Cõsules, alter, ambo'ue, si eis uideatur de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad senatũ referant; si quis post hoc ad* Antonium *profectus fuerit præter* L. Varium, *senatum existimaturum eum contra* Remp. *fecisse.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA. ORATIO LII.

Vellem, dij immortales fecissent P.C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias ageremus, q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, si ille uir Legationem renũciare potuisset, reditus eius et nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tãto officio, tãtoq; munere: sed cum Ser. Sulpitius ætate illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus è causa totã Legationem orbã, et debilitatã reliquit. q̃ si cuiquã iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in Legatione mortem obierũt, ad incertũ uitæ piculũ sine ullo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cũ aliqua puenien di ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cũ ita affectus esset, ut, si ad grauẽ ualetudinẽ labor accessisset, sibi ipse diffideret: nõ recusauit, quo minus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. ferre posset, experiretur. itaq; non illũ uis hiemis, nõ niues, non lõgitudo itineris, nõ asperitas uiarũ, non morbus ingrauescens retardauit: cumq; iam ad cõgressum, colloquiumq; eius peruenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è uita. ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, q̃ nos ad ornandum Ser. Sulpitium cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixisti. quibus à te dictis, nihil præter sententiã dicerem, nisi

P.Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendũ censuit, nisi qui ferro esset in Legatione interfectus. ego aũt P.C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse quærendum. etenim cui Legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines Legationis munus audacius. nõ igitur exempla maiorum quærenda, sed cõsilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientũ quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterũt usque ad nostram memoriam. iustus honos: ijs enim maiores nostri, qui ob Remp. mortem obierãt, pro breui uita diuturnam memoriã reddiderunt. Cn. Octauij, clari & magni uiri, qui primus in eam familiã, quæ postea uiris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam uidemus in Rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem nõ honorabat. at ea fuit Legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset: nam cum esset missus à senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq; populorum, maximeq; ut nepotem Antiochi Regis, eius, qui cũ maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephãtos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnasio à quodã Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nũc ad tãtæ familiæ memoriã sola restaret. atque et huic, et Tullo Cluuio, et L.Roscio, et Sp.Antio, & C.Fulcinio, qui à Veietiũ Rege cæsi sunt, nõ sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob Remp. obita, honori fuit. itaq; P.C. si Ser.Sulpitio casus mortẽ attulisset, do

lerem equidem tanto Reip. uulnere, mortē uero eius nō monumentis, sed luctu publico esse honorandam putarem: nunc autem qui dubitat, quin ei uitam abstulerit ipsa Legatio? secum.n.ille mortem extulit: quam, si nobiscum remansisset, sua cura, optimi filij, fidelissimæ coniugis diligentia uitare potuisset. at ille, cum uideret, si uestræ auctoritati nō paruisset, dissimilem se futurū sui, sed munus sibi illud pro Rep. susceptum uitæ finem allaturū: maluit in maximo populi R. discrimine mori, quā minus, quā potuisset, uideri Reip. profuisse. multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit: aderat & hospitum inuitatio liberalis pro dignitate summi uiri, & eorum hortatio, qui unà erant missi, ad requiescendum, & uitæ suæ consulendum. at ille properans, festinansq́; , mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia morbo aduersante perseuerauit. cuius cum aduētu maxime perturbatus esset Antonius, quòd ea, quæ sibi iussu nostro denunciarentur, auctoritate erant & sententia Ser. Sulpitij constituta: declarauit, quàm odisset senatum, cum, auctorem senatus extinctum, læte, atque insolenter tulit. nō igitur magis Octauium Leptines, nec Veiētiū Rex eos, quos modo nominaui, quam Ser. Sulpitium occidit Antonius: is enim profecto mortē attulit, qui causa mortis fuit. quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium senatus: erit enim statua ipsa testis, bellum tam graue fuisse, ut Legati interitus honoris memoriam consecutus sit. quòd si excusationem Ser. Sulpitij P. C. Legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

mortuo, quã uiuo iniuriã fecimus, farciamus. uos enim P.C. *(graue dictu est, sed dicendum tamen) uos, inquã,* Ser. *Sulpitium uita priuastis. quem cum uideretis se magis morbo, quã oratione excusantem, nõ uos quidem crudeles fuistis: quid. n. minus in hũc ordinem cõuenit? sed cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientia effici posset, uehementius excusationi obstitistis, atque eũ, qui semper uestrũ consensum grauissimum iudicauisset, de sententia deiecistis. ut uero* Pãsæ Cõsulis *accessit cohortatio grauior, quã aures* Ser. *Sulpitij ferre didicissent, tum filiũ meq; item seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritatem uestrã uitæ suæ se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus eius aduersari uolũtati. mouebatur singulari pietate filius: nõ multum eius ꝑturbationi meus dolor cõcedebat: sed uterque nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati, cũ quidem ille maxima laude, & gratulatione omniũ uestrum pollicitus est, se, qđ uelletis, esse facturũ, neque eius sententiæ periculum uitaturũ, cuius ipse auctor fuisset. quem exequi mandata uestra propantem mane postridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati uideretur. reddite igitur* P.C. *ei uitã, cui ademistis: uita enim mortuorum in memoria uiuorum est posita. perficite, ut is, quem uos ad mortem inscij misistis, immortalitatem habeat à uobis. cui si statuã in* Rostris *decreto uestro statueritis, nulla eius* Legationem *posteritatis inobscurabit obliuio. nã reliqua* Ser. *Sulpitij uita multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriam cõmendata. semper illius grauitatem, constantiam, fidem, præ=*

stantiam, in Rep. tuenda curā, atque prudentiā, omniū mortalium fama celebrabit. nec uero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicanda scientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiā iuris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpi*tio non sunt cōparandi: neque enim ille magis iuris consultus, quā iustitiæ fuit: itaque quæ proficiscebantur à legibus, et à iure ciuili, semp ad facilitatem, æquitatemq́; referebat; neque cōstituere litiū actiones malebat, quam cōtrouersias tollere. ergo hoc statuæ monumēto nō eget: habet alia maiora: hæc enim statua mortis honestæ testis erit, illa memoria uitæ gloriosæ: ut hoc magis monumentum grati senatus, quàm clari uiri futurum sit. multum etiā ualuisse ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquā afflictus luctu nō adest, tamen sic animati esse debetis, ut ille si adesset. est aūt ita affectus, ut nemo unquā unici filij mortem magis doluerit, quā ille mœret patris. equidem etiā ad famā* Ser. Sulpitij *filij arbitrōr attinere, ut uideatur honorem debitū patri præstitisse. quanquā nullum monumentum clarius* Ser. Sul*pitius relinquere potuit, quàm effigiē morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus aut honore uestro, aut nullo solatio leuari potest. mihi autem recordanti* Ser. Sulpitij *multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi uidetur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris; qualis est* L. Syllæ *prima statua: magnifice enim* Ser. Sulpitius *maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam uitupera-*

bat. ut igitur si ipsum consulã quid uelit, sic pedestrem ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, et desiderium honore monumenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P.C. P. Seruilij sententia probari necesse est: qui sepulcrum publice decernendum Ser. Sulpitio censuit, statuam non censuit. nam si mors Legati sine cæde, atque ferro nullũ honorẽ desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit Ser. Sulpitio, quod non est datum Cn. Octauio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse nõ censet? maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuæ intereũt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neque deleri potest. atque ut cætera extinguũtur, sic sepulcra fiũt sanctiora uetustate. augeatur igitur isto etiã honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decorãda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam Antonij nefarium bellum gerentis scelerata audacia: his enim honoribus habitis Ser. Sulpitio, repudiatæ, reiectæq; Legationis ab Antonio manebit testificatio sempiterna. quas ob res ita censeo: cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo Reip. tẽpore, graui, periculosoq; morbo affectus, auctoritatẽ senatus, salutemq; populi R. uitæ suæ præposuerit, contraq; uim, grauitatemq; morbi contenderit, ut ad castra Antonij, quo senatus eum miserat, perueniret, isq;, cũ iam propè castra uenisset, ui morbi oppressus uitã amiserit in maximo Reip. munere, eiusq; mors consentanea uitæ fuerit sanctissime

honestissimeq;

honestissimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit; cum talis uir ob Remp. in Legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitius statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locũ gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaque uersus pedes quinque habere, quod is ob Remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo' ue, si eis uidebitur, Quæstoribus urbanis imperét, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in Rostris statuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea senatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere, eum quamamplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit, ut his ornamentis decorari debeat, senatum censere, atque è Rep. existimare, Aediles curules edictũ, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum sepulcro in campo Esquilino C. Pansa Consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uersus assignet, quò Ser. Sulpitius inferatur. quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publice datum est.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA.
ORATIO LIII.

M

Aximas tibi Pansa gratias omnes et habere, & agere debemus: qui, cũ hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti præstãtissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem morã interposuisti, quin quãprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet esse, tum uero oratio, qua recitatis literis usus es: declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi, neminẽ alterius, qui suæ cõfideret, uirtuti inuidere. itaq; mihi, qui plurimus officijs sum cum Bruto, & maxima familiaritate coniunctus, minus multa de illo dicẽda sunt: quas enim sentẽtias mihi ipse sumpserã, eas præoccupauit oratio tua. sed mihi P. C. necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostrã uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiã primũ rogat? cur nunquã tã frequens senatus fuit, quod unus aliquis tuã sententiã secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te et uita, et fortuna tua ad otiũ & ad dignitatẽ inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio cõmuni, et dignitati tuæ? nam ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admiratio=

nem mouet, nõ tacebo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circunsederi non moleste fers, alterum tua sententia spoliat ijs copijs, quas ipse suò labore, et periculo ad Reip. non ad suũ præsidium per se nullo adiuuante cõfecit. quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charissimos habẽt. tu oderis? quos acerbissime omnes oderunt, tu cõstantissime diligas? amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut et audio, & spero, natus ad laudem: cui cũ Reip. causa faueo, tum etiã tua. quæro igitur, eum Bruti ne similem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. D. Brutus melior est, inquies. cur igitur nõ ijs faues, eos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reip. consulis, et proponis illi exemplã ad imitandũ. hoc uero Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum, ut à te dissentiens, senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti recte & ordine scriptas uideri. quid est aliud, librarium Bruti laudare, non Brutũ? usum in Rep. Calene magnum iam habere et debes, & potes: quando ita decerni uidisti? aut quod S.C. huius generis, (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas, decretũ à senatu? quod uerbum tibi nõ excidit, ut sæpe fit, fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit; qui tibi uelit obtrectare, nõ relinquetur. quãobrem collige te, placaq; animum aliquando, & mi-

tiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cũ sapientissimo homine genero tuo sæpius, q̃ tu ipse te cũ: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo, efferri hæc foras, & ad populi R. aures peruenire, ei, qui primus sententiã dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à Bruto: quas? nempe eas, quas ille ab Antonij scelere auertit, et ad Remp. sua auctoritate traduxit. rursus igitur uis nudatum illũ, atque solum à Rep. relegatũ uideri. uos autem P.C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, quem tandem ciuem unquam ornabitis? cui fauebitur? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruãdos, eos, qui nomẽ Regis sustulerunt, deserendos putatis. ac de hac quidẽ diuina atque immortali laude Bruti silebo: quæ gratissima memoria omnniũ ciuiũ inclusa, non dũ publica auctoritate testata est. tantã ne patientiã, dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cũ Prætor urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit: cum omne ius populi R. recuperasset, cumq; concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorũ defensus esse maluit, quã præsens manu: qui ne Apollinares quidem ludos pro sua populiq; R. dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorũ hominũ audaciæ. quanquã qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in singulis uersibus populus R. maximo clamore & plausu Bruti memoriam prosequebatur? corpus aberat liberato-

ris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. at hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescẽtis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundẽ uidi postea Veliæ cedentẽ Italia, ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. ò spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & littoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassij classis paucis post diebus cõsequebatur: ut me puderet P.C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo cõsilio redierim, initio audistis, post estis experti. expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patiẽtia: posteaquã uos ad libertatẽ sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quãtæq; restitit? si enim C. Antonius, quod animo intẽderat, perficere potuisset, (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copijs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliã, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorũ &

j..tissimorum ciuium imperijs, & præsidijs tenentur. erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui, tanquã extruderetur à senatũ in Macedoniam, & non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina uirtus furentis hominis conatũ atque audaciã compressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas cõtemnenda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eũ, non iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, ui solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cũ P. Vatinij imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortẽsio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi R. sunt: neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius quàm Reip. fuisse dicuntur: omne enim exercitus et imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Remp. oppugnat: quod si ipsa Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorum, &, quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipsum populum R. uteretur. alter uero eam sibi legem

statuerat, ut, quocunque uenisset, lux uenisse quædã & spes salutis uideretur: denique alter ad euertendã Rep. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII. *cohortibus isse* Apolloniam *scribit* Antonium. *qui iam aut captus est, quod dij dent: aut certe homo uerecundus in* Macedoniam *non accedit, ne contra senatum fecisse uideatur. delectus habitus in* Macedonia *est summo* Q. *v* Hortensij *studio & industria. cuius animum egregium, dignumq; & ipso, & maioribus suis ex* Bruti *literis perspicere potuistis. legio, quam* L. Piso *ducebat* Legatus Antonij, Ciceroni *se filio meo tradidit. equitatus, qui in* Syriã *ducebatur bipartito, alter eũ, à quo ducebatur, reliquit in* Thessalia, *seseq; ad* Brutũ *contulit; alterum in* Macedonia Cn. Domitius, *adolescẽs summa uirtute & cõstantia, ab* Legato Syriaco *abduxit.* P. *autem* Vatinius, *qui et antea iure laudatus à nobis, et hoc tempore merito laudandus est, aperuit* Dyrrhachij *portas* Bruto, *& exercitũ tradidit. tenet igitur populus* R. Macedoniã, *tenet* Illyricum, *tuetur* Græciã: *nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximeq; noster est* Brutus, *semperq; noster, cũ sua excellentissima uirtute* Reip. *natus, tum fato quodã paterni materniq; generis, & nominis. ab hoc igitur quisquã bellũ timet, qui, antequã nos id coacti suscepimus, in pace iacere, q̃ in bello uigere maluit? quanq̃ ille quidem nunq̃ iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præstantiam potest: erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium: tantum autem aberat à bello, ut,*

cũ cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiũ ſtudijs potius, q̃ eos in armorum diſcrimen adduceret : itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq; mirantur. ſed iam uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutũ habere. quaſi uero quidquã interſit inter A. Hircij, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, & hunc exercitum M. Bruti. nã ſi quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, ꝙ pro populi R. libertate arma ceperunt : quid eſt, cur M. Bruti exercitus non in eadem cauſa reponatur? at enim ueteranis ſuſpectũ eſt nomen M. Bruti magis, q̃ Decimi. equidem non arbitror. etſi eſt enim Brutorũ cõmune factũ, et laudis ſocietas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebant, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri decuiſſe. quid ergo nunc agunt tot exercitus, niſi ut obſidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? ij credo, qui Cæſaris res acta euerti, qui cauſam ueteranorum prodi uolunt. ſi ipſe uiueret Cæſar, acrius credo acta ſua defenderet, q̃ uir fortiſſimus defendit Hircius : aut amicior cauſæ quiſquam inueniri poteſt, q̃ filius. at eorum alter non dum ex lõginquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit ſe à morte reuocatum : alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum iſtis ipſis ueteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus eſt. igitur illi certiſſimi, ijdemq; acerrimi Cæſaris actorũ patroni pro D. Bruti ſalute bellũ gerunt. quos ueterani ſequũtur : de libertate enim populi R. nõ de ſuis

cõmodis armis decernendũ uidẽt. quid est igitur, cur ijs, qui D. Brutum omnibus copijs conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an uero, si quid esset, quod M. Bruto timendũ uideretur, Pansa id nõ uideret? aut, si uideret, nõ laboraret? quis aut sapientior ad coniectu tam rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animum erga M. Brutum studiumq; uidistis. præcepit oratiõe sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum Reip. præsidium & grauissimum poneret. scilicet hæc Pãsa aut nõ uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse nõ curat: de quibus confirmandis & sanciendis legem comitijs centuriatis ex auctoritate nostra laturus est. desinãt igitur aut ij, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reip. aut ij, qui omnia uerentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horũ sit ignauia. quæ, malum, est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorũ etiam si amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, nõ possem ferre fastidium. an nos conãtes seruitutis uincula rumpere impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est, præter ueteranos milites, uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentutis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis actores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorũ

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eo rum uoluntatem dicta factaq; nostra referuntur: optá da mori est, quæ ciuibus R. semper fuit seruitute potior: omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam neces saria: ecquodnam principium putatis libertatis capessen dæ? an cum illum necessariũ, et fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia desi derio libertatis exarsit: seruire diutius nõ potest ciuitas: serius populo R. hunc uestitũ atq; arma dedimus, quàm ab eo flagitari sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. sed ut concedá incertos exitus esse belli, martemq; cõmunem: tamẽ pro libertate, uitæ periculo decernẽdum est: non enim in spi ritu uita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes na tiones seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non po test, nec ullam aliam ob causam, nisi ꝙ illæ laborem do loremq; fugiunt; quibus ut careãt, omnia perpeti pos sunt: nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus, ut omnia consilia atq; facta ad uirtutem & dignitatẽ re feramus. ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. ꝙ si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugá: nõ tamen eo magis ea fugienda uideretur, ꝙ diuturnior esset seruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos un dique fata circunstẽt, non est uestri, nominisq; Romani dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, pa triæ reddere. concurritur undique ad commune incen dium restinguendum: ueteraniq; primi Cæsaris auctori tatem secuti, conatum Antonij repulerũt: post eiusdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. sic à suis le

gionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis animisq; infestã inimicamq; cognouit. hunc A. Hirtij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pansæ delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis. quanquam habet secum L. fratrem, charissimũ populo R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. qd illa tetrius belua? qd immanius? qui ob eã causam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cũ tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, ut cõtra Remp. restituti esse uideãtur: solicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici, atque agrestes, qui hãc Remp. nec uiderunt unq̃, nec uidere constitutã uolunt, qui non Cæsaris, sed Antonij acta defendũt, quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cum uideant se mimos, & mimas habere uicinos. ad has pestes opprimẽdas, quid est, cur moleste feramus, q̃ M. Bruti accessit exercitus? immoderati credo hominis, & turbulẽti: uide, ne nimium penè patiẽtis: etsi in illius uiri consilijs, atq; factis nihil nec nimiũ, nec parũ fuit unq̃. omnis uoluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, libertatẽ populi R. intuetur, hæc habet proposita, hæc tueri uult: tẽtauit, quid patiẽtia proficere posset: nihil cũ proficeret, contra uim experiendum putauit. cui quidẽ P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII. Cal. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribuistis: quorum priuatum de Rep. cõsilium & factum auctoritate uestra est cõprobatum, atq; laudatũ: quod idẽ in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, et repeti=

num Reip. *præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungẽdusq; est* Hortensius: *qui cũ Macedoniam obtineat, adiutorẽ se* Bruto *ad comparandum exercitum fidelissimum & constantissimũ præbuit. nam de* M. *Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas* Brutus, *eum principem fuisse ad conatum exercitus comparãdi. quæ cum ita sint:* ꝙ C. Pansa Cos. *uerba fecit de literis, quæ à* Q. *Cæpione* Bruto Procos. *allatæ, & huic ordini recitatæ sunt; de ea re ita censeo: cum* Q. *Cæpionis* Bruti Procos. *opera, consilio, industria, et uirtute, difficillimo* Reip. *tempore prouincia* Macedonia, Illyricum, *cuncta* Græcia, *legiones, exercitus, equitatus in* Consulum, *senatus, populiq;* R. *potestate sint; id* Q. Cæpionem Brutũ Procos. *bene, & è* Rep. *& sua maiorumq; suorum dignitate, cõsuetudineq;* Reip. *bene gerendæ fecisse, eamq; rem senatui populoq;* R. *gratam esse, & fore; utiq;* Q. Cæpio Brutus Procos. *prouinciam* Macedoniã, Illyricum, *totamq;* Græciam *tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; conseruet, eiq; exercitui, quem ipse constituit, cõparauit, præsit, pecuniaq; ad rem militarẽ, si qua opus sit, quæ publica sit, et exigi possit, utatur, exigatq;, à quibus uideatur ad rem militarem mutuam sumat, frumẽtum imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quãproxime* Italiã *sit: cumq; ex literis* Q. Cæpionis Bruti Procos. *intellectum sit,* Q. Hortensij Procos. *opera & uirtute uehementer* Remp. *adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs* Q. Cæpionis Bruti Procos. *coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui* Reip. *fuisse;* Q. Hortensium Procos. *recte & ordine exq;* Rep. *fecisse; sena=*

tuiq; placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cæpio- ne Procos. & Legatis suis Macedoniam prouinciam obti- nere, quoad ei ex S.C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHI= LIPPICA VNDECIMA. ORATIO LIIII.

M *Agno in dolore sum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, mode= ratissimiq; hominis accepimus, inest ta men aliquid, quod Reip. profuturũ pu= tẽ: perspeximus enim, quanta in his, qui contra patriã scelerata arma ceperunt, inesset immanitas: nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effe= cit, quod optabat; de altero patefactum est, quid cogita= ret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseue= rans: L. Sylla uehemens: neque ullius horũ in ulciscen= do acerbitas progressa ultra mortẽ est: quæ tamen pœ= na in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis, eosdem postea singulari inter se cõ sensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & tur= pissimæ uitæ similitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille cum procul abesset à Cõsulibus, exercitibusq; nostris, nec dum senatum cum populo R. conspirasse sensisset; fretus An= tonij copijs ea scelera suscepit, quæ Romæ iam suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. quid ergo hũc aliud mo liri, quid optare censetis? aut quã omnino causam esse belli? omnes, qui libere de Rep. sensimus, qui dignas nobis*

ſententias diximus, qui populũ R. liberũ eſſe uoluimus, ſtatuit ille quidem nõ inimicos, ſed hoſtes: maiora in nos, quã in hoſtem, ſupplicia meditatur: mortem naturæ pœnã putat eſſe, iracundiæ tormenta atque cruciatũ. qualis igitur hoſtis habẽdus eſt is, à quo uictore ſi cruciatus abſit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P.C. quanquam hortatore non egetis, (ipſi enim ueſtra ſponte exarſiſtis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamẽ eo maiore animo ſtudioq; libertatẽ defendite, quo maiora propoſita uictis ſupplicia ſeruitutis uidetis. in Galliã inuaſit Antonius, in Aſiam Dolabella, in alienã uterque prouinciã. alteri ſe Brutus obiecit, impetumq; furentis, atque omnia diuexare ac diripere cupiẽtis uitæ ſuæ periculo colligauit, à progreſſu arcuit, à reditu refrenauit: obſideri ſe paſſus, ex utraque parte conſtrinxit Antonium. alter in Aſiam irrupit curſim, ut in Syriam patebat uia certa, neque longa. quid opus fuit, cũ legione, præmiſſo Marſo neſcio quo Octauio, ſcelerato latrone atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, nõ ad ſpem conſtituendæ rei familiaris, quã tenere eum poſſe negant qui norũt, (mihi enim hic ſenator ignotus eſt) ſed ad præſentem paſtum mendicitatis ſuæ: conſecutus eſt Dolabella nulla ſuſpicione belli: quis enim id putaret? ſecutæ collocutiones familiariſſimæ cũ Trebonio, cõplexusq; ſummæ beniuolẽtiæ falſi indices extiterũt in amore ſimulato: dextræ, quæ fidei teſtes eſſe ſolebant, perfidia ſunt et ſcelere uiolatæ: nocturnus introitus Smyrnã quaſi in hoſtiũ urbẽ, quæ eſt fideliſſimorum antiquiſſimorumq; ſociorũ: oppreſſus Trebonius; ſi ut ab eo, qui aperte hoſtis eſſet, incautus; ſi ut ab eo, qui

ciuis etiam tum speciem haberet, miser. ex quo nimirũ documentum nos capere fortuna uoluit, quid esset uictis extimescendũ. consularẽ hominẽ consulari imperio prouinciam Asiam obtinentem Samario exuli tradidit: interficere statim captum noluit, ne nimis credo in uictorijs liberalis uideretur: cũ uerborũ contumelijs optimum uirũ incesto ore lacerasset, tum uerberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: post à ceruicibus caput abscidit, idq́; fixum gestari iussit in pilo: reliquũ corpus tractum, atque laceratũ abiecit in mare. cũ hoc hoste bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. quid loquar de cæde ciuiũ R? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerũ atrocitate deplorare tãtas calamitates queat: et nunc tota Asia uagatur, uolitat ut Rex; nos alio bello detineri putat. quasi uero non unum idemq́; bellũ sit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita. nunc leniorem, quàm in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antoniũ? mihi quidẽ et ille peruenisse uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neq; Antonius ullius supplicij adhibendi, si potestatem habeat, ullam partem est relicturus. ponite igitur ante oculos P.C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos uestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorũ in Trebonij domum, cum ille miser prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res esset, audisset; furentis introitũ Dolabellæ, uocẽ impuram

puram

puram, atque os illud infame; uincula, uerbera, eculeũ, carnificem, tortoremq; Samarium. quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima: est enim sapiẽtis, quicquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum modice esse, si euenerit. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidẽ tam fuit immemor humanitatis, quanq̃ eius nunq̃ particeps fuerit, ut suã insatiabilem crudelitatem exercuerit non solum in uiuo, sed etiam in mortuo, ac in eius corpore lacerando atque uexando, cum animum satiare non posset, oculos pauerit suos. ò multo miserior Dolabella, q̃ ille, quẽ tu miserrimũ esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores: quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at cõpluribus hominibus annorum sæpe multorũ. nec uero grauiora sunt carnificũ tormenta, q̃ interdum cruciamenta morborũ. alia sunt, alia, inq̃, ò perditissimi homines et amentissimi multo miseriora: nam quo maior uis est animi, q̃ corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiũtur animo, quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus, quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginensibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est? an uero hoc conferendum est? an dubitandum, uter miserior; is ne, cuius mortem senatus populusq; R. ulciscetur; an is, qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus? nam cæteris quidem uitæ parti-

bus, quis est, qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitam Trebonij cum Dolabella? alterius cósilium, ingenium, humanitatem, innocétiam, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat? alterī à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinū turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, ꝙ ea faceret, quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecūdo. et hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia non inquirenti. neque nūc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille uobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, & focis omniū nostrum, nisi denique naturæ, & humanitati inuētus esset inimicus. à quo admoniti, diligētius & uigilātius caueamus Antoniū: etenim Dolabella non ita multos secū habuit notos, ac insignes latrones: at uidetis, quos, & q̃ multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitē? quam uoraginem? quid eum nō sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis? in cuius possessiones atque fortunas nō impudētissimos oculos spe & mēte defigere? quid Césorinum? qui se uerbo Prætorem esse urbanum cupere dicebat, re certe noluit. quid Bestiam? qui se Cósulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidē detestabile omen auertat Iupiter. q̃ absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Consulatum? nisi forte damnationem pro Prætura putat. alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate ad Consulatum ; soluatur legibus. quanq̃ leges eū nō tenent. credo dignitate. at hic me defendēte

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiam in gladiatore difficilis. sed hæc iudicũ culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimũ, & præstantissimum senatorẽ in ciuitate retinere. qui tamẽ nunc nihil aliud agere uidetur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorũ res iudicatas irritas fecimus, bene, et è Rep. iudicauisse. neq; hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdẽ castris honeste condẽnati, turpiter restituti. quod horũ consiliũ, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimũ putatis fore? accedit Saxa *nescio quis: quẽ nobis* Cæsar *ex ultima* Celtiberia Tribunũ *pl. dedit; castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus, suo capiti saluis nobis ominetur. cũ hoc ueteranus* Capho: *quo neminem ueterani peius oderunt. his, quasi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperant, agrũ* Campanũ *est largitus* Antonius, *ut haberent reliquorũ nutriculas prædiorum. quibus utinã contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimũ bellum non haberemus. quid illa castrorum* M. Antonij *lumina, non'ne ante oculos proponitis? primum duos collegas* Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ *diuisores lege ea, quam senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de* Apulo Domitio? *cuius bona modo proscripta uidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit uenenũ, non dedit. sed non possunt non prodige uiuere, qui nostra bona sperant; cum effundunt sua. uidete etiam* P. Decij *auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,*

pro alieno se ære deuouit emptori. hominem ridiculum, qui se exire ære alieno putaret posse, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultæ uidentur furiæ debitorum: uindicis enim tabularum nouarum nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem præstantissimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidē crure fracto. quod utinam ante illi accidisset, ne huc redire potuisset. lumen & decus illius exercitus penè præterij, Caninium Cimbrum Lysidici filium, Lysidicum ipsum græco uerbo, qui omnia iura dissoluit: nisi forte iure Germanum Cimber occidit. cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cum Dolabella tantis se obstrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu & copia? quapropter ut inuitus sæpe dissensi à Q. Fusio, ita sum eius sententiæ libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum causa dissidere. itaque non assentior solum, sed etiam gratias ago Q. Fusio: dixit enim seueram, grauem, Rep. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publice possidenda. quò cum addi nihil posset: quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere? dixit tamen, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus: neq; enim quiescet: habet legionem: habet fugitiuos: habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, impe-

rator est deligendus. duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror: alteram, quia alienam his temporibus existimo: nam extraordinariũ semper imperium populare atq; uentosum est, minime uestræ grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij filio obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusq; ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret: surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est, dixitq;, & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consiliũ, neque se ei Legatum id ætatis ijsq; rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia cõmutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitũ, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm post Achaico bello, & Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneum ducem P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Consulẽ uellet. cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus Consul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. quam mulctam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus R. ad priuatũ detulit bellum. quanquã erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat: qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tantũ

tribus tulit: ita populus R. Consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs, summi uiri, atq; omniũ principis, Tribuni pl. turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellum à senatu priuato datum est, quia Consules recusabant, cum L. Philippus pro Consulibus se eũ mittere dixit, non pro Consule. quæ igitur hæc comitia? aut quã ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatũ introduxit? clarissimo uiro atque innocẽtissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionẽ induxero in curiã. negauero: uidebor suffragio meo, tanquàm comitijs, honorem homini amicissimo denegauisse. quod si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus, modo tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita, ut aut præstantissimus uir, si tibi nõ sit assensum, repulsam tulisse uideatur; aut unusquisq; nostrũ præteritus, si, cũ pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. at enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti imperium extraordinariũ mea sententia dedi. ille enim mihi præsidiũ extraordinariũ dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoq; R. à quo Resp. præsidiũ ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse nõ posset; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. imperium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma ceperant,

uolebant sibi ab illo imperari: legio Martia, & quarta ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populiq; R. dignitatem, ut eũ deposcerent imperatorem, & ducẽ. Cæsari bellum necessitas, fasces senatus dedit. ocioso uero, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear: etsi quis potest refragari non modo nõ petenti, uerum etiã recusanti? Illa uero P.C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. dicam, cur inutile Reip. sed prius, q̃ turpe Consulibus sit, uidete. Cum Consul designatus obsideatur, in eoq; liberando salus sit posita Reip; cumq; à Rep. pestiferi ciues, parricidæq; desciuerint; cumq; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus, &, si in potestatem quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta atque cruciatus; cumq; harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis cõmissa & commendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? ut aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiã dedisse uideamur. at uero ita decernunt, ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarum factam dico alienissimo tempore: quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirum, & omnium clarissimum liberandum; tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partẽ aliquam in Asiam,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstantissimũ, atq; optimum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare & inflãmare tuũ istuc præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curã transferre debemus. adde istuc sermones hominũ, adde suspiciones, adde inuidiã: imitare me, quẽ tu semper laudasti, qui instructam, ornatamq; à senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerẽ. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, si quid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra cõmunicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretã. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famã; atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandũ est, quia in eandem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante prouinciã sibi decretam audiet, q̃ potuerit tempus ei rei datum suspicari. uereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerũt, tardẽtur animis, si quicq̃ aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatum putabũt. q̃ si prouinciæ Consulibus expetẽdæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumen, et

decus ciuitatis; qui ita cõseruandus est, ut id signum, quod de coelo delapsum Vestæ custodijs continetur; quo saluo, salui sumus futuri: tunc in coelum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis diligemus. nunc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe seruituti anteponenda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendũ? quãdo enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigiũ quidem Asiæ ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato imperiũ extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. nũ P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas nõ habet. quod ergo ipse nemini putat dandũ ne à senatu quidẽ, id ego unius iudicio delatum comprobẽ? expedito nobis homine, & parato P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque.
★ *decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos'ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxilium ad Italiam uergere, quàm ad Asiam maluissemus nõ ut eò ex acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius: qui tenet Apolloniã magnam urbem, et grauem: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe amiseri-*

mus. est autem etiã de Brundusio, atque illa ora Italiæ prouidendum. q̃q̃ miror tandiu morari Antonium: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metum sustinere. q si confecerit Brutus, & intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, q̃ si in Græcia maneat: aget ipse per se se, ut adhuc quoque fecit; neque in tot incendijs, quibus confestim succurrendum est, expectabit senatum: nam & Brutus et Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim, in tanta cõuersione, et perturbatione omnium rerum, temporibus potius parere, q̃ moribus: nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatemq; patriæ legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamẽ ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorũ alterius iam notus nobis est exercitus, alterius auditus. nõ igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset: neque.n. est in prouinciã suam Cretã profectus: in Macedoniam alienã aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatũ ad se abduxit Dolabellæ, atque eũ nõdum tanto parricidio oblitũ, hostem sua sententia iudicauit: nã ni ita esset, quo iure equitatũ à Cõsule abduceret? quid C. Cassius pari magnitudine animi & cõsilij præditus, non'ne eo ex Italia cõsilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellam? qua lege? quo iure? eo, q̃d Iupiter ipse sanxit; ut omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima & iusta haberentur: est.n. lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorũ tracta ratio, imperãs honesta;

prohibens contraria. huic igitur legi paruit Cassius, cum est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis uterentur; his uero oppressis, suam lege naturæ. sed ut ea uestra quoque auctoritate firmetur; censeo: Cũ P. Dolabella, *quiq; eius crudelissimi, & teterrimi facinoris ministri, socij, adiutores fuerunt, hostes populi* R. *à senatu iudicati sint; cumq; senatus* P. Dolabellã *bello persequẽdum censuerit; ut is, qui omnia deorũ, hominumq; iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefarioq; patriæ se parricidio obstrinxerit, pœnas dijs hominibusq; meritas, debitasq; persoluat, senatui placere,* C. Cassiũ Procos. *prouinciã* Syriam *obtinere, uti qui eã optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq; à* Q. Martio Crispo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato *exercitus accipere, eosq; ei tradere, cumq; his copijs, & si quas præterea parauerit, bello* P. Dolabellã *terra mariq; persequi: eius belli gerendi causa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniam, cæteraq;, quæ ad id bellum gerendum pertineant: ut imperandi in* Syria, Asia, Bithynia, Põto *ius potestatemq; habeat: utq;, quancũque in prouinciã eius belli gerẽdi causa aduenerit, ibi maius imperiũ* C. Cassij Procos. *sit, quàm eius erit, qui eã prouinciam tum obtinebit, cum* C. Cassius Procos. *in eã prouinciam uenerit: Regem* Deiotarum *patrem, & Regem* Deiotarum *filium, si, ut multis bellis sæpenumero imperium populi* R. *iuuerint, item* C. Cassium Proconsulem *copijs suis opibusq; iuuissent, senatui populoq;* R. *gratum esse facturos: itemq; si cæteri Reges, tetrarchæ, dynastæq; fecissent,* S. P. Q. R. *eorum officij non immemorem futurum: utiq;* C. Pansa, A. Hircius Consules, *al-*

ter, ambo'ue, si eis uideretur, Rep. recuperata de prouinciis consularibus, prætoriis ad hūc ordinem primo quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinētur, obtineātur, quoad cuiq; ex S.C. successum sit. hoc S.C. ardentem inflāmabitis, & armatum armabitis Cassium: nec enim animū eius potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem uidetis: copiæ, quas audistis: fortis & constātis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Alienus familiaris et necessarius meus post interitum Trebonij profectus, ne dici quidē se Legatū Dolabellæ uolet. est Q. Cæcilij Bassi, priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus & uictor exercitus: Deiotari Regis et patris & filij & magnus & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, summa uirtus. quid de patre dicā? cuius beniuolētia in populū R. est ipsius æqualis ætati: qui nō solū socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, uerum etiam dux copiarū suarū. quæ de illo uiro Sylla, quæ Murena, quæ Seruilius, quæ Lucullus, q̄ ornate, q̄ honorifice, quàm grauiter sæpe in senatu prædicauerunt? quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beniuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouincijs: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatu, & pedestribus copijs. secutum est hoc acerbissimum & calamitosissimum ciuile bellū. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse, præsertim cum contra, ac Deiotarus sensit, uictoria belli iudicarit. quo in bello

si fuit error, communis ei fuit cum senatu: sin recta sententia, ne uicta quidem causa uituperanda est. ad has copias accedent alij Reges, etiam delectus accedent: neque uero classes deerunt; tāti Tyrij Cassium faciunt, tantū eius in Syria nomen, atq; Phœnice est. paratū habet imperatorem C. Cassium P.C. Resp. contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritū atque fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum, cū Parthorum nobilissimos duces, maximasq; copias fudit, Syriamq; immani Parthorū impetu liberauit. maximam eius & singularem laudem prætermitto: cuius enim prædicatio nondū omnibus grata est, hāc memoriæ potius, quàm uocis testimonio conseruemus. animaduerti P.C. exornari etiā nimiū à me Brutum, nimium Cassiū ornari, Cassio uero sententia mea dominatum & principatum dari. quos ego orno? nēpe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip. quid D. Brutū? non'ne omnibus sententijs semper ornaui? nū igitur reprehēditis? an Antonios potius ornarē, nō modo suarum familiarum, sed Romani nominis probra, atque dedecora? an Censorinū ornē, in bello hostē, in pace sectorē? an cætera ex eodem latrocinio naufragia colligā? ego uero istos ocij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest, ut ornem, ut effici non possit, quin eos tā oderim, quàm Remp. diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc enim uel maxime exaudio. ego aūt ueteranos tueri debeo; sed hos, qbus sanitas est, certe timere nō debeo; eos uero ueteranos, qui pro Rep. arma ceperunt, secutiq; sunt C. Cæsarē auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq; Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut VI *&* VIII *legio; in magna gloria & laude ponẽdos puto: comites uero* Antonij, *qui, postquam beneficia* Cæsaris *comederunt,* Consulẽ *designatum obsident, huic urbi ferrum, ignemq; minitantur,* Saxæ *se &* Caphoni *tradiderunt ad facinus prædamq; natis; nũ quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conseruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum & iusta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui* D. Brutum *obsidione cupiũt liberare? quibus cum* Bruti *salus chara sit, qui possunt* Cassij *nomen odisse? an eorum, qui utrisque armis uacant? nõ uereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui ocio delectantur. tertio uero generi non militũ ueteranorũ, sed importunissimorum hostium cupio quã acerbissimũ dolorem inurere. quanquã* P.C. *quousque dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorum tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim* P.C. *quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos* Italiæ, *quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cũcta* Italia *de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones* Cæsaris *uiguerunt, nunc uigent* Pansæ, *uigent* Hircij, *uigent* Cæsaris *filij, uigent* Planci: *uincunt numero, uincunt ætatibus; nimirum etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur: itaque his promissa sunt præmia, illis persolu-*

ta. fruantur his illi: persoluantur his, quæ spopondimus: id enim deos immortales spero æquissimum iudicare. quæ cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam uobis P. C. censeo comprobandam.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA.
ORATIO LV.

E*Tsi minime decere uidetur* P. C. *falli, decipi, errare eum, cui nos maximis sæpe de rebus assentiamini: consolor me tamẽ, quoniã uobiscum pariter et unà cum sapientissimo* Consule *erraui: nã cum duo cõsulares spem honestæ pacis nobis attulissent, q̃ erant familiares* M. Antonij, *q̃ domestici, nosse aliquod eius uulnus, quod nobis ignotum esset, uidebantur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere* Antonio. *hi subito hortari ad pacem, quod iam diu non fecissent, non sine causa uidebantur. accessit* Consul *hortator: at qui* Consul? *si prudentiã quærimus, qui minime falli posset; si uirtutẽ, qui nullã pacẽ probaret, nisi* Antonio *cedẽte, atque uicto; si magnitudinẽ animi, qui præferret mortẽ seruituti. uos autem* P. C. *non tam immemores uestrorum grauissimorũ decretorum uidebamini, q̃, spe allata deditionis, quam amici pacẽ appellare mallent, de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidẽ spem, credo item uestram, q̃ domum* Antonij *afflictam mœstitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores* Antonij, *quorum in uultu habitant oculi mei, tristiores uidebam. quod si non ita est, cur à* Pisone, & *à* Caleno *potissimum, cur hoc tempore, cur tam improuiso, cur tam repente pacis est facta mentio? negat* Piso *scire se, negat audisse quicquam: negat* Calenus *rem*

ullam

ullam nouã allatã esse: atque id nunc negant, posteaquã nos pacificatoria Legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti, inquã, sumus patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebã equidem, sed quasi per caliginẽ præstrinxerat aciẽ animi D. Bruti salus. quòd si in bello dari uicarij solerẽt, libẽter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina qui dẽ recesserit, audiemus Antoniũ? ne si in senatus quidẽ potestate futurũ se dixerit? durũ uidebatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus; sed ita, ut teneat dignitatẽ. ualde uobis Hercule laborandum est P.C. ut uestrã dignitatẽ amittatis, quæ maxima est; Antonij, quæ neq; est ulla, neque esse potest, retineatis; ut eã per uos recuperet, quã per se perdidit. si iacens id nobiscũ ageret, audirẽ fortasse. quanquã: sed hoc malo dicere, audirẽ. stanti resistendũ est, aut cõcedẽda unà cũ dignitate libertas. at non est integrũ: cõstituta Legatio est, quid autem integrũ non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipiẽtis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solẽt esse. discussa est illa caligo, quã paulo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos solum, sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante, præstantissimi uiri quæ esset oratio. mœstam, inquit, domũ offendi, coniugem, liberos. admirabãtur boni uiri, accusabãt amici, quòd spe pacis Legationẽ suscepissem. nec mirũ P. Seruili: tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni

est non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consiliũ, quod tuum, sentio quã reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? uir fortissimus Pansa sine causa tam accurate paulo ante locutus est tãdiu? quid egit, nisi uti falsam à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subito suscepit eodem captus errore, quo nos. quòd si est erratũ. P.C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in uiã. optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. quid enim per deos immortales potest Reip. prodesse nostra Legatio? prodesse dico? quid, si etiã obfutura est? obfutura? quid, si iam obfuit? an uos acerrimam illam, & fortissimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, nõ imminutam ac debilitatam putatis Legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio quo cõtra cõmune incendiũ exarserat? an nõ putamus fore, ut eos pœniteat professos esse et præ se tulisse odiũ in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos et animis, & corporibus in salutẽ Reip. contulerũt? quemadmodum uestrũ hoc consiliũ Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est. illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. illi, illi, inquã, urbi fortissimæ conãti è manibus est ereptus Antonius. quid? legionũ nostrarum neruos non ne his consilijs incidimus? quis est enim, qui ad bellũ inflãmato animo sit futurus spe pacis oblata? ipsa illa Martia cœlestis et diuina legio hoc nũcio languescet, et mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent

arma de manibus: senatum enim secuta, non arbitrabitur se grauiori odio in Antoniū esse debere, quā senatū. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari uirtute nostram auctoritatem probans, non ut Consulem, & imperatorem suum, sed ut hostem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antoniū: pudet optimi exercitus, qui coniunctus est ex duobus: qui iam lustratus, qui profectus ad Mutinam est: qui si pacis, idest timoris nostri nomen audiuerit; ut non referat pedem, insistet certe: quis enim reuocante, & receptui canente senatu properet dimicare? quid autem hoc iniustius, quàm nos, inscientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus, sed etiam inuitis? an uos A. Hircium, præclarissimum Consulem, C. Cæsarem, deorū beneficio natum ad hæc tempora, quorum epistolas spem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle censetis? uincere illi expetunt, pacisq; dulcissimum & pulcherrimum nomen nō pactione, sed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, secuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij suum totum corpus obiecit: exhauritur: uastatur: uritur, omneis æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum seruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ; nam sunt omnes pares: Patauini alios excluserunt, alios eiecerūt missos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis nostros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem causa erant;

et propter multorum annorum iniurias alienati à sena tu putabantur. quos minime mirũ est cõmunicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem suam semper præstiterunt. his igitur omnibus uictoriam spe= rantibus pacis nomen afferemus, idest desperationem ui ctoriæ? quid, si ne potest quidé ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pa cem Antonius: bellum tamen maluit. missi Legati repu gnante me, sed tamen missi: delata mandata: non pa= ruit. denunciatũ est, ne Brutum obsideret, à Mutina di= scederet: oppugnauit etiam uehementius. & ad eum Le gatos de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coràm putamus in postulando fore, quã fuerit tum, cum misit mandata ad senatum? atqui tum ea postulabat, quæ uidebãtur improba omninò, sed tamen aliquo modo posse concedi: non dum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; con= cisus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri. S.C. falsa dela= ta ab eo iudicauimus: num ea uera possumus iudicare? leges statuimus per uim, & contra auspicia latas, ijsq; nec populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sestertiũ septies millies auertisse Antonium pe cuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, re= gna uenierunt: num figẽtur rursus eæ tabulæ, quas uos decretis uestris refixistis? quòd si ea, quæ decreuimus, ob= ruere uolumus: num etiam memoriam rerũ delere pos= sumus? quando enim obliuiscetur ulla posteritas, cuius

ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus? ut centurio= num legionis Martiæ Brunduſij profuſus ſanguis elua= tur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media prætercam, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrocinijq́; ueſtigia? huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid ha= bemus per deos immortales, quod remittamus? An Gal= *liam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum prorogare bellũ, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, qua cunque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uene rit? nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus pluri= mum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cũ tot uno tempore irruperint; nos arma poſuerimus, illi non po= ſuerint? non ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos* M. *Antoniũ conſularem: ſpe= rantem* Conſulatum Luciũ *adiungite: ſupplete cæteros, neq; noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditan= tes: nolite ne* Tyrones *quidẽ* Numiſios, & *Muſtellas,* Sa *xas'ue cõtemnere. cum his facta pax, nõ erit pax, ſed pa ctio ſeruitutis.* L. Piſonis *ampliſſimi uiri præclara uox à te non ſolum in hoc ordine* Panſa, *ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurũ ſe ex* Italia *dixit, deos pena= tes & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen auerte= rẽt,* Rẽp. *oppreſſiſſet* Antonius. *quæro igitur à te* Piſo, *nõ ne oppreſſam* Remp. *putes, ſi tot, tam impij, tam auda= ces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nõ dum tantis par= ricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſce=*

lere coopertos tolerabiles censes ciuitati fore? aut isto tuo, mihi crede, consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem uagamq; persequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum est. ubi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus populus R. non solum audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini R. fœdius seruitute? iccirco ne saga sumpsimus, arma cepimus, iuuẽtutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de exercitu florentissimo, & maximo Legati ad pacẽ mitterẽtur, si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione sim? aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus R. sit? ita fiet, ut, si quid remissum aut concessum sit, meo periculo peccet Antonius; cũ ei peccandi potestas à me concessa uideatur. quòd si habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem cõciliandã minime fuit deligenda. ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorum reditũ ausus sum dicere; pacem ipsam si afferrẽt, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui, cum alij aduersarium; semper hoc bellum, cum alij tumultum: nec hæc in senatu solum, eadem ad populum semper egi: nec solum in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros, & præsentes, & eos, qui unà sunt, in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquũ ejurabant, de me querebantur: diffidebant etiam

Seruilio: meminerant eius sententijs confixũ Antoniũ: L.Cæsarem,*fortem quidem illum, & constantem sena= torẽ,auunculum tamen;* Calenum *procuratorem*, Piso= *nem familiarem,te ipsum* Pansa,*uehementissimum & fortissimum* Consulem, *factum iam putant leniorem: non quo ita sit,aut esse possit: sed mentio à te facta pa cis,suspicionem multis attulit immutatæ uolũtatis.inter has personas me interiectum amici Antonij moleste fe= rũt.quibus gerendus mos est,quoniã semel liberales esse cœpimus.proficiscãtur* Legati *optimis ominibus,sed ij,in quibus nõ offendatur Antonius. quòd si de Antonio nõ laboratis,mihi certe* P.C. *cõsulere debetis. parcite oculis saltem meis,& aliquã ueniam iusto dolori date. quo e= nim aspectu uidere potero,mitto hostem patriæ,ex quo mihi odium in illum cõmune uobiscũ est;quo modo aspi ciam mihi uni crudelissimũ hostem, ut declarãt eius de me acerbissimæ conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cũ eo congredi,aut illum aspicere possim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis auda= cissimi uidebantur; mea bona donare se dixit* Petissio Vrbinati,*qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc* Antoniana *saxa proiectus est.an* L. Antonium *aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. atque idem hic myrmillo* Asiaticus, *latro* Italiæ,*collega* Lentonis, & Nuculæ, *cum* Aquilæ *pri= mipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare di= xit: si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi* Saxam, Caphonem,*nõ duos* Prætores, *non* Tribunũ pl. *non duos*

designatos Tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo aequo uidere tot, tam importunos, tam sceleratos hostes; nec id fastidio meo, sed charitate Reip. sed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere, occultabo. quid? uitae censetis ne. P.C. habendam mihi aliquam esse rationem? quae mihi quidem minime chara est, praesertim cum Dolabella fecerit ut optanda mors esset, modo sine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis esse spiritus meus non debet: is enim sum, nisi forte me fallo, qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quae plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obstarent Reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita sit, nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in urbe essem, ac domi, tamen multa saepe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam uniuersae ciuitatis oculi custodiunt: quid censetis, cum iter ingressus ero, longum praesertim, nullas ne insidias pertimescendas? tres uiae sunt ad Mutinam, quò festinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aspicere possim: cuius in complexu libenter extremum uitae spiritū ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes sentētiae meae peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. tres ergo, ut dixi, uiae; à supero mari, Flaminia; ab infero, Aurelia; media Cassia. nunc quaeso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Cassia. scimus ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Cesenij Septēuiralis auctoritas? nobiscū nec animo certe

est,nec corpore.si autem aut domi est, aut non longe à domo:certe in Hetruria est,idest in uia.quis igitur mihi præstat,Lentonem uno capite esse contentum? dic mihi præterea Pása,Ventidius ubi sit.cui fui semper amicus, ante quã ille Reip.bonisq; omnibus tã aperte est factus inimicus.possum Cassiam uitare,tenere Flaminiã.quid, si Anconã,ut dicitur, Ventidius uenerit,potero ne Ariminũ tuto accedere?restat Aurelia.hic quidẽ etiam præsidia habeo:possessiones enim sunt P.Clodij: tota familia occurret:hospitio inuitabit propter familiaritatẽ notissimam.hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium,ut eodem die reuerterer,ire nõ ausus sim?domesticis me parietibus uix tueor sine amicorũ custodijs.itaque in urbe maneo; si licebit, manebo. hæc mea sedes est,hæc uigilia, hæc custodia,hoc præsidiũ statiuum. teneant alij castra,regna,res bellicas, oderint hostem: nos,ut dicimus,semperq; fecimus, urbem & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. neque uero recuso munus hoc:quãquam populum R.uideo pro me recusare. nemo me minus timidus,nemo cautior.res declarat. uigesimus annus est,cum omnes scelerati me unum petunt.itaque ipsi,ne dicã mihi,Reip. pœnas dederũt: me saluum adhuc Resp.conseruauit sibi. timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse.ueruntamẽ semel circunsessus lectis ualentissimorum hominum uiribus cecidi sciẽs,ut honestissime exurgere possem.possum ne igitur satis uideri cautus,satis prouidus,si me huic itineri tam infesto,tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep.uersantur,non culpæ reprehensionem, & stultitiæ uituperationem relinquere.

quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at sunt qui dicãt (dure illi quidem, sed tamen dicũt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq; non cauerit: etenim qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. cum septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timẽda, neq; ad omnes insidias præsidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neq; hoc tempore, neq; in me ualẽt: nõ modo enim pœnam non extimescet, qui mihi uim attulerit; sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ergo in urbe præuideo: facilis est circunspectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistrã sit. num idem in Apennini tramitibus facere potero? in quibus, etiam si non erunt insidiæ, quæ facillime esse poterunt, animus tamẽ erit solicitus, ut nihil possit de officijs Legationis attendere. sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. quinã locus capietur? si extra castra: cæteri uiderint, ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatã uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ ne uino quidem permixta tẽperari solet, hic ira, demẽtiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima belua, nũquam profectò à me sacrilegas manus atque impias abstinebit. memini colloquia & cũ accerrimis hostibus, & cum grauissime dissentiẽtibus ciuibus. Cn. Põpeius Sexti filius Consul me præsente, cũ essem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marsorum inter bina

castra collocutus est. quò quidem memini Sex. Pōpeium fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, doctum uirum atque sapientem. quem Cato cū salutasset, quem te appellem, inquit? at ille, uoluntate hospitem, necessitate hostem. erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium: non enim, ut eriperēt nobis socij ciuitatē, sed ut in eā reciperētur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, & Teanū, cum alter nobilitatis florē, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragijs populi, & de iure ciuitatis legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, à ui tamē periculoq; abfuit. possumus ne igitur in Antonij latrocinio æque esse, ut hi? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse diffido. quòd si non extra castra congrediemur, quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ueniet, multo minus non in illius. reliquum est, ut & accipiantur, & remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia. quam cū hic uobis audiētibus dixero, isse & redisse me putatote. Legationem confero. omnia ad senatum mea sententia reijciā, quæcūque postulabit Antonius: neque enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem legatis permitti solet more maiorum: neque ulla omnino à senatu mādata accepimus. quæ cum agam in consilio non nullis, ut arbitror repugnātibus, non ne metuendū est, ne imperita militū multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc meum consilium Legiones nouas nō improbare: nam Martiam, & quartam nihil præter dignitatem, & decus

probaturas esse, certe scio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri se ne ipsi quidem uolunt. sed quonam modo accipient seueritatem meā? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum cōmoda, ut uos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credūt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi R. libertate, & salute Reip. nimis feroces, & ad suam uim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimesco. hæc quoq; pericula tanta si effugero, satis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & uestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem Reip. constantiamq; præstitero; tum erunt mihi non hi solū, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. custodiatur igitur mea uita Reip. eaq;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reseruetur. mors autem necessitatē habeat fati, aut, si ante oppetēda est, oppetatur cum gloria. hæc cum ita sint, & si hanc Legationem Resp. ut leuissime dicā, non desiderat, tamen, si tuto licebit ire, proficiscar. omnino P. conscripti totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate Reip. metiar. de qua mihi, quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idq; potissimum faciendum, quod maxime interesse Reip. iudicauero.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LVI.

P Rincipio huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, sceleratisq; suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperãdæ studia restingueret: dulce enim nomen est pacis, res uero ipsa cum iucunda, tum salutaris: nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura chara habere, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminãdum puto. itaque siue Sylla, siue Marius, siue uterque, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit, eum detestabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cum ipsum iure cæsum fateamur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. sed hoc primum uidendum est. P. C. cum omnibus ne pax esse possit, an sit aliquod bellũ expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat desperandum, si conuenisset, fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset; hominum in Rep. sanitas remanere potuisset. proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset; & pacem stabilem,

et aliquam Remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cũ Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitũ, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorũ, Barbas Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, et sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Pontiũ, Crassiciũ, Tyronem, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras concupierũt. ô fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ô ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus nõ erit. ora uobis eorum ponite P.C. ante oculos, & maxime Antoniorũ, incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem uini anhelitũ, quas cõtumelias fore cẽsetis, minasq; uerborũ? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint: salutabũt benigne: comiter appellabunt unũquenq; uestrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cũ hoc quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, mõtes, regionũ magnitudines interessẽt,

odisses eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, et, cũ licebit, in faucibus: quibus. n. septis iam immanes belluas cótinebimus? at incertus exitus belli est. est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis, uirtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere: sed quoniã ab hoc ordine non fortitudo solum, uerũ etiã sapientia postulatur; quanquam uidentur hæc non posse seiungi, seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur cõsiliis, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim; atque id optimũ iudicandum, quod sit sapientissime constitutum. si hoc præcipit, ne quid uita existimẽ antiquius, ne decernã capitis periculo, fugiã omne discrimen: quærã ex ea, etiã ne fuerit, cum id fecero, seruiendum. si annuerit: næ ego istam sapientiã, quamuis sit erudita, non audiam. sin responderit, tu uero ita uitam, corpusq; seruato, ita fortunas, ita rẽ familiarem, ut hæc posteriora libertate ducas, itaq; in his uti uelis, si liberare Remp. *possis, nec pro his libertatẽ, sed pro libertate hæc proiicias tanquã pignora iniuriæ: tũ sapientiæ uocẽ audire uidear, eiq; ut deo pareã. itaq; si receptis illis, possumus esse liberi, uincamus odium, pacẽq; potiamur. sin liber uiuis his, incolumibusq; esse nullus potest: lætemur decertandi oblatã esse fortunam: aut n. uictis his fruemur uictrice* Rep. *aut oppressi, qđ omen auertat* Iupiter, *si nõ spiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos* M. Lepidus, *imperator iterum,* Pontifex Maximus, *optime proximo ciuili bello de* Rep. *meritus, ad pacem adhortatur. nullius apud me* P. C. *auctoritas ma=*

ior est, quàm M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa pri uatà, magna eius in me merita, ac mea quædam in illũ. maximum uero eius beneficiũ numero, quòd hoc animo in Remp. est: quæ mihi uita mea semper fuit charior. nam cũ magnum Pompeiũ, clarissimum adolescentem, præstantissimi uiri filiũ, auctoritate adduxit ad pacem, remq́; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quã pro uirili par te obligatum puto. itaque ei et honores decreui quã po tui amplissimos, in quibus uos mihi estis assensi: nec un= quam de illo et sperare optime, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum te= net. summa nobilitas est, omnes honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorumq́; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ci= uili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & mi sericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione la= bi potest, uoluntate à Rep. dissidere nullo pacto potest. pacem uult M. Lepidus. præclare, si talem potest effice= re, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium Resp. aspiciet, suoq́; sinu complexuq́; recipiet; neque so= lum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam puta= bit. hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara, cur absenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas gesserat, & trium pho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africa= no, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt.

ſed quòd ſilentio ciuile bellũ confecerat, cum primum li cuit, honores in eum maximos cõtuliſtis. exiſtimas ne igi tur M. Lepide, *qualem* Pompeium *Reſp. habitura ſit ciuem, tales futuros* Antonios? *in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (& cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obſecro uos.* P. C. *quis hoc ueſtrum nõ uidet, quod* Fortuna *ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis* Cæſaris, *quæ concordiæ cauſa defendimus,* Pompeio *ſua domus patebit, eamq; non minoris, quàm emit* Antonius, *redimet: redimet, inquam,* Cn. Pompeij *domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam* Pompeio, *quantã ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redigiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædã, quæ poſſidet* Antonius. *nam argentũ, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille heluo diſſipauit.* Albanum, Firmanum *à* Dolabella *recuperauit, etiã ab* Antonio Tuſculanum: *hiq;, qui nunc* Mutinã *oppugnant,* D. Brutum *obſident, de* Falerno *anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe: ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtiũ numero non ſunt,* Pompeianas *poſſeſſiones, quanti emerint, filio redditu ros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audaci, rem ullam ex illis attingere: retinere uero qs poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco,* Pompeij *ſeruus, libertus* Cæſaris, *agri* Lucani *poſſeſſiones occupa-*

uit? atque illud septies millies, quod adolescēti. P.C. spopondistis, ita describite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. hæc senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit amplissimam, persequetur in primis paternū Auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod à parte accepi, filio reddā, mea nominatione cooptabo. utrum igitur Augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internūcijq; constituti sumus, utrum populus R. libenter sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium ui detur hoc fortuna uoluisse, ut actis Cæsaris firmis ac ratis Cn. Pompeij filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidem silentio. P.C. prætereundum puto, quòd clarissimi uiri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in Remp. eamq; perpetuam, atque constantē, nunciant, se Pompeij conueniēdi causa diuertisse Massiliam, eumq; cognouisse paratissimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. est uero eius patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quā fortiter. itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. atque etiā hoc M. Lepido prouidendū est, ne quid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum senatus populiq; R. atque uniuersæ Reip. esse, nō suū. at uti potest pro suo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiā ne, si turpia, si perniciosa erūt, si facere omnino nō licebit? quid autē turpius, aut fœdius: aut quod minus deceat, quā contra se=

natum, contra ciues, contra patriam exercitum ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitũ: si quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, institutisq; cõceditur: neque enim, quod quisque potest, id ei licet: neque si nõ obstatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitũ Lepide tanquã maioribus tuis patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem, fines imperij propagabis, senatui populoq; R. parebis, si quã ad aliã rem te forte traduxerit. hæc si cogitas, es M. Lepidus Pontifex maximus, M. Lepidi Põtificis maximi pronepos. sin hominibus tantũ licere iudicas, quãtũ possunt: uide, ne alienis exemplis, hisq; recentibus uti, quã & antiquis & domesticis malle uideare. q si auctoritatem interponis sine armis, magis quidem laudo, sed uide ne hoc ipsum nõ sit necesse: quanquã enim est tãta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo; tamen senatus se ipse nõ contemnit; nec uero fuit unquã grauior, cõstantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius auctoritate tantus senatus populiq; R. ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut reuocationẽ à bello audire nõ possumus: speramus optima, pati uel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi consules adsunt cum copijs: L. Planci Consulis designati uaria, & magna auxilia non desunt: de D. Bruti salute certatur: unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, cõtra aras, & focos, contra quatuor Consu-

les gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audia mus? cum hoc pacem fieri posse credamus? at periculum est, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui suis am plissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui non potest, prodat salutem suam. bonos ciues primum natura efficit, adiu uat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit saluã esse Remp. sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id apparet. quis fortunatior Lepido, ut ante dixi? quis eodẽ sanior? uidit eius mœstitiã, atque lacrymas populus R. Lupercalibus: uidit, quàm abiectus, quàm confectus esset, cum Cæsari diadema imponens Antonius, seruum se illius, quàm collegã esse malebat. qui si reliquis flagitijs, & sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem: nã si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eũ tyranni, etiam ne in nostros liberos dominum, & tyrannum cõparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit, talis ipse in cæteros extitit: qua enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante ueniebamus in senatum, si nõ libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? hæc subsellia ab Ithyreis occupabantur. proru pit subito Brundusium, ut inde agmine quadrato ad ur bem accederet: lautissimũ oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Suessam fortissi morum militum sanguine impleuit: Brundusij in sinu nõ modo auarissimæ: sed etiam crudelissimæ uxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit: inde se

quo furore, quo ardore ad orbem, id est ad cædem optimi cuiusque rapiebat? quo tempore dij immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt: Cæsaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tũ ille demens ledere se putabat edictis, ignorans, quæcũque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ suæ. ingressus urbem est, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo R. minaretur dominis, notaret domus, diuisurum se urbem palàm suis polliceretur. rediit ad milites. ibi pestifera illa Tiburi concio. inde ad urbem cursus: senatus in Capitolium: parata de circunscribendo adolescente sententia consularis, cum repente (nam Martiam legionem Albæ consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculsus abiecit consilium referendi ad senatum de Cæsare: egressus est nõ uijs, sed tramitibus paludatus: eóq; ipso die innumerabilia S.C. fecit: quæ quidem omnia citius delata, quàm scripta sunt. ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum Legione Martia, cum quarta, cum ueteranis: quorũ ille nomen præ metu ferre non poterat: eíq; in Galliam penetranti D. se Brutus obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamq; illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; sepsisset, nec eũ florentissimæ coloniæ dignitas, neq; Consulis designati maiestas à parricidio deterreret: tum me, testor & uos, & populum R. et omnes deos, qui huic urbi præsidẽt, inui-

to,& repugnante, Legati missi trescõsulares ad latronẽ M. Antoniũ gladiatorũ ducẽ. quis tã barbarus unquã? tã immanis? tã ferus? nõ audiuit: non respõdit: neq; eos solũ præsentes, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, et pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circũsedit colonos uestros, exercitũ populi R. Imperatorẽ, Cõsulẽ designatũ: agros diuexat ciuiũ optimorũ: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormenta minitatur. cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidẽ ullo satiari uidetur posse populus R. quòd si quis adhuc dubitare potuit, qn nulla societas huic ordini populoq; R. cũ illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Cõsule modo accepi. eas dum recito, dumq; de singulis sentẽtijs breuiter disputo, P.C. ut adhuc fecistis, me attẽte audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. neq; se Imperatorẽ, neq; Hirciũ Cõsulem, nec Proprætorẽ Cæsarem. satis hoc quidem scite. deponere alienũ nomen ipse maluit, quàm illis suũ reddere. COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVAM DOLVI. etenim, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis. DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. ò Spar

tace, quē enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: *lætandum esse, ausus es scribere,* Treboniū *dedisse pœnas? sceleratū* Treboniū? *quo scelere, nisi quòd te* Idibus Mart. *à debita tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, quid moleste feras.* HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QVÒD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CHARIOREM POPVLO RO. FILIVM SCVRRAE, QVÀM C. CESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. *quid ingemiscis hostem* Dolabellam *iudicatum? quid? te non intelligis, delectu tota* Italia *habito,* Consulibus *missis,* Cæsare *ornato, sagis deniq; sumptis, hostem iudicatū? quid est autem scelerate, quod gemas hostem* Dolabellam *iudicatum à senatu? quem tu ordinem omnino esse nullū putas. sed eam tibi causam belli gerendi proponis, ut senatum funditus deleas, reliqui boni, & locupletes omnes summū ordinem subsequantur. at scurræ filiū appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus eques* R. Trebonij *pater. is autem humilitatē despicere audet cuiusquam, qui ex* Fadia *sustulerit liberos?* ACCERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. *equidē negare non possum, à* Cæsare Hircium *ornatum: sed illa omnia ornamēta in uirtute, et industria posita lucēt: tu uero, qui te ab eodē* Cæsare *ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille nō tā multa tribuisset? ecquo te tua*

uirtus prouexisset? ecquò genus? in lustris, popinis, alea, uino tempus ætatis omne consumpsisses, ut faciebas, cum in gremijs mimarum mentum mentemq; deponeres. ET TE O PVER. *puerum appellat, quem non modo uirum, sed etiam uirum fortissimum sensit, & sentiet. est istuc quidem nomen ætatis, sed ab eo nomine usurpandum, qui suã amentiam puero huic præbet ad gloriam.* QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: *debet uero, soluitq; præclare. si enim ille patriæ parẽs est, ut tu appellas; ego, quid sentiã, uidero: cur nõ hic parẽs uerior, à quo certe uitã habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptã?* ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? *turpem uero actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiã.* ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE? *ueneficam audes appellare eum uirũ, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si qs acutior imperator fuit; ut te ipse obsideas, neq; te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirum recte ueneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatam.* VT QVAM POTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? *putes Censorium dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in* Reip. *defensione coniunctos?* NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. *quæ tandem?* CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? *an uero tua castra senatū apppellaremus? in quibus tu es uidelicet cōsularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumētorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus. prætorij Philadelpus Annius, & innocens Gallius:* ★ *ædilitij Coricus laterum, et uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi R. L. Antonius: tribunitij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit; qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequūtur alij tribunitij, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimilis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eū non posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor,* ★ *Muribus Decijs: itaque Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam*

uideramus. est quidem alter Saserna. sed omnes tamen tantam habēt similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescēte siluero, inuidisse uidear Antonio. est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse à se: apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. nō noui Sex. Albediū: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illum negaret dignum Antonij senatu. arbitror me aliquos præterijsse: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere non potui. hoc igitur fretus senatu, Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis exultantis prædonis audaciam. quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summū ducem, si P. Lentulum ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia; si L. Domitium præstantissimum ciuem, si App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimū Resp. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij ui-

uere Antonium? qui uero prætorij? quorum princeps M.Cato, idemq; omnium gentium uirtute princeps. quid reliquos clarissimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando: quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui tribunitij? qui quæstorij? quid multa? talis senatorum & dignitas & multitudo fuit, ut magna excusatione opus ijs sit, qui illa in castra non uenerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. *eo libentius ducem audio, quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum est sine Repub. nec uinci posse, nec uincere.* MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *& quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorsimus.* AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. *hic cum C. fratre putat se litigare.* IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. *non igitur sentis huic causæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere?* CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS: *quid ergo? ut Marullum, ut Cæsetium, à Rep. remoueremus eum, per quem, ut neque idem hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus?* VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perrhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementem populum R. ad seruitutem cohortari?* VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C.

SVSTVLISTIS. *nos sustulimus, an contra lege comitijs cẽturiatis lata sanximus? uide, ne tu ueteranos, tamen eos, qui erant perditi, perdideris, in eumq́; locum deduxeris, ex quo ipsi iam sentiunt se nunquam exituros.* MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. *nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, quàm necessaria. illud tamen animaduertite* P.C. *quàm sit huic* Reip. *natus hostis* Antonius, *qui tãtopere eam ciuitatem oderit, quam scit huic* Reip. *semper fuisse amicissimam.* NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. *qui quæso iam legis* Hirciæ *mentionem facit? cuius non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. omnino mea quidem sententia legem illam appellare fas non est, & ut sit lex, non debemus illam* Hircij *legẽ putare.* APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. *quid, si omnibus suis copijs excellentem uirum* Resp. *armasset, quem tandem bonum pœniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset.* SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. *non laudamus, quod ne audiuimus quidem: ualde enim nobis in tanta perturbatione* Reip. *de duobus nequissimis* Græculis *cogitandum fuit.* THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM A TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRI=

AM NEGLEXISTIS. *magnum crimen senatus. de Theopompo summo homine neglexim9: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *nihil tibi de Galba respondeo fortissimo & constantissimo ciue: coràm aderit: præsens tibi & ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi senatus auctoritatem, aut libertatem populi R. sequebantur? Cæsaris mortem ulcisci uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? ò miser cum re, tum hoc ipso, quòd non sentis quàm miser sis. sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE: *ò nos turpes, si quidem Cn. Pompeium imitaturi sumus;* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POSSIT. *poterit,*

mihi crede : nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. *alij istuc negant: ego uero, ne si ista quidem feceris, unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto.* QVID? HOC PLACET NE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. *nihil uidi tam integrum, quàm ut oppugnare Imperatorem incipiant, quem tanto studio consensuq; offenderint.* QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. *deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum est fœdissimum hostem iustissimo bello persequi.* AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. *quàm benigne: itaque usi liberalitate Antonij milites Imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabella prius Imperatori suo, quàm Antonius etiam collegæ parentasset.* CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS CONDI-

TIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS? VIX ETIAM VERISIMILE EST; QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *parum ne uidetur omnium facinorum sibi cum* Dolabella *societatem initam confiteri? non ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, nõ posse eos, qui hostem* Dolabellam *iudicauerint ob rectissimũ facinus, (ita enim uidetur* Antonio*) sibi parcere idem sentiẽti. quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; mandarit, ita sibi conuenisse cum* Dolabella, *ut ille* Trebonium, *&, si posset, etiam* Brutũ, Cassium *discruciatos necaret, eademq; inhiberet supplicia nobis? cõseruandus ciuis cum tam pio, iustoq; fœdere. is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & uerecundas, ut haberet Galliam ultimam, aptissimam ad bellum renouandum instruendumq; prouinciam; ut* Alaudæ *in tertia decuria iudicarent, id est ut perfugium scelerum esset cum turpissimis* Reip. *sordibus; ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet* Consulatus *uestigium. cauebat etiam* L. Antonio, *qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator,* Nucula, *&* Lentone *collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PATRIBVS VTILIVS; TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA; AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *si esset iugulata, nunquam exurgeret: quod tibi, tuisq; contingat. utrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegantia quæritur. & partibus utilius. partes furiosæ dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas* Mutinam*: circunsedes* Consulem *designatum: bellum contra te duo* Consules *gerunt, cumq; his* Proprætor Cæsar*: cuncta cõtra te* Italia *armata est: istas tu partes potius, quàm à populo* R. *defectionem uocas? potius* M. Trebonij *mortem, quam* Cæsaris *persequimur?* Trebonij *satis persecuti sumus, hoste iudicato* Dolabella: Cæsaris *mors facillime defenditur obliuione & silentio. sed uidete, quid moliatur. cum mortem* Cæsaris *ulciscendam putat, mortem proponit non ijs solum, qui illam rem gesserunt, sed ijs etiam, qui non moleste tulerũt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVI VSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS

BVS

BVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. *pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego iniustum uerissimis maledictorum notis tradam hominũ memoriæ sempiternæ. ego Lanista? & quidẽ non insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint, scribit lucro nobis futurũ. ò præclarũ lucrũ, quo te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorũ futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamentis Hircium, & Cæsarem. quod quæso adhuc à me est tributum Hircio ornamentũ? nã Cæsari plura, et maiora debentur. deceptum aũt patrem à me Cæsarem dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus: cuius homo ingratissime Flaminiũ cur reliquisti? sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atque constantiam.* MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE: *omitto alia: fidem Dolabellæ sanctissimi uiri deserere homo pius non potest: quã fidem? an optimi cuiusque cædis, urbis, & Italiæ partitionis, suis dandarum diripiendarumq́; prouinciarũ? nam quid erat aliud, quod inter Antonium & Dolabellam impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur?* NEC LEPIDI SOCIETATEM

VIOLARE PIISSIMI HOMINIS: *tibi cũ Lepido ſocietas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, ſicut ille eſt; ſed homine ſano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut inſanum exiſtimari uelis. nihil agis. quanquam affirmare de altero difficile eſt; de Lepido præſertim, quem ego metuam nunquam, bene ſperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit, non adiutor eſſe dementiæ. tu porrò ne pios quidẽ, ſed piiſſimos quæris: & quod uerbum omnino nullum in lingua latina eſt, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.* NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. *Plancum participẽ? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reip. niſi forte ſubſidio tibi uenire arbitraris cum fortiſſimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorũ: quiq;, niſi ante eius aduentum Reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum: quanquam enim prima præſidia utiliora Reip. ſunt, tamen extrema ſunt gratiora. ſed iam ſe colligit, & ad extremum incipit philoſophari.* SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT; VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. *præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Põpeianis, ſed cum uniuerſa Rep. bellũ eſt. omnes te dij, ho-*

mines,ſummi,medij,infimi,ciues,peregrini,uiri, mulie-res,liberi,ſerui oderũt.ſenſimus hoc nuper falſo nuncio, uero propediẽ ſentiemus.quæ ſi tecũ ipſe recolis, æquio-re animo & maiore conſolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC,VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI. PARATI SINT VNA NOBISCVM CAESARIS MORTEM. *hac Antonij ſententia cogni ta,dubitaturos ne A. Hircium,C.Panſam Conſules pu-tatis, quin ad Antoniũ tranſeant? Brutum obſideant? Mutinã expugnare cupiant? quid de Pãſa & Hircio lo-quar? Cæſar,ſingulari pietate adoleſcẽs,poterit ſe tene-re,quin D. Bruti ſanguine pœnas patrias perſequatur? itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent.quo maior adoleſcens Cæſar, maioreq; deorũ immortaliũ beneficio Reip. natus eſt,qui nulla ſpecie pa terni nominis,nec pietate abductus unquã eſt.intelligit maximam pietatem conſeruatione patriæ. q ſi partium certamen eſſet,quarum omninò nomen extinctum eſt: Antonius ne potius,& Ventidius partes Cæſaris defen-derent,quàm primum Cæſar adoleſcẽs ſumma pietate, & memoria parentis ſui,deinde Panſa,& Hircius, qui quaſi cornua duo tenuerunt Cæſaris,tum cum illæ uere partes uocabantur? hæ uero quæ ſunt partes, cum al-teris ſenatus auctoritas, populi R. libertas, Reip. ſalus propoſita ſit,alteris cædes bonorum,urbis, Italiæq; par-titio? Veniamus aliquando ad clauſulam.* LEGATOS VENIRE NON CREDO.*bene me nouit.*

bellum quò ueniat, proposito præsertim exemplo Dola-*bellæ, sanctiores erunt credo iure* Legati, *q̃ duo* Consu-*les, contra quos arma fert; quàm* Cæsar, *cuius patris fla-men est; quàm* Consul *designatus, quem oppugnat; q̃* Mutina, *quam obsidet; quàm patria, cui ignẽ ferrumq; minitatur.* CVM VENERINT; QVAE PO-STVLENT, COGNOSCAM. *quin tu abis in malam pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquam ue niat nisi* Ventidij *similis? oriens incendium qui restin-guerent, summos uiros misimus; repudiasti: nunc in tan-tam flammam tamq; inueteratam mittamus, cum locũ tibi reliquum non modo ad pacem, sed ne ad deditionẽ quidem feceris? hanc ego epistolam* P.C. *non quo illũ di-gnum putarem, recitaui, sed ut confessionibus ipsius o-mnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacem* M. Lepidus, *uir ornatissimus omnibus & uirtutis et for-tunæ bonis, si hæc uideret, deniq; aut uellet, aut fieri pos se arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta nescio quis: prius deniq; omnia, q̃ aut cum* Antonijs Resp. *aut cum* Rep. Antonij *redeant in gratiam. monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia* Reip. *moueri sedibus suis huic urbi melius est, atq; in alias, si fieri possit, ter-ras demigrare, unde* Antoniorũ *nec facta, nec nomẽ au diat, quàm illos,* Cæsaris *uirtute eiectos,* Bruti *retentos, intra hæc mœnia uidere. optatissimum est uincere: secũ dum est, nullũ casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferẽdum putare. quod reliquũ est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem susci pere uitæ cupiditate. quæ cum ita sint, de mandatis lite-risq;* M. Lepidi *uiri clarissimi* Seruilio *assentior; & hoc*

amplius censeo : Magnum Pompeium Cn.F.pro patris, maiorumq; suorum animo, studioq; in Remp.suaq; pristina uirtute, industria, uoluntate fecisse, quod suam eorumq;, quos secum haberet, operá senatui populoq; R. pollicitus esset; eamq; rem senatui populoq; R. gratam acceptamq; esse; eiq; honori dignitatiq; eam rem fore. hoc uel coniūgi cum hoc S.C.licet, uel seiungi potest, separatimq; perscribi, ut proprio S.C.Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMAQVARTA. ORATIO LVII.

SI,ut ex literis,quæ recitatæ sunt P. C. *sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumq; cognoui,sic id,quod et omnes maxime optamus, & ex ea uictoria,quæ parta est,consecutum arbitramur,*D.Brutum *egressum iam* Mutina *esse cognouissem : propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione cēserem.ante uero quàm sit ea res, quam auidissime ciuitas expectat, allata : lætitiæ usus satis est maximæ præclarissimæq; pugnæ : reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate . confectio autem huius belli est* D. *Bruti salus . quæ autem est ista sententia,ut in hodiernũ diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus ? nos uero,cum semel ad eum, quem cupimus,optamusq;,uestitũ redierimus; id agamus, ut eum in perpetuũ retineamus:nam hoc quidem cum turpe est,tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris,ad quas togati adierimus, ad saga sumēda discedere.atque animaduerto* P. C. *quosdam huic fauere sentētiæ : quorũ ea mens,idq; consilium est, ut,cum uideant illud gloriosissimum* D.Bruto *futurum diem,quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq; prodatur, propter unius ciuis periculum populum* R. *ad saga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas.*

tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. uos uero P.C. *conseruate auctoritatem uestram: manete in sententia: tenete uestra memoria quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi & maximi uita positum esse discrimen. ad* D. Brutum *liberandum* Legati *missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denũciarent, ut à* Mutina *discederet: eiusdem* D. Bruti *conseruandi gratia* Consules *sortiti: ad bellum profectus* A. Hircius: *cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & spes uictoriæ confirmauit:* Cæsar, *cum exercitu per se comparato tum primis pestibus* Remp. *liberasset, nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem* Brutum *liberandũ, uicitq; dolorem aliquem domesticum patriæ caritate. quid* C. Pansa *egit aliud delectibus habẽdis, pecunijs cõparandis,* S.C. *faciendis grauissimis iu* Antonium, *nobis cohortandis, populo* R. *ad causam libertatis uocando, nisi ut* D. Brutus *liberaretur? à quo populus* R. *frequens ita salutem* D. Bruti *una uoce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiã necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus* P. C. *aut inibi esse, aut iam confectum: sed spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. sed quoniã significatio uestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas ueniam, quæ sunt à* Consulibus *& à* Proprætore *missæ; si pauca ante, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero.* Imbuti *sanguine gladij* P.C. *legionum, exercituumq; nostrorũ, uel madefacti potius duobus* Consulũ, *tertio* Cæsaris *prælio. si hostium*

fuit ille sanguis, summa militum pietas? nefariũ scelus, si ciuium. quousq; igitur is, qui omnes hostes scelere supe rauit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiã nostro= rũ militum tremere uultis, & dubitare, utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationem *decernitis: hostem non appellatis. gratæ uero nostræ dijs immortalibus gra tulationes erũt, gratæ uictimæ, cum interfecta sit ciuiũ multitudo? de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir quæ sunt urbanarum male= dicta litiũ, non inustæ belli internecini notæ. testamen ta, credo, subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentu los circunscribũt: his enim uitijs affectos, & talibus, ma los & audaces appellare consuetudo solet. bellum inex= piabile infert quatuor* Consulibus *omniũ latronum te= terrimus: gerit idem bellum cum senatu populoq;* R. *omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, uasti tatem, cruciatum, tormenta denũciat:* Dolabellæ *ferum et immane facinus, quod nulla barbaria posset agnosce= re, id suo consilio factum esse testatur: quæq; esset fa= cturus in hac urbe, nisi eum hic ipse* Iupiter *ab hoc tem plo, atq; mœnibus repulisset, declarauit in* Parmensium *calamitate, quos, optimos uiros, honestissimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq;* R. *di= gnitate cõiunctos, crudelissimis exemplis interemit, pro= ludium illud, & portentum* L. Antonius, *insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint, quos opor= tet, omnium deorum. refugit animus* P.C. *eaq; formidat dicere, quæ* L. Antonius *in* Parmensium *liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines* Antonij *li benter subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intu*

lisse. sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorũ oblita est uita. est igitur quisquam, qui hostes appellare nõ audeat, quorũ scelere crudelitatem Carthaginensium uictã esse fateatur? qua.n. in urbe tam immanis Annibal rapta, q̃ in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ, & cæterarũ, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putãdus. si uero coloniarum & municipiorũ sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui cõcupiuit: quã iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. recordamini per deos immortales P. C. quid hoc biduo timuerimus, a domesticis hostibus, id est q intra mœnia hostes sunt, rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis coniugem aspicere poterat sine fletu? quis domũ? quis tecta? quis larem familiarẽ? iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomẽ, libẽter assentiar: hoc uulgari cõtentus uix sum, leuiore nõ utar. itaq; cũ supplicationes iustissimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omnino numerũ dierũ, præsertim cũ cõmuniter tribus ducibus sint decernẽdæ. sed hoc primũ faciã, ut imperatores appellam eos, quorum uirtute, consilio, felicitate maximis p̃iculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus: etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut nõ imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerũque nullis? quãobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernẽda nõ fuit; aut usitatus honos, peruulga

tusq; tribuendus ijs, quibus etiam noui & singulares debentur. at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ increbruit, imperatorem appellaret senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostiũ dico ita inquã hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicatio num honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debẽt illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphãtem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demũ est mea quidem sententia iustus triũphus, ac uerus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in communi gaudio populi R. uni gratulabantur, magnũ iudiciũ: siue gratias agebant, eo maius: siue utrũque, nihil magnificentius excogitari potest. tu igitur ipse de te, dixerit quispiã. & quidem inuitus. sed iniuriæ dolor facit me præter cõsuetudinem gloriosum. non'ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus non referri? etiã in eos, qui omnes suas curas in Reip. salutẹ defigũt? scitis enim per hos dies creberrimum fuisse ser
★ monem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurũ. aliquem ne imperatorem? crimẽ inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum; non in eum, qui, ne quid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an ut ego, qui Catilinã hæc moliẽtem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse exi sterem repẽte Catilina? quibus auspicijs istos fasces Au=

gur accipere? quatenus haberē? cui traderem? quenq̃ nesuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? unde igitur ista suspicio, uel potius iste sermo, cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina *fama manaret, inflati lætitia atq; insolētia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, q̃* Reip. *infelicem congregabant? ibi cum consilium inirent de cæde nostra, partirenturq; inter se, qui* Capitoliū, *qui ostia, qui urbis portas occuparent; ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerūt. quod cum esset quasi mea uoluntate factū, tum in me impetus conductorum hominum quasi in tyrannū parabatur: ex quo cædes esset omnium uestrū cōsecuta. quæ res patescit* P. *conscripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque* P. Apuleius Trib. *pl. meorum omnium consiliorum periculorumq; iam inde à* Consulatu *meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo* R. *unum atque idem sentiente. in qua concione cum me pro summa nostra coniunctione et familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquã de* Rep. *nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem duabus tribusue horis optatissimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberaret, sed etiam celeberrima populi* R. *gratulatione auxerit. hæc interposui* P. C. *non tam ut pro me dicerem (male enim mecum ageretur, si parum*

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdã nimis ieiuno animo, et angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium ciuium uirtutẽ, imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus est in Rep. campus, ut sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meum Consulatum, cũ iis ipse cederẽ, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore in tãta inopia constantium, et fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideã, alios parum constãter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam non semper utilitate Reip. sed cũ spe, tum timore moderari? q̃ si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uiciis cum uirtute contendit: ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu, si ego de Rep. optime sentiã, ut me uincas, ipse pessime senties? aut si ad me bonorum concursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollẽ, primũ Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nunquã expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sẽtẽtiis uinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populũ R. uidere, animaduertere, iudicare, quidã moleste ferunt. poterat ne fieri, ut nõ perinde homines quoq;, ut quisq; mereretur, iudicarẽt? ut enim de uniuerso senatu populus R. uerissime iudicat, nullis Reip. tẽporibus hunc ordinẽ firmiorem, atq; fortiorẽ fuisse: sic de unoquoq; nostrũ, & maxime qui hoc loco sententias dicimus, sciscitãtur omnes; auent audire, quid quisq; senserit; ita de unoquoque, ut

quenq; meritũ arbitrantur, existimant. memoria tenẽt, me ante diem XIII Cal. Ian. principem reuocandæ libertatis fuisse; me ex Cal. Ian. ad hanc horam inuigilasse Reip. meam domũ, measq; aures dies et noctes omniũ præceptis monitisq; patuisse; meis literis, meis nuncijs, meis cohortationibus omnes, qui ubiq; essent, ad patriæ præsidium excitatos; meis sẽtẽtijs à Cal. Ian. nunquam Legatos ad Antoniũ, semper illum hostem, semper hoc bellũ; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. idẽ Ventidium, cũ alij Tribunum pl. uoluissent, non ego semper hostẽ? has in sententias meas si Consules designati discessionem facere uoluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. sed quod tum non licuit P.C. id hoc tempore non solum licet, uerum etiam necesse est; eos, qui re sunt hostes uerbis notari, sententijs nostris hostes iudicari. antea cũ hostem aut bellum nominassem; semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest; ex literis enim C. Pansæ A. Hircij Consulum, C. Cæsaris Proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit, idẽ imprudens hostes iudicauit: nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne uictoris quidem literis postulata est. ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbẽ adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellũ Octauianum insecutum est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriã imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio de

creta à senatu.ad te ipsum P.Seruili num misit ullas col lega literas de illa calamitosa pugna Pharsalie? num te de supplicatione uoluit referre? profecto noluit.at emisit postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uero pugnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna illa sustulerat, quibus nō modo uictoribus, sed etiam uiuis & incolumis, & florens ciuitas esse posset. quod idē contigerat superioribus bellis ciuilibus: nam mihi Consuli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem hostium, sed ob conseruationem ciuium, nouo, & inaudito genere decreta est. quamobrē aut supplicatio ob Remp. pulcherrime gestam postulantibus uestris imperatoribus denegāda est, quod præter Gabinium cōtigit nemini: aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decernitis, iudicetis necesse est. quod ergo illi re, id ego etiā uerbo, cū imperatores eos appello. hoc ipso nomine, et eos qui etiam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudico, cū uictores appello imperatores: quo modo.n. potius Pāsam appellē? et si habet honoris amplissimi nomen. quo Hirciū? est ille quidem Consul: sed alterum nomē beneficij est populi R. alterum uirtutis atq; uictoriæ. quid Cæsarē deorū beneficio Reip. procreatum; dubitem ne appellare imperatorē? qui primus Antonij immanem et fœdam crudelitatem non solum à iugulis nostris, sed etiam à membris, & uisceribus auertit. unius autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fuerunt? princeps enim omniū Pansa prælij faciendi, & cū Antonio confligēdi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius si acerrimum impetū cohibere potuisset, uno prælio cōfecta res esset. sed cū

libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseq́; in primis Pansa pugnaret; duobus periculosis uulneribus acceptis, sublatus è prælio, Reip. uitam reseruauit. ego uero non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset, alterū fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicā de Hircio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio atq; uirtute, quartam illā, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione cōiunxit; & septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit illo prælio, militibus ijs, q Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq; R. carū nomen esse. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cū inferret, quà nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cū tribus Antonij legionibus equitatuq́; cōflixit, hostesq́; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq́; deorum immortaliū templis, urbis tectis, libertati populi R. nostræ uitæ, sanguiniq́; imminētes prostrauit, fudit, occidit, ut cum admodū paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq́; fugerit. ò solem ipsum beatissimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum pauci fugientem uidit Antonium. an uero quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit, q̄doquidem uirtute superauit ætatem. ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris uisa sunt, quo minus erāt ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis

ſuis comprobauit. hic ergo adoleſcens maximi animi, ut uerißime ſcribit Hircius, caſtra multarum legionũ paucis cohortibus tutatus eſt, ſecundumq; prælium fecit. ita trium imperatorum uirtute, cõſilio, felicitate uno die locis pluribus Reſp. eſt conſeruata. decerno igitur eorũ triũ nomine L dierum ſupplicationes. quas, ut honorificentißimis uerbis cõſequi potero, cõplectar ipſa ſentẽtia. eſt autem fidei pietatisq; noſtræ, declarare fortißimis militibus, q̃ memores ſimus, quamq; grati. quamobrem promiſſa noſtra, atq; ea, quæ legionibus bello cõfecto tributuros nos ſpopõdimus, hodierno S.C. renouanda cenſeo: æquum eſt enim, militum, talium præſertim, honorẽ cõiungi. atque utinam P.C. ciuibus omnibus ſoluere nobis præmia liceret. quanquam nos ea, quæ promiſimus, ſtudioſe, quanq̃ multa, reddemus. ſed id quidem reſtat, ut ſpero, uictoribus: quibus ſenatus fides præſtatur: quã quidem cũ difficillimo Reip. tempore ſecuti ſunt, eos nũquam oportebit conſilij ſui pœnitere. ſed facile eſt bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq; proprium ſenatus ſapiẽtis eſt, grata eorũ uirtutem memoria proſequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo, quæ maxime occurrunt: quorum alterũ pertinet ad uirorum fortißimorum gloriam ſempiternam, alterum ad leniendũ mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi P.C. legionis Martiæ militibus, et eis, qui unà pugnantes occiderunt, monumentũ fieri quamamplißimum. magna atq; incredibilia ſunt in Remp. huius merita legionis. hæc ſe prima latrocinio

abrupit

abrupit Antonij: hæc tenuit Albam: hæc se ad Cæsaré contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est: quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia non nulli in ipsa uictoria conciderunt. ô fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorũ etiam nomẽ à Marte est: ut idẽ deus urbẽ hanc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. in fuga fœda mors est, in uictoria gloriosa: etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenq; pignerari solet. illi igitur impij, quos cecidistis, etiã ad inferos pœnas parricidij luẽt. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. breuis aũt uobis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si non esset lõgior, q̃ hæc uita; quis esset tã amens, qui maximis laboribus & periculis ad summã laudem gloriamq; cõtẽderet? actum igitur præclare uobiscũ fortissimi dum uixistis, nũc uero etiam sanctissimi milites, ꝙ uestra uirtus nec obliuione eorum, qui nũc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cũ uobis immortale monumẽtũ suis penè manibus senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, et magni fecerũt: nec tamen ullis tale genus honoris tributũ est. atque utinã maiora possemus, quãdoquidẽ à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentẽ Antonium auertistis: uos redire molientẽ repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico, incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nũquamq; de uobis eorũ, qui aut uidebũt uestrũ monumentũ, aut audiẽt, gratissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione uitæ, im-

mortalitatem estis cõsecuti. sed quoniã P.C. gloriæ munus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorum proximos, quibus optima est hæc quidẽ consolatio; parentibus, ꝙ tanta Reip. præsidia genuerunt; liberis, ꝙ habebunt domestica exempla uirtutis; cõiugibus, ꝙ ijs uiris carebunt, quos laudare, quàm lugere præstabit; fratribus, ꝙ in se, ut corporũ, sic uirtutum similitudinem esse confident. atque utinã his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent mœrorem, atque luctũ, gauderentq; potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos; quod tamẽ ipsum pro patria non miserandum putatur; nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atq; muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara uirtutis. quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari et uirtutem suorum, et pietatem, & senatus fidem, et crudelissimi memoriã belli. in quo nisi tanta militum uirtus extitisset, parricidio M. Antonij nomẽ populi R. occidisset. atque etiã cẽseo P.C. quæ præmia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq; cumulate, cũ tempus uenerit, persoluenda. qui aũt ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt; eorũ parentibus, liberis, coniugibus; fratribus eadem tribuenda censeo. sed ut aliquando sententia cõplectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos. imp. initiũ cũ hostibus cõfligendi fecerit, quo prælio le-

gio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint; ipseq; C. Pansa Cos. imp. cum inter media hostium tela uersaretur, uulnera acceperit; cumq; A. Hircius Cos. imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitũ castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniũ, exercitumq; hostiũ fecerit, eiusq; copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unũ quidẽ militem desiderauerit; cumq; C. Cæsar Propr. imp. cõsilio diligẽtiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostiũ, quæ ad castra accesserãt, profligarit, occiderit; ob eas res senatũ existimare, et iudicare, eorũ trium imperatorũ uirtute, imperio, cõsilio, grauitate, cõstantia, magnitudine animi, felicitate populum R. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatum: cumq; Remp. urbem, templa deorũ immortaliũ, bona, fortunasq; omniũ, liberosq; cõseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. imperatores, alter, ambo ue, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. urbanus supplicationes ꝑ dies L ad omnia puluinaria cõstituat: cumq; uirtus legionũ digna clarissimis impatoribus extiterit; senatũ, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio Rep. recupata ꝑsoluturũ: cumq; legio Martia princeps cũ hostibus cõflixerit, atque ita cũ maiore numero hostium contenderit, ut plurimos cæderent, caperent non nullos; cumq; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules,

imperatores, alter ambo'ue, si his uideatur, ijs, qui sanguinem pro uita, libertate, fortunisq; populi R. pro urbe, templisq; deorum immortalium profudissent, monumentũ quamamplissimum locandum, faciendumq; curent, ad eam rem pecuniam dare, attribuere, soluere iubeant, ut extet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumq; diuinam uirtutem, utq;, quæ præmia senatus militibus ante constituit, ea soluantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, coniugibus, fratribus; ijsq; tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi uixissent, qui morte uicerunt.

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVLLIVM CICERONEM.

GRauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te sciré iudicio magis, q̃ morbo animi petulantia ista uti. sed cũ in te neque modũ, neq; modestiam ullam animaduerto, respondebo tibi, ut, si quã uoluptatem male dicẽdo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorẽ P. C. diripi Rẽp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud populum R? qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat: an apud uos patres cõscripti? quorum auctoritas turpissimo cuiq; et sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac non reptitius, accitus, & paulo ante insitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an nõ ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosum corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? an scilicet istã immoderatã eloquentiã apud M. Pisonẽ nõ pudicitiæ iactura perdidisti? itaque minime mirandũ est, si eam flagitiose uenditas, quã turpissime parasti. uerũ, ut opinor, splẽdor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obsequẽtior, quàm parenti par est. domũ ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis comparasti; uidelicet ut nos cõmonefacias, quàm conuersa est Resp. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime,

quæ P. Craſſi uiri conſularis fuit. atque hæc cũ ita ſint, tamẽ ſe Cicero dicit in cõcilio deorũ immortaliũ fuiſſe, inde miſſum huic urbi, ciuibusq; cuſtodẽ, abſque carnifi cis nomine, qui ciuitatis incõmodũ in gloriá ſuam ponit. quaſi uero non illius coniurationis cauſa fuerit Conſu= latus tuus, & iccirco Reſp. diſiecta eo tẽpore, quo te cu= ſtodẽ habebat. ſed, ut opinor, illa te magis extollũt, quæ poſt Conſulatũ cũ Terentia uxore de Rep. conſuluiſti, cũ legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia condemnabas, cum tibi alius Tuſculanum, alius Pompeianũ uillam ædificabat, alius domũ emebat. qui uero nihil poterat, is erat calũniæ proximus, is aut domũ tuam oppugnatũ uenerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique de eo tibi cõpertũ erat. quæ ſi tibi falſa obijcio, redde rationem quantũ patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domũ paraueris, Tu= ſculanum, & Pompeianũ infinito ſumptu ædificaueris: aut, ſi retices, cui poteſt eſſe dubiũ, quin opulentiã iſtam ex ſanguine et miſerijs ciuium parauaueris? uerum, ut opi nor, homo nouus Arpinas ex M. Craſſi familia eius uir= tutem imitatur, contẽnit ſimultatẽ hominum nobilium, Remp. caram habet, neque terrore, neque gratia cõmoue tur. illud uero amicitiæ tantum, ac uirtutis eſt animi? im mo uero homo leuiſſimus ſupplex inimicis, amicis contu melioſus, modo harum, modo illarum partium, nemini fidus, leuiſſimus ſenator, mercenarius patronus, cuius nul lá pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, ma= nus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces; quæ ho= neſte nominari nõ poſſunt, inhoneſtiſſima. atque is cum eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: ò fortunatam natam

me Consule Romam.te Consule fortunatam Cicero? immo uero infelicem,& miserã, quæ crudelissimam proscriptionẽ perpessa est,cũ tu turbata Rep.metu perculsos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas;cum omnia iudicia,omnes leges in tua libidine erant; cum tu sublata lege Porcia,erepta libertate,nostrorũ omniũ uitæ necisq; potestatẽ ad te unũ reuocaueras.atque parũ est, ꝙ impune fecisti: uerũ etiam cõmemorando exprobras,neque licet obliuisci seruitutis suæ. egeris oro te Cicero: perfeceris,quod libet: satis est perpessos esse:etiã ne aures nostros onerabis tuo odio? etiã ne molestissimis uerbis insectabere? cedãt arma togæ: concedat laurea linguæ.quasi uero togatus,et nõ armatus ea,quæ gloriaris, cõfeceris,atq; inter te Syllamq; Dictatorem præter nomẽ imperij quicquã interfuerit. sed quid ego plura de tua insolentia cõmemorem? quẽ Minerua omnes artes edocuit,Iupiter optimus max.in cõcilio deorũ admisit,Italia exulẽ humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos,Scipiones, Fabios superasti, quem tandem locum in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip. placent? quem amicum,quem inimicũ habes? cui insidias in ciuitate fecisti,ancillaris.quo iure,cum de exilio tuo Dyrrhachio redijsti,eũ sequeris? quos tyrãnos appellabas,eorũ nũc potẽtiæ faues? qui tibi ante optimates uidebãtur,eosdẽ nũc demẽtes ac furiosos uocas? Vatinij causam agis? de Sestio male existimas? Bibulũ petulãtissimis uerbis lædis? laudas Cæsarẽ? quẽ maxime odisti,ei maxime obsequeris?aliud stãs, aliud sedẽs,de Rep.sentis?his maledicis,illos odisti,leuissime trãsfuga, neq; in hac neq; in illa parte fidẽ habens?

M. TVLLII CICERONIS IN CRISPVM SALVSTIVM RESPONSIO.

EA demum magna uoluptas est Crispe Salusti, æqualem, ac parem uerbis uitã agere, neque quicquam tam obscenũ dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua respondeat, ut omnis oratio moribus consonet: neq; enim qui ita uiuit, ut tu, aliter, ac tu, loqui potest; neque, qui tã illoto sermone utitur, uita honestior est. Quò me uertã patres conscripti? unde initium sumam? maius enim mihi dicendi onus imponitur, quo notior est uterque nostrum: ꝙ aut, si de mea uita atque actibus huic cõuiciatori respondero, inuidiam gloria consequatur: aut, si huius facta, mores, omnem ætatem nudauero, in idem uicium incidam procacitatis, quod huic obijcio. id uos si forte offendimini, iustius huic, quàm mihi, succẽsere debetis, qui initium introduxit. ego dabo operam, ut & pro me minimo cum fastidio respondeam, & in hunc minime mẽtitus esse uidear. scio me P.C. in respondendo non habere magnam expectationem, ꝙ nullum uos sciatis nouum crimen in Salustium audituros, sed omnia uetera recognituros, queis & meæ, & uestræ iam, & ipsius aures calent. uerum eo magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare minimis rebus posuit rudimẽtum, sed ita ingressus est, ut neque ab alio uinci possit, neq; ipse se omnino reliqua ætate præterire. itaque nihil aliud studet, nisi ut lutulẽtus sus cũ quouis

uolutari.longe uero fallitur opinione: non enim procacitate linguæ uitæ sordes eluūtur. sed est quædā calumnia, quam unusquisque nostrū testāte animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. q̃ si uita istius memoriam uicerit, aliam P.C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. iam dabo operā, quàm maxime potero, ut breue id faciā. neque hæc altercatio nostra uobis inutilis erit P.C. plerunque enim Resp. priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. primū igitur, quoniā omniū maiores Crispus Salustius ad unum exemplum & regulam quærit; uelim mihi respōdeat, nūquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metellos, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta cōmendauit? q̃ si hoc fuit illis initiū nominis, et dignitatis: cur nō æque de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, et uita integerrime acta? quasi uero tu sis ab illis uiris Salusti ortus. q̃ si esses, non nullos iam tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, si prius noti nō fuerint, à me accipiāt initiū memoriæ suæ: tu tuis uitæ, quam turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut, etiā si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionē. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est .n. me meis rebus gestis florere, quàm maiorū opinione niti; et ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiū, et uirtutis exemplū. neque me cū ijs conferri decet P.C. qui iam decesserunt, omniq; odio carent, et inuidia; sed cum eis, qui mecum unà in Rep. uersati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus (nō hāc dico popularem ambitionem, cuius me principem confi-

teor; ſed illam pernicioſam contra leges, cuius primos or dines Saluſtius duxit) aut in gerendis magiſtratibus, aut in uindicandis maleficijs tam ſeuerus, aut in tuẽda Rep. tam uigilãs, quam tu proſcriptionem uocas, credo ꝙ non omnes tui ſimiles incolumes in hac urbe uixiſſẽt. at quã to meliore loco Reſp. ſtaret, ſi tu par ac ſimilis ſceleſtorũ ciuium unà cum illis adnumeratus eſſes. an ego tũc fal ſo ſcripſi, Cedãt arma togæ, qui togatus armatos, & pa ce bellum oppreſſi? an illud mẽtitus ſum, fortunatã na tam me Conſule Romã, qui tantum inteſtinum bellum, ac domeſticum urbis incendium extinxi? neq; te tui pi get homo leuiſſime, cum ea culpas, quæ in hiſtorijs glo riæ mihi ducis: an turpius eſt P.C. ſcribentẽ mẽtiri, quàm illũ palàm hoc ordine dicentẽ? Nã ꝙ ætatẽ increpuiſti: tantum me abeſſe puto ab impudicitia, quantum tu à pudicitia. ſed quid ego de te plura querar? quid.n. mẽ tiri turpe duces, qui mihi auſus ſis eloquentiam ut uitiũ obijcere, cuius ſemper nocens eguiſti patrocinio? an ullũ exiſtimas poſſe fieri ciuem egregium, qui nõ his artibus, et diſciplinis ſit eruditus? an ulla alia putas eſſe rudimẽ ta, et incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupi ditatẽ aluntur? ſed minime mirum eſt P.C. ſi homo, qui deſidiæ, ac luxuriæ plenus ſit, hæc ut noua, atq; inuſitata miratur. Nam ꝙ iſta inuſitata rabie petulanter in uxorẽ, & in filiã meã inuaſiſti, quæ facilius mulieres ſe à uiris abſtinuerũt, quàm tu uir à uiris: ſatis docte ac pe rite feciſti: nõ.n. me ſperaſti mutuã tibi gratiam relatu rũ, ut uiciſſim tuos compellarem: unus enim ſatis es ma teriæ habẽs; neq; qcquã domi tuæ turpius eſt, quàm tu. Multũ uero te opinio fallit, qui mihi parare putaſti in

uidiam ex mea re familiari:quæ mihi multo minor eſt, quàm habere dignus ſim.atque utiná ne tāta quidē eſſet,quāta eſt; ut potius amici mei uiuerēt,quàm ego teſtamētis eorum locupletior eſſē. Ego fugax Criſpe Saluſti? *furori* Tribuni *pl.ceſſi:utilius duxi quáuis fortuná unus expiri,quàm uniuerſo populo* R.*ciuilis eſſem diſſē ſionis cauſa.qui poſtea quàm ille ſuū annū in* Rep. *pbacchatus eſt,omniáq;,quæ cómouerat,pace & ocio reſederunt:hoc ordine reuocante,atq; ipſa* Rep. *manu trahēte me,reuerti.qui mihi dies ſi cum omni reliqua uita cōferatur,animo meo quidē ſuperet,cum uniuerſi uos,populuſq;* R. *frequēs aduentu meo gratulatus eſt: tāti me fugacē,mercenarium patronum hi æſtimauerunt.* Neque *hercule mirum eſt,ſi ego ſemper iuſtas omniū amicitias exiſtimaui: nō.n.uni priuatim ancillatus ſum,neq; me addixi: ſed quantū quiſq;* Reip.*ſtuduit,mihi tātum fuit aut amicus,aut inimicus.ego nihil plus uolui ualere, q̃ pacē.multi priuatorum audacias nutrierunt: ego nihil timui niſi leges.multi arma ſua timeri uoluerūt:ego nūquá uolui quicquá poſſe niſi pro uobis. multi ex uobis potētia freti,in uos ſuis uiribus abuſi ſunt.itaque nō eſt mirū,ſi nullius amicitia uſus ſum,qui non ppetuo* Reip. *amicus fuit.neq; me pœnitet, ſi aut petēti* Vatinio *reo patrociniū pollicitus ſum,aut* Seſtij *inſolentiá repreſſi, aut* Bibuli *patientiá culpaui,aut uirtutibus* Cæſaris *faui.hæ laudes egregij ciuis,& unicæ ſunt.quæ ſi tu mihi ut uicia obijcis,temeritas tua reprehēdetur, non mea uicia culpabuntur.plura dicerem, ſi apud alios mihi eſſet dicendum* P.C.*non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores.ſed ubi rerum teſtimonia*

adſunt, quid opus eſt uerbis? Nunc ut ad te reuertar Saluſti, patremq́; tuum præteream; qui ſi nunq̃ in uita ſua peccauit, tamen maiorem iniuriam Reip. facere non potuit, q̃ ꝙ te talem filium genuit: neque, tu ſi qua in pueritia peccaſti, exequar, ne parẽtem tuum accuſare ui dear, qui eo tẽpore ſummam tui poteſtatem habuit, ſed qualem adoleſcentiã egeris: hac.n. demonſtrata, facile intelligetur, q̃ petulanti pueritia tam impudicus et procax adoleueris. poſteaq̃ immẽſæ gulæ impudiciſſimi corporis quæſtus ſufficere non potuit, & ætas tua iam ad ea patiẽda, quæ alteri facere collibuiſſet, exoleuerat; cupiditatibus infinitis efferebaris, ut, quæ ipſe corpori tuo turpia nõ duxiſſes, in alijs experireris. ita nõ eſt facile reputare P.C. utrum inhoneſtioribus corporis partibus rẽ quæſierit, an amiſerit. domũ paternam uiuo patre turpiſſime uenalẽ habuit, uendidit. & cuiq̃ dubium poteſt eſſe, quin mori coegerit eum, quo hic nõ dũ mortuo pro hærede geſſerit omnia? neq; pudet eũ à me quærere, q̃s in P. Craſſi domo habitet, cũ ipſe reſpondere non queat, quis in ipſius habitet paterna domo. at hercule lapſus ætatis tyrocinio, poſtea ſe correxit. nõ ita eſt, ſed abijt in ſodalitiũ ſacrilegij Nigidiani: bis ad iudicis ſubſellia attractus, extrema fortuna ſtetit, et ita diſceſſit, ut nõ hic innocẽs eſſe, ſed iudices peieraſſe exiſtimarentur. primũ honorem in Quæſtura adeptus, hunc locum et ordinem deſpectus, cuius aditus ſibi quoq; ſordidiſſimo homini patuiſſet. itaq; timens, ne facinora eius clàm uos eſſent, cũ omnibus matribus familiarem obprobrio eſſet, confeſſus eſt uobis àudientibus adulteriũ, neq; erubuit ora ueſtra. uixeris, ut libet, Saluſti: egeris, quæ uolueris: ſatis ſit, unũ

te tuorum ſcelerum conſciũ eſſe : noli nobis languorem & ſoporẽ nimiũ exprobare . ſumus diligentes in tuenda pudicitia noſtrarum uxorum : ſed ita experrecti nõ ſumus, ut à te cauere poſſimus : audacia tua uincit ſtudia noſtra . ecquod hũc mouere poſſit P. C. factũ ac dictum turpe, quamuis non puduit palàm uobis audientibus adulteriũ cõfiteri ? q̃ ſi tibi nihil per me reſpondere uoluiſſem , ſed illud cẽſorium elogiũ App. Claudij, et L. Piſonis integerrimorũ uirorũ, quo uſus eſt quiſq; eorũ , pro lege palàm uniuerſis recitarem: non'ne tibi uiderer æternas inurere maculas , quas reliqua uita tua eluere nõ poſſit ? neq; poſt illũ delectũ ſenatus unquã te uidimus: niſi forte in ea tu caſtra cõiecisti, quò omnis ſentina Reip. cõfluxerat. at idẽ Saluſtius , qui in pace ne ſenator quidẽ mãſerat ; poſteaq̃ Reſp. armis oppreſſa eſt , & idẽ uictores, qui exules, reduxit , in ſenatum poſt Quæſturã eſt reductus . quem honorẽ ita geſſit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit . ita igitur egit, ut nihil nõ æquum, ac uerum duxerit, quod ipſi facere collibuiſſet: neq; aliter uexauit, ac debuit, ſi qs prædæ loco magiſtratum accepiſſet. peracta Quæſtura , poſteaq̃ magna pignora eis dederat , cũ quibus ſimilitudine uitæ ſe coniunxerat, unus iã ex illo grege uidebatur: eius enim partis erat exẽplar Saluſtius, quo tanq̃ in unã uoraginem cœtus omnium uiciorũ exceſſerat. quicquid impudicorum, cylonum, parricidarum, ſacrilegorum, debitorum fuit in urbe, municipijs, colonijs, Italia tota , ſicut in fretis ſubſederãt, nominis pditi, ac notiſſimi, nulla in parte caſtris apti, niſi licentia uiciorum, & cupiditate rerum nouarũ. at poſteaq̃ Prætor eſt factus , modeſte ſe-

gessit, & abstinenter. non'ne ita prouinciam uastauit, ut nihil neq; passi sint, neq; expectarint grauius in bello socij nostri, q̃ experti in pace, hoc Africam interiorem obtinente? unde tantũ hic exhausit, quantum potuit aut fide nominũ traijci, aut in naues contrudi. tantum, inquam, P.C. exhausit, quantũ uoluit. ne causam diceret, sestertio duodecies cũ Cæsare paciscitur. q̃ si quippiam eorũ falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modo ne paternam quidem domũ relinire potueris, repente tanq̃ somnio beatus, hortos pretiosissimos, uillam Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neq; piguit quærere, cur ego P. Crassi domum emissem, cũ tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar. modo, inquã, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, & tã beatus? nam quis te faceret hæredẽ, quem ne amicum quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorum tuorum te extollũt. quorum siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omniũ scelus, ac nequitiam addi potest. Verũ, ut opinor, honores tui te faciunt insolentẽ. tu C. Salusti tantidem putas esse bis senatorem, et bis Quæstorem fieri, quanti bis consularẽ, & bis triumphalem. carere debet omni uicio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest uerum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorũ in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid enim grauius pati potuimus, quàm q̃ te incolumem in hoc ordine uideamus? desine bonos petulãtissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto

uti: desine unumquenque moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P.C. faciam: sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerunt; quàm eos, qui cõmiserunt. mihi quidem ratio habenda est, non quid Salustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu xxx yyy zzz AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM.

Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. L.

MENSE IVLIO.

ALDI FILII